

1915 წლის ივნისი 10-15
იერო-მედაგოგოური და სალიტერ. კურობა
საქართველოს
საბჭოთაო

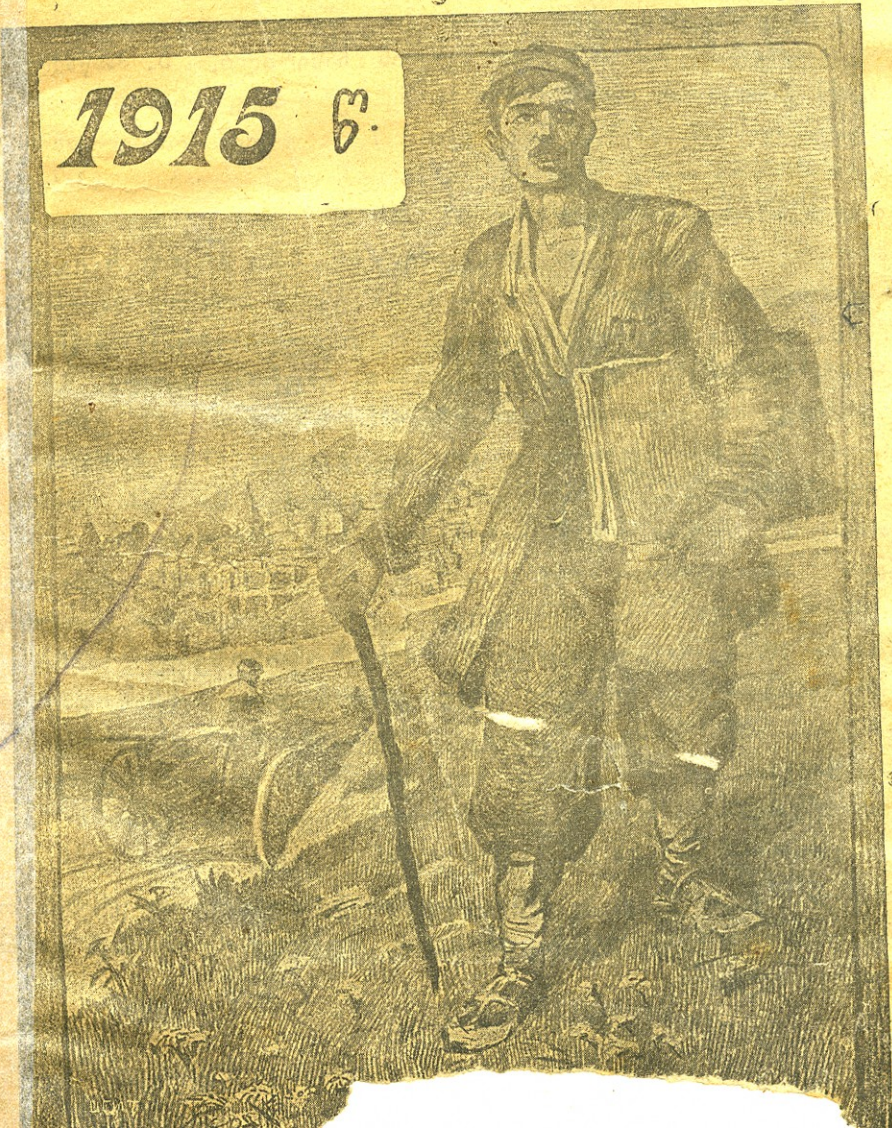

X

დეკემბერი

X

1915 წ.

ამ ნომერთან ხელის მომწერლებს ეგზავნებათ ცალკე განცხადება 1916 წლის
ჟურნალ „განათლებლაზე“ ხელის მომწერთათვის.

რედაქცია კიდევ დაბეჯითებით სთხოვს ხელის მომწერლებს და
აგენტებს მათზე დაწერილი ჟურნალის ფულის დახქარებით გამო-
კზავნონ.

რედაქცია აცხადებს, რომ იგი ვერავითარ მიწერ-მოწერას დაუბეჭდავ წერი-
ლების გამო ავტორებთან ვერ იკისრებს.

შინაარსი: 1. ოტტო ლიპნანი—ფსიხოლოგია ჰედაგოგთათვის (დასასრული)
ლ. ბოცვაძე. 2. ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება, ჰიგიენა—ილია ალხა-
ზიშვილი. 3. ცოტა რამ გურიის სკოლების წარსულიდან—გ. შარაშიძე. 4.
ქართული თამაშობანი ბებურ ბებურიშვილის ჩაწერილი. 5. მასწავლებლის შე-
ნიშვნები. II ქართულის ენის სწავლების შესახებ—ი. გ.—რი. 6. მასწავლებელთა
კავშირის აუცილებლობა—ტ. ნიკ—ლი. 7. გრიგოლ ორბელიანი და მისი
პოეზია (დასასრული)—ილ. ფერაძე. 8. სახალხო განათლების ასპარეზზე მოღ-
ვაწენი ლადო ბზვანელი—მეგობარი. 9. შიო მღვიმელი (მისი სამწერლო ასპა-
რეზზე მოღვაწეობის გამო)—ლ. ბოცვაძე. 10. ჩემი მოკლე თავ-გადასავალი—
ყარამან ტარიელისძე ჩხეიძე. 11. სკოლის ექიმის მოვალეობა—მქიმი მ. ვა-
შაკიძე. 12. პატარა წერილები—გაცრცვნილი სული—არ. ფანცულაია. 13.
არითმეტიკის ტერმინები. 14. ამონაკენესი—ა. გაფრინდაშვილი. 15. ფოთოლი
—გ. ლეონიძე. 16. განთიადის ჟამს—ხ. ვარდოშვილი. 17. ჟამი ლოცვისა—
ილ. გოგია. 18. ჩემი სურათი—ლადო გეგეჭკორი. 19. ჭეშპარიტი სული—
ლადო გეგეჭკორი. 20. სტრიქონები—გ. ლეონიძე. 21. ჩემი თამარი—ლადო
გეგეჭკორი. 22. ნეტავი თქვენ, ჩიტუნებო!—სავ. აბულაძე. 23. დრო—ნ. ზო-
ნობნიელი. 24. აკორდი—ილია გოგია. 27. რისთვის?! (ფსიხოლოგიური
ეტიუდი)—მიწიშვილი. 27. ბედნიერება (ტეტმაერიდან)—მის. ბოჭორიშვილი.
28. ბოროტი მომავალი (ტეტმაერიდან)—მის. ბოჭორიშვილი. 29. გულწრფე-
ლი მოღვაწისადმი—ნატ. გიგაური-გაბაევი-გაბაონელისა. 30. ოქმები საგრამა-
ტიკო კრებისა. 31. წერილი რედაქციის მიმართ—მას. ჯაფარიძე. 32. ჩემი
პასუხი—კახაბერი. 33. მოწაფეების მიერ საფიზიკო იარაღების კეთება. 34. თა-
ვისუფალი აღზრდა—ია ნარიძე. 35. ბიბლიოგრაფია. 36. შინაარსი 1915 წლის
ჟურნალ „განათლებისა“ და 37. განცხადებანი.

დამატება. ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების წლიურ მორიგ კრებას თავმჯდო-
მარის მოხსენება საზოგადოების 35 წლის მოქმედების შესახებ და საზოგადო

განათლება

(წელიწადი მერვე)

№ X

დეკემბერი

1915 ♡.

ჟურნალი წლიურად ღირს 4 მან.
ნახევარი წლით . . . 3 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
3 მან.

ცალკე ნომ-
რის ფასი

40 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** „წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში“ და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
რესით: **Тифлисъ, Дворянская Грузинская**
Гимназия Л. Г. Боцвадзе.

რედაქცია ლიპარი

ფსიხოლოგია პედაგოგთათვის

VIII

მესხიერების განვითარება. ურადღებისა და ინტერესის განვითარება. ქაფ-ვაფთა ერთად
სწავლება. ნიჭში განსხვავება.

(დასასრული)

ოავშვების გონებითს განვითარებასთან
მჭიდრო კავშირი აქვს პრაქტიკულ-საპე-
დაგოგიო ამოცანათა მთელს რიგს, რო-
მელთაც თავი მოეუყარეთ ერთად, რაკი
მხედველობაში სწორედ ესეთი განვითა-
რება გვქონდა. მაგრამ მათ მაინც უნდა
წარუფქმდვართ ორგვარი შენიშვნა.
ერთი რომ დამოკიდებულება გონებრივს
განვითარებასა და სასკოლო ორგანიზაციის
შორის, ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელო-
ბით, უფრო სადაო საკითხს შეადგენს,
ვიდრე სინამდვილეს. მეორე მხრით ეს
ამართლებს აწინდელი სასკოლო ორგანი-
ზაციის ნაკლებუფინებას, რაშიაც ბრალ-

სა სდებენ—სასკოლო ორგანიზაცია პირ-
ველ ყოვლისა გონების, ინტელექტის
განვითარებას უნდა ეგუებოდეს; მაგრამ
უკანასკნელის არსებითად საჭიროება და
მისი ზომა მხოლოდ ამ ბოლო ხანებში
იქმნა აღსარებული ამდენ ხანს შემცდა-
რი გზით მიდიოდნენ იმიტომ, რომ ინ-
ტელექტი მიაჩნდათ ერთაზ ფუნქციად,
მაშინ როცა ის არის მხოლოდ ერთი სა-
ხელწოდება მრავალ რთულ ნიქთა შორის.
ფსიხოლოგიური მეთოდის შემუშავება
ინტელექტის შესაფასებლად, ან შემუ-
შავება მეთოდების მთელი რივისა, რო-
მელნიც ამ მოვლენათა იკვლევენ და რო-

მელთაც საფუძვლად დაედოთ განსაკუთრებით ინტელექტის განვითარება—ეკუთვნის ორ ფრანგ ფსიხიოლოგს ბინესა და სიმონს. მაგრამ ჯერ კიდევ არ არის საკმაო რიცხვი ამ მეთოდთა ხმარების შედეგებისა, ასე რომ მათ შესახებ უკანასკნელი სიტყვის თქმა ჯერ-ჯერობით შეუძლებელია. დღეს მხოლოდ დაბეჯითებით ის ვიცით, რომ ბავშვის სწავლაში წარმატების შედეგები სუსტად არის დაკავშირებული მისი ინტელექტის განვითარებასთან, მაგრამ არც ის შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ სასკოლო ორგანიზაციის საკითხში ერთად ერთი საზომი სასკოლო წარმატება იყვეს, რადგანაც ცუდი წარმატება შეიძლება, ერთის მხრით იმის გამო, რომ სკოლის მოთხოვნილება, მოწაფის ნიჭის ღირსებასთან შედარებით, მეტად დიდი იყვეს, მეორე მხრით იმის გამოც, რომ ინტელექტის ნიჭი მუშაობაში აწასაკმაძისად გამოუყენებიათ, რასაც მოჰყვება სიზარმაცე და უყურადღებლობა.

ცოტა უფრო მეტი ვიცით ბავშვის შესაფერის განვითარების შესახებ, ე. ი. მისი დასწავლის ნიჭის განვითარების შესახებ; მრავალ ფაქტთა შორის უსაჭიროესია ის, რომ მენსიერება სხვა და სხვა ობიექტებზე ვითარდება სხვა და სხვა დროს და სხვა და სხვა გვარ სიჩქარით; მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც წარმოებული ცდაც უნაკლებად არ არის, რომ დიდი მოთხოვნილებანი დავაკმაყოფილოთ. რაოდენადმე სარწმუნოდ ვიცით მხოლოდ ის, რამდენადაც საქმე ეხება სახალხო სკოლას, — რომ მენსიერების განვითარება ყველაზე უფრო სწრაფად 10—12 წლამდის ხდება, უფრო ნელა მე 14 და მე 15 წელს; მასთან პარალელურად მიდის გონების საზოგადო განვითარებაც. ამი-

ტომ სკოლა ისე უნდა იყვეს მოწყობილი, რომ მომეტებული ნაწილი სასწავლო მასალისა მოდიოდეს მეოთხედან—მეექვსე სასკოლო წელს, მეორე და მეცხრე წლები კი უნდა მოხმარდეს ნასწავლო მასალის შემდეგში მტკიცედ აღბეჭდვას, გაშალაშინებას და გამოყენებას. შემდეგ საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ მენსიერება რიცხვებზე და განყენებულ ტიპებზე შედარებით გვიან იწყებს განვითარებას.

ბოლოს, ასაკის მიხედვით ტიპურად იცვლება ინტელექსი, შიშველულება და მასთან დამოკიდებით—ეუკადღების მიმართულებაც. აქ მოვიყვან, როგორც დამახასიათებელს, შტერნის მოხსენებას, რომელშიაც ნათქვამია, რომ სურათების განხილვის დროს 7 წლის ბავშვები განსაკუთრებულ ყურადღებას ადამიანების და სხვაგვარად გამოსახულობას აქცევენ, 10 წლისანი, ამას გარდა, ყურადღებას აქცევენ დახატულ პირთა მოქმედებასაც, — 12 წლისანი—განსაკუთრებით დახატულ პირთა და ნივთთა ურთიერთ შორის სივრცის დამოკიდებულებას, 14 წლისანი—გამოსახულ საგნების თვისებებსაც. ამ საბით „სუმბრანციალურ საფეხურზე“ დამახასიათებელია ის, რომ ზეპირად მოთხრობა რომლისამე სურათის შესახებ უმეტესად არაფერთან დაკავშირებულს აწესებთ სახელების შეიცავს; „მოქმედების საფეხურზე კი“ ამას ზმნებიც ემატება: „დამოკიდებითს საფეხურზე“ — თანდებულება და „თვისებითს საფეხურზე“ — ზედსართავი სახელები და ზმნისზედანი. უეჭველია, რომ ეს განსხვავება ფორმაში და მოთხრობის შინაარსში აღნიშნავს ასაკის მიხედვით ინტერესისა და ყურადღების ცვლილებასაც.

როცა საკმაოდ მოგროვდება ასეთი

ექსპერიმენტის უზალო შედეგები ინტელექტის, მენსიერებისა და ინტერესის რაოდენობათა და თვისებათა ცვლილებაში, რომელშიაც საზოგადოთ გამოიხატება გონების განვითარება, მხოლოდ მის შემდეგ გამოირკვევა შემდეგი მოთხოვნილება კლასების მოწყობისა და სასწავლო გეგმათა შესახებ. მხოლოდ ამ გზით მიუახლოვდებით ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლების საკითხს. ამ ჟამად-კი სხვა და სხვა ავტორების აზრი იმის შესახებ, საკმარისია თუ არა ერთგვარი განვითარება ორივე სქესისა, რომ შესაძლებელი იყვეს ერთად სწავლება, ერთი მეორისაგან დიდათ განსხვავდება. რომ ეს განვითარება საზოგადოთ სხვა და სხვაგვარია, რასაკვირველია, საექვო არ არის, განსაკუთრებით თუ მხედველობაში ფიზიკურს განვითარებას მივიღებთ; ეჭვი მხოლოდ ამ განსხვავების ხარისხშია, მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს განსხვავება იმდენად დიდია, რომ სხვა და სხვა დროს ერთი სქესის ბავშვები ჩამორჩებიან განვითარებაში მეორე სქესისას, ეს იქნება საფუძვლიანი პასუხი ერთად სწავლების წინააღმდეგ, მაგრამ მანამდის-კი ჩვენ ყოველ შემთხვევაში ფსიხოლოგიურ-ეთიურის საფუძვლით უსათუოდ მტკიცედ უნდა ვიცავდეთ ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლების მოთხოვნილებას. რამდენადაც ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ ქალ-ვაჟდა შორის განსხვავებას, მით უფრო დიდ ხანს იქნება შეკავებული სსსკესუა აზრთა და მიდრეკილებათა აღორძინება. რომ უკანასკნელი სასურველია, ამაში, რასაკვირველია, ყველა პედაგოგი დაგვეთანხმება და რომ ნაჩვენები საშუალება ხელსაყრელია ამისთვის, მრავალ ჯერ დამტკიცებულია ერთად სწავლების ცდით.

ერთისა და იმავე ასაკის ბავშვების

ინტელექტის დაფასება რაიმე ხელსაყრელ მეთოდის საშუალებით ფსიხოლოგიურად სასურველს საფუძველს მოგვცემდა ახალის მისწრაფებისათვის კლასებად დაყოფაში, ნიჭის რაოდენობით განსხვავების მიხედვით. ამ ჟამად ასეთი ცდა იმაში მდგომარეობს, რომ კლასებად დაყოფის საფუძვლად სკოლაში სწავლაში წარმატება მიაჩნიათ, რომლის დამოკიდულება ინტელექტის განვითარებასთან ჯერ კიდევ გამორკვეული არ არის. ასეთი დანაწილება სკოლისა დიდათ სამართლიანია, მით უფრო სანუგეშოა, რომ ამავე დროს ფიქრობენ არა მარტო სუსტი ნიჭით დაჯილდოებულს ბავშვებზე, არამედ ისეთის ნიჭის ბავშვებზედაც, რომელნიც ნორმაზე მაღლა არიან დაჯილდოებულნი და რომელნიც, რასაკვირველია, ვერ სარგებლობენ თავისის ნიჭით იმ დრომდის, ვიდრე თავის განვითარებაში შეკავებულნი არიან ნაკლები ნიჭის მექონე მასის მიერ. რაც შეეხება ამ სურვილის მიზანშეწონილად განხორციელებას, ამ ჟამად ჩვენ გვჯერა, რომ იქ, სადაც სურვილია, გზაც მოიძებნება. ამას დაუშვებთ კიდევ ერთს იმედს, რომ დადგება დრო, როცა განათლების ხარისხი, რომელსაც იღებს ახლა ადამიანი, დამოკიდებული იქნება არა იმის ქონებაზე, არამედ—ნიჭზე.

მეორე საკითხიც პრაქტიკული მნიშვნელობისა—ეს საკითხია თვისებითი განსხვავება ნიჭთა შორის. უეჭველია, ბავშვებში არიან ისეთები, რომელთაც მეტი ნიჭი ეტყობათ არითმეტიკაში, სხვებს—უცხო ენის, ხატვის, საბუნების-მეტყველო საგნების შესწავლაში და სხ. ინტერესის მიმართულებაში რომ ასეთი განსხვავება არსებობს, რომელიც ტიპურად უნდა დავსახოთ, დამტკიცებულია

ართმეტიკაში მაინც ექსპერიმენტალურ-სტატისტიკური გამოკვლევით საყვარელ სასკოლო საგნების შესახებ; ეს უჩვენებს, რასაკვირველია, ნიქთა განსხვავებასაც. შემდეგ უნდა აღვიაროთ, რომ წინაღ განხილულ ტიპების მიხედვით წარმოდგენათა დიფერენცია (თუნდაც მაგალ.—ცალმხრივი და ცხადათ გამოხატული მხედველობის ტიპი რამდენად არ შეიძლება, დასახელებული პედაგოგიური ზომების მიხედვით, გადაყვანილ იქმნას შერეულ ტიპად) უჩვენებს აგრეთვე ცალმხრივისა და ცხადათ გამოხატულთ ნიქთა არსებობას.—განსხვავება ხატვის ნიქში ექსპერიმენტალურად გადაგვიშალა Kerschens-stein-მა.

რასაკვირველია, მართალი რომ ვსთქვათ, შეუძლებელია ერთს უღელში შევავათ სხვა და სხვა რიგად დაჯილდოვებულნი პიროვნებანი; მეორე მხრით, ჩვენ, რასაკვირველია, ვერც შევკრებთ ისეთს ხალხს, რომელნიც სრულიად ერთგვარი ნიქით იყვნენ დაჯილდოვებულნი. ყოველ შემთხვევაში ის გზა, რომელსაც დღეს ვადგევართ, სწორი არ არის; შეიძლებოდა რამდენადმე მეტი ყურადღება მიგვექცია ინდივიდუალობისადმი: გაგვეგზავნა, მაგ. ვინც მათემატიკაში ნიქს იჩენს არა იმ სკოლაში, სადაც მიდიან ენების შესწავლის ნიქის პატრონნი. სასწავლებლების დაყოფა გიმნაზიებად, რეალურ გიმნაზიებად და მაღალ რეალურ სასწავლებლებად საკმარისს დაყოფას არ

მოასწავებს, გარდა იმისა, რომ სკოლის არჩევაში ბავშვის ნიქი კი არ აქვთ მხედველობაში, არამედ წინასწარ აღებული აზრი, რომ თუნდაც მათემატიკა ან ენები ყველაზე უსაჭიროესიაო. სამწუხაროდ ამაშიაც არა გვაქვს საკმარისად უზადო მეთოდი ნიქთა განსხვავების დასამყარებლად.

გარდა ამისა, ცალკე სკოლებისა და კლასების დაარსება ბავშვებისათვის, რომელნიც დაჯილდოვებულნი არიან სხვა და სხვა ხარისხით ან მიმართულებით, უეჭველია მოგვცემდა შეძლებას გადაგვეწყვიტა ეთიკო-ფსიხოლოგიური დილემა, რომელიც შეეხება ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლებას. თუ ქალებსა და ვაჟებს, როგორც წესია, სხვა და სხვა ნიქი აქვთ, მაშ „საბუნებისმეტყველო-სამეცნიერო სკოლებში მომეტებული რიცხვი ვაჟები იქნებიან, „განყენებულ-სამეცნიერო“ სკოლებში-კი — ქალები. თუ ქალებსა და ვაჟებს სხვა და სხვა ასაკში სხვა და სხვა ძალა აქვთ ნიქისა, მაშინ, ვსთქვათ მერვე კლასში ვაჟები ნახევარი წლით მეტს დაჰყოფენ, ვიდრე ქალები, მეორე კლასში-კი ქალები ჩამორჩებიან ვაჟებს ნახევარის წლით. სასკოლო ტექნიკური სიძნელე ამ ზომებისა უხვად იქნება დაჯილდოვებული ეთიკის სარგებლობით, რომელიც მოჰყვება ზემოდასახელებულ მიზეზის გამო ქალ-ვაჟთა ერთად სწავლებას.

ლ. ბოცვაძე.

ბუნება და სამკურნალო მეცნიერება

ჰიზიენა

(წერილი მერვე *)

ადამიანის მკბენარი, მჭამელი პარაზიტები და მათთან ბრძოლა.

ადამიანმა დიდი ხანია დამტკიცა თავის უშირატესობა ვეგეტაქმნილებასზე. დღეს ვეგეტაქმნილებასზე ადამიანმა რა ძრიელი მეცნიერებებს შექმნა ბუნებასთან საბრძოლველად. და თუ იმას ვერ ვიტყვით, რომ ადამიანი მართლაც და მეუფეა ბუნებისა, არც იმის თქმა-და შეგვიძლია, რომ ადამიანი დღესაც მონა იყოს ბუნებისა, მისი უფრომჭრილი უმა.

რა ჯერს ჭიას ბრძანებთ, რომ უწინდელ ადამიანს სიცოცხლითვე არ სჭამდა, მაგრამ დღეს ჩვენ ხელთაა დიდი უნარის მქონე მეცნიერება მედიცინა, რომლის წყალობითაც ადამიანი იობივით გულხელ დაკრეფილი კი აღარ შესრქერის თავის ვაგლასს, არამედ უბარ სსშუალებით ებრძვის უოველ ჯურს მტერს და მავნეს.

ჩვენ უკვე დავასხელებთ რამდენიმე პარაზიტს, რომელნიც მართლაც და სსზინდარი და თანაც სამიშონი არიან ადამიანის ჯანმრთელობისთვის. მას აწვეროთ დანარჩენებიც.

I

ასკარი ანუ მრგვალი ჭია მუცლისა. ეს ჭია ნემატოდესთა ჯგუფს ეკუთვნის. მისი სხეული კაღმის ტარებით მრგვალია,

ბატის კაღმის სისხლს და იფრითაც მისებრ თეთრია, თავი და ბოლო გამწვანებული აქვს, თანაც ბოლო ცოტათი მოხრილი—მეკაუჭებულია. არა აქვს არც საღსრები და არც იფრები. ტიტველ-შიშველი ტანი შემოსილი აქვს მავარი მოთეთრო კანით. მამალი ჭია

უფრო მომცროსა, დედალი კი მოზრდილია—ერთი ორად დიდია. ამთ კვერცხიდან, რომელიც თუთასა (ხიდს) ჭკავს და სორკლიანია, ვითარდება ახალგაზრდა თაობა, რისთვისაც დედალი ჭია უოველ წლივ სამოც მილიონამდე (60 მილ.) კვერცხსა სდებს. ასკარი, ეს მრგვალი ჭია მუცლისა (Ascaris lumbricoides) აღვივად ესტუმრება ხოლმე ადამიანის სხეულს. უკვე დამტკიცებულია, რომ ამ ჭიის აუარებელ კვერცხებს სჭმედს და სსმედს წყაღს ჩავოფლებთ ხოლმე, რის შემდეგაც ჩვენს წყაღებში იბუდებენ და აქ მუქთანბრობენ—შუასე გვიოთფენ საზრდა-საკვებულს *).

ორთადე ჭია იმდენად არას აწუხებს ხოლმე ადამიანს, მაგრამ როდესაც მის წყაღებში ასკარი მრავლად ბუდობს, მაშინ კი ჭიებს შეუძლიანთ აგვიტეხონ და მეტადრე ბავშვებს გულის ზიდება, გულის რევა და ზირსაქმება

*) აი კიდევ უტყუარი საბუთი რისთვისაც საჭიროა ნაღული და ვაციებული წყალის სმა.

*) იხ. „განათლება“ № 8—9.

აგრეთვე ტანში ფაღარათობა და სხვ, ჭია მორეულს ბავშვს სშირად აუტყდება ხოლმე თავბრუ და გულის წუხილი. ტროცკის გამოკვლეებით ხომ სუსტს ბავშვს, თუმცა კი იშვიათია, მაგრამ ძარღვების კრუნჩხვა ემართება, ტანი უთრთის და თითქმის რა მეინტიგიტს იწვევს. ხოლო შროფესიანი ად. ბაგინსკის გამოკვლეებით ჭია მორეული ბავშვი მარად შიშველთადაა, ამატით მოცულისა, ხაღის დაკარგულია, ზოგჯერაც ჭიის მიზეზით ციებ-ცხელებაც კი ემართება ბავშვსაც. ამისთანა ბავშვები ყოველთვის ტანზე გამხდრები არიან და სუსტნიც. მოაშორეთ ბავშვს მისი მჭამელი ჭიები და ყველა ეს ავადობის მოყვენანი თავისთავად მოიხშობიან.

ამავე მრგვალ ჭიას შეუძლია უფრო უარესს განსხვავდეს ჩაგდოს ბავშვი, მაგალითად როდესაც ასკარი დასეტიალბს და დაძვრება ტანში, ამ მოკზაურობის დროს შეუძლია შეძერკეს სუსუნთქ მიღში და სუნთქვას შეუხუთოს, ბავშვი დაახრჩოს. ამ გვარათვე ასკარს შეუძლია შეძერკეს ნაღველის მიღებში და ღვიძლიც შეატანოს, რითიც გამოაწვევს შრატის შეღებვას, ღვიძლის დაჩირქებას, არც ისეა იშვიათი, როდესაც ასკარი შემძვრალა მუცლის ფარში და ჭიბიდან კარეთ გამოესულა. ერთი საშინელება: ჭია ასკარი გორგალივით დაეხვევა ხოლმე და წედის მიღში გაჩირვული ნაწლევის გასავალს სრულებით ახშობს, დანობილი ნაწლევი კი ბავშვის სიკვდილს ნიშნავს.

წამალი და წამლობა.

მრგვალი ჭიის ასკარის საწინააღმდეგოდ უებარია ხოროსანი და მეტადრე მისი ალკოლიდი სანტონინი. ჩვენში ხოროსანით წამლობა ყველასათვის ცნობილია, შინაური წამალია. დანაყულ ხოროსანს თაველში ურევენ, აზავებენ და ისე აჭმევენ ბავშვს. მხოლოდ უებარი წამალი არის სანტონინი,

რომელიც ხოროსანიდან მზადდება: **მედიკამენტი, ბრეტევილა წვრილი სვრიშია** *).

სანტონინის მიცემა ფრთხილად უნდა. უნდა იცოდეთ ზომა რამდენი წლის ბავშვს ჯერზე რამდენიც უნდა დააღვიწიოთ, თორემ წამალი საწამლავად გადაექცევა. ათვისებაში ჭვიდიან სანტონინის კვერებს (Сантонинов. лепенки, Trochisci santonini). ერთი შაურისა რა იყიდოთ, სრულებით სკამარისა მატარა ბავშვისთვის, მიუციოთ ხოლმე ყოველ საღამოს, რაცა ბავშვი იძინებდეს. 4—5 წლის ბავშვს ერთი კვერი, ისე კანფეტოვით შესჭამოს და უფრო მატარა ბავშვს კვერის ნახევარი მარტო საღამოობით.

დიდებისთვის, ჭისაკვან ადამიანთათვის სჯობს სანტონინი მიაღებინოთ ჩალაპით შესავებული. აი რეცეპტიც.

აიღეთ: სანტონინი, santonini ერთი გრანი.

ჩაღაზს მტვერი (pulvis Jalappae) ათი გრანი **).

ამ წინის მარამოკები მოამზადებინეთ ათვისებაში ექვსი ცალი, დააღვიწიეთ (ენაზე დაიყაროს და წვალი დააყოლოს ერთი ელში) დიდ ადამიანს ჯერზე თითო, ერთი დამე ძილის წინეთ და ერთიც დილით უზომზე, ისე რომ სმ დამეს და სმ დილას ექვსივე უსა გაათათ. 7—10 წლის ბავშვს ესევე მარამოკები ამ გვარათვე დააღვიწიეთ მხოლოდ გაუავით, მარამოკის ნახევარი ასვით ჯერზე. ეს მარამოკები მართლაც რო უებარი წამალია, თანაც იმიტომაცა

*) ყირგიზთა მინდვრებში თურქესტანში აზარებელი ხოროსანი მცენარეობს და მთელ დედამიწის ზურგზე თვისებითაც საუკეთესოა. ამ მცენარესგან მზადდება სანტონინი. წინეთა გერმანიაში ამზადებდნენ და ეს ათიოდე წელიწადია ქარხანა იქვე გამართეს ტაშკენტში.
**) გრანი პურის ხორბლის (მარცვლის) წონაა.

კარგი, რომ ჭიას ჭკლავს კიდევ და ვარეთაც აგდებს, რადგან ჩაღვანა სსსაქმებელი წამალია. ამით აღარც სანტონინის შეუძლია სწამლავად გადაეჭრეს კაცს, რადგან წველებში დიდხანს გულარ დაჩნება, ბევრს არა მცოდნეს ვერ გაურჩევია გულჭიდება (კუჭის ანთება, катаръ желудка) ჭიისაგან. ჭრ და შეუძლია ეს ზარაშკაები მიიღოს და სარკებელი კი ვერა ნახოს. მით უკეთესი. მაშინ თქვენ შეგიძლიათ სრულებით დაჩმუნდეთ, რომ ჭია არა გაქვთ. ისიც საჭიროა შევნიშნოთ, რომ სანტონინი მხოლოდ მრგვალ ჭიას ხოცავს *). მაშასადამე ვისაც ზრტყელი ჭია აქვს იმან იმ საშუალებას უნდა მიმართოს რაიღ წინა წერილში გვაქვს მოხსენებული.

II

ჭია ოქსიურისი, острица дѣтская, oxyuris vermicularis). ეს არის ერთგვარი წვრილი ჭია ბავშვებისა, რომელიც ვერმიშელსა ჭკავს და კუდი სადგისივით გამოწვეტებული აქვს, მამალი მომცროს და დედალი კი მასზედ ორჯელ დიდი. ეს ჭია ოქსიურისი უფრო ბავშვებს ემტრება. უფარს ბუდობა უკანა კარში. აქ, დიდი ნაწლავის ბოლოში, გამოსავალში ზოგჯერ იმდენი იფუთფუთობენ, რომ ბავშვს საშინლად აწუხებს აუტანელი ქავილი, რის გამოც ძილი და მოსვენება ეკარგება, თანაც შიშისაგან ძილში იღვიძებს და სხვ.—თუ დროზე არ უშველეთ ბავშვს, ამ ჭიებს შეუძლიათ გამოიწვიონ უკანა კარის ანთება და ზოგჯერ გასწვრიტონ კიდევ ნაწლავი (ფისტულას გამოწვევან).

ეს ჭიები ოქსიურისები კიდევ იმითი არიან საშიშნი, რომ დაცოცავენ ზოგჯერ, მაგალითად, საზარდულეებში კვერცხებსა სდებენ რითიც მოიწიებენ ხელში ეგზემას

(სირსველს), რომელიც დაჩრქვამდე მიიღოს, უფრო კი საშინელება ის არის, რომ ზატარა ქალებს უკანა კარდან ცაცოცებული ოქსიურისნი ადვილად შეუძვრებიან ხელში სქესის ორგანოში, აქ კვერცხებს სდებენ, უღიტინებენ, რის გამოც ბავშვი ვიხვევს ხშირ ხელის ხლებას, ქეჭვას და ბოლოს თავდება იმით, რომ ქალი ჩუქნობას ვიხვევს და სქესის მოუსვენრობას სჭირს, ვაგინიზმიც ემართება. ყოფილა შემთხვევა სქესის ორგანოდან შერე საშვილკონომდე ასუდიფოს ეს ჭია და რაკი იქ კვერცხებს დასდებს არა რა აუტანელი რამ სატიკიარო დაემართება საბრალო ბავშვს. ერთი მეცნიერიც სწერს—მე მინახავს შემთხვევა, როდესაც ეს ოქსიურა ჭიები 10 წლის ქალის კუჭს შეესივნენ, მაგნამ კუჭს იუკადრისა და ზირის რწევით ზევით ამოყარა.

წამლები და წამლობა.

- 1) მოხარშეთ რამდენიმე კბილი ნიორი და ეს ნახარში უკანა კარში შეასხით რეზინის ბალანით (ოუნა მიეცით). შეიძლება ნიორის ამ ნახარშს (წვენს) ცოტაც თევზის კრბო მიუმატოთ (Ol. Jecoris Aseli).
- 2) დააღვივნეთ ზემოდ ნათქვამი სანტონინის ზარაშკაები ანუ სანტონინის კანფეტები აჭამეთ (კვერცხი) წლავანების მიხედვით.
- 3) აქებენ აგრეთვე გოგირდის ყვავილს (Flores sulfuris) ნახევარი ჩაის კოფში გოგირდის ყვავილი (აფთაქში იფიდეთ ერთი შურის) ცოტადდენ წყალში გასხენით და დააღვივნეთ.
- 4) მე გირჩევთ ნიორიანი საჭმელი აჭამოთ (ხაში, არტადა და სს.) ან არა და ნიორის კბილი ოთხთა გასჭერით და ეს ნაჭრები აუღანეთ—ასე სამ დღეს ყოველ დღე სამ კბილადვე ჩაუღანოს.
- 5) თუ რომ ხელად არ გეშვებათ რეზინის ოუნა, მაშინ შეიძლება დახსული ნიორი წყალში აურითოთ, შიგ ბამბა ან ტილას ნაჭერი ამოსვაროთ (ნიორში) და

*) მე თითონ მინახავს სანტონინის სასწაულეებრივი მოქმედება,—ერთმა ბავშვმა 40—60 ერთ საქმებდაზე დაჰყარა.

უკან კარში ფილთასებ მისცეთ ანუ ეფექტ-
თვისნიერის წყაღით ჭბანთ უკან კარი, ვიდრე
მისწობდეთ ჭიებს. 6) თუ საქმეს არა ეშ-
ველა რა, კვლავ სანტონინს მიმართეთ, ხა-
ლო რადგან ეს ჭიები უკან კარში ბუდობენ,
დადევით იქნება არა გამეფდეს რა. ადეთ
უწიგბული ზომს სანტონინისა, მაგალითად
ჟერზე ერთი გრანი (პურის ხარბლის წონა)
გახსენით ცოტა წყალში (დენის სტაქნის
ნახევარი ეფთა) და აი ეს წამალი შესწათ
უკან კარში პატარა სპრინცოვით. 7) ხოლო
იმ შემთხვევაში, როდესაც ამ ჭიებმა მთა-

წრეს ბავშვის (ქალის) სქესის ^{ორგანიზმი} დაუ-
ბუდება, მაშინ კი უეჭველად უნდა მოიწიოთ
საქმის მტოდნე ექიმი ან აკუპერკა, რომელთა
ხელშია უებაჩი წამალი—სულეიმანის წყალს
(растворъ сулемы) შესწამენ ორგანიზმი და
მით ამოხოცვენ ჭიებს და განიკურნება ბავშვი.

ილ. აღსანიშნული

შენიშვნა: სულეიმანი (сулема) საშინე-
ლი შესამანი წამალია, და ამიტომაც არაუთა-
რი შემთხვევაში თქვენ ნუ გაეკვით მის
ხმარებაში.

ცოტა რამ გურიის სკოლების წარსულიდან.

(გუძღვნი არსენ წითაძეს).

ბატონყმობის გათიშვისთანავე (1864 წ.) გურიის ვლენჯაცობამ*) ხელი 'მიპყო სკოლების გახსნას, ასე რომ 1869 წელ-
ში თითქმის ყველა სოფლის საზოგადოე-
ბას ჰქონდა თავისი სკოლა. რასაკვირვე-
ლია, მაშინდელ სკოლის დირსება-ნაკ-
ლულეფანებაზე ლაპარაკიც არ ღირს,
რადგან იმ დროს რიგიანი მასწავლებელი
სანთლით საძებარი იყო; სკოლების უმე-
ტესი ნაწილი სოფლის სამმართველოს
შენობებში იყო მოთავსებული—სკოლას
საკუთარი შენობა არ ჰქონდა; მასწავ-
ლებლებად სოფლისავე სამმართველოს
მწერლები იყვნენ. მაშინდელი მწერ-
ლების უმეტესობა კი ან სოფლის ღვდ-
ლების ნადიაკენარი იყო ან და „ხუცის

კლასში“ (ოზურგეთის სასულიერო სას-
წავლებელს უწოდებდნენ ასე) ნამყოფი
და ზოგი კურს დამთავრებული. იმ დროს
გურიის სოფლის სამმართველოებში საქ-
მის წარმოება ქართულათ ხდებოდა—ყო-
ველივე მიწერ-მწერა, ოქმების და გა-
ნაჩენების შედგენა და სხ. სულ ქართუ-
ლათ წარმოებდა და ამიტომ იყო, რომ
ასე მცირე ცოდნით აღჭურვილ მწერ-
ლებს არ უჭირდათ საქმის წარმოება. არ
შემიძლია აქ არ მოვიხსენიო ერთი ფაქ-
ტი, რომელიც ახასიათებს მაშინდელ
ადმინისტრაციას. იმ დროს ოზურგეთის
მაზრის უფროსათ იყო ბ. ვახრამოვი,
ტომით სომეხი, რომელმაც ჩინებულათ
იკოდა ქართული. მას დაუნიშნეს თანა-
შემწვთ ვილაც მალოროსი—სემენენკო.
სემენენკომ სასოფლო სამმართველოებში
საქმეების რუსულ ენაზე წარმოება მოი-

*) სხვა წოდებას სკოლების გახსნაში არა-
გათარი წილი არ უდევს.

თხოვა. ვახრამოვს არ მოეწონა თავისი თანაშემწის საქციელი და წინადადება მისცა ან ქართული ენა შეესწავლა, თუ არა და სხვაგან გადასულიყო სამსახურში. მართლაც სემენენკო იძულებული შეიქნა მალე დათხოვოდა გურიაში სამსახურს.

სკოლებს ამ დროს პროგრამა არ ჰქონდა, ვისაც რა მოესურვებოდა იმას ასწავლიდა. უმეტეს დროს მასწავლებელი კანცელარიაში ატარებდა, იქ „მუშაობდა“; მხოლოდ დრო გამოშვებით, როცა ბავშვები ჯდომით და უსაქმობით დაიღლებოდნენ და ხმაურობას ასტეხდნენ, მასწავლებელი „ТИШЕ“-ს ძახილით კლასში შედიოდა, სტუქსავდა ბავშვებს და „დამნაშავეს“ აღმოჩენას უნდებოდა. ბავშვებში მამბეზლარობა ძალიან განვითარებული იყო, ხშირათ „ეშმაკობაში“ დამნაშავეთ სრულიათ უდანაშაულო ბავშვები გამოყავდათ. სასჯელი „დამნაშავე“ მოწაფეებისთვის შემოღებული იყო ოზურგეთის საერო და სასულიერო სასწავლებლების მიბაძვით და განიყოფებოდა შემდეგ კატეგორიებათ: სიტყვით დატუქსვა, ყურის აწევა, თმების ქიჩვა, დაჩოქება, სახაზავით ხელის გულზე ცემა, სახაზავითვე შარვალს ზევიდან და შარვლის ჩახლით საჯდომზე დარტყმა და „როზგი“. ხშირათ მინახავს შეკრული „როზგი“ ბუხრის თავზე შემოდებული სკოლაში თვალსაჩინოთ. როცა ერთ მასწავლებელს ვკითხე, რა საჭიროა ეს შეკრული წკნელები რომ დაგიწყვიათ მეთქი, მიმითითა სკამებზე წყნარათ ჩამწკრივებულ ბავშვებზე და მითხრა: „ეს ამათი ჭკუის მასწავლებელია“.

ზემოთ აღვნიშნე, რომ სასჯელი სოფლის სკოლებში ქალაქის სკოლებიდან იყო გადმოტანილი მეთქი. მეც ასეთ სა-

სწავლებელში ვსწავლობდი და სხვათა შორის ერთი შემთხვევა, რომლის მოწმეთ მე გავხდი მოწაფეობის დროს, ჩემს სიცოცხლეში არ დამავიწყდება და არ შემიძლია აქ არ მოვიხსენიო. ჩემთან ერთად სასწავლებელში შემოვიდა ერთი ჩემი მეზობელი ბავშვი. ორივენი ერთ ოჯახში ვიდექით. მე წერა-კითხვა შინ მქონდა ნასწავლი, იმან კი არ იცოდა. პირველი გაკვეთილი მღვდელმა მოგვცა — „აქედან აქნობამდეო“ გვითხრა და დავინიშნა კარანდაშით წიგნში ის, რაც მეორე დღეს უნდა გვცოდნოდა. გაკვეთილად ხუცური ანბანი გვქონდა დასასწავლი. ხუცური კითხვა არც მე ვიცოდი, მაგრამ როგორც იყო მხედრული ანბანის შემწეობით შევივინე და დავისწავლე. საბრალო ჩემმა ამხანაგმა ვერაფერი გააწყა, ვერ ისწავლა. ამა როგორ უნდა ესწავლა აუხსენლათ პირველი გაკვეთილი! მეც ვერაფერი ვუშველე. რადგან სასჯელის მეშინოდა და მთელი დღე უაზრო ანბანის ზეპირობას მოვამდომე! მეორე დღეს გამოგვცადა „სტარშმა“ (უფროსი განყოფილების მოსწავლე იყო, რომელიც მასწავლებელს ჰყავდა დაყენებული). ჩემმა ამხანაგმა ვერ „მიუგო“. ეს „სტარშმა“ მოახსენა მღვდელს, რომელმაც პირველი კატეგორიის სასჯელი გადაუწყვატა ბავშს. გაკვეთილი ვერც შემდეგ დღეებში დაისწავლა ბავშმა, რადგან წინაღობის გაკვეთილს მეორე დღის ახალი გაკვეთილი ემატებოდა. ბოლოს სულ დაანება თავი მეცადინეობას, გული აუცრუვდა სწავლაზე. სრულიად ჯანსაღი ბავში ცოტა ხანში გახდა, სნება მოხდილს დაემსგავსა ყოველ დღე და თანდათან უდიდესი სასჯელის მიყენებით. ბოლოს საქმე შარვალზე სახაზავის დარტყმამდე მივიდა. მასწავლებლის ბრძანე-

ბით „სტარშმა“ ბავში პარტაზე პირქვე მიაწვინა. სასწავლებლის მცველს დაუძახეს, რომელმაც ექვსჯერ დაჰკრა რაც შეეძლო დიდი სახაზავი რბილს ადგილზე. ბავშს ხმა არ ამოჴლია. მე შიშისაგან ავკანკალდი, არ მოკვდეს მეთქი ვიფიქრე, დავინარე და პირის სახეზე შევხედე— ცვლილება ვერაფერი შევნიშნე, ის ისე გამხდარი და გაყვითლებული იყო, როგორც სასჯელის წინ, მაგრამ მშვიდად მეჩვენა. როცა პროცესი გათავდა, ბავში თავჩაქინდრული ადგა, თავის სკამზე დაჯდა, ხელები პირის სახეზე დაიფარა და თავი მაგიდაზე დასდო. სახლში წავედი. გზაში ბავში სდუმდა, ჩემს კითხვებზე პასუხს არ იძლეოდა, სევდიანობა ეტყობოდა. მხოლოდ ერთი სიტყვა წამოსცდა: „შინ წავალო“. მისი „შინა“ 25 ვერსზე იყო ქალაქიდან დაშორებული და გზაში მოზრდილი მდინარე ჰქონდა გადასასვლელი. მე ავუხსენი ეს გარემოება და ვუთხარი, შინ ვერ წახვალ მეთქი. იმ დღეს ბავშს სადილი არ უქამია, დაღვრემილი დადიოდა, თითქო რაღაც წინასწარი გრძნობა აწუხებდნო. მეორე დღეს არ უნდოდა სკოლაში წასვლა, მაგრამ მასპინძელმა ქალმა ურჩია და ისიც წავიდა. იმ დღესაც წინაღობის სასჯელი გაუმეორეს, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ მეტი სცემეს სახაზავით იმავე ადგილას. ბავშმა წინანდებურად ჩუმად აიტანა სასჯელი. ყველას გაუკვირდა ასეთი მოვლენა. მასწავლებელმა დააკვირდა ბავშვის პირის სახეს და რაკი ტკივილისაგან ტანჯვა ვერ შეატყო ზედ, განრისხებულმა დაიყვირა: „ჩახადეთო!“ მხოლოდ ამ სიტყვის შემდეგ მორთო ბავშმა ტირილი. დარაჯმა დაუყონებლივ შეასრულა ბრძანება და რა ვნახეთ! ბავშს სადღაც „ქვიჩის“ (ცხვრის ტყავის სა-

ზამთრო ტანსაცმელია) ნაჭერით დაშარვალზე მატყლის მხრით მიეკერებია, სწორეთ იმ ადგილას, სადაც ცემას მოელოდა. ამიტომ იყო თურმე, რომ ტკივილს ვერ გრძნობდა. მღვდელმა ეს ამბავი ზედამხედველს მოახსენა. მალე ზედამხედველიც შემოვიდა და ეს რომ დაინახა, განრისხებულმა შეჰყვირა: „როზგია“. დარაჯი შურდულივით წამსვე გარეთ გავარდა და შეკრული წკნელები შემოიტანა. მთელი კლასს შიშის ზარი დაეცა. მე ვკანკალე, სული მეხუთება, მუხლები მეკეცება. ბავში გაფითრებული სდგას უძრავად. „разложить!“—ბრძანა ზედამხედველმა. იქვე პარტების წინ მასწავლებლო დიდი მაგიდა იდგა. სტაცეს ხელი საბრალო ბავშს და თვალის დახამხამებაში მაგიდაზე პირქვე დააწვინეს და ზედ დააწვეს: ზოგი ზურგზე, ზოგი ფეხებზე, ზოგიც თავსა და ხელებს უქერდენ— გაქაჩეს საბრალო „დამნაშავე“. ამ საქმეში უფროსი კლასის შეგირდებიც იღებდენ მონაწილეობას. დარაჯმა როზგია აიღო და ხელში მოამარჯვა, ზედამხედველმა დაუძახა რუსულათ: „ერთი“ და ბავშვის გულშემზარავი ყვირილი გაისმა მთელს კლასში. მე მეტი აღარაფერი გამიგონია: გულწასული სკამზე დავმგებულიყავი. როცა გონს მოვედი, ჩემი ამხანაგი აცახცახებული და გაფითრებული იდგა, შეშლილივით აქეთ-იქით აფეთებდა თვალებს. ერთი ბავში სარტყელს უსკვნიდა. უკანასკნელი საათი იყო სწავლისა, სახლში გაგვიშვეს. დასჯილი ბავში ბარბაცით გამომყვა, არ ტიროდა, გამშრალი იყო. შინ რომ მივედით, საშინელი ზღუქუნე მორთო, პირქვე დაემხო თავის ლოგინზე და მთელი დღე იტირა. ამის შემდეგ იგი სკოლაში აღარ წასულა, სწავლას თავი დაანება, მშობ-

ლებთან წაიყვანეს.

როგორც სასჯელი ისე სწავლების მე-
თოდის სოფლის სკოლებში ქალაქის
სკოლების და მღვდლებსგან იყო გადმო-
ღებული; წერა კითხვის სწავლებას დიდ
დროს ანდომებდნენ. ჯერ უნდა გაეზებო-
რებია მოსწავლეს ეგრეთ წოდებული „კა-
კალი ანბანი“. მაგ. ასე: ან, ბან, გან,
დონ, ენ, ვინ, ზენ, ჟე, თან, ინ და სხ.
მერე ხმოვანი და თანხმოვანი ასოების
შეერთებას სწავლობდნენ; მაგალითად:

- ბან — ან = ბა, ვინ — ან = ვა,
- გან — ან = გა, ზენ — ან = ზა,
- დონ — ან = და, თან — ან = თა და სხ.

შემდეგ, როცა ყველა თანხმოვან და
ხმოვან ასოების შეერთებას გაიზებობ-
დნენ, მარცვლების შეერთებას მიყოფდნენ
ხელს, მაგალითად, ვა—ზა, ბა—გა, ზა—რი,
ზო—დი, კი—რი და სხვ. ამას მისდევდა
ფრაზების და წინადადებათა კითხვა და
სხვ.

მაშინდელი სკოლა ექვემდებარებოდა
საზოგადო ადმინისტრაციას—მაზრის უფ-
როს და მომრიგებელ შუამავლებს, რო-
მელნიც, როცა სხვა და სხვა საქმეების
გამო სოფლის კანცელარიის ესტუმრე-
ბოდნენ—სკოლასაც ათვალთვლებდნენ; თა-
ვისთა შთაბეჭდილებას ხშირათ სოფლის
ადმინისტრაციას უზიარებდნენ საზოგა-
დოების საყურადღებოთ, მაგრამ იშვი-
თად მოხდებოდა ხოლმე, მასწავლებელს რომ
საყვედური შეხვედროდა სკოლის ცუდი
მდგომარეობისათვის, რადგან გასამართ-
ლებელი მიზეზები ჰქონდა: „მოუცლე-
ლობა კანცელარიის საქმეების გამო“. სკოლის ანგარიში—მოსწავლეების რიც-
ხით, მასწავლებლის ვინაობა და სხვა ყო-
ველ წელს ადგილობრივ მაზრის უფროსს
ეგზავნებოდა შემოღებულ ფორმის თან-
ხმით. ასეთ ყოფაში იყო გურიაში სკო-

ლა 1870 წლამდე, როცა ქუთაისის გუ-
ბერიაში სახალხო სკოლების ინსპექცია
გაიხსნა.

1872 წელში, თუ არ ვცდები პირვე-
ლათ დაათვალიერა გურიის სოფლის სკო-
ლები სახალხო სკოლების ინსპექტორმა
ვიქტორ ნიკოლოზისძე ტროიემ. ეს ის
ტროიე იყო, რომელმაც ჩვენი დიდებუ-
ლი პოეტი აკაკი გაროზგვას გადაარჩინა
ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში მოწა-
ფეთ ყოფნის დროს. ტროიე თავისი სა-
კუთარი ცხენით დადიოდა სკოლების და-
სათვალიერებლათ გურიაში თავისივე მო-
სამსახურის თანხლებით. პირველი მისი
რევიზიის მიზანი იყო შეემოწმებია სკო-
ლების რიცხვი, რომელიც ადგილობრივ
ადმინისტრაციას ჰქონდა მოხსენებული
მასთან წარდგენილ ანგარიშში და ძლიე-
რაც გაუკვირდა, როცა ნახა ის, რასაც
სწერდნენ. „მიუხედავათ იმისა, რომ ჯერ-
ჯერობით გურიაში სკოლები მოუწყო-
ბელია და სწავლების საქმე ცუდათ არის
დაყენებულიო, უთხრა მან თავად გრი-
გოლ გურიელს *), ამ კუთხეში ისე
ძლიერი ყოფილა სწავლის სურვილი,
რომ, თუ აქაურ სკოლებს კარგი ხელ-
მძღვანელი დაურჩა, მალე განათლება
ეს მშვენიერი ქვეყანაო“. ბ. ტროიეს
ძლიერ მოსწონებოდა აქაური ბუნების
სიმშვენიერესთან ერთად ხალხის სიმკვირ-
ცხლე და სილამაზე.

ტროიე მეტად მიმზიდველი გარეგნო-
ბისა იყო: მისი ახოვანი, გამხდარი, სიმ-
პატური სახე, თოვლის ფანტელივით
თეთრი თმა და წვერულვაში, ჰკვიანი და
მახვილი თვალები, პირველსავე შეხედვა-

*) გრიგოლ გურიელი ცნობილი იყო
ჩვენში როგორც კეთილი და სწავლა-განათ-
ლების გავრცელების ხელის შემწყობა.

ზე მიიქცევა მნახველის ყურადღებას. ეხლაც თვალწინ მიდგას თეთრ ცხენზე შემჯდარი, ტყავის სამგზავრო ტუყურკიანი მოხუცი; განსაკუთრებით მისი უცნაური, ვეებერთელა კალთებიანი ქუდი, რომელსაც გრძელი დოღბანდი ჰქონდა კუშტულზე შემოხვეული და შემდეგ უკან გადაგდებული. ტროიე ზედ გამოჰკრილი ძველი ღროის მქადაგებელი იყო გარეგნობით.

1872-ვე წელში შემოდგომაზე ტროიემ მოახდინა გურიის მასწავლებელთა კრება. ამ კრებას დაესწრო გურიის თითქმის ყველა სოფლის სკოლების მასწავლებელი. კრება გაიმართა მაშინდელ სამაზრო სასწავლებელში. ახირებულ სურათს წარმოადგენდა ეს ყრილობა: მოწვეულთა ნახევარზე მეტი წილი გრძელ ჩოხებში იყო გამოწყობილი (ზოგს ხანჯლებიც კი ეკიდა), დანარჩენს კი სერთუკ-პიჯაკები ეცვათ. განათლებით ასე იყვნენ განაწილებული: ნადიაკენარები, „ხუცის კლას“ დასრულებულნი და ოთხი ხუთი კაცი სამაზრო სასწავლებელში კურს დამთავრებულნი; კრებაში აქტიურ მონაწილეობას ესენი ღებულობდნენ, დანარჩენები უბრალო მსმენელებივით ისხდნენ.

მეცადინეობის დაწყების წინ ვილაცამ ხმა გაავრცელა: დირექტორმა მასწავლებლები უნდა გამოესცადოს, ეგზამენი უნდა დააჭერინოსო. ამ ამბავმა მასწავლებლები დააფრთხო, ზოგი სახლშიაც გაიპარა, დანარჩენები შიშით მოელოდნენ კრების გახსნას. ამ ხმებმა დირექტორის ყურამდეც მიაღწია. მაშინ მან რამდენიმე მასწავლებელი დაიპარა და სთხოვა გადაეცათ სხვებისთვის, რომ არავითარი გამოცდა იქ არ მოხდებოდა.

კრება გაიხსნა სამაზრო სასწავლებლის დარბაზში; გარეშენიც დაესწრნენ კრების

გახსნას. დირექტორმა კრებას დაანობივით შემდეგი მოკლე სიტყვით მიმართა:

„ბატონო სოფლის მასწავლებელნო! ბოდიშს ვიხდი თქვენთან, რომ შეგაწუხეთ და აქ შეგკრიბეთ, მაგრამ მიზანი ამ კრებისა ისე დიდაა, რომ არ შემეძლო ასე არ მოვქცეულიყავი. მე წილად მარგუნა ბედმა თანამშრომლობა იმ დიდებული დაწესებულებისა, რომელსაც სოფლის სკოლა ეწოდება და რომელმაც განათლების სხივი უნდა შეაშუქოს იქ, სადაც საუკუნოებით წყვედიადი და შეუგნებლობა სუფევს. გილოცავთ თქვენც, ბატონებო, სოფლებში ცოდნის და შეგნების პირველ მახარობელ მერცხლებათ გახდომას. არ იფიქროთ, რომ მე თქვენ მომეწვიოთ გამოსაცდელათ, ეგზამენებისათვის. ჩვენი შეკრების მიზანია, ერთმანერთი გავიცნოთ, გავიზიაროთ ჩვენი ცოდნა—გამოცდილება სწავლების საქმეში და ისე დავბრუნდეთ ჩვენ-ჩვენ ადგილებზე. მე არ ვარ თქვენი უფროსი (начальник), თქვენი დამტუქსავი; ჩვენს წმინდა საქმეს ტუქსვა და სიმკაცრე არ შეფერის,—მე დამნიშნა მთავრობამ სწავლების საქმეში ხელმძღვანელათ. ვეცადოთ შეძლების დავგარად ურთიერთ დანმარებით წესიერ გზაზე დავაყენოთ სწავლა სოფლის სკოლებში. მუდამ უნდა გვახსოვდეს, ბატონებო, რომ ჩვენ დიდი საქმე გვაქს ნაკისრები; მასწავლებლობა ძნელი და დიდი საქმეა და ამიტომ ბევრი შრომა გვმართებს: თვითავითარებით უნდა ავმალდეთ ზნეობრივად და გონებრივად. ჩვენ მარტო ახალ გაზრდების მასწავლებლები როდი ვართ; ჩვენი პატიოსანი და სპეტაკი ცხოვრებით და შრომის მოყვარეობით ვავრძნობინოთ შეგირდების მშობლებსაც, რომ ღირსნი ვართ მასწავლებლის სახელისა, ვაჩვენ-

ნათ იმათ წესიერი შრომის ატანის და ზნეობის სიფაქიზის მაგალითი და შევანებით მოვალეობა შეიღების წესიერათ აღზრდა-განათლებისა. თუ ასე მოვიქცევით—მაშინ, მერწმუნეთ, გავხდებით ღირსნი იმ დიდებული სახელისა, რომელსაც ატარებდა კაცობრიობის დიდი მოძღვარი იესო ქრისტე“.

ამ სიტყვამ დააშოშმანა დამფრთხალი მასწავლებლები და მოუსპო შიში ეგზემენების დაქერისა.

დაიწყო მეცადინეობა. დირექტორმა პირველათ აჩვენა კრებას, როგორ დაემზადებიათ მოსწავლეთათვის წინდაწინ სასწავლო ნივთები; ასწავლა კარანდაშების არჩევა და თავების მოქნა, კალმების და მისი ტარების არჩევა, რვეულების შეკრვა, ოთხკუთხი სახაზავების ზომა და რვეულების ხაზვა (იმ დროს დახაზული რვეულები არ იყო შემოღებული) და სხვ. ყველა იმას, რის გაკეთებაც იქ შეიძლებოდა, თვითონ თავის ხელით აკეთებდა, თვით კრების წინ, თვალსაჩინოთ, საკვირველი სისწრაფით, ხერხით და ხელოვნებით. მაგალითად, როცა ოთხკუთხი სახაზავის დახმარებით ხაზავდა კარანდაშით რვეულს, გვეგონებოდათ ამ კაცს სულ ეს უმუშავია თავის სიცოცხლეშიო, ისე სწრაფათ და საუცხოვოთ აკეთებდა ამ საქმეს.

მე აქ არ შეუდგები იმ ყრილობის მიმდინარეობის დაწვლილებით აღწერას, რადგან მას შემდეგ აგერ ნახევარი საუკუნე გადის და მეშინია შეცდომაში არ შევიყვანო მკითხველი გულმავიწყობის გამო; ვიტყვი მხოლოდ, რომ იგი იყო წინამორბედი ჩვენი სკოლის შეგნებისა და განვითარებისა; იმ ყრილობამ უარყო ძველი სკოლების ბატონყმური სისასტიკე, შეუბრალებლობა, მოზარდი თაობის

დამაჩლოუნებელი და გამაბოროტებელი წესები სკოლაში; სამაგიეროთ აღიარა და შემოიღო სწავლების ახალი მეთოდი; იმის წყალობით გურიის სკოლასაც წვდა ის ნათელი და სპეტაკი სხივი, რომელიც რუსეთის სკოლებს უკვე ნელ-ნელა უნათებდა და უთბობდა სულისა და გულის მაშინდელი უცხოეთის და რუსეთის საუკეთესო პედაგოგების: კომენსკის, დისტერვეგის, უშინსკის, პიროგოვის, ბარონ კორფის და სხვების წყალობით. ბატონი ტროიეც ღირსეული მოციქული იყო იმ პედაგოგებისა, იმათ თეორიას დახელოვნებული პრაქტიკით ახორციელებდა ჩვენს სკოლაში. იმან შემოიღო წერაკითხვის სწავლების ახალი საშუალება, გაკვეთილების ნათლათ და დაწვლილებით ახსნა და სკოლაშივე დასწავლა თვალსაჩინო საგნებისა და სურათების დახმარებით, გაკვეთილების წესიერი განაწილება, შეგირდების ხშირი დასვენება და სუფთა ჰაერზე თავისუფლათ თამაშობა, გარეთ და კლასში გიმნასტიკის ხმარება, საკლასო სიმღერების საჭიროება, ანგარიშის სწავლების თვალსაჩინო საგნების დახმარებით ცხადყოფა და სხვა ყოველივე, რასაც სწავლების ახალი წესი მოითხოვდა. ყველა ამას სამაზრო სასწავლებელის ძველი მასწავლებლები, ვარდა ერთი ორისა განცვიფრებულები ეჭვის თვლით უგდებდენ ყურს და რალაც უკმაყოფილება ეხატებოდათ სახეებზე: არ სწამდათ ეს ახალი წესები სკოლაში. ბევრს ვარეშესაც არ ექაშნიკა ძველი წესების სკოლიდან განდევნა, რადგან იმათი აზრით სიყვარული და მეგობრობა მოსწავლეთა და მასწავლებელთ შორის საქმის დამლუბველი იყო: „შვილი მტრულათ გაზარდე—მოყვრულათ გამოგადგება“. ამ ანდაზას ხელმძღვანელობდა მაშინდელი

საგარეო ურთიერთობების
საგარეო უწყობა

მოწინავე საზოგადოება და სკოლა ბავშვების აღზრდაში, რადგან ბატონეპურის თვალსაზრისით უყურებდნენ მასწავლებელთა და მოსწავლეთა ურთიერთობას.

ტროიე გამოცდილი და დახელოვებული მასწავლებელი იყო, სანიმუშო გაკვეთილებს თვითონ აძლევდა და ჩინებული შედეგიც ჰქონდა მის გაკვეთილებს. თითქმის ყველა საგნებში მისცა იმან გაკვეთილი და მერე რიგრიგობით, შეძლებისდაგვარათ, ხელმძღვანელის მიზაძვით, მასწავლებლებიც მეცადინეობდნენ. გაკვეთილების გარჩევა, იმათი ღირსება-ნაკლულებების დაფასება, გარეშე საზოგადოების დაუხსრებლათ ხდებოდა ტროიეს ბინახე *). კამათი როგორც რუსულათ, აგრეთვე ქართულათაც იმართებოდა. ტროიეს ქართული ესმოდა და წერა-კითხვაც იცოდა.

მეტი არ იქნება მკითხველი გავაცნო იმ წესს, რომელიც ტროიემ წერა-კითხვის სწავლებაში იხმარა კრებაზე. როცა თავის მეთოდით მისცა გაკვეთილი პირველ განყოფილებაში და კარგი შედეგით გათავდა ის, მისმა ყოფილმა მოწაფემ ი. ა. თაყაიშვილმა შენიშნა: პირველ განყოფილებაში ბევრია ძველი მოწაფე დარჩენილი, რომელთაც წერა-კითხვა ცოტათ თუ ბევრათ იციან და ამიტომ იყო, რომ ასე კარგათ შეითვისეს თქვენი გაკვეთილიო“. ამის პასუხათ ტროიემ სთხოვა მას მოეყვანა მისთვის წერა-კითხვის სრულიად უცოდინარი ბავში ამ საცილობელი საკითხის ობიექტათ—„მე თქვენ დაგიმტკიცებთ ამ მეთოდის უპირატესობას სხვა მეთოდებთან შედარე-

ბით; მაგრამ ბავში იდიოტი კი არ უნდა იყოსო“. მართლაც მეორე დღეს მოიყვანეს 10—11 წ. სოფლები ბავში. ტროიე გაეცნო მას—გამოჰკითხა სახელი, გვარი, მშობლების სახელები, რა ხელობის არის მამა, რას აკეთებს სახლში იმისი დედა და თვითონ ბავში; ჰყავს თუ არა ძმები და დები და სხვ. ბავში ძალიან მიმხვდარი და კვირცხლი გამოდგა—ყველაფერში შესაფერი პასუხი მისცა და ძალიან ცნობის მოყვარეობა გამოიჩინა. ამის შემდეგ ტროიემ მიიყვანა იგი საკლასო დაფასთან, სადაც გაჩაღდა მათ შორის დაახლოებით შემდეგი დიალოგი *).

ტროიე.—გიგო, ცხვარი გყავთ შინ?

ბავში.—აჲ, ბატონო.

ტ.—გინახავს ცხვარი?

ბ.—რაჲ აჲ, ბატონო.

ტ.—რა ქვია ცხვრის შვილს, თუ იცი?

ბ.—კრავი, ბატონო.

ტ.—ძაღვი გყავთ?

ბ.—კი, ბატონო.

ტ.—შეკელი გინახავს?

ბ.—აჲ, მაჲ შეკელის ტყავა კი მინახავს.

ტ.—როგორ გგონია, შეკელი უფრო დიდია, თუ ძაღვი?

ბ.—შეკელი. ბაბამ (მამამ) თქვა, შეკელი ცხენს მიერეკვა.

ტ.—დათვი თუ გინახავს, ან გავიგონია მისი აშხავი?

ბ.—აჲ მინახავს, მაჲ შარშან ბაბაი ჩიო-

*) მას ეშინოდა ისედაც დასფრთხადი მასწავლებლები გარეშე საზოგადოების დასწრებით არ შემდგარიყვნ, ან დაბნეულიყვნ.

*) ეს სანიმუშო გაკვეთილი ჩაწერილი არ მქონდა და აღვადგინე მხოლოდ ჩემი მეხსიერების მიხედვით, მაგრამ, მე მგონია, ესლა ჩვენთვის ამ დიალოგის სტენოგრაფიული სისწორე იმდენათ საყურადღებო არაა, რამდენათ სწავლების მეთოდი. კითხვებს ტროიე ქართულათ აძლევდა ბავშვს, როგორც მოახერხებდა; როცა გაუჭირდებოდა, მასწ. თაყაიშვილს დაინმარებდა ხოლმე.

და ტყის ენა სულერთიანათ შემოკმა დათ-
ვიან.

ტ.—ხო, დათვი და მგელი ტყეში ცხოვ-
რებენ. (ახველებს სურათებს, რომელზედაც
მარტო დათვი და მგელი მიჩანან, დანარჩენი
დაფარულია ქინძისთავებით მიმაგრებული ქა-
დალდით.) რომელია აქ მგელი?

ბ.—აგი უნდა იყოს, სულ ამისთანა ბა-
ღანი და კუდი ქანდა ტყავს.

ტ.—(ადებს სასაზავს დათვის სურათს) ეს
ჩის სურათი უნდა იყოს?

ბ.—აგი არ ვიცი. დათვი ხომ არაა?

ტ.—ჰო, დათვია. კარგათ შეხედე და
დაისხამე, როგორი კუდი აქვს მგელს და
დათვს.

ბ.—მგელს გრძელი კუდი აქვს, დათვს
ცოტა ახნია.

ტ.—რომელი უფრო სხვილია?

ბ.—დათვი.

ტ.—აბა ჩამოთვალე, რომელ ცხოველებ-
ზე ვილაზნარაკეთ?

ბ.—ჩვენ ვილაზნარაკეთ ცხვარზე, დათვზე,
მგელზე, ძაღვზე.

ტ.—თქვენი ძაღლი ავია?

ბ.—ავი კი არა, იგი ძაღლი ძაღუანი კია.
ბანამ თქვა მერცხალა რომ არ იყოს, ქათ-
მებს სულ წეიდებდა ტურათ.

ტ.—(მიბრუნდება რაღაცას თაყიშვილს
ქუჩურულზე, მერე ბავშვს მიუბრუნდება) მე
შინდღა მკითხა, ბღეში *) თუა თქვენი
ძაღლი მეთქი.

ბ.—ძაღუანი ბღეშია, კარვთ გაგდებას რომ
დაუბინებ, ღრინავს, და მე სულ უფრო და ეზო-
ში არა კაცს არ უშვებს.

ტ.—აბა გააჯავრე, როგორ ღრინავს.

ბ.—რომ გააჯავროს დამჭამს, ბატონო.

ტ.—არა, შენც ისე დაიდრინე, როგორც
ის ღრინავს.

ბ.—რ-რ-რ-რ.

ტ.—ძაღვიან კარგი. ძაღლი ღრინავს რა-
ცა ჯავრობს, მგელი?

ბ.—არ ვიცი.

ტ.—მგელი ღმუის—უ-უ-უ იძახის, რა-
ცა თავის ტოლებს უხმობს ხელმე. გაიმეორე!

ბ.—უ-უ-უ, ასე ღმუის მგელი.

ტ.—აბა გაიმეორე, როგორ ღრინავს ძაღლი?

ბ.—რ-რ-რ-რ.

ტ.—მგელი როგორ ღმუის?

ბ.—უ-უ-უ-უ-უ.

ტ.—დათვი როგორ იძახის, თუ გა-
ბიგონია?

ბ.—არ გაბიგონია, ბატონო.

ტ.—დათვი ასე იძახის: თ-თ-თ-თ. გაი-
მეორე!

ბ.—(იმეორებს რამდენიმეჯერ) თ-თ-თ-თ.

ტ.—ეხლა გაიმეორე ვველას ძახილი.

ბ.—იმეორებს.

ტ.—ცხვარი როგორ უხმობს კრავს, რა-
ცა იგი შირდება ღედას?

ბ.—ე-ე-ე-ე.

ტ.—გიუფრებია შენ?

ბ.—კი, ბატონო.

ტ.—შირზე თუ შეგობედავს?

ბ.—რავა არა.

ტ.—ცხვარმა რომ შირი დააღო და დაი-
შეტყუა, რა დაუნახე შირში?

ბ.—ენა გამოაგდო.

ტ.—მაშინ ცხვარმა როგორ დაიძახა?

ბ.—ე-ე-ე-ე.

ტ.—აბა დავხატოთ ცხვრის ენა, რომ
უფრო კარგათ დავინსომოთ მისი ხმა. (სწერს
სხვა ე-ს) ეკებ შენც დახატო ცხვრის ენა,
ზევიდან ქვევით უნდა ჩამოუსვას ხაზი.

ბ.—(გაჭირვებით სწერს სხვა ე-ს, მას-
წავლებული ამეორებინებს წერას, სანამ გვა-
რინათ არ დააწერინებს).

ტ.—შეშას რითი ზიდავთ შირიდან?

ბ.—ურმით.

*) გურიაში ავ ძაღლს ბღეშს უწოდებენ.

ტ. ურემი რაზე დგას, როცა ხარები არ უბია?

ბ.—მიწაზე, ბატონო.

ტ.—როთ სდგას მიწაზე ურემი?

ბ.—გოგორებით (თფლებით).

ტ.—რაზეა წამოცმული გოგორები?

ბ.—ჯილეზე (დექამზე).

ტ.—როცა ჯილევი მშრალია, არ სცნია არც სავანნი, არც ქონი და შიში ტვირთით მიაქანებს იმას ხარები, როგორ ხმაურებს მაშინ ურემი?

ბ.—მაშინ ურემი კრიჭინებს (ჭრიალებს).

ტ.—ხომ არ შეგოძლია შენ ურემის კრიჭინივით ხმა გამოსცე?

ბ.—კი, ბატონო, ი-ი-ი-ი, ასე იძინის.

ტ.—(ხატავს დაფაზე ურემის თფლებს, რომელთა ნახევარს ქვევიდან ცარცის წასმით ფარავს). რა დაფხატე?

ბ.—შენ დახატე გოგორები, მერე ქვევიდან წაშალე.

ტ.—ეს გოგორები ვითომ ტალახშია ჩაფლული, მხოლოდ ნახევრები მჩანხან. გაიმეორე, როგორ კრიჭინებს ურემი?

ბ.—ი-ი-ი-ი.

ტ.—აბა გადმოხატე ჩემი დახატული; ხატვა აქედან უნდა დაიწყო (ახეუნებს).

ბ.—(სწერს ი-ს რამდენიმეჯერ).

ტ.—ეს ნახატი მოგვაგონებს ურემის კრიჭინს, დაიხსომე! როგორ კრიჭინებს ურემი?

ბ.—ი-ი-ი-ი.

ტ.—ეხლა ძალიან დაადე პირი, ენა დაიმოკლე და ხმა მადლა დაიძახე.

ბ.—(ვერ ახერხებს).

ტ.—აბა შემხედე და უური დამიგდე (წარმოხსთქვამს: ა-ა-ა-ა) გაიმეორე შენ!

ბ.—ა-ა-ა-ა.

ტ.—კარგი. ეს ხმა რომ კარგათ დაფიქსირებო, დაფხატეთ პირის ქვედა ნახევარი, ქვედა ბაგე. (სწერს ა-ს). ხომ შეგოძლია შენც დახატო?

ბ.—(ართმევს ცარცს და გაჭინვებით სწერს ა-ს).

ტ.—ძალიან კარგათ დახატე. კიდევ, კიდევ დახატე!

ბ.—(სწერს ა-ს რამდენიმე ჯერ და თან და თან უკეთესათ გამოჰყავს).

ტ.—დაფიქსირებო, რომ ეს ქვედა ბაგის ნახატი და მოგვაგონებს კარცის ხმას, როცა იგი პირს ადებს, ენას იმოკლებს და ისე იძინის. ამას დაფარქვათ ქვედა ბაგე-როგორი ხმა გესმის?

ბ.—ა-ა-ა-ა.

ტ.—აბა თუ გახსოვს, როგორ ღმუის მგელი?

ბ.—უ-უ-უ-უ.

ტ.—მე დაფხატავ მგლის კუდას, რომ უფრო დაფიქსირებო ღმუილი (სწერს უ-ს და თითს ადებს) აი ეს ქვევით ჩამოშვებულ ი ხაზი კუდას, მაგრამ ზევიდან ცოტა ტანის ნაწილიც ახლავს. ეგებ შენც დახატო?

ბ.—(ძლივს-ძლივით ამსგავსებს უ-ს და წყენით ამბობს: ვერ დაფხატე, ბატონო!

ტ.—ძალიან კარგათ დახატე; ცოტა აქ უნდა შესწორება (ასწორებს).

ბ.—(კიდევ სწერს უ-ს თანდათან უკეთესათ).

ტ.—გაიხსენე, გიგო, რის დახატვა ვიცით ჩვენ ეხლა?

ბ.—კარცის პირის, მგლის კუდას, ცხვრის ენის და ნახევარი გოგორის.

ტ.—ჩვენ ას (უჩვენებს ა-ზე) დაფარქვით ქვედა ბაგე, შენ კი კარცის პირი დაუძახე. კარგი, ვსთქვათ შენებურათ კარცის პირი, მაგრამ არ გამოვა კარგათ: როცა წარმოვსთქვამ ა-ს, პირს ვადებ და მხოლოდ ქვედა ბაგე მოხმანს, ზედა კი დაფარული უღვაშებით. აბა შემხედე (წარმოხსთქვამს ა-ს გრძლიათ).

ბ.—(სწერს ა-ს).

ტ.—დახატე ეხლა ცხვრის ენა!

ბ.—(სწერს ე-ს).

ტ.—ნახევარი გოგონა დახატე.

ბ.—(სწერს ი-ს).

ტ.—ახლა დახატე მკლას კუდი.

ბ.—(სწერს უ-ს).

ტ.—ესლა ჩვენ უნდა დავხატოთ ძაღლის დრინვის დასამახსოვრებელი ნიშანი.

ბ.—ძაღლი დავხატოთ.

ტ.—აჩა ძაღლის დახატვა ძნელია, ჩვენ დავხატოთ ძაღლის ფეხი, შეხედე, (სწერს რ-ს) ჩამოგავს ძაღლის ფეხს?

ბ.—კი, ბატონო.

ტ.—დახატე შენც, მაგრამ ხატვა ზევიდან უნდა დაიწყო ისე, როგორც მე დავიწყე.

ბ.—(გაჭირვებით სწერს რ-ს, მასწავლებელი უსწორებს და რამდენიმე ჯერ აწერინებს).

ტ.—გაიხსენე, როგორ ხმაურობს დათვი?

ბ.—ა-ა-ა-ა.

ტ.—აბა მივდე უური, მე დავხატავ დათვს, მაგრამ ისე, რომ ცოტათი წააგავდეს (სწერს ო-ს) აი ამით დავიხსომებთ დათვის ხმაურობას (შლის და კიდევ სწერს ო-ს, მაგრამ ხელათ) ეგებ შენც დახატე?

ბ.—(უჭირს დაწერა, მაგრამ როგორცაა სწერს ო-ს, მასწავლებელი ამეორებებს წერას, სანამ გვარანათ არ დასწერს ბავში; შემდეგ ტ. ამეორებებს ნაწნობი ხმების გამოთქმას და შესაფერი ნიშნების წერას. ამის მერე მოაქვს მოძრავი ასოები, რომელნიც თვითონ შეუდგენია ამ გაკვეთილისთვის ქაღალდის ნაჭრებზე, აწეობს უკელას მაგიდაზე და ეკითხება მოსწავლეს) აბა, გიგო აარხიე აქ მახვენე ქვედა ბაგე.

ბ.—(იღებნ ასო ა-ს) ავია, ბატონო.

ტ.—ახლა ცხვარის ენა მახვენე.

ბ.—(აძლეუს ე-ს) აჭა ცხვარის ენა.

სე არჩეუს ბავში უკელა ასოებს, რომელიც მან ისწავლა გაკვეთილზე.

ტ.—(სწერს დაფაზე სიტყვას: „ორი“)

როგორ ხმაურობს შირველი ნახტვი?

ბ.—ა-ა-ა.

ტ.—მეორე?

ბ.—ა-ა-ა.

ტ.—მესამე?

ბ.—ა-ა-ა.

ტ.—ესლა უკელა ნახტვი უნდა აახმაურო, წაიკითხო, ისე კი, რომ ხმაგაუწვევოთ ლათ გაერთიანო, მაგრამ ძაღლის ფეხი ძალიან მოკლეთ უნდა გამოთქვა.

ბ.—(ავრძელებს) ა-ა-ა-ა-ა-ა-ა-ა-ა-ა!

ტ.—შენ კარგი ქენი, რომ დათვი და ნახევარი გოგონა გრძლათ წაიკითხე, მაგრამ ძაღლის ფეხი სულ ძალიან მოკლეთ უნდა აახმაურო.

ბ.—კითხულობს თავისთვის, ცნობილობს სიტყვას და სინარულით ამოკითხავს: ორი!

ტ.—კარგი! (შლის შირველსა და უკანასკნელ ასოებს და მაგივრათ სწერს ორივე ადგს ა-ს) წაიკითხე, მანა აჩა დაივიწყე ძაღლის ფეხის მოკლეთ გამოთქმა.

ბ.—(ბავში კითხულობს გვარანათ) „აჩა“.

ამ რიგათ მასწავლებელი აკითხებს მოსწავლეს ხიტყვებს: ურო, ერი, ურა და სხვას, რაც შესდგება ამ ექვსი ასოდან. მერე მოძრავ ასოებში არჩეუს ბავში ცნობილ ასოებს და ადგენს სიტყვებს; ამის შემდეგ მასწავლებელი ჰკერში სახვეებს უკელა ასოებს სალოკო თითით.

დასსრულ ტროიე იღებს ჯობიდან ქართულ გაზეთს და კარანდაშს, აძლეუს ბავში და ეუბნება: ეს გაზეთია, ამაში სწერია სიტყვები, რომელშიც ურევია ის ხმები, რომლებიც შენ ისწავლე; წაიდე სახლში და როცა მოიცადო, მონახე შიგ შენი ნაწნობი ხმები უოველგან, სადაც იბოგო, დანიშნე ასე (ახვენებს) კარანდაშით და ხვალ მახვენე მე.

უმთავრეს ყურადღებას ტროიე თვალსაჩინო საგნების დახმარებით სწავლებას აქცევდა. ამიტომ ის ავალებდა მასწავ-

ლებლებს, სკოლაში უთუოთ საგნების და სურათების კოლექცია ქონოდათ. მისი აზრით ამ საქმეში ყოველი საგანი და სურათი, რაც უნდა უბრალო იყოს იგი, გამოსადეგი იქნებოდა. შეგირდების სასეირნოთ წაყვანასაც (ექსკურსია) დიდ მნიშვნელობას აძლევდა, მაგრამ აფრთხილებდა მასწავლებლებს, რომ ექსკურსიისათვის თვითონ წინასწარ კარგათ მომზადებულიყვნენ: „თუ მოსწავლეთა ცნობის მოყვარება კარგათ ვერ დააკმაყოფილეთ, თუ ყველა კითხვაზე სეირნობის დროს შესაფერი პასუხი ვერ მიეცით, ყოველივე გავლენას და პატივისცემას დაჰკარგავთ და უმჯობესია სრულიათ თავი დანებოთ ამ საქმესო.

იმას არ მოსწონდა მასწავლებლის მრავალსიტყვაობა, — „ბევრის მოლაპარაკე მასწავლებელი, რაც უნდა კარგი მომზადებული იყოს იგი, ვერაფერს გააწყობს სკოლაში გარდა იმისა, რომ შეგირდებს თავს მოაბეზრებს თავის მრავალ სიტყვაობით და დასასწავლი საგნის ინტერესს დაუკარგავსო. კარგი მასწავლებელი ის არის, ვინც თვითონ ცოტას ლაპარაკობს და შეგირდებს ბევრს ალაპარაკებსო. კარგი მასწავლებელი თავისი მოკლე, ხერხიანი და ჰკვიანური კითხვებით დასასწავლი საგნის ინტერესს გაუღვიძებს თავის შეგირდებს. მასწავლებელმა მოთმინებით უნდა მოუსმინოს მოსწავლეს პასუხი, რაც უნდა უხვირო იყოს იგი. ჩამორჩენილ მოწაფეს უნდა აქცევდეს ყურადღებას, რომ ის წინ წასწიოს, უკეთესს შეგირდებს გაუსწოროს. მან მოსწავლეებისადმი მიმართულ თავისავე კითხვას აწას შემთხვევაში თვითონ პასუხი არ უნდა გასცეს. თუ ვინცოდა ვერც ერთმა შეგირდმა ამ კითხვაზე ჯეროვანი პასუხი ვერ მისცა, მაშინ მასწავლებელი

კითხვის ფორმას სცვლის და იმდენს ეტყობა, რომ რიგიანს და შესაფერ პასუხს თვით მოსწავლეს ათქმევინებს. თუ ესეც არ მოხერხდა, მაშინ საუკეთესო მოსწავლეებს დაიხმარიებს. ერთი სიტყვით ბავშვში უნდა მიეჩვიოს დაფიქრებას, თუ გსურთ თვითგანვითარების გზაზე დააყენოთ იგი.

ყველა შეცდომის გასწორება, რასაც ბავშვი ჩაიდენს გაკვეთილზე სარგებლობას არ მოიტანს. მისი აზრით, საკმაო 3—4 უდიდესი შეცდომის გასწორება. ბევრი შეცდომის გასწორება სწავლის ხალისს უკარგავს ბავშვს, გულს უტრუებს სწავლაზე. ამაში ხედავს თავის უიღბლობას და ნიჭის სისუსტეს. შეცდომები კლასში უნდა სწორდებოდეს მეთოდითურათ, თანდათანობით—რამდენათ ბავშვი წინ მიდის სწავლაში, იმდენათ მეტი შეცდომის გასწორება შეიძლება, თუ საჭირო იქნება.

ყოველივე საზეპირო, ლექსი იქნება იგი, იგავაარაკი, თუ სხვა რამ, კლასში უნდა იქნეს დასწავლილი მასწავლებლის ხელმძღვანელობით. სახლში გაკვეთილათ საზეპიროს გატანება არ ვარგა: ბავშვი უაზროთ ზეპირობს მას, უხვიროთ კითხულობს, ნიშნებზე ვერ ჩერდება, თუთიყუშივით სწავლობს სიტყვებს, წაკითხული არც თვითონ ესმის და ვერც სხვას გააგებებს. ამისათვის აუცილებელია საზეპიროს შინაარსის დაწვლილებით ახსნა და ცხადყოფა შეგირდებისთვის და მერე კლასშივე ზეპირათ დასწავლა განსაკუთრებით სოფლის სკოლაში.

ზეპირათ სწავლის მეთოდი ტროეს ასეთი ქონდა: მასწავლებელი გაკვეთილის დაწყებამდე საკლასო დაფაზე სწერს ლამაზი და გარკვეული ხელით დასასწავლი ლექსის იმდენ ნაწილს, რამდენის მოსწორებაც შეიძლება განსაზღვრულ დრო-

ში. გაკვეთილის დაწყების დროს კლასი ვერ ხედავს ნაწერს: დაფის დაწერილი მხარე მიბრუნებულია კედლისკენ. მასწავლებელი უხსნის შეგირდებს ლექსის გაუგებარ სიტყვებს და აზრს: მან წინდაწინ იცის, რომელი სიტყვები და წინადადება არ ესმით ბავშვებს და აი სწორეთ იმას უხსნის, ასწავლის, რაც არ იციან—წინდაწინვე მომზადებული მასწავლებელი ტყვილა უბრალოდ დროს აღარ დაკარგავს. თუ დასასწავლ ლექსს შეეფერება, სურათებს და საგნებსაც იხმარიებს გაკვეთილის ასახსნელათ—ყოველ ღონის ძიებას ხმარობს, რომ დასასწავლი ლექსის შინაარსი კარგათ შეიგნონ ბავშვებმა. ამის შემდეგ მოაბრუნებს დაფის დაწერილ მხარეს კლასისკენ. კლასი ინტერესით ათვალიერებს და კითხულობს ჩუმათ. მასწავლებელი ერთ ალაგას დგას და სდუმს, კლასს თვალს არ აშორებს; მასწავლეები ჯერ განაგრძობენ ჩუმათ ლექსის კითხვას, ეცნობიან მას; შემდეგ თვით მასწავლებელი კითხულობს გარკვევით, მაგრამ უბრალოდ, თითქო ზეპირათ ბაასობსო. ბოლოს სახაზავს ან წკებლს ადებს პირველ სიტყვას, ანიშნებს კლასს—ერთად წაიკითხეთო. კლასი კითხულობს როგორც ერთი კაცი ტაქტით, რომელსაც მასწავლებელი დაწერილი ლექსის თითოეულ სიტყვაზე სახაზავის დადებით აღნიშნავს, ყოველ შესასვენებელ ნიშანზე შეაჩერებს ხოლმე. ორსამჯერ ასე წაკითხვით შეგირდები ეჩვევიან გვარიან კითხვას და მერე მასწავლებლის დაუხმარებლათაც კითხულობენ. ამასობაში მასწავლებელი გზადაგზა შლის ისეთ ასოებს, რომელთა წერა საზოგადოთ ძნელია—ზ, მ, ნ, მ და სხვ.; თანდათანობით სხვა ასოებსაც შლის სიტყვებში, დასაწყის და ბოლო ასოებს გარდა. კლა-

სი განაგრძობს კითხვას, სანამ დაფაზე მთელი ნაწერი არ წაიშლება და თან ძალაუვნებურათ იხსომებს, რომელ სიტყვაში რა ასო წაიშალა. გაკვეთილი თავდება უძაბუნეს მოსწავლეთა გამოცდით. ბოლოს მასწავლებელი ამოაღებიებს კლასს წიგნებს, უჩვენებს წიგნის გვერდს, რომელზედაც დაბეჭდილია დასასწავლი ლექსი და მოითხოვს, წაიკითხონ სახლში და კარგათ დაისწავლონ გაკვეთილი.

ქართული საზეპიროს დასწავლის მეთოდიც ისეთია, როგორც რუსულის. დასწავლილი ლექსი, იგავ-არაკი და სხვა მოსწავლემ უთუოთ წერით უნდა გაიმეოროს. წერის დაწყების უმაღლეს მასწავლებელი კითხვების საშუალებით უსწორებს ხოლმე მოსწავლეებს მოსალოდნელ შეცდომებს.

რვეულები მასწავლებელს სახლში არ მიაქვს გასასწორებლათ—კლასშივე ასწორებს შეგირდების დახმარებით. ამისათვის მთელი კლასიდან ერთი შეგირდი მიბრუნებულ საკლასო დაფაზე სწერს, ისე კი რომ დანარჩენი, რომლებიც რვეულებში სწერენ, მას ვერ ხედავენ. მასწავლებელს დაფასთან ყოველთვის საშუალო მოსწავლე გამოჰყავს. როცა წერას მოასრულებენ, დაფას კლასისკენ მოაბრუნებენ. კლასი ათვალიერებს ნაწერს, თითოეული მოწაფე აღარებს თავის რვეულში დაფაზე დაწერილ შეცდომებს ეძებს და ააშკარავებს. აქაც მასწავლებელს შემთხვევა ეძლევა კამათი გამოიწვიოს ამა თუ იმ შეცდომის გამო. მასწავლებელი ეკითხება მოსწავლეს, რომელმაც დაასახელა შეცდომა—რატომ არის ეს შეცდომა? მოსწავლე შეძლებისდაგვარათ შეცდომის სინამდვილეს უმტკიცებს. ეს გამოიწვევს მოსწავლეებში კამათს, რაც ძალიან საჭიროა აზროვნების და ენის განვითარებ-

ბისთვის. კარნახი ძალიან იშვიათად იმ-
მარებოდა სკოლაში.

ყოველი გაკვეთილი საზოგადოთ რო-
მელიმე საერო საბავშვო სიმღერით თავ-
დება. რუსულის სწავლება ტროიესპრო-
გრამის თანახმად მაშინ იწყება—როცა
ბავშვი ქართულ წერა-კითხვას შედარებით
რიგიანად დაისწავლის.

გარდა წერა-კითხვისა, ანგარიშისა, სამ-
ღვთო სჯულისა, სკოლაში უნდა ისწავ-
ლებოდეს ქართულად და შეძლების და-
გვარად, რუსულადაც თვალსაჩინოდ გა-
რე მყოფი საგნებიც. ეს საგნები პირვე-
ლი წლიდანვე იწყება, მაგრამ ძალიან
უბრალოდ და მოკლედ, შემდეგში კი
კონცენტრირებული რგოლით თანდათან
ფართოვდება. ბუნების მოვლენათა გაც-
ნობაც სავალდებულოა. ამისთვის საუკე-
თესო სახელმძღვანელოთ ტროიეს ი. გო-
გებაშვილის „ბუნების კარი“ მიაჩნია.
ზოგიერთი გეომეტრიული სხეულის აწე-
რაც სავალდებულოა სოფლის სკოლა-
ში*). სავალდებულოა აგრეთვე მოკ-
ლედ სამშობლოს შესწავლაც. ღირე-
ტორი სწავლების საქმეში უდიდეს ყუ-
რადღებას აქცევს მასწავლებლის მიერ
გაკვეთილების მომზადებას. რაც უნდა
განვითარებული და დახელოვნებული პე-
დაგოგი იყოს მასწავლებელი, თუ გაკვე-
თილი ცხადია არ აქვს გათვალისწინე-
ბული და დასწავლილი—მისი სწავლები-
დან არაფერი გამოვა. მასწავლებელმა
წინასწარ უნდა შეადგინოს გაკვეთილის
გეგმა, კარგად შეისწავლოს იგი და
ჩაიწეროს რვეულში თავისი კითხვე-
ბი და შეგირდებისაგან მოსალოდნე-
ლი პასუხებიც კი.

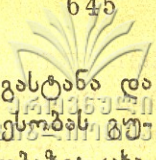
*) მაშინ ჩვენში ვეკლავ სკოლები სამწლი-
ანი იყენ.

სწავლების დროს მასწავლებელი უთუ-
ოდ კლასის წინ უნდა იდგეს ისე, რომ
თითოეული შეგირდი და მასწავლებელი
კარგად ხედავდნენ ერთი მეორეს—მასწავ-
ლებლის ყურადღება ბავშვების ყურად-
ღებასთან უნდა იყოს შეერთებული და
ყოველივე, რასაც ის ასწავლის, ისე უკ-
ლისად უნდა გადადიოდეს მოსწავლეებ-
ზე, როგორც მზის სხივები გადადიან
დედა მიწაზე მოწმენდილ დღეში. ამ
დროს ისე უნდა იყოს მოჯადოებული
მთელი კლასი, რომ ვერავითარმა ჩვეუ-
ლებრივმა გარეგანმა მოვლენამ იგი ვერ
ააცდინოს თავის მიზანს. აი მაშინ ექ-
ნება ხვალი მუშაობასო, ამბობდა ტროიე.

ყველა გაკვეთილები ლოგიკურად უნ-
და იყოს შეკავშირებული ერთი მეორეს-
თან. ამისათვის დიდი ყურადღებაა საჭი-
რო მასწავლებლის მხრით. მან გაკვეთი-
ლის მომზადების დროს უნდა იხილოს
ისეთი მასალა, რომელიც შეადგენს წი-
ნანდელი მასალის გაგრძელებას: ყველა
დასწავლილი გაკვეთილი ისე უნდა იყოს
შეკავშირებული ერთი მეორესთან, რო-
გორც ჯაჭვის რკინებია გადაბმული რგო-
ლების საშუალებით. ამასთან საჭიროა
ყოველი ახალი გაკვეთილის ბოლოს წი-
ნეთ დასწავლილი გაკვეთილების მოკ-
ლედ განმეორება კითხვების დახმარებით.
ეს არაოდეს არ უნდა იქნეს დავიწყე-
ბული.

რომელიმე საგნის აღწერა სინტეზით
იწყება და ანალიზით თავდება. აღწერი-
ლი სხვადასხვა გვარი საგნების შედარე-
ბა—მსგავსება—განსხვავების შესწავლა—
აუცილებელია, თუ გინდათ ცხადი წარ-
მოდგენა ჰქონდეს ამ საგანზე.

სუფთა წერასაც (კალიგრაფია) დიდი
ყურადღება უნდა ჰქონდეს მიქცეული.
ისე შექანიკურად არ უნდა ისწავლებდეს.

ასოების წერა ელემენტების კარგათ შესწავლით უნდა იწყებოდეს და ხშირი ვარჯიშობით უნდა იქნეს გაგრძობილი. ხატვა-ხაზვაში ხატვას უნდა მიეცეს უპირატესობა. შეგირდები თავისთავათ ხატვენ შეძლების დაგვარათ ავეჯეულებას, ქურქლებს, ცხოველებს, ფრინველებს, თევზებს და სხვა საგნებს.

დასვენების დროს თამაშობასაც დიდი მნიშვნელობა აქვს, ტროიეს აზრით ბავშვების ფიზიკურათ და გონებრივათ განვითარებაში. აქ ადგილობრივი თამაშობა უფრო სასარგებლოთ მიაჩნია; ხშირათ მასწავლებელიც იღებს მონაწილეობას ამ საქმეში. ის უფრო გონივრული, სასარგებლო თამაშობით ართობს იმათ. მასწავლებელი, სხვათა შორის, ავარჯიშებს მანძილის, რომელიმე საგნის სიგრძის, სისქის, სიმაღლის თვლით გაზომვაში; სხვა და სხვა მცენარეთა ყნოსვით გამოცნობაში და სხვ. ერთი სიტყვით მასწავლებელი აქაც ცდილობს თავის შეგირდების ყველა გარეგანი გრძნობების განვითარებას-

ადგილობრივ ზღაპრებს, გამოცანებს, ანდაზებს და სხვა გასართობებსაც არ ივიწყებს მასწავლებელი. რადგან ამათ დიდი აღმზრდელი და განმავითარებელი მნიშვნელობა აქვს *).

*) არ მახსოვს რამელ წელს იყო, აწ განსვენებულმა ბებურა ბებურიშვილმა შეკრიბა გურიაში საუკეთესო გასართობები და ეს კრებული პეტროგრადში რუსულ ენაზე გამოსცა წიგნაკებათ. ამ გამოცემაში აღტაცებაში მოიყვანა მაშინდელი პეტროგრადის პრესა. იგი უჩვენდა რუსთა საზოგადოებას, შეეძინათ სახალწლო საჩუქრათ თავიანთი ბავშვებისთვის. ამასთან დასქენდა ერთი გაზეით: დიდი წარსული უნდა ჰქონდეს იმ ხალხს, რომელსაც ასეთი ჭკვიანური ხალხური ზეპირკადმცემს აქვს. ჩვენშიაც მოიხილებოდა აქა-იქ ეს წიგნაკი გასაიდათ, მაგრამ, სამწუხაროთ, დიდი ხანია არ შევხვედრივართ. გ. შ.

კრებამ თერთმეტ დღეს გასტანა და მასწავლებელთა დიდ უმრავლესობას მთელი აუცრუა თავის თანამდებობაზე: ცხადათ დაინახეს, რომ იმათ არ შეეძლოთ თავიანთი ცოდნით და ზნეობით ცოტათი მაინც დაეკმაყოფილებიათ ის მოთხოვნილებანი, რაც ამ კრებაზე იყო გამოთქმული დირექტორის მიერ. ბევრმა სამუდამოთ ხელი აიღო მასწავლებლობაზე, შინ გაიპარა სოფლის კანცელარიაში „მუშაობის“ ვასაგრძობათ.

კრების დაშლისას სასწავლებლის დარბაზში შეკრებილ მასწავლებელთ ტროიემ პედაგოგიური წიგნები დაურიგა და ასწავლა, როგორ ჩაეწერათ წიგნები სკოლის კატალოგში.

ამის შემდეგ ყრილობას შეატყობია, რომ ამიერიდან ყოველ წელიწადს მთელი ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებლები იქნებიან ხოლმე შეკრებილნი დაბა ხონში, და დახურა კრება.

გავიდა ცოტა ხანი პირველი კრების შემდეგ და მასწავლებლებს შემდეგი შინაარსის მოწმობა მიუვიდათ დარექტორისაგან ფოსტით:

Свидѣтельство дано предъявителю сего, жителю Еркетскаго общества Ивану Кишвардіевичу Чантладзе въ томъ, что ему дозволено обучать дѣтей въ сельскихъ общественныхъ училищахъ Кутаисской губерніи.

Свидѣтельство это должно быть предъявляемо Директору народныхъ училищъ, или его помощнику, каждый разъ, какъ посѣтитъ кто либо

მელსაც ასეთი ჭკვიანური ხალხური ზეპირკადმცემს აქვს. ჩვენშიაც მოიხილებოდა აქა-იქ ეს წიგნაკი გასაიდათ, მაგრამ, სამწუხაროთ, დიდი ხანია არ შევხვედრივართ. გ. შ.

изъ нихъ ввѣренное ему училище для наложенія на свидѣтельство надлежащей печати.

Общее число печатей подъ чертой означаетъ количество ревизій, произведенныхъ у сего учителя; цвѣтъ же печатей означаетъ результатъ сихъ ревизій, а именно: красная печать означаетъ хорошіе, синяя—посредственные, а черная—плохіе успѣхи по училищу. 1873 года, іюля 3 дня г. Кутаисъ.

Директоръ народныхъ училищъ Кутаисской губ. В. Тройе.

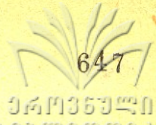
(ბეჭდები და თარღები, რადის იყო დათვალიერებული სკოლა).

რევიზიის შემდეგ მთელი მაზრის მასწავლებლებს ასეთი მოწმობები შესაფერი ბეჭდის დასმით ეგზავნებოდა ღირეტიციიდან მაზრის უფროსს, რომელიც ურიგებდა სოფლის მამასახლისებს, ეს უკანასკნელები კი, სანამ მასწავლებლებს გადასცემდნენ, მცხოვრებლებს ატყობინებდნენ, თუ როგორ მიდიოდა სწავლის საქმე სკოლეში—კარგათ, საშუალოთ, თუ ცუდათ—წითელი ბილეთი იყო მოწმობაზე დასმული, ლურჯი, თუ შავი. იმ დროს მასწავლებლებს საზოგადოება იწვევდა და ღირეტიტორთან აგზავნიდა დასამტკიცებლათ. ღირეტიტორი გამოცდიდა იმას და, თუ ღირსათ იცნობდა, ზემოხსენებულ მოწმობას აძლევდა. თუ მასწავლებელი ორჯერ მიიღებდა შავ ბეჭედს, სოფელი იმას ადგილს აცლევინებდა და სხვა, უკეთესს მასწავლებელს ეძებდა.

ტროიე სკოლებს წელიწადში ერთხელ მაინც ინახულებდა ხოლმე, მეტჯერ ვერ ასწრობდა, რადგან დიდი რაიონი ჰქონდა მოსავლელი. სიამოვნებით ელოდებოდნენ

იმის მოსვლას მასწავლებლები, იმხანაჲს რი მოპყრობა იცოდა და კარგათა ცხებასებდა მასწავლებლის შრომას. შეგირდესა ც ძალიან უყვარდათ იგი, რადგან უბრალო და ჰკვიანური კითხვების მიცემა იცოდა კლასში; მასთან შეგირდებს მეტი სიცოცხლე და გულის ყური ეტყობოდათ. სკოლაში უთუოთ ერთი დღე და დამე უნდა დარჩენილიყო. იმ დროის განმავლობაში, როცა სკოლის დათვალიებას მორჩებოდა, სულ მასწავლებელს ებაასებოდა და ისე არ წავიდოდა, რომ მსმენელს რამე ახალი არ შეეძინა მისგან. სკოლის საქიროების გამო უფრო სოფლის გავლენიან გლეხებს მიმართავდა ხოლმე: „მამასახლისს ბევრი უფროსები ყვანან და ამიტომ დრო არ აქვს სკოლის საქმეებზე იზრუნოს. თვით ხალხმა უნდა ითავოს მისი სკოლის საქმეები, მაშინ უფრო შეიყვარებს სკოლას და მეტ სარგებლობას მოატანინებსო“.

1873 წლის 15 სექტემბერს დაპირებისამებრ ტროიემ მთელი ქუთაისის გუბერნიის მასწავლებლები მოიწვია დაბახონში. გზის, ბინის და სასმელ-საქმელის ხარჯი ხაზინიდან ეძლეოდათ მასწავლებლებს. კრება გაიხსნა ხონის მაშინდელ ორკლასიან სასწავლებელში. ეს კრება ოზურგეთის კრებიდან იმით განსხვავდებოდა, რომ აქ ყველაფერი გათვალისწინებული იყო, ისე ნაუცხადევით არ იყო მოწყობილი, როგორც ოზურგეთში: უარბახის კედლები თვით ტროისკოლის დარბაზის კედლები იყვნენ, იეს ხელით დაწერილი კრების მსვლელობის წეს-რიგის ქაღალდებით იყო აჭრელებული. კრების მუშაობის დასრულება სამ ნაწილათ იყოფებოდა: საწინამართლო და სასამართლო განკვეთილები, განკვეთილების გარეშე—დაფასება და ლექციების კითხვა-სხვათა შორის ლექციებსაც თვითონ

ტროიე კითხულობდა პედაგოგიიდან, დიდაქტიკიდან და სხვა საზოგადო საგნებიდან. ეს ლექციები ძალიან საინტერესო იყო. მსმენელთა გონებრივ განვითარებასთან შეთანხმებულათ იყო შედგენილი—რაც შეიძლებოდა პოპულიარულათ. მასწავლებლები ამ კრებაზე ბევრათ უკეთესი მომზადებული აღმოჩნდნენ, ვინემ ოზურგეთში. შედარებით უფრო მეტი ცოდნა და სიცოცხლე ქუთაისის სასულიერო სკოლაში კურს დამთავრებულებს ეტყობოდათ. ეს ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგან ესენი განსვენებული ნიქიერი პედაგოგი გერასიმე კალანდრიშვილის შეგირდები იყვნენ.

მასწავლებლებში ოფიციალური კრების გარეშეც აღიძრა კითხვები შეკავშირების და ურთიერთ დახმარების შესახებ. ა. ჯ—მა წინადადება შემოიტანა მასწავლებელთა კასის დაარსების შესახებ და პროექტიც ჰქონდა დამზადებული; ეს პროექტი არ განხორციელდა, რადგან მასწავლებლების უმეტესობა ჯერ არ იყო ამ საქმისთვის მომზადებული, თუმცა ბევრი სჯა და ბაასი კი გამოიწვია მასწავლებლებში. იმ დროს ჩვენშიაც აჩინა თავი რუსეთის „ნაროდნიკულმა“ მოძრაობამ. ამიტომ აღმინისტრაცია ფხიზლათ ადევნებდა თვალყურს ყოველსავე ახალ მოვლენას ჩვენში. პროექტის შინაარსი ვილაცამ სულ სხვანაირათ გადასცა ჟანდარმერიას, რის გამო ზოგიერთი სკოლები გაჩხრიკეს—სხვათა შორის ა. ჯ—ლის პროექტს ეძებდნენ. ბევრი მასწავლებელი დაიტანჯებოდა ტყვილა უბრალოთ, რომ აქაც ტროიე არ დახმარებოდა.

ამ კრებამ ხუთმეტ დღეს გასტანა და ძლიერ კარგათაც იმოქმედა მასწავლებლებზე: სულ ერთიან გამოცოცხლებულ-

ნი და იმედით აღსავსენი დაბრუნდნენ თავ-თავიანთ სკოლებში.

უკანასკნელ კრებას, რომელიც გაიმართა დ. ხონში *) ორი ხელმძღვანელი ყავდა ბ. ტროიე და მისი თანაშემწე კ. ქ—ლი, რომელიც, როგორც ამბობდნენ, ტროიეს სურვილის თანახმათ დანიშნა მთავრობამ. ქ—ლი სანიმუშო გაკვეთილებს აძლევდა ხოლმე კრებაზე და კარგიც იყო მისი გაკვეთილები, ტროიე კი ლექციებს კითხულობდა და გაკვეთილების გარჩევის დროს თავმჯდომარეობდა კრებას. ამ კრებაზე კიდევ უკეთესად მიდიოდა საქმე, რადგან ტროიეს სწავლების სისტემა ბევრს კარგათ შეეთვისებია და ახალი მასწავლებლებიც შედარებით კარგები შემატებოდა ჩვენს სკოლას წლის განმავლობაში.

ეს კრებაც ჩვეულებრივ ძალიან საინტერესო იყო, როგორც პრაქტიკული მეცადინეობით, ისე ლექციებით და გარეშე საზოგადოებაც მეტი ესწრებოდა. კრება ჩვეულებრივ დირექტორის გამოსათხოვარი სიტყვით დასრულდა. ამ სიტყვაში მან კრებას, სხვათა შორის, სკოლების წინა სამოსწავლო წლის დათვლიერების შედეგები შეატყობია და სიხარული გამოთქვა, რომ ქუთაისის გუბერნიის სკოლების საქმე საზოგადოთ წინ მიდის. ამასთან ზოგიერთი ნაკლიც აღნიშნა და ამ ნაკლის გასწორების საშუალებაზეც მიუთითა მასწავლებლებს.

ამ კრებით გათავდა ტროიეს მოღვა-

*) ტროიემ თავის დირექტორებაში სულ 4 კრება გამართა მასწავლებლების: ოზურგეთში 1872 წ. 7—18 სექტემბერამდე ხონში 1873 წ. 15—30 „ 1874 წ. 15—26 „ 1876 წ. 16—30 „

წეობა. ამის შემდეგ იმას ჩვენი სკოლები აღარ დაუთვლიერებია, ხანგრძლივი ავადმყოფობის შემდეგ 1881 წელში მიიცვალა. სიკვდილის წინ ძალიან სწყუხდა, რომ მისი ნაკვდავ-ნაღვაწი სკოლები ისეთი კაცის ხელში გადავიდა, რომელსაც ამ საქმის მაინცა და მაინც ბევრი არაფერი გაეგებოდა. ეს კაცი ბ. მარსოვი

იყო. ის არ იყო ურიგო კაცი, მაგრამ როგორც პედაგოგი სუსტობდა. მარსოვი ერთი დიდი კაცის გუვერნიორათ ნაპყფი იყო და პროტექციით იშოვა ეს ადგილი.

გ. შარაშიძე

(შემდეგი იქნება)

ქართული თამაშობანი *)

1802 წელს პეტროგრადში დაიბეჭდა რუსულად ერთი წიგნი შემდეგის სათაურით: „Историческое изображение Грузии въ политическомъ, церковномъ и учебномъ ея состоянїи“. ამ წიგნის ავტორი უცნობია; სათაურზე აწერია, რომ „იგი შეთხზულია ალექსანდრე-ნეველის აკადემიაში“. წიგნი ფრიად საინტერესოა და მიუხედავად იმისა, რომ იგი დიდი ხანია, რაც დაიბეჭდა, წარმოადგენს მეტად ძვირფასს და თითქმის

ღირსებით ერთად ერთს მასალას ქართველი ხალხის ყოფაცხოვრებისა და ზნეობის შესასწავლად მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში.

როცა ამ წიგნს ვათვლიერებდით განსაკუთრებულის ინტერესით შევიჩერდი „ქართულ სახალხო თამაშობის“ აღწერილობაზე, როგორც საზოგადოთ ხალხის მიერ მიღებულს დროს გასატარებლად.

აი რას ამბობს ავტორი საქართველო-

*) კადმითარგმნილია ბებურ ბებურიშვილის წიგნიდან: „Грузинскія народныя сказки и игры“, როცა ამ წიგნის პირველი გამოცემა დაიბეჭდა „პეტერბურგის გაზეთში“ № 307, 1884 წელს შემდეგი რეცენზია დაიბეჭდა: „ჩვენ წინ არის ქართული ხალხური ზღაპრები ბებურასი. მართლაც სჩანს, რომ ქართველ ხალხს თავისი დიდებული წარსული ჭქმნია. დაუკვირდით, რამდენი აზრია და საზნებობრო სწავლას ამ ზღაპრებში, რომლებიც სრულიად არ ჭკვანან რუსულ ღზაპრებს.“

განსაკუთრებითი უურადღების დიქსია ეს წიგნი იმით, რომ ავტორს მოჭყავს მთელი სერია ქართულ თამაშობისა, რომელიც არ არის მოკლებული ცოცხლად, შედაგოგიურს ინტერესს. უკეთესს საჩუქარს ამ დღესასწაულებში თავიანთ შვილებისათვის მშობლებს ვერ ვურჩევთ“.

აქ აწერილი თამაშობა-გართობა უფრო გავრცელებული იყო გურიაში, ავტორი, აწ განსვენებული ბებურ ბებურიშვილი, გურიიდან იყო, და უკვველია ეს თამაშობანიც, რომელნიც დღეს სრულიად ჭქრება, გურიაშია შეკრებილი. რედ.

ში გავრცელებულ შექცევაზე, რომელსაც „ზმა“ ეწოდება.

„ქართველებს აქვსთ ძველის დროიდან შემოღებული ზოგიერთი ჭკვიანური თამაშობა, რომელსაც „ზმა“ ჰქვიან და რომელსაც ხმარობენ მხიარულს წვეულების დროს. იგი იმაში მდგომარეობს, რომ რამდენისამე ნათქვამი სიტყვებიდან, მარცვლების შეერთებით, გადაკვრით ანიშნებენ ამა თუ იმ პირზე ან საგანზე— იმ საგნის დასახელებით, ასე რომ ყველა წარმოთქმული სიტყვა ზრდილობიანად მიმართულია იმ საგნისკენ. აქედან ხშირად გამოდინარეობს მახვილ გონებითი ოხუნჯობა, გადაკვრით მხილება კარგისა და ცუდისა. ყოველ შემთხვევაში ეს ძლიერ შემაქცევარია მოსაუბრეებისა და სასაცილოც. ამ გართობის პირველი ღირსება ის არის, რომ ასეთს სახუმარო ზმებს წარმოსთქმენ ძაღდაუტანებლად და სწრაფად. საუკეთესო წვეულება საქართველოში ასე ერთობოდა“.

ამ სიტყვებს, რომელიც თითქმის ასწელზე მეტია, რაც დაწერილია, ჩვენ დავუმატებთ ქართველი ხალხის თამაშობას, რაც დღეს არსებობს.

ქართველებს აქვსთ თამაშობა მოზრდილთა და ბავშვებისათვის, მაგრამ საზოგადოთ, როგორც პირველს, ისე მეორე შემთხვევაშიაც ამ თამაშობებს არ აზის ბეჭედი შემთხვევით გამოგონილი სამხიარულო გასართობებისა, არამედ შეიცავს სასტიკალ მოფიქრებულს და შემოწმებულს სისტემას, რომელიც თვალსაჩინოდ შეესაბამება ბავშვების შინაური კარგი აღზრდის მოთხოვნილებას და სასარგებლო გართობაა ორივე სქესის ახალგაზდებისათვის.

მოზრდილი ყმაწვილები ქალ-ვაჟნი, როცა შეგროვდებიან გასართობად, უსა-

თუოდ წარმოსთქვამენ ლექსებს, სთხზავენ ექსპრომტებს, ან უგზავნიან ერთმანეთს პოეტიურს ეპისტოლეებს.

მოზარდ ბავშვების თამაშობასაც თავშეკავებისა და პრაქტიკული სარგებლობის ხასიათი აქვს. ცოცხალი ლიტერატურული გართობა აკეთილშობილებს, აფაქიზებს ბავშვების დროს გატარებას და პასაკის მიხედვით, ჰქმნის მეტად გონიერს პროგრამას.

„ქართულ თამაშობათა“ წმინდა პედაგოგიური მხარე იმაში მდგომარეობს, რომ ბავშვი, თამაშობის არსებითი მხარის მიხედვით, რაც ერთგვარად მისაწვდომია ორივე სქესის ბავშვთათვის, აუცილებლად გაეცნობა გეოგრაფიას, ისტორიას, ბოტანიკას, მინერალოგიას, ლიტერატურას და ცოდნის სხვა და სხვა დარგს, რასაკვირველია, ზერელე, შემთხვევის მიხედვით.

რაკი ბავშვებს უჩვენებთ ამ თამაშობას, თქვენ აცნობთ მათ სრულიად ახალ ქვეყანას, სადაც ბავშვი უკვე ემყარება არა ძალას, სიმარდეს ან სწრაფად გაქცევას, არამედ გონებით მოსაზრების, შეგნების და ლაპარაკის ცოდნას.

თამაშობის პირველად დაწყების დროს უსათუოდ უნდა ჩაერიოს ვინმე მოზრდილი ხელმძღვანელი, რადგანაც თამაშობის სხვა და სხვა გვარობა მოითხოვს არამც თუ მომზადებას, არამედ მოსწრებულობას, რასაც დიდი მომხიბლავი გავლენა აქვს ნორჩს გონებაზე აუარებელს სათამაშოებში, რომელიც კითხვა პასუხით იწყება, დავასახელებთ ანბანზე თამაშობას.

ანზე თამაშობა.

- კ. წა გქვიან?
- პ. ანდრია.

- კ. თქვენი გვარი?
- მ. ადამაშვილი.
- კ. საიდან მოდიხარ? *)
- მ. ართვინიდან, ამერიკიდან, ასტრახანიდან.
- კ. სად მიდიხარ?
- მ. აბაშაში, არაბეთში, ავსტრალიაში.
- კ. რა ხის არის თქვენი შვილი?
- მ. აკაკის.
- კ. რა ხის არის ისარი?
- მ. ატმის.
- კ. რას მოკლავთ?
- მ. არწივს.
- კ. სად მთარტყამთ?
- მ. არტურიაში.
- კ. ვის მიუტანთ? *)
- მ. ალექსანდრე მაკედონელს.
- კ. რას განუქებს?
- მ. აღმაზს.

ბ-ანზე თამაშობა

- კ. რა გქვინ?
- მ. ბესარიონი.
- კ. რა გვარი ხართ?
- მ. ბებიაშვილი.
- კ. საიდან მოდიხარ?
- მ. ბათომიდან.
- კ. სად მიდიხარ?
- მ. ბორჯომში, ბერდინში.
- კ. რა ხის არის ისარი?
- მ. ბზისა.
- კ. რა ხის არის შვილი?

*) შატრაქებისთვის საკმარისია კითხვები საიდან სად მიდიხარ? ქალაქებისა და დაბუბის ჩამოთვლით; უფრო მოზრდილებმა კი უნდა ჩამოთვალონ სასკელშიწიფოები, ან ქვეყნები.

*) ძალა არ უნდა დაატანოთ; ბავშვებს შეუძლიათ მოკლეული ნაღირი მიუტანონ ვისაც უნდათ, მხოლოდ ასო ა-ზე იუფეს, შეუძლიათ მიიღონ ატამი, აბაზი, არგანი, ერთი სიტყვით რაც ჰსურთ.

- მ. ბლისა.
- კ. რას მოჰკლავ?
- მ. ბუსა.
- კ. სად მოახვედრებ?
- მ. ბარკალში.
- კ. ვის მიუტან? *)
- მ. ბებიას.
- კ. რას განუქებს ბებია?
- მ. ბეჭედს.

გ-ანზე თამაშობა

- კ. შენი სახელი?
- მ. გიორგი.
- კ. რა გვარი ხარ?
- მ. გოლაშვილი.
- კ. საიდან მოდიხარ?
- მ. გორიდან.
- კ. სად მიდიხარ?
- მ. გრაკალში, გერმანიაში.
- კ. რა ხისაა ისარი.
- მ. გრაკლის.
- კ. რა ხისაა შვილი?
- მ. გულაბის.
- კ. რას მოჰკლავ?
- მ. გვრიტს.
- კ. სად მოახვედრებ?
- მ. გვერდში.
- კ. ვის მიუტან?
- მ. გიორგის.
- კ. რას განუქებს?
- მ. გვირგვინს.

დ-ზე თამაშობა

- კ. რა გქვინ?
- მ. დავითი.
- კ. რა გვარი ხარ?
- მ. დოდაშვილი.

*) არ კმარა, რომ მოზრდილებმა გიპასუხონ „ბებიას“, მათ უსათუოდ უნდა უპასუხონ: ბაირონს, ბესიკის, ბეკონს, ანუქებენ—ბრილიანტს, ბრინჯაოს და სხვ.

- კ. საიდან მოდისა?
- პ. დადესტნიდან.
- კ. სად მოდისა?
- პ. დარკვეთში, დარუბანდში.
- კ. რა ხის არის ისა?
- პ. დიდგუჯასი.
- კ. რა ხისაა შეიქმნილი?
- პ. დამასხის.
- კ. რას მოჭკვლავ?
- პ. დათვს.
- კ. სად მოახვედრებ?
- პ. დრუნჩში.
- კ. ვის მიუტან? *)
- პ. დიდმუქებს.
- კ. რას გაჩუქებენ?
- პ. დღოს.

როცა ამ თამაშობას გაიციან, შემდეგ ბავშვები თვითონ, უფროსების დაუხმარებლად, დამოუკიდებლად თავის თავად თამაშობენ.

თამაშობის წესად, რომლის საშუალებითაც ბავშვები თანდათან იხსოვნიან ქალაქების, ფრინველების, მხეცების, მცენარეებისა და აღმონათხრელის (МИНЕРАЛЪ) სახელებს, ვურჩევთ შემდეგს:

აიღებენ ხელში სასწორის ქვას, ბოთლს, გრაფინს ან სანთელს *), ბავშვებს წრის გარშემო დააყენებენ და საგანს უფროსს გადასცემენ. ეს უფროსი აიღებულ საგანს გადასცემს შემდეგს და კითხვას აძლევს, მეორე კი პასუხს იძლევა და გადასცემს შემდეგს. ბავშვი ფიქრობს რომელი ქალაქი ან საგანი დაასახელოს და ცდი-

*) კითხვას „ვის მიუტან?“ ბავშვებს შეუძლიათ გიპასუხოთ—დიდიმუქს და სხვ. და „რას გაჩუქებენ?“—დახას, დღოს, დამასხს და სხვ.

*) ან იღებენ ანთებულს კვანძს; ფანტს აკებს ის, ვის ხელშია კვანძი ჩაქრება, ვიდრე საგანს დაასახელებდეს.

ლობს მალე მოიშოროს ხელში გადასცემული ნივთი. თუ ნივთი ხელში შეჩერა, ეს იქნება მისთვის მხილება, რომ მან არ იცის ქალაქები ან საგნები, რისთვისაც დასცინებენ ხოლმე. დაცინვის შემდეგ ამხანაგები მოაგონებენ რიგ-რიგად ქალაქებსა და საგნებს. ისიც ჯავრობს, თვალყურს ადევნებს ამხანაგებს, როცა პასუხი შეეშლებათ და დაცინითვე უხდის სამაგიეროს. ერთი სიტყვით მხიარულობით ერთმანეთს ასწავლიან, აქვებენ მოუხეშავებს.

აგრეთვე „ქალაქობის“ თამაშობიდან გადადიან „ფრინველთა სამეფოში“, „თევზებში“, „მწერებში“, „ცხოველებში“ და სხვეებში ამ სახით:

ვინმე აიღებს ხელში ნივთს, სათამაშოთ არჩეულს, გადასცემს ამხანაგს და ეუბნება:

- „აი ფრინველი“.
- ჩამოართმევს ნივთს და ჰკითხავს:
- „რა ფრინველია?“
- „მიმინო“.

ნივთს გადასცემს შემდეგს ახალის კითხვით.

- აი ფრინველი!
- რა ფრინველი?

ბუღბუღი, ლობემძვრაღა, არწივი, ქორი, ძერა, კაჭკაჭი, ტყის ქათამი, ხოხობი, შაშვი, შოშია, მწყერი, ჩხიკვი, ხაჟო, გუგული, ოფოფი, მწყერჩიტა, გვრიტი, ბელურა და სხვ.

თამაშობა გრძელდება

- „აი მხეცი!“
- „რა მხეცი?“

— ვეფხი, ლომი, მგელი, დათვი, სპილო, მელა, ტურა, მარტორქა, აფთარი და სხვ.

თამაშობა გრძელდება

- „აი თევზი!“

ქართული ენის ინსტიტუტი

— „რა თევზი?“

— ზუთხი, ტარადანა, ორაგული, კალმახი, მურწა, ღლაფი, ვეშაპი, ზვიგენი, ქორჭილა, კარჩხანა, თართი, ფიჩხული, ხრამული და სხ.

თამაშობა ბრძელდება

— „აი ყვაფილი!“

— „რა ყვაფილი?“

— ია, სუმბული, ვარდი, ისამანი, ზამბახი, შროშანა, ღილილო, მიხაკი და სხვ.

„ქალაქობიას“ თამაშობენ ასე: ვინმე იღებს სათანაშოდ აღებულს ნივთს და ამბობს: „ბერი ჩამოხტა ქალაქში“. რომელ ქალაქში? — ჰკითხავენ მას. — ქუთაისში, მეორე ჩამოართმევს ნივთს და გადასცემს რა შემდეგს, გაიმეორებს სიტყვებს: „ბერი ჩამოხტა“ და შემდეგი ამხანაგის კითხვაზე: სადაო? — ტფილისში, — და გასცემენ ნივთს ასე, ბოლომდის.

ამგვარ შეჯიბრებაში ბავშვები ჩამოთვლიან ყველა ცხოველებს, ფრინველებს, რაც ცნობილია ბუნების მეცნიერებაში, მაგრამ როცა მასალა შემოაკლდებათ, ბავშვის დაუჩინებელი ფანტაზია თავისუფლად გადაიჭრება უხსოვარ დროის ცხოველთა სამეფოში და ბოლოს ზღაპრულ გველვეშაპისა და დევებისაკენ, რომლითაც სავსეა აღმოსავლეთის ლენდარული მოთხრობები.

არის კიდევ სხვა სათამაშო, რომელიც მეტის მეტად ავითარებს ახალგაზდებს და ზოგჯერ მოხუცთაც ასწავლის ლაპარაკის ლოგიკურ წესებს, რომელიც გამოიხატება კითხვა-პასუხის ორგინალურ წესებში.

მაგალითად, თქვენ ჩაიფიქრეთ რაიმე საგანი, ან სიტყვა, ან სახელი ან რაც გინდათ. მაგალითად — ~~ცისარტყელა~~ — და

ეუბნებით მოსაუბრეს გამოიყენოს, თუ რა ჩაიფიქრეთ.

ყველა მის კითხვებზე თქვენ მიუგებთ: „ღიად“, ან „არა“.

თქვენ გეკითხებიან:

— საგანი სულიერია?

— არა.

— უსულიოა?

— ღიად.

— ხილულია?

— ღიად.

— არის აქ ოთახში?

— არა.

— ამ სახელმწიფოში?

— არა

— მთელს დედამიწაზე?

— არა.

— ციური მოვლენაა?

— ღიად.

— ახლა ვხედავთ?

— არა.

— მაშ, ხანდახან სჩანს?

— ღიად.

— უსაქიროესი მოვლენაა?

— არა.

— გამჭვირვალეა?

— არა.

— მიწაზე აქვს გავლენა?

— არა.

— ჩრდილოეთის ციმციმებაა.

— არა.

— ღამით ჩნდება?

— არა.

— დღისით ჩნდება?

— ღიად.

— სქელი ნივთიერებაა?

— არა.

— სინათლე აქვს?

— ღიად.

— მზის სხივებაა?

- არა.
- მაშ ცისარტყელაა?
- გამოიცანით.
- თუ მაგალითად ხსნათის თვისებას ჩაიფიქრებთ, მაშინ ასეთი კითხვები უნდა:
- სულიერია?
- არა.
- დედამიწაზეა?
- არა.
- იქნება ამ ოთახშია?
- ღიად.
- ადამიანის კუთვნილებაა?
- ღიად.
- აქ მყოფთაგანის?
- ღიად.
- ერთის კუთვნილებაა?
- ღიად.
- თქვენ გაქვს?
- არა.
- მე გაქვს?
- არა.
- ამას და ამას?
- ღიად.
- მუდამ მასთანა?
- არა.
- ხანდახან?
- ღიად.
- შეუძლია ჩვენ გადმოგვცეს თუ მოინდომებს?
- არა.
- მისი დამამშვენებელია?
- არა.
- ნაკლულევანებაა?
- ღიად.
- ფიზიკური?
- არა.
- სულიერი?
- ღიად.
- სიძუნწე?
- არა.

- სიამაყე?
- არა.
- სიფიცხე?
- გამოიცანით!
- ყოველი ახალი თავდაპირველად ძნელად მოგეჩვენებათ. რომ გავარჯიშდნენ ამ თამაშობაში, საჭიროა ადვილიდან დაწყება. მაგალითად ჯერ უნდა აიღოთ ხილული ნივთი და ისეთი, რომელიც ოთახში არის, სადაც თამაშობენ მაგ. შაქარი, პური, ღვინო, სკამი, ან ვინმე დამსწრეთაგანი და თანდათან გადახვიდეთ უფრო ძნელ ნივთებზე.
- ერთს საზოგადოებაში ჩაიფიქრეს სიციფი და უნდა გენახათ რა უხერხულ მღვლო მარეობაში ჩავარდა ერთი მანდილოსანი, რომელსაც უნდა გამოეცნო მის მიერ დასმულ კითხვებში „არის თუ არა ამ ოთახშიო“, უპასუხებდნენ „ღიად“-საც და „არა“-საც, რადგანაც დამსწრეთაგანი ხან იცინოდნენ, ხან კი სდუმდნენ.
- მანდილოსანს იპყრობდა ის გარემოება, რომ ოთახში არც შემოუტანიათ რა და არც გაუტანიათ, რაც კი ლაპარაკი დაიწყეს.
- ამის გამო დაუყენა შემდეგი კითხვა: შეიძლება თქვენ მიერ ჩაფიქრებული მოქმედებაა, რომელიც ადამიანისაგან წარმოსდგება?
- ღიად.
- ეს მოქმედება ხომ არ არის ნიშანი ადამიანის?
- ღიად.
- ცუდი შთაბეჭდილების გამო?
- არა?
- სასიამოვნოს?
- ღიად.
- ყველა ჩვენთაგანს შეუძლია მიიღოს ასეთი შთაბეჭდილება?
- ღიად.

— ამ მოქმედებისათვის საჭიროა პირის გაღება?

— დიალ.

— მაშინ შთაბეჭდილების ანარეკლი სახეზე გამოჩნდება?

— დიალ.

— მაშ სიცილი ყოფილა.

— განოციანით.

ამ სახით ვარჯიშობით ვერ იპოვით ვერც ერთს ძნელს საგანს, რომლის გამოცნობაც არ შეიძლებოდეს, თუ კი მიცემული კითხვები სისტემატიურად—წესიერად იქმნება დაყენებულნი.

იყო ასეთი შემთხვევა, სადაც ჩაიფიქრეს რკინა, როცა გამოცნობელმა ჰკითხა „რკინასააო?“ და მიიღო დასტური, ვერ მიხვდა ეკითხა:—ღამიანის ხელით ნამუშევარია?—მან ჩამოთვალა რკინის ყოყლოვარი ნივთები, მაგრამ მაინც ვერ გამოიცნო. მაშინ როცა საჭირო იყო ეკითხა—ბუნებრივია თუ ქარხანაში დამუშავებული ჩაფიქრებული ლითონი?

რომ საბოლოოდ შევადგინოთ ფართო წარმოდგენა ჩაფიქრებული ნივთების გამოცნობის შეძლებისა და წესისა, საჭიროა დატული იქმნეს შემდეგი სისტემა:

თუ გეუბნებიან: „ამ ოთახშიო“, საჭიროა ოთახში არსებული ნივთები დაჰყოთ შემდეგ ჯუფებად:—ნივთები უსაჭიროესი, არა უსაჭიროესი, გასართობი, შენობის კუთვნილება, საჭმელი, უკანასკნელი უნდა დაიყოს: წვნიანად, სქლად, ტკბილად, მწარედ და ფორმებად, ანუ შინაარსის მოცულობათ.

რა საკვირველია კითხვების დროს არ შეიძლება უყურადღებოდ დარჩეს ისეთი განსაზღვრვა, მაგალ. თვისებათა შესახებ, როგორც მაგ. „მცენარეული“, „მადნეული“ და სხ. და სხვ.

დასასრულ უნდა ვსთქვათ, რომ ამ

ამოცანების გადაწყვეტაში შეიძლება ისე გავარჯიშდეს კაცი, როგორც ერთი ჩემი ნაცნობი, რომელსაც გამოსაცნობად მისცეს „მთელი ფრაზა“, გამოთქმული შემდეგის სიტყვებით: „ჩონგურის პირველი ხმა“.

ნაცნობს დასჭირდა მხოლოდ ნახევარი საათი დრო, რომ სიტყვა სიტყვით გამოეცნო.

მოსწრებული ამოცანები

ერთმა ბრძენმა სიკვდილის წინ მემკვიდრეებს დაუტოვა 17 აქლემი ანდერძით, რომ გაეყოთ ასე:

უფროს შვილს წავლო ნახევარი ე. ი. $8\frac{1}{2}$ აქლემი, შუათანას ერთი მეხუთედი ნაწილი, რაც შეადგენს $\frac{2}{3}$ და მესამეს, უმცროსს—ერთი მეათედი—ე. ი. $1\frac{7}{10}$ აქლემისა.

მემკვიდრეებს არ უნდოდათ ნაანდერძვის ნაკლები მიეღოთ, ან თავისი ნაწილი დაეთმოთ მეორესთვის, საქმის გადასაწყვეტად მიჰმართეს ყადს ე. ი. მსაჯულს და სთხოვეს გაუყოს მათ 17 აქლემი.

ყადმა გაყოფის წინ ვაგზავნა მეზობელთან მოსამსახურე და სთხოვა 15 წუთით ერთი აქლემი.

როცა მეზობელმა გამოუგზავნა ერთი აქლემი, ყადს გაუხდა 17-კი არა 18 აქლემი. მაშინ მიმართა უფროს მემკვიდრეს და ჰკითხა: რამდენი ერგება მას სამკვიდრო ნაწილით? როცა მიიღო პასუხად $8\frac{1}{2}$, ყადმა კიდევ ჰკითხა: კმაყოფილი იქნება თუ არა იგი 9 აქლემი ზომის მისცეს?—მემკვიდრე ყაბულს გახდა და ყადმა მისცა მას 9 აქლემი. შემდეგ ჰკითხა შუათანას და მისგანაც მიიღო პასუხად, რომ მას ერგება $\frac{2}{3}$ აქლემი. კითხვაზე „სურს თუ არა ექვსი აქლემი“, მიიღო თანხმობა და ყადმაც მიუთვალა

6 აქლემი. შემდეგ რაკი, იცოდა ანდერ-
 ძიდან, რომ უმცროს ერგებოდა $1\frac{7}{10}$
 აქლემი, ყადი ეკითხება „დასჯერდები
 ორი აქლემი რომ მოგცეო“, თანხმობის
 შემდეგ მასაც ორი აქლემი მისცა.

ასეთი გაყოფიდან ყველამ დაინახა,
 რომ ერთი აქლემი მაინც მეტი დარჩა
 და ყადმა სანათხაფროდ წამოაყვანიდა
 მეზობლისაგან ერთი აქლემი მხოლოდ
 მისთვის, რომ ჩაეფუჩეჩებინა გაყოფა
 ძმათა შორის და ამით მოესპო მათ შო-
 რის დავა და საყვედური.

დარჩენილი აქლემი პატრონს გაუფხავ-
 ნეს და კმაყოფილი მემკვიდრეები სახლში
 წავიდნენ.

შენიშვნა: აიღეთ 17 კაკალი, ან ასან-
 თი, რაც ხელთა გექნებათ და სთხოვეთ კი-
 დევ დამსწრეთაგანს კათხოფოსთ ერთი კაკა-
 ლი ან ასანთი და შემდეგ შეეცით უფროსს
 9, შუათანას 6 და პატარას 2, თქვენ დაგ-
 ჩებათ კიდევ 1 კაკალი, რომელსაც გადა-
 სცემთ პატარას.

II

მეორე ბრძენს გარდაცვალების შემ-
 დგ დარჩა ორი შვილი: ერთი უფროსი
 ღვიძლი შვილი და მეორე უმცროსი—
 ნაშვილვეი.

გარდაცვალებულს ანდერძში ჰქონდა
 ნათქვამი: „ჩვიდმეტ მილიონს მანეთ ფუ-
 ლად და ყველა უძრავ ქონებას ვუტო-
 ვებ ჩემს ღვიძლს შვილს იმ პირობით,

რომ მან ჩემმა ღვიძლმა შვილმა მისცეს
 ჩემს ნაშვილვეს, თავის ძმას, იმდენი,
 რამდენსაც თვითონ მოისურვებს ფულსა
 და უძრავ ქონებასა.

ღვიძლმა შვილმა, მამის ნების ამსრუ-
 ლებელმა, მისცა თავის ძმად აყვანილს
 ორი მილიონი მანეთი ფულად და უძ-
 რავ და მოძრავ ქონებიდან არა მისცა რა.

მაშინ უკანასკნელმა მიმართა სასა-
 მართლოს და სთხოვა ძალა დაეტანები-
 ნათ ძმისთვის, რომ თანახმად ანდერძისა
 მიეცა მას რამე ნაწილი უძრავ ქონები-
 დანაც

სასამართლომ გაარჩია თხოვნა და უარი
 უთხრა მომჩივანს, რადგანაც უფროსი
 ძმის საქციელი კანონიერადაც სცნო და
 მამის ანდერძის თანახმადაც.

უმცროსმა ძმამ საჩივრით მიმართა მე-
 ფეს და მიანდო მის მაღალ სიბრძნეს ამ
 საქმის გარჩევა.

იმ ქვეყნის მეფემ, სადაც ძმები ცხოვ-
 რობდნენ, წაიკითხა მათი მამის ანდერძი და
 ნახა, რომ მსაჯულებს თავისი გადაწყვე-
 ტილებით დაუმახინჯებიათ ანდერძის აზ-
 რი და ხელმწიფემ გადასწყვიტა, რომ
 უფროს შვილს უნდა მიეცა უმცროსისა-
 თვის იმდენი, რამდენსაც იგი მოისურ-
 ვებდა თავისთვის ფულსა და ქონებას,
 ე. ი. უმცროსისათვის უნდა ერგუნებიათ
 ის ნაწილი ფულისა, და „ქონებისა“,
 რომელსაც თავისთვის მოისურვებდა უფ-
 როსი ძმა.

მასწავლებლის შანიშვნაში

2.

ქართულის სწავლების შესახებ.

მე შემინიშნავს და, უეჭველია, მკითხველო, თქვენც შემჩნეული გექნებათ, რომ ჩვენებურ სკოლაში გამოვლილები უფრო ცუდათ და ზღაყუნით ლაპარაკობენ ქართულს, ვიდრე სრულიად უსწავლელნი სოფლის გოგო-ბიჭები. ამ განსხვავებას უფრო აშკარათ შეატყობთ, თუ ერთმანეთს შეადარებთ ქართველი ინტელიგენტების და სოფლელ გლეხების ლაპარაკს: მაშინ როდესაც პირველნი სიტყვებს ეძებენ და როდესაც დაიჭერენ უშნოთ აკოწიწებენ ერთმანეთს, მეორენი სრულიად ბუნებრივად და ძალდაუტანებლათ მძივებსავით ასხამენ სიტყვებს თავიანთი აზრებისა და გრძნობათა გამოსახატავად.

ჩვენებურ სკოლებში ნასწავლთა ასეთი ჩამოკვეითების მიზეზი მრავალია... ახლა მათ გამოკვლევას არ შევუდგები. ამ ეამად მე მსურს მივითითოთ ერთ მიზეზთაგანზე და რამდენათ მართალი ვარ—ეს მერე თქვენ გასინჯეთ...

ჩვენ ვიცით, რომ საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეში დღევანდლამდის დაცულია თავისებური ქართული კილო, გამოთქმა, რაც ლიტერატურული ქართულისაგან ცოტათ თუ ბევრათ განსხვავდება.

მასწავლებელმა თვითონ, რასაკვირველია, კარგათ უნდა იცოდეს ლიტერატურული ქართული, მაგრამ სკოლაში

ახლად შესულ ბავშვებს სრული თავისუფლება უნდა მისცეს ამ მხრივ, როგორათაც ზეპირში აგრეთვე წერის დროს, უმთავრესი ყურადღება მას უნდა მიექცეს, რომ მოწაფემ სრულიად თავისუფლად გამოსთქვას თავისი აზრი და გრძნობა: მასწავლებელმა შეცდომათ არ უნდა ჩაუთვალოს, თუ პირველ ხანებში ბავში „წავიდას“ მაგივრათ „წევიდას“ ამბობს და სწერს; ან თუ „შეკამს“ მაგიერ „შაკამს“, „მამას“ მაგიერ—„ბაბას“, „იხვის“ მაგიერ—„კვატას“ და სხ... იმიტომ რომ ამისთანა წვრილმანებზე მოწაფის შეჩერებას და „შეცდომის“ გასწორებას ბავში ექვში შეყავს თავისი ცოდნის შესახებ, უნდობლად ექცევა თავის სიტყვებს, ეჭვი შეაქვს თავის ენის ცოდნაში. შიში იბადება მოსწავლის გულში, ამ შიშს და სირცხვილს კი შედეგათ მოსდევს გონებისა და ენის დაჩლუნგება...

ჩემის აზრით, პირველ ხანებში მასწავლებელმა შევირდს არც კი უნდა აგრძნობინოს, რაც უნდა შეცდომებით ლაპარაკობდეს, რომ მისი ლაპარაკი ლიტერატურული არ არის, პირიქით, ბავში დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მისი ენა წმინდა ქართულია, რადგანაც ეს რწმენა მისცემს მას სითამამეს აზრის გამოთქმაში თავის კილოზე.

ზემოთ დაწერილით სრულებით მე იმის თქმა არ მინდა, რომ ლიტერატურული

ქართული
საზოგადოებრივი

ქართულის შესწავლა უყურადღებოდ უნდა იყოს დატოვებული თუნდ იმავე დაბალ სასწავლებლებში... პირიქით, კუბილი ქართულის, წმინდა ლიტერატურული ენის შეთვისება და ამ ენაზე მოწაფეთაგან თავიანთი აზრებისა და გრძობათა გამოთქმა მიმაჩნია ყოველი სკოლის და, მით უმეტეს, პირველ დაწყებითი სკოლის მიზნათ... მაგრამ პროვინციულიდან ლიტერატურულ ენაზე დასვლა ისეთის თანდათანობით, შეღავათით

და სიამტკბილობით უნდა ხდებოდეს, რომ მოწაფემ არავითარი დამცირება და, მით უმეტეს, შიში არ უნდა იგრძნოს.

თუ ამნაირათ მოეწყობა ქართული ენის სწავლება, მე დარწმუნებული ვარ, ერთი ათად იმატებს ქართული ენის მოყვარულთა და მკოდნეთა რიცხვი და მალე დიდი წარმატება დაეტყობა ქართულ ენას წერაშიც და ლაპარაკშიც...

ი. გ—რი

მასწავლებელთა კავშირის აუცილებლობა

ბინ არ იცის რა მიმე, რთული და პასუხ-საგები მოვალეობა აწევს სახალხო მასწავლებელს—აღზრდა და გათვითცნობიერება მოზარდ თაობისა, მომავალ ერისა. მაგრამ სახალხო მასწავლებლის მოღვაწეობა მარტო მოზარდ თაობის აღზრდით განსაზღვრება? არა, ის როგორც ამის სახელი „სახალხო მასწავლებელი“ გვიჩვენებს, არის უახლოესი მესაიდუმლე ჩვენი ჩაგრული ერის გულისა, თანამშრომელი ყოველ ეროვნულ-კულტურულ დაწესებულებისა; ხალხის ერთგული მეგობარი ჭირში და ღატანში, რომლისგან ითხოვს ყველანი შეველას, რჩევას და დარიგება-დახმარებას. ყველა ეს კი აუცილებელია დღევანდელ საბედისწერო მომენტში, როდესაც მთელი კაცობრიობა საშინელ ომის ცეცხლშია გახვეული. აი ასეთ საისტორიო განცდის ეამს, ცხოვრების სისასტიკე ითხოვს მასწავლებლისგან მეტს სულის სიმტკიცეს, ენერჯიასა და თვითმოქმედებას; ცხოვრება

უყენებს მას წინ ახალს, რთულს საჭირობოროტო საკითხებს. საკითხებს ფართო საზოგადოებრივ და სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობისას: გამონახვას საშუალებისას გამოთხზილებულ ერის სულიერ სიმშლიის დასაკმაყოფილებლად! ერის, რომელსაც ახლანდელმა ცხოვრების სისასტიკემ ნათლად დაანახვა საზოგადოებრივ ცხოვრების მოუწყობლობა, ნაკლი იმისი და მრავალი თავისი იარები... შექმნა მასწავლებელთა საზოგადოებისა, კავშირისა მასწავლებელთავე სულიერ, ნივთიერ და ზნეობრივ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ და სხვა.

რა ქმნას ბედკრულმა მასწავლებელმა? მისგან ბევრს ითხოვენ, ხოლო მას არასაძლევენ, ის უჭირისუფლოა, მასზედ არავინ ფიქრობს, არ უთანაგრძობს არც ერთი, რომლის საკეთილდევით ის შრომობს, იწვის, ვინაიდან ეროვნული განათლება, თვითშეგნება ჩვენში ჯერ კიდევ დაბალ საფეხურზეა. სახალხო მას-

წავლელბლის მოვალეობა მუდამ მძიმე და რთული იყო, ხოლო მისი ნივთიერი მდგომარეობა — აუტანელი. არც ერთი დარგის მოხელე დღევანდელ მძიმე დროს არ განიცდის ისეთ სიმძაფრეს და სისასტიკეს სიძვირის გამო, როგორც ნივთიერად ხელმოკლე სახალხო მასწავლებელი, რომლის უმნიშვნელო, თვითური ჯამაგირის მაქსიმუმი ისევ უცვლელია. მაშ, როდემდის იყოს სახალხო მასწავლებელი ასეთ უუფლებო და უნუგეშო პირობებში და ვინ ეცდება მის მდგომარეობის გაუმჯობესობას? არავენ, თუ არა ისევ სახალხო მასწავლებელი, რომლის შეერთებულმა ძალამ უნდა, გასჭედოს ჯაჭვი მასწავლებელთა მომავალ ბედისა. ის ტყუილად შეჰქუტრებს ბიუროკრატის მოწყალების თვალთ, ტყუილად მოცილის მისგან შველას, პატრონობას და მით ჰკარგავს ყოველს უნარს და ინიციატივას თვითმოქმედებისას. საჭიროა მასწავლებლის ძლიერ ძალთა გაერთიანება, შეკავშირება და ამ გაერთიანებულ ძალის, კავშირის ირგვლივ თავის შემოკრება შეერთებულის ძალღონით სამოქმედოთ. კავშირს შეუძლია მასწავლებლის დღევანდელ უნუგეშო ნივთიერი, სულიერი და ზნეობრივი მხარეების გაუმჯობესება, სკოლიდან ყოველგვარ პოლიტიკის დევნა, სწავლა-განათლების ნორმალურ კალაპოტში ჩაყენება და საერთოდ სკოლაში გამაცოცხლებელ, ცხოველ-მყოფელ სულის შთაბერვა და მისი განახლება. მხოლოთ კავშირს, მასწავლებელთა კოლექტიურს, შეერთებულს ძლიერ ძალას შეუძლია დღეს ხმა აღიმალლოს, სკოლის და მის სულის ჩამდგმელ — მასწავლებლის გარშემო გამეფებულ დეფექტებს ებრძოლოს, დაიცოს მასწავლებლის პრინციპი, სამშობლო ენა, სალი

მეთოდი და აღადგინოს მასწავლებლის სურვილი მასწავლებელთა კავშირისა, საზოგადოების შექმნისა, დიდი ხანია სახალხო მასწავლებელთა შორის, ხოლო მისი აუცილებლობა, დაუყოვნებლივ განხორციელება კი ნათლად წარმოგვიდგინა დღევანდელმა ცხოვრების სისასტიკემ. დღეს, როდესაც ერობები, ქალაქის თვითმართველობა, კოოპერატივები, წვრილკრედიტთა ამხანაგობანი და სხვა საზოგადო დაწესებულებანი შეერთებულს მოქმედებას განაგრძობენ, ჩვენ, სახალხო მასწავლებლები მოკლებული ვართ ყოველს საორგანიზაციო ძალას, მასწავლებელთა კავშირს, საზოგადოებას; მოკლებული მზრუნველობას სკოლისა და მის გარშემო განათლების საქმის მოწყობისადმი, მასწავლებლის აუტანელ ნივთიერ, უფლებრივ და სულიერ მხარეების გაუმჯობესებისადმი და სხვა.

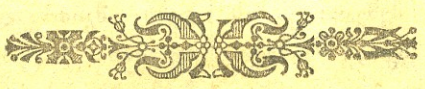
მხოლოთ მასწავლებელთა კავშირს შეუძლია გაერთიანება მასწავლებელთა ძლიერ ძალისა, რომელიც დაჰფანტულია ჩვენი სამშობლოს სხვა და სხვა კუთხეში, მას შეუძლია სულიერათ დააკავშიროს მასწავლებლობა ერთმანერთში, დაამკვიდროს იმათ და მათ მოქმედებას, მოღვაწეობას შორის სრული სოლიდარობა, გარმონია; ხელი შეუწყოს სკოლისა და ცხოვრების მიერ წამოყენებულ ახალ საკითხების შესწავლას, პედაგოგიურ და მეთოდურ საკითხების განხილვა-გადაწყვეტას, პროფესიონალურ ორგანოს დაარსებას და არსებულის გაძლიერებას, სამოღვაწეო, სამოქმედო გეგმის შედგენას და სხვა... აი უდიდესი პრინციპი მასწავლებელთა კავშირისა, რომელიც ჩინებულათაა განვითარებული ევროპის განათლებულ ქვეყნებში, სადაც სახალხო მასწავლებლობა გაცილებით მაღლა დგას

ქართული

ჩვენზედ ნივთიერ-სულიერ-უფლებრივად. ჩვენ დიდი სიხარულით უნდა მივეგებოთ თბილისის ქალაქის პირველადწყობით სკოლების მასწავლებელთა გადამდებულ ნაბიჯს მასწ. კავშირის დაარსების საქმეში. ნაბიჯი ეს უდიდესი ფაქტორია მასწავლებელთა გაერთიანებისა, სიმპტომია მათი გამოფხიზლებისა და სამოქმედო ასპარეზზედ გამოხვლისა, რაიც, ექვს გარეშეა, ჭეშმარიტს სიხარულს და სიამოვნებას გამოიწვევს ყოველ სახალხო

მასწავლებლებში. ჯერ-ჯერობით უსურველი ხსენებულ მასწავლებელთა მცირე ჯგუფს მხნეობა და ნაკისრ საქმის სასურველად დაგვირგვინება. სწამდეს ამ პატარა ჯგუფს მასწავლებლებისას, რომ მთელი სახალხო მასწავლებლობა მზადაა და სულიერად შეკავშირებულია მათ მოქმედებასთან, რათა გვერდში ამოუდგეს მათ საჭიროების დროს.

სტ. ნიკ—ლი.

გრ. ორბელიანი და მისი პოეზია.

მისი პოეზიის კრიტიკული განხილვა.

(დასასრული *)

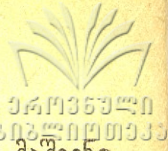
როდესაც დაკვირებით გადაიკითხავთ გრ. ორბელიანის ლექსებს, ის ჭკარვეობა დაგაფიქრებთ, რომ ამ ზოგად დრმა ნიჭით დაგვირგვინებულმა მგოსანმა მთელი თავისი ხსენდელი სიტყვებით შესწირა სულ სამიოდე ათეულს ლექსს, რომელთა შთაფასება შესაძლოა ერთს ზატარა წიგნაკში... ამ ლექსთა უმეტესი ნაწილი ესრედ წოდებულ უბადებულ სიუჟარულს შეეხება და არავითარი სადმეზრდელო და საესთეტიკო მნიშვნელობა არ აქვს... შეგნებულ ქართულს, როდესაც ამ სიუჟარულის ლექსებს ჭკითხულობ, გული გიკვდება იმის გამო, რომ ზეგარდმო მადლით ცხებულ მგოსანი დრას ჭკარგავდა სიუჟარულის შესახებ ლექსების წერაში... მთელი ორმოცდა ათი წელი მეცნისამეტე საუკუნეში ქართულმა გაატარა თითქმის უსარ-

გებლად, ვერაფერი შესძინა თავის არსებობას, ვერ შექმნა რაიმე საზოგადოებრივი მატარებელი ჭაზრი, რომელსაც შეძლებდა მთელი შეგნებული ჯგუფის ამოძრავება, საბედისწერა გატაცება...

გრ. ორბელიანის ლექსები რომ მისი სიუჟარულის ლექსები გამოჯავლათ, მივიღებთ სულ ხუთ-ექვს ლექსს, რომელთა განჩევა ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, როგორც რომანტიული მიმართულების ნიმუშებისა, რომლებშიც გამოხატავს რამდენადმე ორმოცდამდე წლების ქართულთა სულსკვეთება...

ცნობილს 1832 წლის მოძრაობაში გრ. ორბელიანმა მინც და მინც მსურვალე მონაწილეობა არ მიიღო, მაგრამ სასჯელი მინც ხვდა, თუმცა არა მძიმე, იმის გამო, რომ სთარგმნა ცნობილი რილევის: „Исповѣдь Наливайки“, რომელშიც გატარებულია თავისუფალი აზრები სახელმწიფოებრივ და

*) იხილეთ „განათლება“ № № 8—9.

საზოგადოებრივ საკითხების შესახებ... ის სასამართლოს გადაწყვეტილებით შეტყობის ციხეში დამწყვდიელს... სწორედ დედა მამინ კარდაეცვალა... ჰოკეტი ძლიერ დადონდა... მაგრამ ამ დადონებას მის ფიზიკურს არსებობაზე ცუდი გავლენა არ მოუხდენია, თუმცა ამის გამო კარგი ლექსი კი დაწერა. (მწუხარების დროს უამინი მსწავლენი...).

გრ. ორბელიანი უბირველეს უფლისა რომანტიკოს-ლირიკოსი იყო. ის იმეფებოდა, სხვათა შორის, ვ. ა. შუკოვის სედავლეუნი ქვეშ. რომანტიულ მიმართულებას საქართველოში შესაფერი ნიადაგი შესვდა: ეს ის აქტიური მდგომარეობა იყო, რომელიც იმეფებოდა ქართველი ხალხი შეტყობის დასაწყისში... ამის გამო ქართულ რომანტიზმს, როგორც სამართლიანად შენიშნა ბატ. კიტა აბაშიძემ, შეიძლება ვუწოდოთ პოლიტიკური რომანტიზმი.

ლექსთა უმეტესი ნაწილი ჰოკეტმა სიყვარულს უძღვნა. მან დაგვიჩვენა სიყვარულის ხორციელი მხარე, სმარსული ჰოკეზიის გემოვნებაზე... ჰოკეტმა შეამჩნია სიყვარულში ის მხარეც, რომელსაც უნებობრივი ხასიათი აქვს.

სიყვარული ჰოკეტის აზრით,
 „გვიშვენებს სიცოცხლეს
 ზეციურისა სხივითა
 და აღგვამაღლებს ამ სოფლით
 სულისა აღმაფრენითა“.

უფრო კარგათ ასეთი სიყვარული ჰოკეტმა გამოხატა თავის ლექსში, რომელსაც ეწოდება: „საღამო გაშისაღმების“. სწორედ ისეთივე ჭაზრია ამ ლექსში სიყვარულის შესახებ, როგორც რუსთველმა გამოსთქვა შემდეგ სიტყვებში:

„საბრალოა სიყვარული:
 კაცსა შეიქმს გულმოკლოლად“.

ჰოკეტი სიყვარულს დაუსრულებელ გრძობას უწოდებს:

„სიყვარული სულის მამშენი
 სიცოცხლესთანა არა დაჰშრტების“
 ამისდამიუხედავად, ჰოკეტის სიყვარულს აზრით უმთავრესად ფიზიოლოგიური (ხორციელი) ბეჭედი... მის დამატებითად ადგილი უბოძადაც განხეული მის ლექსებში: (სიყვარულს ბაკება, სიტყვების ზღვაში შთაფლავა, წითელი თავდავიწყება და სხვა...).

ბუნება... გრ. ორბელიანის ჰოკეზია იმთაა შესანიშნავი, რომ შეიცავს ბუნების მის მოვლენათა სიუცხოვრე მხატვრულ აღქმას, რომელიც დიდ შთაბეჭდილებას მოუხდენს მკითხველზე... ჰოკეტი საზოგადოებრივ მორტოვალა. მას ადიდებს, მის შეამკობს და განკვირვებული მის სიდიადე მიმართავს შემოქმედს:

„ღმერთო! ვინ მისწვდეს შენგან ქმნილს
 მის ფერუთვალავს შვენებას:
 სიბნელეს აქრობ ნათელით,
 სიკვდილით ბადავ ცხოვრებას!“

ბუნების დასატვაში დიდი სიძლიერე და მხატვრული ნიჭი გამოჩინა... მისი „განთიადი“ კლასიკური (სამაგალითო) ლექსი ამ მხრით, მარჯალიცა ქართულ ჰოკეზიაში მოვიყვანთ ამ ლექსის ზოგიერთ ადგილებს:

„იღვეა ბინდი ღამისა,
 ცაში ვარსკვლავნი ჰქრებთან,
 ათასის ხმითა ფრინველნი
 განთიადს მიეგებთან...
 თჳ, რა ღამაზად იღვიძებს
 ბუნება მიძინებულნი!..
 დაჩუმდით... ყური მიუგდეთ...
 არ გესმით? გალობს ბუღბუღლი.
 ვიშ ამ დილასა, ამ ჰაერს
 ბუნების განმაცხოველსა,
 გულისა ჰმუნვის გამქარველს,
 სიცოცხლის დამატკობელსა!“

გრ. ორბელიანმა ბირველად ქართულ ლირიკულ ჰოკეზიაში შემოიტანა ბუნების დამატკობა, ბირველად მან გამოთქვა ჰოკეტი

ღივიკოსის ჭაზრი კაცზე ბუნების ზედ გავ-
ლენისა და მათ შორის არსებულ დამოკიდუ-
ბულების შესახებ-

მესამე საგანი, რომელსაც რომანტიზმის
ზედგავლენით ზოგჯერ თავის ქანს ამსახუ-
რებდა არის მიმულის სიყვარული. ჯერ
კიდევ 1827 წელს მან დაწერა „სადღეგრძე-
ლო“. ეს ნაწარმოები წარმოადგენს საქარ-
თელის კალექსილ ისტორიას, სავსეა მშრალი
ღამისი ფრაზებით. და მასში არაა თამამად
კამოთქმული ქართული ერის საუკეთესო
შვილთა სულის კვეთება მეტროპოლიტო საუკუ-
ნეში, როგორც ამას ვხედავთ ნიკ. ბარათა-
შვილის „ბედი ქართლისა“-ში და ანუ ილ.
ჭავჭავაძის: „აჩრდილ“-ში. საუცხოოა „სა-
დღეგრძელო“-ში მხოლოდ ბუნების აღწერა
არ-სამს ალაგს, მაგალითად, იქ, სადაც აღ-
წერილია ბუნების ზედგავლენა სამშობლო სი-
ყვარულის შემუშავებაში. ერთი ნაწილი
„სადღეგრძელო“-ში მიმულის შესახებ, ერთი
საუცხოო მარჯალიტანია ქართულს ზო-
გისში. მისი მიმულის სიყვარული ძველ ქარ-
თული გვირ-თავადის სიყვარულია, ბიძინა-
შაფვა-ელიზბარისებური, უნგარო, თავგაწი-
რული! უშიშარი... ზოგჯერ მიმულის ეუბნება:

„ვინ გიხილოს დროსა საშიშს
არ დასთხოოს თვისი სისხლი,
არ დააკლას თავი თვისი
შენს დიდებად ვითა მსხვერპლი?!
სხვა საქართველო სად არის,
რომელი კუთხე ქვეყნისა,
ერი გულადი, ზურადი,
მებრძოლე შავის ბედისა?!
შავთა დროთ ვერა შესცვალეს
მის გული ანდამატისა,
იგივ მხნე, იგივ მღერალი,
მოყვარე თავის მიწისა!“

ქართველების მიმულისადმი სიყვარული და
მათი შავებთან ბრძოლა, საზოგადო ისტო-
რიული, თავღმარისით მართალია, მაგრამ

მეტროპოლიტო საუკუნის ოცდაშვიტი წლებში
ამ სიყვარულს და ბრძოლას სხვა-სხვა
და მიმართულება ჰქონდა. ამ სიყვარულს
თან სდევდა უფრო კაბინეტური ხასიათი, ის
მოკლებული იყო იმ ცნობილ გამოხატულებ-
ბას, რომელიც უნდა ჩამოყალიბდეს ნამდვი-
ლი სიყვარული... ეს სიყვარული უფრო ფი-
ზიკალური იყო. მას სიცხობა, საქმიან-
ობა, აღმაფრენა აკლდა... ქართველთა
ბრძოლა კი იმუშად მიმართული იყო რუსთა
სახელის გადიდებისადმი. ამის გულისთვის
ქართველი ებრძოდნენ ვიღაცას და სან
რუსთა ჯარს წინ, გზის მანქანებზედ მიუძ-
ღოდნენ სხვა და სხვა მეზობელ ხალხის მი-
წა-წევის დასაზერობად... ამას ქართულად
„ჯანის ამოყვას“ ეძახდნენ... სამწუხაროდ,
მასინდელ ქართველებს (მათ შორის თვით
დიდებულ მკოხსნს ნიკ. ბარათაშვილს) ეს
ბრძოლა მეზობელთა დასაზერავად სასახე-
ლოდ მიანხდა... ეს გარემოება მანქანებე-
ლია იმისი, რომ ქართველთა მოწინავე ბრე-
ბი მოკლებული იყვნენ იმ დროს ვრცელ
სოფელმედიკალობას; ოდნოდ საქართველო გა-
ბედნიერებულიყო, — საქართველო ფეოდალუ-
რი, შებოროტებული ბატონმური ჯანჯით,
საქართველო, რომლის მკვიდრთ უმეტესობას,
— გლეხობას მძიმე უღლისქვეშ სული ხდე-
ბოდა...

„სადღეგრძელო“ თავდება რუსთა ხელმწი-
ფის ნიკოლოზ ბრეგვლის შექებით... დაწყო
მკოხსნმა ფარნაოზ მეფიდან და დასთავრა
ნიკოლოზ ხელმწიფით. აი როგორ მიმარ-
თავს ზოგჯერ ამ ხელმწიფის:
„ძველი ივერი,
შენი ივერი,
შენდა მომართავს თვალსა და გულსა;
შენგან მოელის,
რომ სწავლის ლამპარს
კვალად აღუნთებ ძველად გამქრალსა.
შენგან მოელის,

ეთ ვაზაფხულის
 ყვაილი მისგან აღმოცენასა!
 განახლებული
 განათლებული
 ფენიქსებო იწყებს აღმაფრენასა! და სხ...
 სხვათა შორის შეთხოვს ხელმწიფეს ნი-
 კოლოზს პირველს:

თამარის ღღენი
 დიდების ღღენი

შენ მოუფლინე შენსა ივერსა!...

როგორც ვიცით, საქართველოს რუსეთთან შეერთება მოხდა უმთავრესად თავად-აზნაურების მატადინობათა შედეგებით... ეს წოდება დაუძღურდა მის წევრთა ურთიერთ შორის და გარეშე მტრებთანაც ხანგრძლივი ბრძოლით და მოხდომა რუსეთთან შეერთება, რათა რუსთა მებატონე-ფეოდალებთან შეკავშირებით თვით წელში გამაგრებულიყო, სამშობლოდ გამოეხსნა ტანჯვათაგან და უფრო ფართო მოედანი გამოეხსენოდა თვისი არსებობის გასამტკიცებლად. მთავრობაც, პირველ ხანად მაინც, ქართველ თავად-აზნაურობას ერთგული სამსახურისთვის თავის მოწყობებას არ აკლებდა... ქართველი მოწინავე ინტელიგენცია, რომლის წევრთა რიცხვი მცირე იყო, შეკრმოდე წლებში საქართველოს რუსეთთან შეერთების ზოგიერთ ზედპირობებს, საკეთილო მხარეს ამხნეულა და ამ მოვლენას ხიდრმეს არ უშინჯავდა... ამის შედეგებით ამ შეერთებას საქართველოსთვის დიადად სასარგებლოდ სთვლიდა, აი ეს მხარეებიც ა) საქართველო, წინად დანაწილებული, გაერთდა, თუმცა ეს გაერთება იყო უფრო გარეგნული, ძაფით გადაბმული და არა სულიერი, არსებითი... ბ) დამუარდა შედარებითი მშვიდობა, რასაც შეეძლო ხელი შეეწყო, თუკი ამას ერი მოისურვებდა, მისი გონებითი და ეკონომიური განვითარებისთვის; გ) ქართველ ახალთაობას გზა გაეხსნა მეცნიერების შესაძინად რუსეთში და ევროპაში; დ) ერი გამრავლების

გზას დაადგა; ე) ქრისტიანობის უზრუნველ უფილ იქმნა და სხვა... უფილივე ამასთან ერთად ზოეტს გრ. ობუქიანს და ბევრს მაშინდელ ქართველს სჯეროდა, რომ საქართველოში, მისი მუზობელი ქვეყნების რუსთაგან დაპყრობის შემდეგ, აღდგენილ იქნებოდა მეფობა იმ სახით, რა სახითაც ირაკლი მეფეს მქონდა რუსეთთან შეკრული წერილობითი ხაზობა (1783 წ.). სჯეროდათ, რომ საქართველოს კვლავ დაუბრუნდებოდა „თამარის ღღენი, დიდების ღღენი!“ თავად-აზნაურობა თავისი ერთგულებისთვის რუსთა მიმართ, მათგან მოითხოვდა ქართული ეროვნულ-კულტურული აღორძინების უზრუნველყოფას (აღ. ჭავჭავაძე, ნიკ. ბახათაშვილი, ვასტ. ობუქიანის და სხ.); რეალური პოლიტიკა მაშინდელი თავად-აზნაურობისა გამოხატებოდა იმ მისწრაფებაში, რომ ქართული ეროვნული კულტურა გაფერხქვნილიყო რუსთა ხელმწიფის მთარგმნლობის ქვეშე. შესაძლოა ეს ჰაზრიც მქონდეს სახეში გრ. ობუქიანს, როდესაც რუსთ ხელმწიფეს სთხოვს:

„თამარის ღღენი,
 დიდების ღღენი

შენ დაუბრუნე შენსა ივერსა!...“

ეკებ ზოეტს სახეში აქვს იხილეს ისეთი ძალეში აღფრავება კულტურისა, როგორც იყო მეთორმეტე საუკუნეში, თამარ მეფის დროს... ქართველ თავად—ზოეტს, დიდი იმედი აქვსთ სწავლა-განათლებისა... გულდამწვარნი საქართველოს შავ-ბედით მას ებოტინებოან, მას ებლაუჭებოან, რადგან მასში და მხლოდ მასში ხედვენ ქართველების აღორძინების და მომავალი ბედნიერების ერთადერთ საამედო სადსარს. სწავლა-განათლებას გაძლიერებას ხელს შეუწყოებს ის მშვიდობიანი დრო, რომელიც რუსთა ხელმწიფემ დამუარა ხვენში (იხ. აჩილ ჯორჯაძის თხზულებანი, წიგნი მეხუთე, გვ. 16). თავად-

ზოეტის აზრი სწავლა განათლების შექმნის სწორების შესახებ ქართველთათვის მათი ცხოვრების გასაუმჯობესებლად და მომავალი ბედის გამოსაჭვდელად ჭეშმარიტებას.

მესამე მუხლში ზოეტი შეესება შეგობრობის გრძობას. აქვე მოყვას თვისი აზრი სიცოცხლის მიზნის შესახებ... მისი ლექსი: „რა არის ჩვენი სიცოცხლე“ სათაურით წარმადგენს მშრალს დარიგებას ადამიანის დანიშნულების შესახებ. კეთილი საქმე, დაცემული ნუგეშის ცემა, სიმატლის მოფრევლობა, სხვისი კვნეს-ტკივილის შესმენა და სხვა ამისი მსგავსი რამეები ადამიანმა კატეხიზმოდამაც იცის. მაგრამ ესევე ლექსი თავდება მშვენიერი სტრიქონებით, რომელთა დაწერა 1827 წელს სასიამოვნო მოვლენად უნდა დასახოს. აი ეს სტრიქონებიც:

მიეცით ნიჭსა გზა თურთო,
თაყვანის ცემა დირსებას-
ნიჭს აძლევს ზენა მხოლოდ კაცს
და არა გვარნიშვილობას.
კაცი ის არის, ვინც არის
ზეგარდმო მალლით ცხებული;
მის მხოლოდ ღვაწლი არს კეთილ,
მით მხარე დამშვენებული!“

ისიც უნდა ვსთქვათ, რომ ამისი მსგავსი ჰაზრები ძველად იყო ჩვენში, თუნდა ამ სახით:

„ათასად გვარი დაფასდა,
ათი ათასად ზრდილობა;
თუ კაცი თვით არ ვარგა,
ცუდია გვარი შვილობა!“

რომანტიკოსები მამულის სიუვარუდის გასაძლიერებლად ისტორიას მიმართავდნენ ხელმე და იქილამ უჩვენებდნენ სამშობლოსა და ერისთვის თავდადებულ გმირთა ტიპებს. ამით მათ სურდათ თანამედროვე ხალხში აღენთათ მამულის სიუვარუდის ცეცხლი და მის სასარგებლოდ თავგანწირულების დიდის გრძობით გაემსჭვადათ. გრიგოლ ორბელიანმა ამ საშუალებას მიმართა, მაგრამ პირველ ხა-

ზად რიგინად კი ვერ შეასრულა თავისი მუშაობა და წაიღია, მან ვერ მოახერხა ზოემის დაწერა და მხოლოდ ისტორიული ამბები გადგება. იმ ხანად, 1827 წ., ზოეტს სამშობლოს სიუვარული გამოკვეთილი არ ჰქონდა... იმის გარკვევით არ ესმოდა სამშობლოს თანამედროვე მდგომარეობა; ის კი იცოდა, რომ საქართველოში აქა-იქ გაისმოდა ხმები თვისი მდგომარეობის უკმაყოფილებისა ქართველთა შორის, ისახებოდა რაღაც მოძრაობა, რომელსაც ვერცხული ელფერი მიეცემოდა მომავალში. მან ხელი მიჰყო წარსულის ქება-დიდებას, წარსული აწმყოთან გადაბა და, სინამდვილის მიუხედავად, ქართველთა თანამედროვე ბედი იმ ხანად ფრად საიმედოდ დასახა... მაგრამ თავის ლექსში: „იარაღის“-ში, რომელიც 1832 წელს დაწერა, ზოეტს უფრო გარკვეული აქვს მამულის სიუვარული. ლექსის პირველ ნაწილში აღწერილია ქართული ღვინის მწვანე გელზე მთელის მისის გუთონილებით. ზოეტს ეს ღვინი არ მიანია უბრალო დროს გასატარებელს გასართობად... მასთან უნდა იყოს შეერთებული ძველებურად სასარგებლო საუბარი საქართველოს წარსულის დიდების შესახებ. ზოეტს ესატრებოდა, რომ მას იარაღი მოუთხრობდეს,

„თუ ვით ივერნი,
ლომგულნი გმირნი

ჭბრძოდენ, სცხოვრობდენ დროსა წარსულსა...“

„ღაენატრი მათ, ვინც თვისი სიცოცხლე თვისსა მამულსა შესწირა მხვერბლად, ღაენატრი დროთა, როს აქვდათ ტრფობა მამულისადმი გულს აღბეჭდილად, როს ერთგულება, სარწმუნოება, ივერთ თვისებას შეადგინებდა; ოდესცა ბრძოლა და მამაცობა მათსა სახელსა განადიდებდა.“

შემდეგ აღწერილია ჯიროთობა, ეს საუკე-

თქონ „სპორტოვანი“, რომელიც ხელს უწყობდა ქართულთა ფიზიკურს განვითარებას... იარაღს, მისუცებუელს 1832 წელში, ირაკლი მეფეც კისრამებოდა და იმის დროის მომწსრე იქნებოდა. ჰოეტს სურს, რომ იარაღი უამბოს მას, თუ მეფე ერეკლე როგორ უნქე-როდა ჯირითს, შეერთებულს ვაჟკაცობასთან, —ის ერეკლე მეფე;

„ვისცა ეწერა დიდება სახეს,
ვინცა არღა არს, ვისთვისაც ვსტირით“.
ჰოეტის დროინდელი ქართველობა დაძაბუნებულა; დაღანრებულა, დაძინებულა, თითქოს თავს ვეშაში დასწოლოდეს... სსქართველოს გამდვიბებელი და მსხსელი გმირი არსად სსანს...

ვინ აღჩნდეს გმირი,
რომ მის ძლიერი

ბედს დაძინებულს ხმა აღადგენდეს?
რომელ მარჯვენით,
ერთისა დაკვრით

უსულლოდ ვეშაპს მიწის დასცემდეს?

ჰოეტი სსქართველოს წარსულს სახეტაროდ სოვლის და რადგანაც იცის, რომ ეს ნეტარი წარსული აღარ გაუმეორდება, „მოთქმით და ტმუნვით ნადველს იქარგებს“... ჰოეტი უკან მისტირის წარსულს...

„წარსულთა ღროთა, დიდების ღროთა
ყოვლი კეთილი თანა წარიღეს“.

მას ჰოეტს მალე შეუგნია „სადლეკრძელოს“ დაწერილამ (1827 წ.) სულ ხუთის წლის შემდეგ სსქართველოს მაშინდელი მღვდამრებობის ზოგიერთი უარყოფითი მხარეები... აღბად, ჰოეტმა ამ ხანებში გამოსცადა სსგრომბი უსიამოვნება როგორც ქართველი ტომის შეიღმა, როგორც ქართველომა...

1832 წლის შეთქმულობის მეთაურნი და მტოდნენი, როგორც ვიცით, სხვა და სხვა გვარად დაისჯნენ, და მათ შორის დაისჯა გრიგოლ ორბელიანიც... მაგრამ ჰოეტი ამ წლის შემდეგ კარიერამ და ომებმა გაიტარა.

სიმაძის მოტრფიადლე ჰოეტი უმეობს... იყო გართული. მესამოცე წლებში მდღევანეს ვედარ მოუღებოდა გვერდში, ვინაიღვან ესენი ახალი ცხოვრებისთვის უფრო მომზადებულნი იუვნენ, სსამ იგი; მესამოცე წლების მოღვაწეები მას უკიჟინებდენ დაუღვერობას, სისარმაცეს, უკან ჩამოჩენილობას; მათთვის თითქოს დაიარხა გრიგოლ ორბელიანი, რომელიც კარგა ხანია სსლიტერატურა სარბიელს ჩამოშორებული იყო. პირველ ხანად იმან ეტვის თვლით დაუწყო ტქარს მესამოცე წლების მოღვაწეებს, რომელთაც ფუქსავატობას სწამებდა. ის ვერ შერიგებოდა იმ ჰსზრს, რომ შეიძლებოდა სსმობლოსთვის ეზრუნა არა თავადსაც, არა სამხედრო კაცს, არა ჩინიანს. ის ძველ ბატონუმურ რეჟიმის ქვეშ იყო აღზრდილი და სურდა სსქართველო ისევ ფეოდალური ქვეყანა ყოფილიყო... ახლმა მწერლებმა (გიორგი ერისთავი, ტონქაძე; აღია, აკაკი, გიორგი წერეთელი) დაიწეს თვისი ქვეყნის ავის ძაგება, შეესენ მამა-მამათა ცრუმოჩწმუნებობას, მათს ბედოვლათ ცხოვრებას, ძველი მწერლების მართლწერას და ენის ზოგიერთ ფორმებს. ამ განემიებაშ მებად გაბრახა მისუცე ჰოეტი, რომელიც წინანდელი მწერლობის ერთი მესვეურთაგან იყო... მისი მეთაურობით მაშინდელმა ქართველმა რეტროგრადებმა (უკანხუვის მოსურნეებმა) სსსტიკი ომი გამოყენადეს ახლოთაობას.

ზღატან იოსელიანი სწუხდა, რომ მთავრობა ახლოთაობის აღაგმვას არ სდლილობდა. კრ. ორბელიანს ეჯავრებოდა ყოველივე ახალი ჰსზრი, ამაში გამოიხატებოდა მისი ძველი, დინჯი, გონიფრულ-გონსერვატული ბუნება... მას და რამდენსამე სხვას სწუინდათ, რომ ქართული მწერლობილამ აძველებნენ „უ“-ს ბრჯუუიანს და ზოგიერთ მებს ასოებს. ამას ძველის მოტრფიადლენი სსმობლოს დალატად სოვლიდნენ. ასეთნი არ იუვნენ სხვა

ძველი მოღვაწეები: ალ. და ვასტ. ობუ-
 ლიანები, გიორგი ერისთავი, დიმიტრი უი-
 თიანი და სხვანი... ძველის მოტრფიალეებს
 არაფრად ეტანებოდნენ, რომ სალიტერა-
 ტურთა საზოგადოებებში გამოვიდნენ: ილია, აკაკი,
 გიორგი წერეთელი, სერგი მესხი, ნ. ნიკო-
 ლაძე და სხვანი... ესენი დენერჯები არ იუ-
 ვნებ. ამ ნიადაგზე გაჩნდა უკმაყოფილებას,
 რომელმაც გამოიწვია ბრძოლა ძველისა და
 ახლის შორის. ეს ბრძოლა იყო სასტიკი და
 შეუბრალებელი... საქმე ასეა. „ცისკარ“-ში
 მუსომილეთ წლებში ადრე საკითხი ქართულ
 საშვირთოების შესახებ (ლავრ. ანდანიანის,
 ნიკ. ბერძენაშვილის, ალ. ობუღალიანის წერილები).
 უკანასკნელმა ადრე საკითხი შემოკლებულ-
 სწორ-ქართულ გრამატიკის შედგენის შე-
 სხებ... კამათში მონაწილეობა მიიღო მის-
 ტორი დიმიტრი. ბაქრაძემ, რომელიც უარყოფ-
 და გრამატიკის შესწავლის საჭიროებას. არ-
 ნილ ჯორჯაძე ამ საკითხის შესახებ სწერს
 შემდეგ: „ცისკარის“ თანამშრომლები ად-
 მონებდნენ მოუშვადებელი ამ საკითხის გადა-
 წვეტაში. ენის შესახებ კამათს დაუკავშირდა
 ძველ და ახალ თაობის შეტაკება, „შვი-
 ლების“ და „მამების“ დატყვევება, რომელიც
 გამოცხადდა ლიტერატურულ ნიადაგზე... ამ
 გარემოებას მოჰყვა ის მათ სოფელმედიკალი-
 ბათა შორის აჩნებული განხვავების სიღრმე
 და სიგანე... ძველ ქართველთა გვერდით გა-
 მიხედნენ ახალი ქართველები, რომელთაც
 შეიტანეს ქართულ მწერლობაში არა თუ წილ-
 ლოდ ახალი ქართული ენა, არამედ ახალი
 ჰაზრი, ახალი გრძობა, ახალი იდეალები.
 ორი თაობის ბრძოლა 1861—1862 წლებ-
 ში სწავლობდა ერთადერთ ქართულ ჟურნალს:
 „ცისკარის“ ტერქვემ, რადგან იმდროს
 ახლათაობას სხვა ორგანო არ მოუპოვებდა.
 მაგრამ, როდესაც დაარსდა მეორე ჟურნალი
 „საქართველოს მოამბე“, მაშინ ახლათაობამ
 ბურთი და მოკლანა ამ უკანასკნელ გამოცე-
 მის

მისი გადმოცემა... აქედამ იწყება თანამო-
 ნადრონი ბრძოლა, საზოგადოებრივ-კულტურ-
 რული შესხვა-შეჯახება... პირველად სმა ქარ-
 თული ასოების შესახებ ილია ჭავჭავაძემ
 ამოიღო. ასოები: უ (ბრჯკუისნი) უჭ, ა, კ
 და სხვანი მეტად ჩათვალა. წინააღმდეგა ამას
 გარდა თანამედროვე ცრუ პოეტებს, რომ-
 ელთ ლექსებს არაფრითაღი მნიშვნელობა არ
 ჰქონდა. აქედამ იწყება ამხედრება ახლათაობის
 მიმართ მამების მხრით. უკანასკნელნი
 არაფრითაღი დონისძიებას არ ერიდებოდნენ
 ახალ მწერლების სახელის დასამცირებლად...
 განსაკუთრებით წინააღმდეგენ ძველის მოტრ-
 ფიალენი იმ გარემოებას, რომ ახლათაობის
 მწერლები თხოულობდნენ საშვირთოების
 სახლის სასაუბრო ენათან დაახლოებას. ძვე-
 ლებს არ ესმდათ, რომ მუსომილეთ წლებში
 ქართულ საზოგადოებაში ახალი აზროვნება
 ჩაისხა, და რომ ამ ახალი აზროვნებისთვის
 საჭირო შეიქმნა ახალი თერმბა, ახალი ენა...
 ძველი უმეცრული სხლასტიკა შეება ახალი
 თავისუფალ აზროვნებას, ძველი არისტო-
 კრატული სოფელმედიკალიზება ახალ დემოკრა-
 ტულ სოფელმედიკალიზებას, და ამ ნიადაგზე
 აფრიალდა დროში საქართველოს სახის და
 ვინაობის გამოკვლევის (არნილ ჯორჯაძე).
 ახლათაობა ამ ბრძოლას არ შეუშინდა და ნე-
 ლის და მტკიცე ნაბიჯით მიდიდა მომავ-
 ლისკენ, — მსჯელობდნენ და არკვევდნენ სხვა
 და სხვა საკითხს. ისინი იმ აზრს აღიარებ-
 დნენ, რომ „მეტნიერების და ხელფანების
 ნაყოფით უნდა სარგებლობდეს არა მარტო
 პრივილეგიით ადტურვილი საზოგადოება, არა-
 მედ ხალხიც“, ის ხალხი, რომლის შესახებ
 ილიამ ბრძანა: „ჩვენ უნდა მივცეთ მომი-
 ვალ ხალხს“... და სწორედ ამ ხალხის გა-
 მისწავლებლად და განათვითნებობებლად
 მუშაობდა ახლათაობა... და ეს მუშაობა არ
 მოსწონდათ იმათ, ვისთვისაც კეთილშობი-
 ლური ჩამომავლობა, ხარისხი და ჯამაგირი —

სახუკარ საგანს შეადგენდა. კულტურული ბრძოლა, აზრთა შეჯახება სწარმოებდა 1860 წლიდან 1870 წლამდის თითქმის ყოველ წელს...

1870 წ. საქართველოს ეწვია ხელმწიფე ალექსანდრე მეორე. ხალხს უნდოდა მისთვის მიერთება წერილობითი მიმართვა (ადრესი) და ეთხოვა თბილისში უმაღლეს სასწავლებლის დაარსება. ძველებმა: ზოტო გრიგოლ ორბელიანი და სხვებმა ახლებს არ დაუჭირეს. ამათგან მიიმხრეს ბეს. ღვთისმეტყვე და ითხოვეს უმაღლეს სასწავლებლის მაგიერ საკადეტო კორპუსის დაარსება... ამ გარემოებაში ალექსანდრე იმეორებდა მწერლები ძველთა წინააღმდეგ. ილია ჭავჭავაძემ პირდაპირ სთქვა თავის ლექსში გრ. ორბელიანის შესახებ, რომ „მას ქვეყანა და ქვეყნის საქმე ფეხებზე ჰკიდიაო“. ამ შენიშვნამ გააბრაზა დენერადი ზოტო და ამის გაშე დასწერა ცხარე ლექსი, რომელსაც აქ მოვიყვანებ ბ. ან. წუღამის რედაქციით (ახ. „ახალი აზრი“ № 138, 1914 წ.).

„კოლო ბუზებო, ლიბერალებო, კკუით გლახებო, პატრიოტებო! გზა დაკარგულნო, წყალ წადებულნო კატის კნუტებო, საილამ ჰვანავით! მოვლეთ რუსეთი და საფრანგეთი მობრძანდით ისევ უანბანონი?! ვირი წავიდა, ვირი მოვიდა, კაცად ვერ იქცა თვით ქაბის *) მადლით თუშნი, ოსები, ფილოსოფები, ფინანსისტები, ვიშ ნეტარებავ! გოგრა ცალიერ, ჯიბე ცალიერ მილიონებზე მალლა მყვირალნო, მსხვილ ბეკიანსა **) ნახშირიანსა ბარგი აჰკიდეთ, გაგზავნეთ მთაში, ულონოებო, უსაქმურებო,

საქართველოსთვის დიდო მხარეხელნო! ის ლიბერალი ბურთივით მრგვალი, ***) ზნეობის მცველი ამას ჰქადაგებს:

„ლოცვა რათ გვინდა? ღმერთი რათ გვინდა?“

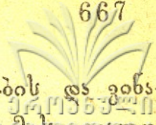
ჩვენი გონება არს ჩვენი ღმერთი. ჩნირ პაიკებო, ცრუ პოეტებო, თქვე ჯაგლაგებო, ჟურნალისტებო, არც რუს-ფრანგები არც ინგლისები, არც ქართველები. მაშ ვინა ჰყრიხართ? თქვენ უსწავლელნო ცრუ რუსთაველნო, რათ წავგვიბილწეთ კნა მდილარი?! ენა მალალი, მის სიღრმე-ძალი წახდა თქვენ ხელში უწმინდურ ჯიჯგვით. მტრობა ენისა არს მტრობა ქვეყნის, ხირქი რათ წასცხეთ ტაძარსა წმინდას! სულითა სუსტნი, სწავლითა სუსტნი სუსტნი ღონითა, რის ხართ მომქმედნი? რა ბრძოლის ცეცხლი ასტყდეს ფიცხელი ხმლისა კრიალით, ძველის ყიჟინით თქვენ ქაჩუებო, კიანჰველებო, ხელს ბაირალით ვერ დასცეთ ყარსი! თქვენში ვტრიალებ, თქვენში ვღრიალებ გულით-კი ვწუხვარ თქვენს უნიკობას! ვაი საბრალოს, ჩვენს საქართველოს თქვენ დაებადეთ მათ სადიდებლად! თქვენ არ შეკრთებით ამა სიტყვებით ბევრი მოვიდნენ თქვენისთანები კოლო-ბუზები, ლიბერალები, რიონულები *), გოგიტელები **).

იმ „შვილებთ ზსუხში“, როგორც დაბეჭდილია ზოტოს ლექსთა კრებულში ერთი შესანიშნავი ადგილია, რომელიც თვით ლექსის შინაარსიდან ამოჟედაბდად შეტად ჭდრმა აზროვნაია:

„ერის ცხოვრება, მისი დიდება

*) მაჰმადიანთა სალოცავი ადგილია. **) იგულისხმება ილია ჭავჭავაძე.

***) აქაც ილია იგულისხმება. *) ს. მესხი, მიძელაძე (მეველე), ნიკოლაძე... **) გ. წერეთელი.

მის ისტორია დასრულ არს ენით,..

რა ენა წარბდეს.

ერიც დაეცეს,

წაეცხოს ჩირქი

ტაძარსა წმინდას!

ამ ლექსმა გამოაწვია თავის მხრით მასუსი
ლექსითვე; ცნობილია აკაკის საზასუსო ლექსი:
„იარანალ ხარაბუზას *)... მანვე დასწერა
სხვაგვარ თქმულებითი (აღგებრიული) სა-
ტირა ჰოეტის შესახებ სათაურით: „ფარშა-
ვანი“, რომელიც ასე თავდება:

„გვასწავლით საით გაფრინდა
ის ჩიტი ღვთით მადლიანი
და მოგვაშორეთ, არ გვინდა
ეს დათვი ორბელიანი!“

ყოველივე ეს მაჩვენებელია იმ აზრისა,
რომ ქართულ ინტელიგენციის ცხოვრებაში
ადგილი ჰქონდა ფსიხოლოგიურ-სოციალურ
მოვლენას, რომელსაც ეწოდება თაობათა
ბრძოლა.., და ეს ბრძოლა ყოველგან ახლ
იღვთა, ახლ მოღვაწეთა გამარჯვებით თავ-
დება... საქართველოშიც ასე მოხდა... უზირ-
ველეს ყოვლისა გრ. ორბელიანი —ის გამომავალ-
კებას ახლთაობის წინააღმდეგ ფსიხოლოგიურ-
რი, სულის შენეებებითი თვალსაზრისით
უნდა შევხედეთ. ჩვენ კარგად გვესმის იმ
გვამის გაბოროტება, რომელსაც დღემდის
(1870 წ.) დიდ ზატის სტუმრენ, თიქთმის
აღმერთებდნენ, და დღეს კი ადრინდელი ზა-
ტივა ახსნა... იმ ჰასაში, რომელიც ჰოეტის
ჰქონდა სამოცდა მეთექვსმეტე წლებში (თითქმის
70 წლისას) წვეულებრივია გადაშენებითი
თავ-მოფარება, თითქმის სიკვამლე.. გაბ-
რაზება.. ჰოეტის სულიერ ტანჯვას აძლიე-
რება ის გარემოება, რომ ფეოდალური
წეს-წყობილება, რომელთანაც იყო შესისხლ-
ხორცებული ჰოეტის აზრება, რომელსაც

თვლიდა საქართველოს მთლიანობის და ვინა-
ობის დამცველ წესწყობილებად, მისი თვალთ-
წინაშე ბოლო ედებოდა. თავად-ზნაურობა კი,
ეს ძველი სიამაყე საქართველოსა, ავად თუ
კარგად მისი დამცველ-მატონი, გადაშენების
გზას იყო დამდგარი, როგორც ცალკე
წოდება. სამხედრო-სამხარის, ვაჟაგორას,
ხმალ-თათს, ამის ქართველთა შორის ფასი
დაეკარგა... ჭეშმარიტად, თვით ჰოეტის
არ იყოს,

„ღრო შეიცვალა:
გამეფდა სწავლი.“

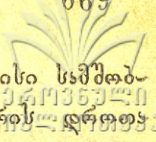
მწერლობაში, თუმა არა თამამად, კანტი-
კუნტად ხმა აჟილო შრამის თავისუფ-
ლების, გლეხის და მუშის შესახებ...
მოისზო ბატონ-უმობა, რომელიც სამარეს
უთხრიდა ქართველი გლეხის ადამიანობას და
ქართველ ერის წარმატებას აფერხებდა...
მოჭებრა ახლმა სიომ საქართველოს ნამდვი-
ლი ერთობისაში, რომლის ფერხულში თავად-
ზნაურებთან ერთად გლეხნიც მიიღებდენ
შემდეგში მონაწილეობას... ამერ-იმერეთი
ნამდვილი სულიერი ერთობის გზას დაადგა,
როდესაც იმერთა შვილებმა ხელი მოჭკიდეს
შრამას ქართული ლიტერატურის და ზრისის
გასამდიდრებლად... „აკაკიები, რიხელები,
გოგიტელები“, რომელთ გრიგოლ ორბელი-
ანი არასაკადრისად იხსენიებდა, იმერთა
შვილნი იყვნენ... კალამს ემსახურებოდა გლე-
ხის შვილიც კი თავადიშვილებთან ერთად...
ხალხმა ძველი კერხები უარჭეო, ახალი კერ-
ხები გაიჩინა, ამთ სტუმრდა თავგანს, ამთ
გუნდრუკს უმეფდა... ჰოეტმა იგრძნო თვი-
სი თავი სიძველეთ სტავის ნივთად. სასელ-
გათქმულმა გმინმა — ჰოეტმა ახლთაობას
უკიჟინა სიღანრე, სიმთაღე, ფუქსავატობა.
უსაქმურობა, არანობა, ესე იგი ნაკლუდეკა-
ნებანი, რომლებშიც ბრალი ძველ თაობას მი-
უძღოდა... (ინ. ილია ჭავჭავაძის ლექსი:
„რა ვაკეთეთ, რას ვშვებოდით?“) თავის

* მოვიყვანთ აკაკის შესახებ ჩვენს კრიტიკულ
წერილში.

დროის შესაფერი საქმის უნარი, ახალ აზრ-
თა ხალხში გავრცელების ნიჭი, უუნაროდ-გა-
თების საშუალებით ხალხის გამოფხიზლება,
ქვეყნის სასარგებლო სხვა და სხვა დაწესებუ-
ლებების დაარსება, უფველივე ეს ახალთაობის
საქმე იყო ჩვენს ცხოვრებაში... ზოგიერთს
იმათგანს გრიგოლ ობზელიანიც თანაუგრძნო-
ბდა... ახალთაობა შეუდგა საქართველოს ნამ-
დვილი ვითარების გამორკვევას, შეიღწა მი-
სი აწმყო და წინასწარ იგრძნო მისა შეობა-
დის ავი და კარგი, ვაიგო მისი ცუდ მდგო-
მარეობის მიზეზები და, რამდენადღაც შექმლო,
შეებრძოლა დამნაშაველ პირებს მშვიდ
კულტურულ საშუალებით, კურთხეულ კადმის
წვერით. მის ჭქმნდა მტკმედების რამდენადმე
გამორკვევლი პრეგრამა, იცოდა ვის და რას
გმსახურებოდა. ახალთაობა შეუძლებელი, მოუ-
ხერხებელ შეობადის შესახებ არ ოცნებობდა,
წარსულს აღარ მისტიროდა უკან; მან „მო-
იკლა წარსულის დროებაზე დარდი“ და
დაიწყო მუშაობა ხალხისთვის ახალი მომავ-
ლის მიცემის შესახებ... ზოგის ბევრი რამ
არ მოსწონდა ახალ თაობის ცხოვრებიდამ,
მაგრამ გრძნობდა რომ „შვილნი ვაიმარ-
ჯვებდენ“... მას შეტად სურდა, რომ ახალ-
თაობას ხელი გამოეღო სამშობლოს აღსადგე-
ნად, მაგრამ თანაც კარგად იცოდა, რომ ეს
მას არ შეეძლო... გარეუფს ლექსში, მამა-
დამე, გამოთქმულია მწარე სევდა ნახევრად
პატრიარქალი მადღაწისა. ის გაუდგნითლია
იმ სამედიკოვარო ხმით, რომელითაც თვით ზო-
გტი წესს უკებს ძველ ჭაზრებს და სოფელმე-
დველობას და შავ სამარქმდის აცილებს. ეს
ლექსი აწმყოში გაგლეხით უძღურის, მაგრამ
წარსულში გაგლეხინი მოხუცის წვევლა და
კრულვა, რომელიც წარმომდინარეობს მის
სამშობლოს წოდებულ მოყვარულ გულის
სიღრმიდგან... მით უფრო სასიამოვნოა, რაც
ძლიერია ეს წვევლა-კრულვა, რომელსაც სა-
ზოგადოებრივობის ბეჭედი აზის და კერ-

ძობას განზორბეულია. ის ამტკიცებს ახალ
აზრთა და ახალ სოფელმედიკოვარობის
მისილობას და ძველი აზრების და სოფელმე-
დველობის განჭარბებას... ამ ლექსში (რო-
გორც ვთქვით) კლასიკური აზრთა ენის წი-
ბილოწვის საშემოების შესახებ... („არ ენა
წახდეს“...) ამ აზრს არ შეეძლო არ გა-
ფრთხილებია ახალი მწერლები, რომელნიც
ზოგიერთს შემთხვევაში ენის საწმინდეს და-
ლატობენ... მეცნამეტე საუკუნეში, როდ-
ესაც საქართველომ დაჭარბა ზოლიტიკური
დამოუკიდებლობა, დაშრა ეველა ის წყარო,
რომელიც ასაზრდოებდენ ქართულ კრფხულ
გრძნობას, აზრსა და ენას. შეწედა სამეცნიერ-
ო ენის ზრდა-განვითარება, რაიც იქილამ
წარმისდგება, რომ ქართული ახალთაობა მე-
ცნიერებას უცხო ენაზე ითვისებდა... არ
ყოფ სამეცნიერო ტერმინების ქართულად ცო-
დნა. მისობილი იყო ენა იურიდიული, ენა
ხელკრებისა, ენა ნამდვილ ორიგინალურ სა-
ტყვა-გაზმულ მწერლობისა. ქართული ენა გა-
დასცდა ძველ სტილს და ახალი სტილიც მო-
საწონი არ იყო: ვისაც როგორ უნდოდა,
ისე სწერდა... სხვადა სხვა სტილი ჭქმნ-
დათ ქართულ მწერლებს: ილიას, აკაკის,
ნიკ. ნიკოლაძეს, გ. წერეთელს, ს. მუხსს,
ანტ. ფურცელაძეს... არ იყო ერთი მტიცი
შემუშავებული სტილია, როგორც წარსულში
გადმოგვცა. მუარდებოდა ქართულ-რუსული
ენა, ერთმანეთში შერეული, ენა ირყვებოდა,
როგორც ინტელიგენცისა, ისე ხალხში...
ერთი სიტყვით, დიდი სიფრთხილით უნდა
მოქმეტეს კრი თავის ენას; რომ ის არ შეი-
ბდალეს, არ წახდეს... ის უნდა სცდილობ-
დეს მის შესწავლას, მას აბუნად არავინ უნდა
იგდებდეს, სცდილობდეს შექმნას ისეთი გან-
მავითებებელ საზოგადოებრივი კულტურული
ორგანოები, რომელთაც შეეძლებათ ასაზრდო-
ვონ ენა, მუდამ ცოცხალჭეონ იგი...

„თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში“ (1877 წ.) ამ ლექსს ჩვენ ვსთვლით ჰოეტის ლექსთა შორის სამაგალითო ლექსად. ის მაშინაა დაწერილი, როდესაც გრიგოლ ორბელიანის მიერ ერთს დროს დაწერილები მწერლებმა რამდენადმე გამოარკვეეს სხვაგვარად იდეალები, გამომხვევეს სხვათა კენესა, ერთგული აგ-კარგი... ამ გამოცემებში იმეჭმულა ზეკარდო მადლით ცხებულ მსტოვან ჰოეტზე, რომლის გული გამსჭვალული იყო მამულის სიყვარულის გრძობით. ორბელიანს წელს მისწევლმა მსტოვანმა მგოსანმა საუცხოოდ ააუღერა თვისი ქანის სიმები და მას გამოათქმევინა ქართული ერის გულის მომწველელი გაშნის ხმები. შეუდარებელია მსტოვანი მგოსანი ამ ლექსში თვისი აღმაფრენით... სხანს, ბოლო დროს, თვისი სიტყვისად უკანასკნელ წლებში შეიგნოს სხვაგვარად ქართველთა ცხოვრების მწარე ჭეშმარიტება... მას ესმოდა ქართველი ერის ქართული ენის არაფრად ჩაგდებას ამბავი იმბავი, რომელთა გაძლიერებას თავ-განწირულად ემსახურებოდა... ამას თვისი იმედები გაუტრუნდა... მოტუებული დარჩა... რაც დრო და ხანი გადიოდა და ქართველთა თვითცხოვრება იზრდებოდა, მით უფრო ქართველს შეტი დაბრკოლება ედებოდა წინ განვითარების გზაზე... აი რას სწერს 1872 წ. ჰოეტი თავ. ლექსს მედიქიშვილს: „უსმართლობა და ძლიადობა მარადის ჭბადვენ უსიამოვნებასა, უგოდებასა, წუგებასა და თვით ბრკულებასაცა. მიკვირს, რას ერჩიან ამ საბრძოლეს, მარხილს, კეთილსა და ერთგულს ერსა? სამწუხარაა კნიაზო ლექსან; რომელსა უკუნეში ვცნობებო?“ ესრედ ჰოეტს, სამბოლოს სვე-ბედით გულ გატეხილს, გული აუტირდა, ოდეს იხილა დიდებულის თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში (ქაფ. თბილისიდან 14 გერსტის მანძილზე)... მისი ეს ლექსი სსსწარკვეთილებითაა გაუღენთილი...

ჰოეტს შეუძლებლად მიაჩნია თვისი სამბოლო სუკეთეს გმირები, თამარის დროს კვლავ დადგომა, ძველი თეოდლების წეს-წიბობების კვლავ დაბრუნება... არ აღსრულდა მისი მოლოდინი, და რაღა დარჩენიდა მას, თუ არ გლოვა, ჭმუნვა... მოგუსმინათ ჰოეტს, თუ რას ეუბნება სხვათა შორის თამარ დედოფალს...

ხნით დამაშვრალი,
 დიდობნული
 შენადვე, მეფევე, მოველ ვედრებით:
 მოხედვე ბედ-კრულს,
 შენს სატრფოს მამულს
 და ჯვართ შენით აკურთხო კვალად-
 შენი ივერი,
 აღსდგეს ძლიერი
 და დადგეს ერთად სხვა ერთა შორის
 წმიდით საყდართ,
 ენით მდიდართ,
 სწავლისა შუქით განათებული...
 და გაგვიცოცხლდეს,
 რომ კვლავ მოგვემსხვე
 სიტყვა ქართული რუსთაველისა.
 მაგრამ ცად თვალნი
 გაქვს მიქცეულნი
 და მე ველარ მცნობ ბედ-შემუსგრილსა,
 დამცირებულსა,
 ხმა მიღებულსა
 ბედ დაკარგულის ივერიის ძეს;
 ეჭვით აღვსილსა,
 უსასო ქმნილსა,
 გულ უიმედოს, გაუხარებელს.
 ვა თუ, რაც წახდეს,
 ველარა აღჰსდგეს
 ველარ აჰყვავდეს ახლის შეგნებით?
 და რაც დაეცა,
 ის წარითაცა

შავმან ყორონმან, ვით უმწე მსხვერპლი?!
 გაიხსენეთ 1827 წლის „სადღეგრძელო“-
 ში მოთავსებული ჭიმი იმპერატორისადმი

და ამ ლექსის უკანასკნელი სტრიქონები და მივხვდეთ, თუ ყოთარი ძირითადი ცვლილება მოხდა მსტრუკანის პოეტის სოფელმხედველობაში მისინ, იდეის ის „ზნით დამაშვრალი“. ეჭვით აღვსილი და უსასრ ქმნილი გახდა. პოეტი განდაიცვალა მწარე ეჭვით მაწამლული: მას თითქოს ადარ სწამდა სავშობლო ქვეყნის აღდგინება:

და რვა თუ რაც წახდეს,
ველარა აღმსდგეს.

ველარ აღყვავდეს ახლის შევნებით?
და რაც დავცა,
ის წარიტაცა

შავმან ყორანმან, ვით უმწე მსხვერპლი?!
პოეტის ამ გვარს იჭვანობას განიცდის ქართული შეგნებულა მამულიშვილი მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ არ განიზიარებს პოეტის ცნებას საქართველოს სამეფოს შესახებ... დღევანდელი ქართველი შეგნებულა მამულიშვილი ადარ კლავობს დავარგულს წარსულს („მოიკლა წარსულ დროებაზე დარდი“) და მუშაობს სხვაგვარ ნადავზე არსებულ პირობათა შორის საუკეთესო მომავლის მოსაპოვებლად... ის წარსულს სწავლობს; რომ შეიგნოს თუ რას ემსახურებოდენ მისი ძველები, რამდენად მდიდარია ძველი ქართული მწერლობა, ხელოვნება, რა სამსახური მოუძღვის ქართველობას კაცობრიობის და ქრისტიანობის წინაშე... სურს შეიტყოს თავისი ისტორიული ღვაწლი, თავისი როლი ისტორიაში.

მუშა ბოქლოძე (1874 წ.) ამ ლექსის დაწერის 14 წლის წინ ქართველი მკაცრები შეეზნ მუშათა ცხოვრებას და აღძრეს შიოთხეულებში მათდამი თანაგრძობა... ლექსში ისეთი ჭარბობა გამთქმული, რომელთაც იმ ხანებში ქართველი მუშა ვერ წარმოთქვამდა: ის გათვითცნობიერებული არ იყო. ქართველი მუშის გათვითცნობიერება მოხდა 1893—1905 წლებში. ლექსში პოეტი გა-

დმოგვცემს მუშის ტანჯვას. მასში მხრით გატარებულია მუშის სამდურავი თავისი ბედის მიმართ და მეორე მხრით, თავის: ადამიანობის შეგნება... მუშა ბოქლოძე ეკითხება მდიდარს, თუ რად უტყქრის მას ასე კავიერებათა... მას, მუშას,

„სიცოცხლე ტანჯვად გადაქცევია
შოგნისათვის მხოლოდ ლუკმა პურისა,
სჩანს, არ იცი, რომ არიან ღარიბნი,
არის სადმე სიმწარითა ცხოვრება;“
სიღარიბე მეტად ძნელი ყოფილა,
მე ვმუშაობ, სხვები კი იმდერინან...
როგორც მოველ, ისე ვავალ ამ სოფლით
სიცოცხლისვე დროსა დავიწყებული.
განცხრომის ძვე, ნებიერად გაზრდილო,
ეს ქვეყანა შენთვის არის შექმნილი...
თვით მეც, მუშა, ჩემის ღონით, ოფლითა,
შენთვისა ვარ დაზადებით მსახურად.
ღილითვე ვგვი ქოჩის უწმინდურობას,
რომ მის სუნი არ ეწყინოს შენს ცხვირსა...
და შორით ვმხერ... კრძალვით მლოდენ
წყალობის

შენ ხარ მეფე... მე ძალდა არ მაგდებ.
საუცხოვო ჭარბობა, რომელთა სადღეისო მნიშვნელობაც აქვს... სჩანს, პოეტმა წინასწარ იგრძინა მუშათა საკითხის ახალი ხანა და შრომის სუფევის მოახლოება... ესეც დიდი ნაბიჯია მისის სოფელმხედველობაში... მაგრამ იმავე ლექსის მეორე ნახევარში ასეთი აზრია გატარებული, რომელიც მოხუცებული სარწმუნოების დრმად მოყვარულს მგოსანს შეეფერება: პოეტი ბოქლოძეს ადაზნაკებს თავის თავზე შეუდგეს: „მდგდის მოძღვრების მოსმენის მეოხებით:

„სულს მიმავრებს ძალი ნუგეშ ცემისა...
გულში ჰქრება ღეღვა სიბოროტისა...
ვგრძნობ სიმშვიდეს... ლოცვებდა ვიგონებ,
და აღარ ვწყვედ ჩემ შობის დღეს, ჩემ ბედსა...
მაშინ შრომაც დიდად მიადვილდებოდა,
და მას ღამეს მძინავს ისე მშვიდობით,

აიანი ჩინ ხეი რაუხანდენ

დაყვანილ იქმნა მაშინდელი დირექტორის ლევიტსკის მიერ რაჭის შაზრაში ნიკორწმინდის საზოგადოებაში; რაჭაშიც იმსახურა ორ წელს და გადმოვიდა ქუთაისის მაზრაში, ეწირის სასწავლებელში; ორი წლის განმავლობაში ეს სულთ-მობრძავი სკოლა ფეხზე დააყენა, ამ დროს ქუთაისის მაზრაში ს. ტობანიერში გადაკეთებულ იქმნა ერთკლასიანი სასწავლებელი ორკლასიანად და ლალო დირექტორმა დანიშნა ამ ახალ სასწავლებელში შედამხედველად. ლალო დარჩა ტობანიერის ორკლასიან სამინისტრო სასწავლებელში ზედამხედველად ათ წელიწადს; ამ ხნის განმავლობაში მან ჩინებულად დააყენა საქმე ამ სასწავლებელში, დაამთავრებია სწავლა მრავალ მოწაფეს, რომელთა შორის 60-მდე ჩამოაჩინა სხვა და სხვა სასწავლებელში და დღეს იგინი მსახურობენ ზოგნი სახალხო მასწავლებლად, ზოგნი ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეებად და სხვა დაწესებულებებში.

სოფელში ბევრი კეთილი საქმე გაუკეთებია მას, ბევრ დარბ მობწაფეს დახმარებია უსასყიდლოთ, ამავე დროს იღებდა მონაწილეობას სხვა და სხვა სასოფლო კულტურულ საქმეებში, რის გამო, სადაც უმსახურია, იმ სოფლებში დღეს ლალოს ყოველგან დიდი პატივცემით იხსენიებენ.

7-8 წლის განმავლობაში ლალო მსახურობდა დირექტორის ლევიტსკის დროს, მაგრამ ის არასოდეს არ ყოფილა იმისი მუნჯური მეთოდის მომხრე და მას ყოველთვის სკოლაში შეჰქონდა ცოცხალი სული. 1907 წ. ლალო ოჯახური ვარემოებისა გამო უნდა დაბრუნებულიყო ქუთაისში ან მახლობლად ქალაქისა. მაშინ დირექტორად მსახურობდა ყველასთვის საყვარელი ადამიანი და დოქსაკ პატივისცემით მოსაგონარი

ლევ იაკობისძე სემიონოვი, ი. ბროშვილი ლალო დანიშნა ზედამხედველად დიდ-ჯიხიანის ნორმალურ ორკლასიან სასწავლებელში, მაგრამ ამ დროს ის მიიწვიეს ქუთაისის ქალაქის სასწავლებელში მასწავლებლად, სადაც ლალომ სამეტოქეო გაკვეთილების მიცემის შემდეგ მიიღო ადგილი. (რადგანაც ბევრი გამოჩნდა მთხოვნელი). მას შემდეგ იგი მსახურობს ქალაქის სასწავლებელში პატიოსნად და

ლალო ბზანელი.

ერთგულად როსის (აქვეთილს დაწესებულებებში) მსახურს იღებდა ვახუშტის უბნის ვახუშტი, მსახურს იღებდა, მსახურს იღებდა, მსახურს იღებდა, მსახურს იღებდა, მსახურს იღებდა და ყველისგან მიიღობდა დაუმსახურება ამ დროს იგი წლის წინად ლალო ცნობილი ინსპექტორის გროზდოვის მოხსენებით დირექტორმა კრუპსკიმ გადააყენა სამსახურიდან 1881 წლის სა-

პასუხი წერილ მიუძღვნება

მასწავლო გეგმის პრესაში გამოხატულ ბრალდების. რაიონის ინსპექტორმა გროზდოვმა იმისი სტატია გადათარგმნია და წარუდგინა დირექტორს, რომელმაც მოახდინა განკარგულება იმის გადასაყენებლად; მაგრამ ლადო ცხრა თვის განმავლობაში დარჩა გადაყენებული მხოლოდ ქალაქდზე, თორემ სკოლისათვის თავი არ დაუნებებია და პრესით ებრძოდა გროზდოვ-კრუპსკის უსამართლობას და უკანონობას. ქუთაისის ქალაქის გამგეობამ, ქალაქის თავმა ი. ჩიქოვანმა, პრესამ, რედაქციებმა და შეგნებულმა ნაწილმა საზოგადოებისამ ყველამ დაუჭირა მხარი ლადოს. ამის გამო როდესაც გროზდოვი და კრუპსკი გადაყვანილ იქმნენ ქუთაისის გუბერნიიდან და დირექტორად დაინიშნა ვიშნევსკი, რომელმაც მხარი დაუჭირა კანონიერად, როგორც ლადოს და მასთან ერთად ამავე საქმის გამო გარდაყენებულს ა. ოდიშარისაც, ისინი გაემგზავრნენ თბილისში ოლქის მზრუნველთან პირადად მოსალაპარაკებლად; ოლქის მზრუნველმა რუდოლოფმა მოუსმინა რა მათ საქმის ვითარება ყურადღებით, დასტოვა ორივე თავიანთ თანამდებობაზე და გამოისტუმრა ქუთაისში, გროზდოვ-კრუპსკი კი შემდეგ გააძევეს თბილისიდანაც.

სიმშლილი, სიცოცხე, გაჭირვება, უსამართლობა, ღვენა, უსიამოვნება ბევრჯელ გამოუცია ლადოს, მაგრამ მას ერთხელაც არ უღალატნია თავისი მიზნისთვის და პროფესიისათვის. სოფლებში 17 წლის განმავლობაში მას სულ მამასახლისებთან ჰქონდა საქმე, მათგან იღებდა ჯამაგირს, მაგრამ მას ყველგან პატივისცემი ღწინი და არავისთან არა ჰქონია არაოდეს უსიამოვნება, ისე ჰქონდა დაყენებული თავისი საქმე, რომ, პირიქით,

მათ სკიროლათ ყოველთვის ლადოსაგან სხვა და სხვა საქმეებში დახმარება; მასწავლებელს გარდა ის იყო სოფელში ლარები გლეხების იურისტი, ფერშალი, მოსამართლე და სხვა და სხვა გზით დამხმარე. ამავე დროს 1895 წლებიდან დაწყებული დღემდე მასწავლებლის მძიმე მოვალეობასთან ერთად ემსახურება უსასყიდლოდ პრესას. ათი წლის განმავლობაში ის თანამშრომლობდა გაზ. „ივერიაში“, განსვენებული ილია ჭავჭავაძის რედაქტორობის დროს, შემდეგ როდესაც „ივერია“ დაიხურა, თანამშრომლობდა და თანამშრომლობს „თეში“, „შინაურ საქმეებში“, „კოლხიდა—ერ—იმერეთში“ „სახალხო გაზეთ-ფურცელში“, ეურნალ „განათლებაში“, „სამშობლოში“ და სხ.

25
 თეში წლის განმავლობაში მოუთავსებია აუარებელი წერილები ქართულ-ეურნალ-გაზეთებში და შეეცა დაბას-სოფლებს, დღიურ ჭირ-გარამს, შირველ-დაწყებით სკოლებსა და მასწავლებელთა ცსფრებს, ქართული ენის და ზედაგოიურ სკაითხებს, თეატრის ცსფრებს, ბიბლიოგრაფიულ წერილებს, მოგზაურობას, სსმფეშიგო და ჰუმანიცისტური ხასიათის წერილებს. და სხვა
 დღეს ლადო ცხოვრობს ქუთაისში, თავის ბინაზე, მსახურებს ქალაქის სასწავლებელში, ასწავლის იქვე უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელშიაც ქართულ ენას, ზრდის გიმნაზიაში თავის ერთად-ერთ ვაჟს, რომელიც დღეს მერვე კლასშია, თვითონ არის 44 წლისა, ღებულობს მონაწილეობას სხვა და სხვა კულტურულ დაწესებულებებში, არის უწყინარი, მშვიდობიანი და ჩუმი მუშაკი, არა მყვირალა ზოგიერთებივით, როგორც მწერალი ობიექტიურია და ამ 25 წლის განმავლობაში თავისი ერთგული მოღვაწეობით სახ. სკ. მწერლობის მძიმე ასპარეზზე ბევრი

ქართული
ენების ინსტიტუტი

რამ კარგი გაუკეთებია ხალხისათვის, პირ-
ნათლად უმსახურია ერისა და საზოგა-
დობის წინაშე, მტკიცედ სჭერია დრო-
შა სახალხო მასწავლებლისა და ჯერ კი-
დეგ ჯან-ღონით სავსე იმედია კიდევ კარ-

გა ხანს განაგრძობს ნაყოფიერ და უ-
გარო მოღვაწეობას ჩვენი ერის სასარგებ-
ლოდ, რასაც სულითა და გულით ვუ-
სურვებთ.

მეგობარი.

1915

შ ი ო მ დ გ ი მ ე ლ ი

მცდა ათი წელიწადი შესრულდა,
რაც ჩვენი საყვარელი მგოსანი შიომღვი-
მელი (შიო ქუჩუკაშვილი) მოღვაწეობს
სამწერლო ასპარეზზე. შიო უფრო ყმა-
წვილების მგოსანია, მაგრამ მისი ბრო-
ლივით სუფთა ლექსებით არა ერთი მთ-
ზრდილიც დამტკბარა და დასტკბება
ხოლმე. „ახალი თაობა, — აზრობს რუსე-
თის გამოჩენილი კრიტიკოსი, ბელინსკი.
— აწმყო დროის სტუმრებია და მასპინძე-
ლი, პატრონი მყოფადისა, რომელიც მი-
სი აწმყოა, მემკვიდრეობით მიღებული
უფროს თაობისაგან. ცოცხალი, ახალი
შთამომავლობა მომავლის ნასახია, ახალი
იდება, მომზადებული ძველის შესაცვლე-
ლად. „ნუ ჩაახსამთ ახალს ღვინოს ძველს
თხიერშიო“, ბრძანა მაცხოვარმა და თან
დაუმატა ბავშვებს შესახებ, რომ „მა-
თი არს სასუფეველი ცათაო“. მაგრამ,
ახალი, რომ არ იქმნე სინამდვილეს მო-
კოკლებული, იგი ძველებისაგან უნდა
გამომდინარეობდეს და ამ კანონში მო-
ზარდ თაობის აღზრდაა დედა ძარღვი,
და მოწოდება იმ პირთა, რომელნიც ბავ-
შვების აღმზრდელებად ითვლებიან. სა-
ბავშვო მწერალი უდიდესი აღმზრდელია
ბავშვებისა, მისი დანიშნულებაა ბავშვს
გულში ჩაუნერგოს კარგი საწინაობრივო

თესლი, გაუთბოს გული, გაუშალოს წინ
კარგი მხარე კაცთ-მოყვარულ დამოკიდე-
ბულობისა, განუღვიძოს ნაზი შთაბეჭდი-
ლებანი, მოყვასთა სიბრალული, კეთილი-
სადმი სიყვარული, რომელიც იყიწყებს
კერძო თავმოყვარეობას, ეგოიზმს და
თავგანწირვით ემსახურება სიკეთესა და
სიმართლეს. ასეთია შიოს მუზა, რო-
გორც საბავშვო მწერლისა, რომელიც
ბევრად განირჩევა მოზრდილთა მწერ-
ლებში. თუ უკანასკნელთათვის საკმარისია
მხოლოდ ცოტაოდენი ნიჭი, ცოტაოდენი
განათლება და სალიტერატურო ენის
ცოდნა, საბავშვო მწერლისათვის ამას
გარდა საჭიროა სულ სხვა ფსიხოლოგიური
ორგანიზაცია — წმინდა სიყვარული ბავ-
შვებისა, მათი ბუნებისა და ფსიხოლოგი-
ის შეგნება. სწორედ ჩვენი შიოც ბუნე-
ბის მიერ საკმაოდ დაჯილდოებულია ამ
ნიჭით. მას ბავშვები უყვარს და ბავშვებ-
საც — შიო უყვართ. ბავშვებისთვის წჭრა
შეუძლებელია, თუ მწერალს ბავშვები არ
უყვარს, არ ესმის მისი სულის ვითარება,
მაგრამ არც ეს კმარა, საჭიროა ნიჭი,
ღვთიური მადლი, შემოქმედებითი ძალა
და არც ერთს ამას არ არის მოკლებუ-
ლი ჩვენი შიო, საბავშვო მწერლად და-
ბადებული, — რომელმაც მთლად შესწირა

გვისი ძალ-ლონე თავისი ცოდნა და ნი-
ჭა „პატარა ხალხს“, მომავალ თაობას.
შიოს აზრადაც არ ჰქონია, რომ ლიტე-
რატურული შრომა ნივთიერ სარგებლო-
ბას მოუტანდა ან სახელს მოუხვეჭდა,
მაგრამ თუ მოკლედ მაინც გავითვალის-
წინებთ ჩვენი ბავშვებისადმი მის უანგა-
რო სიყვარულს, იმ სამსახურს, რაც ში-
ომ გაუწია ჩვენს ქვეყანას, მის მომავალ

მოქალაქეებს, უეჭველად უნდა აღვიბა-
როთ, რომ შიო უაღრესად ღირსია სა-
ზოგადოების მიერ გულწრფელის მადლო-
ბისა და პატივისცემისა.

დღეს, როცა ქართველი საზოგადოება
მზადებაშია და სცდილობს პატივისცემს
საყარელ მგოსანს, ხელი შეუწყოს ამ ჟა-
მად ნივთიერად ხელმოკლე შიოს და მისს
ოჯახს, ყველა სახალხო მასწავლებელი

ზნეობრივად ვალდებულია მისდამი რწმუ-
ნებულს სკოლებში მოაწიოს შიოს დილა,
წააკითხოს ბავშვებს შიოს ლექსები და
დაცნოს ყველას ამ ნიჭიერი საბავშვო
მწერლის ტკბილი ლექსები.

ჟურნალი „განათლებლის“ რედაქცია
მალე დაბეჭდავს შიო მღვიმელის ნაწარ-
მოების სრულს გარჩევას, რომელიც შე-
კვეთილი აქვს ჩვენს ნიჭიერ თანამშრო-
მელს ი. ვართავავასათვის.

ამ ჟამად კი ვუსურვებთ ჩვენს საყვა-
რელ მგოსანს კიდევ მრავალ წელს აე-
ღეროს მისი მადლიანი ჩანგი ჩვენი მო-
მავალი იმედის, ჩვენი ქვეყნისა და ერის
სასარგებლოდ. დარწმუნებული ვართ ჩვე-
ნი პატივცემული მგოსნის ღვაწლის და-
ფასებაში ჩვენი საზოგადოება საკმაო
უნარს გამოიჩინოს.

ლ. ბოცვაძე.

ჩვენი მოკლე თავგადასავალი

მე დავიბადე სოფელ გეზრულში (შორაპ-
ნის მახრას) 1852 წელს. მამა ჩემს თავის
სოფელში ღარიბს არ უძახდნენ, თუმც მისი
სიმილიდრე იმაში მდგომარეობდა, რომ თავისი
სუფთეი შური და ღვინო მჭყავდა უფუელ-
თვის თავისი მუყაითი მუშაობით. მას ძალიან
სწყუროდა თავისი შვილების გამოზრდა, მაგ-
რამ ამისი საშუალება არა ჰქონდა. თვითონ
წერა-კითხვა არ იცოდა და ხშირად იტყოდა
ხალხი: „ერთს მაინც ვასწავლი რასმე, კი-
დევინ რომ დაუწინდო“ და მიმტა მე, რომ
გორც უფროსი შვილი, საქარაში (ეგერილის
სადგურის ახლო) მღვდლის გიორგი სუფარე-
ლის სემრეფლო სკოლაში (გეზრულიდან 30
ვერსტით იქნება; იმაზე ახლო სკოლა არ
მოიპოვებდა. ეს სკოლა მაშინ თითქმის ერ-
თად ერთი იყო მთელ შორაპნის მახრასში).
იქ პირველად ანბანი რუსის მასწავლებლებმა,
ნასაღდათებმა, დაგვაწებებინა და აღწერა არ
შემიძლია, რაც ტანჯვა ჩვენ მის ხელში გა-
მოვიარეთ ა, ბე, ვე, ღე, ღე-ს სწავლაში.
მალე ბედმა გაგვიღიმა და ის მასწავლებელი
მ. გიორგიმ ღათობისათვის დაითხოვა და
მოგვიყვანა ქართული მასწავლებელი გ. აბ-
ზიანიძე. ჩვენ სინარულს საზღვარი არა
ჰქონდა, რადესაც ჩვენი, ქართული ანბანი
დაგვაწებებინა და ჩვენ გასაკებ ენაზე დაგვიწ-
ყო სწავლება. რადენიმე თვის დამუხჷვებულმა
ბავშვებმა ენა აზრით და სინარულით შე-
ვისწავლეთ ქართული წერა-კითხვა და შემდეგ
რუსულსაც ხალისით შევუღებთ.

ორი წლის შემდეგ ენკენისთვეში მამა ჩემ-
მა ქუთაისში წამიყვანა. რადგანაც დაგვიანე-

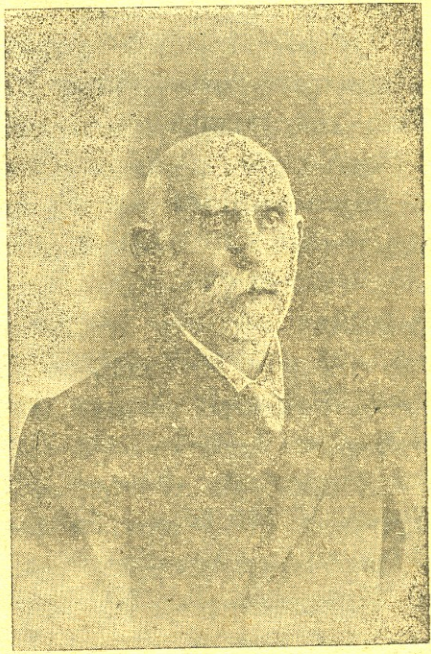
ბული იყო, არც ერთ მასწავლებელში ჩემ-
თვის ადგილი არ აღმოჩნდა და არ მიმიღეს.
დამაბრუნა სახლში დადონებული. იანვარში
ხელ ახლა წამიყვანა მამა ჩემმა და რომ მა-
შინაც ვერა გაწეო რა, პირდაპირ გაბრძელ
ეპისკოპოსთან შემიყვანა. ახლაც კარგათ მახ-
სოფს ის სიტყვები, რომლებითაც მიმართა
მამა ჩემმა მღვდელ მთავარს: „თქვენო მეუ-
ფებო, ეს მეორეთ ჩამომიყვანია აქ ჩემი შვი-
ლი სწავლაში მისცემად და უველგან უარით
მისტუმრებენ. ჩვენი სოფელი იმდენად მი-
ვარდნილი ადგილია, რომ, რადესაც რამე
წერილს მივიღებთ, ოცი ვერსტის მანძილზე
მაინც უნდა წავიდეთ, რომ წავაკითხოთ ვის-
მე, ან დაგაწერიოთ. ჩვენში მღვდელმაც კი
არ იცის წერა, თუმცა სამღვთო წერილს
კარგად კითხულობს. აი ამისთანა მდგომარე-
ობაში გახლავთ მთელი ჩვენი მხარე. მე
ხუთი ვაჟი მუჯს, უველას გამოზრდა არ შე-
მიძლია, დარწმუნებული ვარ, თუ ერთს ვას-
წავლე რამე, მეტე ის სხვებსაც გაუზიარებს
თავის ცოდნას. გთხოვ, მთელი თქვენი
მოწევა, შემეწიეთ, უბრძანეთ—მიიღონ
ეს ჩემი შვილი თქვენს მასწავლებელში, საი-
დანაც ორჯერ გამომისტუმრეს უარით“. ამ
სიტყვების შემდეგ აწ განსვენებული გაბრძე-
ლი მივიდა მაკიდასთან, დაწერა ორი სიტყვა,
მისცა მამა ჩემს და უბრძანა მიეტანა ეს სა-
სულიერო მასწავლებლის უფროსთან, გერა-
სიმე კაღანდარიშვილთან. გერასიმე კაღანდარი-
შვილმა რომ ბარათი წაიკითხა, სიტყვა:—
დატოვე ებ შენი შვილი, იფს კლასში,
მაგრამ თვითონვე დაინახავს, რომ დასჯდო-

ში ადგილი არ ექნება, რაც მიღებული ბავ-
შვი გვეყვას, იმისი ნახევრობაც კი იატაკზე
ყრია. „ბატონო, სტოლსა და სკამს შე ვუ-
ყიდი ჩემ შვილს, მიაუფლა უცებ სიხარულით
მამა ჩემმა.—აჲ, აჲ, შენ წადი, ვე კი და-
ტოვე კლასში.

შეორე დღეს შემეყვანეს ახლად აშენებულ
სასწავლებელში, პირველ კლასში, სადაც
ორი თუ სამი ძველი გრძელი ხარტა იდგა,
რომელიც მჭიდროდ იყვნენ გატენილი ბავ-
შვებით; დანარჩენი ბავშვები კი იატაკზე იფე-
ნენ ზოგი გვერდზე წამოშვადარი და ზოგი
წამოწოდლი. მეც მივედი და მიფუფქვი უკა-
ნასკნელებს გვერდზე. ასე ვუგრძობდით მას-
წავლებელს, რომელიც ხან ერთს წააკითხებდა
ბედნიერებთგან (ხარტებზე მჯდომს) ხან შე-
ორეს. წერის დროს კი ჩვენ გულის დაფ-
წვებოდათ ხელზე, ფეხებს მთლად გავკე-
მავდით, დავიდებდით თვალ წინ რვეულს,
რომელსაც თვითონვე ვხსავდით და ისე ვი-
წერდით რასმეს დედა-ებიდან. ასეთი ჩვენი
მდგომარეობა შეორე წლიდან შეიტყვალა. ვეკ-
ლანი ბედნიერი შევიქმენით ხარტებზე სხდო-
მით. იმავე წელში მე გადამიყვანეს შეორე
კლასში, რადგანაც ის წელი გადაუვანის წელი
ყოფილიყო, ესე იგი, კლასიდან კლასში გა-
დაუვადათ თითო წლის შემდეგ კი აჲ, რა-
გორც ახლა არის, ორი წლის შემდეგ და
ვინც ჩარჩებოდა, ვერ გადავიდოდა, ის კიდევ
ორი წელი უნდა ყოფილიყო იმავე კლასში.

ასე, ექვსი წლისა და ექვსი თვის შემდეგ,
1871 წელში, გაფათვე ოთხი კლასი სასუ-
ლოერო სასწავლებლისა. როდესაც მივედი
ზედამხედველთან, გუკასიძე კლანდარობილი-
თან, მოწმობის მისაღებად, მან შემეყვანა
თავის ოთახში და გამომკითხა—შეუძლია მ-
ამჩემს ჩემი გაგზავნა თბილისის სასულოერო
სემინარიში, თუ აჲ. რაკი დარწმუნდა, მამა
ჩემი მე ველარსად გამგზავნის, შითხრა:—
ახლა შენ მწერლებს ადგილს სასამაროლოებ-

ში ვეველებან მოტევენ და შემდეგში, შემდეგ-
ლია, კარგი ჩინოფიციტ შეიქმნები, მაგრამ
ყოველ სამსახურს და ჩინოფიციტას ტერჩიის
მასწავლებლობა (განსვენებულმა ინსტიტუტ
გათავებული ადექსანდრე წულუკიძე მოიწვია
პირველ კლასის მასწავლებლად, რომელიც
შეოთხე კლასის მასწავლებლს ორი წლის
განმავლობაში გვასწავლიდა პრაქტიკულად დი-
დაქტიკას ახალი მეთოდით). ახლა სოფლებ-

ყარამან ტარიელისძე ჩხვიძე

ში სკოლება იხსნება, იმაში სამსახურზე უფ-
რო ხატოლსანი და ხალხისათვის სასარგებლო
სამსახური სხვა არ მოიძებნება და შერევი გორ-
ჩევ, ამ ხატოლსან ხელობას მოგიდა ხელი.
თუ სწავლის გაცრძობა არ შეგიძლია, კარგად
გახსოვდეს ეს ჩემი სიტყვებიო, დაუშატა და
გადმომტა მოწმობა.

შეორე დღეს გავიგე, რომ მართლაც ახა-
ლი განკარგულება ყოფილა გამოსული სამი-
ნისტრო სკოლების გახსნის შესახებ და სა-
ხალხო სკოლების ინსპექტორიც დაუნიშნავს
ბ. ტროიე (გიმნაზიის მასწავლებელი). გა-

მოგუცხადე მას თხოვნით, გამოცხადე, მომცა მწიგნობარს და წერილი და გამგზავნა შოკრძანის მარხის უფროსთან. როდესაც წარუდგინე ინსპექტორს მწიგნობარი ქადაგი, მარხის უფროსმა მითხრა—ერთს ან ორ კვირას აქ დარჩი ჩემს კანტელარიაში ქადაგდების მიწერ-მწიგნობარის წესები უნდა შეისწავლო. ერთი კვირის შემდეგ იმანაც გამოცხადე და შეშვეტითხა:—სად გინდა ახლა შენ გავამწიგნობო. „ჩხირაულის საზოგადოებაში, ვუბახუხე მე.— რატომ ჩხირაულში და არა ხარკაულში, რომელიც უკვლავით სჯობია ჩხირაულს?

„Тамъ моя родина-მოქი, ვუბახუხე. ამზე ძალიან გაეცინა ცხონებულს, მითხრა— კარგი, კარგი და უბრძანა მდივანს დაწერა ქადაგი ჩხირაულის მამასახლისის სახელზე.

ამ სიცილის მიზეზი მერე შევიტყე— თურმე родина მართა ჩემ სოფელს კი არა აქმედდა.—იმ დროს მასწავლებელს შემდეგის წესით ამწიგნობდნენ: ის უნდა უფროდროს მასწავლებელი სკოლაში, ისე მწიგნობარს სოფლის კანტელარიაში. ამისათვის ეძლეოდა სულ წელიწადში 300 მანეთი, რომელიდანაც 180 მანეთი მასწავლებლობისათვის და 120 მანეთი მწიგნობარისათვის. მამასახლისის ძალიან გახარდა, როდესაც მივიღე, მწიგნობარი ძალიან გვესტორებოდა. როდესაც დავეკითხე—სად არის სკოლა მეთქი, იმან დაცინვის კილოთი მიხასხუხა: სკოლა?! „ის არსად არ არის ჯერ, მგონი არც მერე იქნება, დემოკრატის სწორი ჯობს, სახლი კი აგვაშენებენ მანდოეთში (კანტელარიიდან ოთხი ვერსტი იქნებოდა), მაგრამ ამ სახლს არც „ზოლი“, არც ჭერი, არც კარები და არც „აკოშკები“ არ გააჩნია. დაჯობით კი არ დაჯებოდა კრამიტით გადახურეთ. ზარსკევი დღე იყო, სახლში აღარ გამოშვეს, ხვალ შაბათია. დამსვენე შაბათ დღით და კვირას-სადამომდის მწიგნობარს სოფლის მოსამართლეებმა თავისი განაჩენები.

ორშაბათ დღიდან დაუწვეე ბავშვებს შეკრება და უკვლავ ვეხვეწებოდი მოკვანათ ბავშვები. დიდის ხვეწნითა და ვედრებით ორი თვის განმავლობაში მოვაკრე რაოდენიმე ბავშვი, რომელთაც ხან სოფლის კანტელარიაში, ხან კერძო სახლში ვასწავლიდი. შაბათ-კვირას კი „სუდიებისა“ და მამასახლისის სრული მოხა-უმა ვიყავი. ასე გავატარე ცხრა თვე. ძნელად წარმოსადგენია, რამდენი სულიერი ტანჯვა მე გამოვიარე „სუდიებისა“ და მამასახლისის ხელში. ერთი „სუდა“ მიბრძანებდა,—ასე დასწერე განაჩენი, მერე შეტყეოდა, არა, ასე დასწერეო. ერთი გამოხმობდა და წამჩურჩულებდა—განჩინებაში ასე ჩასწერე და წაკითხვით კი ისე წაკითხე და ამისათვის ამდონს მიიღებო და სხ. მე რომ მათ უხნეო სურვილებს არ ვასრულებდი, გადებით შემუქტებოდნენ.

რომ ვუყურებდი იმ ზნეობით დაცემას, გათასხირებას, რასაც ეს სახლი, რომელსაც დეათის სახლს ვეძახით და მეც ასე მქონდა წარმოდგენილი, ჩადიოდა, გული მიკვდებოდა და სასწრაფოთილებამდის მივდიოდი. მე რომ ვეღარ მომხატლენ, სხვა მწიგნობარს დაუწვეეს ძებნა. ჩემ გასაგონათ იტყოდენ სოფელში: რათ გვინდა მასწავლებელი! ჩვენ იმისთანა მწიგნობარი გვინდა, უკვლავით მოხერხება შეეძლოს და თუ მწიგნობარს მოხერხება არა აქვს, ჩვენც მშვიდრს დაგვტოვებს და თვითონაც ხელს ვერ მოითბობს. ვეღარ გაუძლეს ამ მდგომარეობას და თავი დავანებე მწიგნობარს და მასთან შეერთებულ მასწავლებლობასაც. ცხრა თვის სამსახურში ძლივს-ძლივით ავიღე ცხრა თუმანი, სოფლის მოსამართლეებმა და მამასახლისმა მალე გამოძებნეს გამოქნილი და მათთვის სასურველი მწიგნობარი. ამ მწიგნობარში არც კი მოსტყუდნენ. დადგომისთანავე გამოძებნა ძველი მწიგნობარობა მთავრობისა—შესასებ სწავლაში მისაცემ ბავშვების რიცხვისა საზოგადოებაში. გაიღვნა თან სულ მამასახლისის

და გაემგზავრა სოფლებში. ეს მოწერილობა ისე აუხსნა ხალხს, ვითომც ვეგლანი იღუბებოდნენ, ვისი შვილებიც მოხვდებოდა კლასში. დატრიალდნენ კლესები, — აბა ბეჟან (ეს იყო შწერლის სახელი) გვიშველე რაშე, ნუ დაგვეღუშავ. იმანაც გამოიხსნა ისინი ამისთანა განსაცდელისგან; 10 — 20 მანეთამდის კი ახდევინებდა მამებს, რომლებს შვილებიც სიაში არ შექონდა. ამ ნაირად თვითონაც ისარკებდა და სუღია-მამასახლისიც გაძდო. ამის შემდეგ, მოსე მწერალს, რომელსაც ათას ნაირად ჯვარს ატყევენ ხალხში, მე უფრო სიბრალულით ვუყურებ, მინამ ზინდით, რადგანაც ის მსხვერპლი შეიქმნა ზნე დაცემული ხალხისა, რომელმაც ის შექმნა.

მე ვერ შეუურიგდი იმ ცაკემობებს, რომ მასწავლებელი სოფლის მწერალიც ყოფილიყო და ამისთვის ვარჩიე სულ თავი დამეხებებინა. შევისწავლე ტელეგრაფის ხელობა და შეგვიადი რკინის გზაში ტელეგრაფისტად. აქ ვუკლავფერში უკეთესი მდგომარეობა მქონდა, მინამ სოფლის მასწავლებელს — ჯამაგირიც მეტა მქონდა, შრომაც ნაკლები იყო, მომავალიც უკეთესს მიქადდა, მაგრამ მაინც არ მომწონდა ეს სამსახური. განსვენებულნი გერმანიაში გალანდარაშვილის სიტყვები ნიდაგ ჩამიხრჩულებდნენ — მასწავლებლობას ნურაფერი გირჩევიანო, იმაზე ჰატოისანი ხელობა სხვა არ არისო. იქაც თვალ-უურს ვადევნებდი მასწავლებლების საქმეს, თუ სადმე მასწავლებლების კურსები მოხდებოდა, მე გამოვითხოვდი ხალხში ნებას ჩემი უფროსისგან და ვესწრებოდი ამ კურსებს.

გამოვიდა განკარგულება, რომლის ძალითაც მასწავლებლები განთავისუფლდნენ სოფლის მწერლის ვადებულებიდან და მხოლოდ სკოლასთან უნდა მქონდნენ საქმე.

1874 წელში მარამობის თვეში ხანში დაინახა მასწავლებლების კურსები. მე მასწავლებელი ვიყავი ერთი თვის „ოტმუსკი“ და და-

ვესწარი ამ კურსებს. გათავდასულები კურსები, დირექტორმა ბ. ტროემ განმარტეს ამასუკეთის სოფლის მასწავლებელში, სადაც ჯერ არ განსწავლიყო სწავლა, სახლი კი ახლად შენდებოდა. პირველი ნოემბრისთვის სახლიც მოთავდა და მეც შევიტანე რკინის გზის სამართველოში დათხოვნის არა და დავიწვეე მასწავლებლობა 1 ნოემბრიდან 1874 წელსა. ამ დროს მასწავლებლის ჯამაგირი იყო 225 მანეთი, რომელიცაც სულ 18 თუმანს თუ ავიღებდი წელიწადში, ბედნიერად ვსთვლიდი ჩემს თავს. ეს ფული გაწერილი იყო კომლზე თანსწორად, თითოეული სოფლის ფულის ამკრები (ფული იკრიბებოდა წელიწადში ორჯერ ან ერთჯერ) ჯერ უკიდურეს დარბებს ჩამითვლიდა და გამოიტანავდა მათ გადასახადს და მერე თავის გასამრჯელოთ აიღებდა — მოტანილი ფულისათვის თავს მაინც; დანარჩენს გადასტემა მამასახლისს ან სკოლის მმართველს. ეს უკანასკნელიც, როდესაც მომითვლიდნენ ამ ფულებს, ერთ თუმანს ან მეტს აიღებდნენ და იჯობებდნენ: „ეს მე მჭირდება ძალიან და ცოტა ხანს მათხოვო“. მე წინეთ მეგონა, თუ მართლა სესხულობენ მეთქი, მაგრამ, როდესაც სესხი უკან აღარ მომდიოდა, მიუხვდი, რომ ისინიც თავის გასამრჯელოს იღებდნენ. ჯამაგირს წელიწადში ერთჯერ, ან უკეთეს შემთხვევაში ორჯერ ავიღებდი ხალხში და იმასაც სამი-ოთხი თვის გადაცილებით, ხან კი დიდის სხივებისა და მიწერ-მოწერის შემდეგ. ხშირად მასწავლებლის ფულებით სახელმწიფო გადასახადს შეავსებდნენ ხალხში და წარადგენდნენ ვადაზე. „მასწავლებელი არაფერია, იმისთვის არ დაუჯარამებენო“.

ჩემი იღბალი ამასუკეთში ყოფნის დროს ის იყო, რომ სახლი არა მქონდა შოკის, სატემელს იქიდან მიგზავნიდნენ, თორემ სიმილი არ გადამარჩენდა. — აქ სკოლა მატერიალურად კარგ მდგომარეობაში დავყენე,

გლეხებს კარდა თავად-აზნაურობისაც სიამოვნებით შემოყავდათ ბავშვები და იხდიდნენ ხუთ-ხუთ მანეთს წველიწადში სწავლის ფულს, ამ ფულებიდან, რომელსაც მიღებისათხავე სკოლის მზრუნველს ვაბარებდი, იმას კარდა რომ იმითი ვისტუმრებდით სკოლის ყარაულს და სხვა ხარჯებს, შესდგა რადენიმე ასი მანეთი მზრუნველის ხელში.

სამი წელი რომ გავიდა და ერთ წევბა ბავშვებს კურსი დავასრულებინე, გლეხებს ურიდობაზე სკოლის ანგარიში წაუგუიოთხე, სხვათა შორის ვაცნობე რადენობა თავად-აზნაურთაცან შემოსული და დარჩენილი ფულისა. ფულის რადენობას რომ გლეხებმა უური მოჭკრეს, ძალიან ესიამოვნათ. შემდეგში გამომეცნადა რადენიმე გლეხი და მძითხვავ ეს ფულები ჩამომერთმია მზრუნველისთვის, გადამეცა მათთვის, რომ მათ დაეროკებია ხაღისათვის, რთგორც მათი აშენბული სკოლის მიერ მოკებული. ვერაფრით ვერ დავაჯერე ისინი, რომ ეს ფულები სკოლას ეკუთვნის და სკოლასვე უნდა მოხმარდეს მეთქი. უფელ კვირა უქმე დღეს რადენიმე გლეხი ჩემ ოთახში იჯდა და დაყინებით მთხვოდა—თუ ეს კლასი მათა, ფულად მათთვის გადამეცა. ბოლოს იჭამდის მიაღწია ჭაქმემ, რომ ერთ კვირა დღეს შემოვიდა ერთი გლეხი ჩემს ოთახში და მოიკალათა, წასულა აღარც კი ითქრა. ის იქიდან ველანავინ ვერ გაიფანა—გერც ჩემს მუქარამ, ვერც მამასახლისმა. „მომეცით ფულები და წავაღო“ იძახდა. თუ გამეცნადებია ამაზე, დარწმუნბული ვიყავი, მაზრის უფროსი მაშინვე დაიტკრდა და დასჯიდა, შესაძლო იყო მას სხვებსაც მიაუფლებდა. ვამჯობინე მე გავცდიდი. ავიღე ჩემი ბარგი ბარსანა, გამოვიტანე იქიდან, მივაბარე მამასახლისს, ჩავედი ქუთაისში და ვსთხოვე ინსპექტორს გადაეყანა. დირექტორმა ტროკემ მთხვავა დავბრუნებუდიყავი. მაზრის უფროსმაც გამიმეორა ეს თხრონა,

რომელიც ემუქრებოდა გლეხებს, რომელსაც გაიკო გარემოება, მაგრამ მე აღარ დავთანხმდი დაბრუნებას და გადამიფანეს სხსხერქში ერთ-კლასიან სასწავლებელში, სადაც დავიყავი 28 წელიწადი. ამაშუკეთში კი სხვა გაგზავნეს.

ამაშუკეთლებმა რომ შეხედეს—ჩემ შემდეგ მათ სკოლას შემოსავალიც სრულიად მოაკლდა და რაც მე დავტოვე, ისიც მათ აწავინ დაურიკა და კიდევაც გაითფანა, ბევრი ინანეს და მთხვეს უკანვე დაბრუნება, მაგრამ გვიანდა იყო. საჩხერის სასწავლებელი, რომ მიველ სწორედ სულს დაფუდა, 4—5 მოსწავლე დამხვდა სასწავლებელში, მაგრამ ამ რიტხვამა მალე დაიწყო ზრდა და ორი-სამი წლის განმავლობაში 90-მდე ავიდა. ამოდენა მოსწავლეებს ვასწავლიდი მე, ერთი კაცი. ჩემთვის მაშინ არც მღვდელი იყო შემთარე და არც ერი.

თუმცა აქაც იგივე ჯამაცირი მქონდა და ისეთი პირობებით ვიდებდი, რთგორც ამაშუკეთში, მაგრამ კერძო გაკვეთილების წყალობით (ოჯახებში სდამოლობით) უკეთეს მღვდომარეობაში ჩავდექი. ჩემი ცხოვრება უკეთ დავავენე, საჭირო ნივთები შევიძინე, ჩინბული საკუთარი ბიბლიოთეკაც გავინინე. ჩემ სასწავლებელსაც თვალსაჩინო შემოსავალი გაუნინდა თავად-აზნაურთ შეილებიანგან (აქაც სოფლებებმა შემოსავალი ფულების ანგარიშის დროს კერძო გაკვეთილების ფული მომთხოვეს, რომ მათთვის გადამეცა. ასე ასბუთებდნენ თავის მოთხონილებას: „ჩვენ რომ მოჯამაცირეს ვიუენებთ, დამე იმუშავებს თუ დღე, სულ ჩვენ გვაკუთვნისო, მაგრამ შეტებული პირების წყალობით, აქ უსიამოვნება თავს ავიციდღე). ჩემი სასწავლებელი წმინდათა წმინდად მიმანდა; ვცდილობდი ჩემი მოსწავლენიც ზნეობითად სხვებზე მადლა მდგარიუნენ. მოხდა რომ კლასის ახლო სამიკიტნობეი გახსნეს, რის წყალობითაც

ჩემი მოწათუენი უოველ დღე უმჯანბრ-უნებო
 უოფა ქტევის მოწათენი შეიქმნენ. ამისათვის
 მთავრობას ვსთხოვე განკარგულება მოქმდი-
 ნათ ამის შესახებ. მთავრობამ ეს სავიკიტრო-
 ები მაშინვე დაკეტა; მაგრამ, ერთ დამეს,
 როდესაც მე შობის უქმეებზე ქუთაისში ვი-
 ყაფი (4 იანვარს 1894 წ.) ჩემი სკოლა და
 უველაფერი, თუ რაიმე გამჩნდა, ძლიერმა
 აღმა ჩანსთქა. ამ აღმა იმსხვერპლა ჩემი სა-
 ფუტკრეც, რომელიც სკოლის ეზოში მქონ-
 და. დავრჩი მე ერთ ხელ ტანისმოსში. კარ-
 გი რომ, ჩემმა კეთილმა მეზობლებმა, თა-
 ვად წერეთლებმა, მიმიწვიეს და მომცეს ბი-
 ნა, თორემ სახლში უნდა დავბრუნებუდიყავი.
 დირექტორამ თავისი სსუალებით სახლი დაი-
 ქიარა და განვახლე სწავლა. ორი წლის
 განმავლობაში საზოგადოებამ უკეთესი ქვით-
 კარის სახლი ააგო სკოლისათვის. ამის შემ-
 დგებ ხელ ახლა გაფინანსე ფუტკარი. ახალი
 სახლის ერთ ოთახში ბ. ი. ქუთათელაძის
 (უფროსი მებარეშუმი) დასმარებით დავიწვე
 აბრეშუმის ჭიის გამოკვება. მოსწავლეებიც
 დაინტერესდენ და შემდეგში ბევრმა მიჭეო
 ხელი ამ სასარგებლო საქმეს, რომელიც დი-
 დი ხნის მივაწეებუდი იყო ამ მხარეში. დღეს
 ბლომად იყოლება აბრეშუმის ჰარკი საჩხერეში.
 ამისთან ჯერ სკოლასთან გაფინანსე ისევ
 საფუტკრე და შემდეგ მთაშიაც გამოართე უფ-
 რო შემოსავლიანი საფუტკრე—უკანასკნელი
 სისტემის სკებით, რომელიცანაც მშენიერი
 შემოსავალი მქონდა. აქ სშირად მიმიყვდა
 კვირა-უქმით სამუშეოვრად ქირით გლეხები,
 ვუსხნიდი მათ ფუტკრის სარგებლობას; გან-
 სკუთრებით თავლის მოწევის დროს თავისი
 თვლით ხელავდენ, რომ თითო სკა ფუთზე
 ნაკლებ თაველს არ იძლეოდა. მაგრამ ამისაც
 ცუდი ბედი ეწია. ჩვენი განმათვისუფლებელ
 თაობის წარმომობილმა შეუგნებელმა ბრბომ,
 რომელიც ფიქრობდა, რომ ეს საფუტკრე
 მის იღუაღს ეწინააღმდეგება, რადგანაც ის

კერძო საკუთრებს შეადგენს და ანაბრებულ
 ხალხისას, ერთ დამეს იანვრის უიხვამი მთე-
 ლი საფუტკრე, სამოცი სკა, სრულიად დამ-
 ტკრის, განადგურეს. ფუტკრები და თავ-
 ლი თოვლს და ვინვანზე დაუშვეს. ეს მეორე
 „ზეარდი“ იყო ჩემთვის, რომლის შემდეგაც
 გადაწევიტე ჩემთვის საყვარელი საჩხერის
 სკოლა მიმეტოებია.

ასე 28 წლის საჩხერეში სამსახურის შემ-
 დგებ მე გადავიდი სხვა სასწავლებელში.

1909 წელში შემხვდა დიდიკურის ახლად
 დაარსებულ სასწავლებელში გამემართა სწავ-
 ლება. აქ 151 მოსწავლე ვაყი და ქალი მი-
 ვიდე. ამოდენა მოსწავლეთა რიცხვის ერთად
 სწავლება შეუძლებელი იყო, ამისათვის არც
 სადგომი მიძლევა ნებას და არც ჰარტები.
 მეტი დონე არ იყო დილის 8 საათიდან
 თორმეტამდი ვასწავლიდი პირველ განყოფი-
 ლებას, რომელშიდაც ბევრად მეტი იყო ბავ-
 შები; 12-დან 4 საათამდის ვასწავლიდი მე-
 ორე და შესამე განყოფილებებს. აქაც, რო-
 გორც საჩხერეში, ერთი მოსწავლელი ვიყუ-
 ვი, სამდგომო სჯულის მოსწავლელიც არ
 იყო, ისე ვავატარე ოთხი თვე. ასეთ ჩემს
 მდგომარობას რომ შეხედა სახალხო სკო-
 ლების დირექტორმა ბ. სემიონოვმა შევიდა
 ჩემ მდგომარობაში და გადამიყვანა მეორე
 მოსწავლელად კულამის ნორმალურ სასწავ-
 ლებელში, სადაც მარტო ერთ განყოფილე-
 ბასთან აქვს მოსწავლელს საქმე და ჩემი მა-
 გიერ დიდიკურში გამოტანა ორი მოსწავ-
 ლელი და შესამეც მდგდელი, სამდგომო
 სჯულის მოსწავლელად. დღეს ვეგეძესე წელი-
 წაღია კულამის სასწავლებელში ვარ დასვენე-
 ბუდი, სხვა სასწავლებლებში წარხულ სამ-
 სახურთან შედარებით.

გამოტეხით უნდა ვთქვა, თუმცა შრომა
 აუტანელი მქონდა საჩხერეში, მაგრამ მას მე
 ვერ მოვშორდებოდი, უკანასკნელი შემთხვევა
 რომ არ უოფიდიყო.

საგარეო ურთიერთობების
მინისტროს

რადენჯერ მთხოვეს უკეთეს ადგილზე და
სამჯერ-ათხჯერ უკეთესი ჯამაგირზე გადას-
ვლა, მაგრამ მე ჩემ შეჩვეულ სკოლას ვერ
მგვშორდი.

სათავად-ახნაურთ სკოლის სენაკის განყოფილებაში გადასვლასაც ვერ დავეთანხმე ბ. ს. ყიფიანს, რადესაც ის იქ მმართველად იყო. საჩხერეში, ჩემი სკოლის დაწვის შემდეგ, ქუთაისის ვიცე-გუბერნატორი, ბ. ბრიუკინი, ეწვია საჩხერეს. რადესაც მას უამბეს სკოლის დაწვა და ჩემი გარემოება, ის გამეცნო ერთ წერეთლის ოჯახში და მთხოვა მიმეტოვებინა მასწავლებლობა და გადავსულიყავი მათთან აღმინისტრაციისაში და მარწმუნებდა მალე კარგ ადგილს მოგცემო. მე დიდი მადლობა გადავუხადე ასეთი ურადლებისათვის და უარი მოვახსენე.

შემდეგშიც არა ერთხელ მამოუთვლია სხვისი პირით, მაგრამ მე მაინც ვერ წარმოვიდგინე სკოლის შიტოვება.

საჩხერეში ჩემი მასწავლებლობის დროს, არც ერთი ქართული გაზეთი ან ჟურნალი არ გამოსულა, რამე მე არ მქონდავს გამოწერილი, რუსულში კი „Обзоръ“-ს და „Обозрѣніе“-ს ვიწერდი. მეც შეძლებისა დაგვარად ვიძებდი იმ გაზეთებში მონაწილეობას: ვგზავნიდი კორესპონდენტებს „ზემოურის“ ფსევდონიმით.

რაც კი გამოცემოდა წიგნები, ვიწერდი და ზოგი გამოცემები თვითონაც მიგზავნიდა და ვაგრტელებდი ხალხში. შემდეგში წიგნის მადაზიაც გავმართე საჩხერეში, სადაც იუდიუბოდა ყოველი ქართული გამოცემა. ამ წიგნის მადაზიასთან, სამკითხველად მოვაწუეთ, ამათთან შემდეგ მომხმარე მადაზიაც გავადეთ ყველა სამკითხველად წევრებმა. ყველა ესენი კარგად მიდიოდენ. სამწუხაროდ ჩემი იქიდან წამოსვლას შემდეგ ახლა მხოლოდ სამკითხველად არსებობს.

ამ ხანებში, არც ერთი სამეურნეო გამო-

ფენა არ ყოფილა საქართველოში, სადაც ჩემ სკოლას არ მიეღო მონაწილეობა აბრეშუმისა და მეფუტკრეობის ნაწარმოებით და ყოველთვის იღებდა ჯილდოთ ბრინჯაოს მედლიდან დაწვებული ზატარა ოქროს მედლამდის.

ახლა რამე დაგოფიქრები ხოლმე, მიკვირს როგორ გავუძელი აქამდის იმდენ ჭირ-ვარამს და ზნეობით ტანჯვას, რაც მე გამომივლია.

აწინდელი სოფლის მასწავლებელი უწინდელ მასწავლებელთან ბედნიერათ ბედნიერია. წინაღ ჩვენ ხომ კაცად არ გვაგებდნენ. სოფლის მასწავლებელი რადაც ყველა ადამიანზე უფრო მონად შიანდათ. გლეხი რამე შეგვხვდებოდა, — „ვი, შენ უჩიტულა!“ ეს იყო ჩვენი ტიტული. ერთხელ საჩხერეში სოფლის კანცელარიის ახლო გავიარე. ბაღკანზე მრავალი გლეხი დგას. მათ შორის ერთი მოხუცი ზის: „უჩიტულა!“ მოდი აქ, დამიძახე მან. მეც მივედი და დავეკითხე: — რა გნებავს?

„ერთი ეს მითხარი შენ, რამდენი წელიწადია, შენ აქა ხარ?

— 22 წელია, ვუზასუხე.

„22 ათი შაური რამდენ მანეთს შეადგენს?

— თითონ არ იცით? მიფუტე გაკვირვებით.

„მე კი ვიცი, მაგრამ შენ გეკითხები და მითხარი, მიბრძანე მან გუჯმოსულად.

— თერთმეტი მანეთია, მიფუტე მის დასამშვიდობლად.

„ჰო, 11 მ. წავიგლეჯია შენ ჩემთვის, ყოველ წელს შენი გუჯლისათვის ათ შაურს მანდევინებენ, შეილი არა შეავს კლასში შესაყვანი და ძირი, ამ ფულებს კი მართმევენ. ახლა ეს მითხარი — რა ჰქვია იმისთან ჯადს, რომელიც ტუული-უბრალად შენი ოფლით ნაშონ ფულს გტაცებს? თუ შენ არ იცი, დაუმბტა მან, იმას ქვია უჩანდი, რაზობნიკი. — მართალია, მართალია, დაუმწმეს სხვებ-

მაც. „ჩვენი იფანეს შეილება ისწავლოს და მე ფულები ვინადა? მე რას გამომადგება მისი ისწავლა? ისწავლის და მერე თავზე დამაჯდება ჩემი ფულებით გამოზრდილი, დამატა მან.

მე შევატყე, რომ ჩემი ზასუნი მათგან კაის არას გამოიტანდა და სწრაფად გავშორდი.

ეს მაგალითი მომეყვანა როგორც ნიმუში მრავალთაგან. შეუცნებელ გლეხებს როგორ უნდა დაემდურებოდნენ, როდესაც ზოგი განათლებულნიც მათსაგან გვიუყურებდნენ. ვის არ ახსოვს, — რა ცირკულიარი გამოეშვა სასახლსო სკოლების ინსპექტორმა პ. მაჭავარიანმა: მისწავლებელს ქუდი უნდა მოეხადა და თავისი ეცა სოფლის მიმსახვლისისა და სხვებისათვის და ყოველ მათ ბრძანებას უნდა დამორჩილებოდა.

საჩხერეში სკოლასთან სანიმუშო საფურცლები მდგა ეზოში. ეს ეზო სულ არ ოთხკუთხედიანი არ აღემატებოდა. ეს ზატარა ეზო ისე მჭებდა შემუშავებული, რომ იმაში საფურცლებს გარდა სხვა და სხვა ყვავილებიც მჭებდა, ბოსტნეულიც და გარშემო ხეები ჭჭებდა შემოყვანილი.

ადგილობრივმა პოლიციის ბოქაულმა, ტომით რუსმა მიმინდომა, რომ ეს ჩემი სკოლის ეზო საჩხერელებისთვის მიეკუთვნებია. სკოლა თავის ეზოთი ჩინის საზოგადოებას ეკუთვნოდა; საჩხერის საზოგადოებას, რომელსაც შეადგენდა ვაჭრები, უმეტეს ნაწილად სომხები და ურები, თავისი სკოლა არა ჭჭებდათ. ბოქაულმა ამ მიზნის შესასრულებლად დაარწმუნა ჩინის საზოგადოების გლეხები, რომ თუ მე რაიმე საშუალებით არ გამისტუმრებენ იქიდან და ამით თავის მფლობელობას არ აღადგენენ, მე იმ სკოლას და ადგილსაც ჩემ საკუთრებად დავიბრუნებ, რადგანაც 23—24 წ. მე ვფლობ. ერთ დღეს, როდესაც მე კლასში ვმასწავლებდი, მოცუნიდნენ გლეხები, მოგვარეს ეზოს დობე და სულ განადგურეს ეს

ზატარა ეზო — ყვავილები, მწვანელი და სხვა ამოგლიჯეს, ქუჩაში გადაყარეს. „ეს ჩვენი ოფლით ნაუილი ადგილი სხვამ უნდა წაიღოს“, გაიძახოდნენ. შემდეგში თვითონ გლეხებმა დაგვიეს ამ სასულელის ჩამდენი. მე სულ ახლა შემოვრავდი ეზო და ჩემი საქმე განვაგრძე. მათთვის ამაზე აღარც ანაფერი მითქვამს. როდესაც ეს ბოქაულმა გაიგო, მოვიდა ჩემთან და თვითონ მამკაცებდა, — გლეხებს უჩივლე და დასჯე, მაგრამ უურადლებაც არ მიმიტყვევია მისთვის.

ამის შემდეგ ერთ დღეს ამ ეზოში ჩემი გაზრდილი ორი ადვის ხე მოგჭერი, რადგანაც სხვები ცეცხლმა იმსხვერბლა, რომლებსაც მაგიერ აკანია შემოყვანილი და ეს ორი გადაჩენილი ხე კი ეზოს აუშნებდა და ადგილს იცავდა. ის იყო ისწავლა გავათავე, ავიღე ხელში ნახახი და წაჭეულ ხეებს ტოტებს გულადი და ვურიგებდი მოსწავლეებს თავისი ეზოებისათვის შემოსარგავად. — შამობრძანდა იგივე ბოქაული, ხელები უკან მოვიღვა, მოვიდა ჩემთან და მომმართა: „ვინ მოჭრა ეს ხეები?“

— მე, მივუტე გაკვირვებით. „შენ ვინ მოგცა მაგისი ნება?“

— და თქვენ ვინ მოგცათ მაგისი ნება, ასეთი კითხვით მომმართოთ?

ამ ჩემ ზასუხზე ის ძალიან განრისხდა, ავირდა, დამემუქრა დატუსაღებით, დასჯით და სხვ.

მეც მოთმინება დავაკარგე, ხმას ავუმადლე და გაათურებულმა მივაჯივრე, რომ ეზოდან გამშორებოდა.

ეზოდან მამინვე გამშორდა და ამაზე იქ შეგროვილი ხალხი იმეწა. იმავე დღეს ის ჩემი ხეები, უბრძანა მამასახლისს და ურით თავის კანცელარიაში მიათრევინა; მე „ბრტოკოლი“ შემეყენა და გადამტა გაშემძიებულს.

მეორე დღეს დირექტიოდან მივიღე ამ

„ზრისტავის მიერ კარგი ხნის გაგზავნილი ქაღალდი, რომლითაც სთხოვდა დირექტორს, — მოკლდინა განკარგულება, რომ მე გამეხსნა სკოლის ეზო და გადავიტოვა მის, ბოქაულის განკარგულებაში, რადგანაც მას ეს ეზო ვითომ ხალხის საჭიროებისათვის უნდოდა.

ამ ქაღალდმა სრულიად დამარწმუნა, ვითომ ვიქონიდა საქმე და რა მიზანი ჰქონდა ბოქაულს და საკადრისი ხასუხი მივეცი დირექტორს, რომელმაც, რასაკვირველია, ბოქაულის ქაღალდი უუურავდებოთ დატოვა.

როგორ დამიწვავ დირექტორს ამ შემთხვევაში?

ინსპექტორმა ბ. სავინმა, რომელსაც ჩემი ინდიდენტი ვაწარმოე, მაშინვე დირექტორს, ბ. სოკოლავს, მოახსენა, რომ ამ უგანასკნელს გუბერნატორისათვის მიეწერა ბოქაულის ამ ხაზით თავ-ახსნილ მტკიემებაზე. სოკოლავმა ინსპექტორის მოხსენებას არაფერით ვსვლელობა არ მიხდა, რადგან მე კერძოდ მანობა ბ. სავინმა.

როდესაც ზირისპირ მოგვლასწავლა ამასე ბ. სოკოლავს, ასე მიხასხუხა: „მართადა, ბოქაული უგანაოდ გასწავლა, მაგრამ ჩვენ რომ ახლა ჩხუბი და საჩივარი დაუწყეთ პოლიციას, სრულიად დაგვიკეტონ სკოლებს;

ხომ ხედავ, დღეს სკოლები სულ იმათი წესობით ახსებობენ, თორემ გლეხები აქამდე დაკეტდნენ ვეკლას? ამის შემდეგ ვსთხოვე, ჩემთვის მაინც დაერთო ნება, რომ მივქვეყნო დივიუა გუბერნატორთან, მაგრამ ამასუდარ უარი მივიღე.

ბოლოს მოვასერნე, რომ მე ადგილობრივ სამსჯავროში დავიწვევ სანივარს და ჩემს ხელებს მაინც დავიბრუნებ-მეთქი.

„არა, საჩივარსაც ნუ დაიწვევ, მაგასე მე მივწერ გუბერნატორს, რომ ხეები ბოქაულმა ახლავე მოგიტანოს“ და კიდევაც მოატანინა.

ერთი კიდევ შევეკითხე: ბოქაულის ზრატკოლით მე რომ სასამართლო გამსჯის, ამასე თქვენ რა შემწეობას მძღვეთ?

„მოფითებნდი, რათ აწეწიე, რაც უნდა ექმნა ჩუმად ვიქმნებოდიო.

აი როგორ გამომესახილა ჩემი მთავრობა! მე კი, თუმიცა ცაქის სასამართლომ ხუთი მსკითხვით დამაჯარომა, მაგრამ ვადატამ სრულიად განმათავისუფლა, როდესაც დაწვრილებით აუუსსენი გარემოება.

აწინდელი სოფლის მსწავლეებელს, დარწმუნებული ვარ, ასეთი არაფერი არ შეემატებოდა.

ყარამან ტარიელისძე ჩხვიძე.

სკოლის ექიმის მოვალეობა

სკოლის ექიმების ფართო მოღვაწეობა მჭიდროდ არის შეკავშირებული სკოლის რეფორმისთან, რაც თავის-თავად დღევანდელი სახელმწიფო წეს-წყობილების ძირიანად შეცვლაზეა დამყარებული. ეს აუცილებლობა ცვლილებებისა სახელმწიფო წეს-წყობილებასა და სკოლის საქმეში იგრძნო თვით განათლების სამი-

ნისტრომაც, რომელიც, როგორც გაზეთები გადმოგვცემენ, შეეხა სკოლის ექიმების ეკონომიური და უფლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესობას. სამინისტროს აზრად აქვს ჯამაგირის გადიდება სკოლის ექიმებისათვის და პედაგოგიურ რჩევაში მათთვის მეტი უფლების მინიჭება. ჩვენმა საზოგადოებამ თეორიულად და პრაქტი-

კულადაც განათლების სამინისტროს წინ წაუსწრო სკოლის ექიმის ეკონომიური მდგომარეობის და საქმიანობის გამორკვევაში. ამისთვის პრინციპიალურადაც საინტერესოა ზოგადად გამოიკვიროს კაცმა სკოლის ექიმის უფლება და ვალდებულება. საზოგადოდ ექიმის დანიშნულება მარტო მკურნალობაში კი არ არის, ექიმი უნდა ცდილობდეს ადამიანი ავადმყოფობამდის არ მიიყვანოს, არ დაავადოს მისი აგებულება. თუ ეს ექიმის მოვალეობაა, საზოგადოდ, ამგვარი ვალდებულება უფრო მეტია სკოლის ექიმისათვის. ფინაიდან სკოლის ექიმს აქვს საქმე მოზარდ ნორჩ ადამიანთან, მეტადრე უფრო მოვალეა იგი არ მიიყვანოს მოსწავლე ისეთ მდგომარეობამდის, რომ ავადმყოფობა ადვილად შეეპაროს მას. ეს მისთვის, რომ მოწაფის ფიზიკური ზრდის გამო მის აგებულებას მეტი ხარჯი მოსდის და ეს ხარჯი უფრო ორკეცდება მაშინ, როცა მოზარდის აგებულობა ეზრდება ავადმყოფობას და საზოგადოდ ცუდ პირობებს.

ამისთვის პირველი და აუცილებელი მოვალეობა ექიმისა არის ისე იზრუნოს მოსწავლეთათვის, რომ დაავადებამდის არ მიიყვანოს მათი აგებულობა, არამედ უნდა გაამავროს ბუნებასთან საბრძოლველად. ამის მისაღწევად სკოლის ექიმს უნდა შეეძლოს გათვალისწინებული ყოველი საჰიგიენო და საზოგადოდ სამეცნიერო ღონის ძიება, რომელიც ხელს უწყობს მოსწავლეთა ჯანმრთელობას. მხოლოდ მაშინ გამოიყენებს სკოლის ექიმი, როცა გაცნობილი აქვს ყოველ მხრივ მოწაფის პირადობა.

კიდევ ამ მოწაფეთა პირადობის გასაცნობად საჭიროა პერიოდული გასინჯვა მოწაფეებისა. სასწავლებლის საგანგებო

დავთრებში უნდა აღინიშნებოდეს სიმაღლე მოწაფისა, გულ-მკერდის სიმსხოსაზოგადოდ ტანის შინაგან და გრძობათა ორგანოების, მავალითად თვალების, ყურების, ცხვირის და სხვების მდგომარეობა. ამავე დროს ექიმი უნდა ცდილობდეს გაიგოს ბავშვების წინაპართა ცხოვრება, ოჯახობრივი მემკვიდრეობა და გადაგვარების ნიშნები და თუ კი ამ გვარი თვისებანი აღმოჩნდებიან, შემოხსენებულ დავთარში აღინიშნებიან. პერიოდულად გამეორებულს გასინჯვას ბავშვებისას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამით ექიმს აქვს შეძლება იცოდეს კანონიერად სწარმოობს ზრდა ახალგაზრდისა თუ არა, რადგან ბევრია შემთხვევა, როდესაც თანაბრად არ იზრდება ყოველი ორგანო და რომელსამე ორგანოს ზრდაში ჩამორჩენა ხდება მიზეზი ჩამორჩენილ ორგანოს დაავადებისა, ან და გაჩქარებული ზრდა მთელი ტანისა უმნიშვნელოდ არ რჩება ბავშვის ფსიხიკისათვის. ამ რიგად უწყებულა ამ გვარ პირობებში ფილტვებში ქლექის გაჩენა, ან გულის, კუჭის წყლების დასნეულება. სკოლის ექიმი ამ გვარ შემთხვევაში ვალდებულია დროზედ იღონოს ყოველი შესაძლო ღონე და მოსწავლე გადაარჩინოს მოსალოდნელ ავადმყოფობას. ამ გვარი დაკვირვებით და წერილობითი აღნიშვნით ექიმს უფრო კარგად შეუძლიან სავსებით კარგად გაიცნოს ბავშვის ფიზიკური აგებულობა და მისი ნაკლულოვანება და ღირსება. რადგან ფიზიკურ ზრდას ძლიერ დიდი კავშირი აქვს გონებრივ ზრდასთან და არის შემთხვევა, როდესაც ირღვევა ეს თანასწორობა, რის გამო საჭიროდ ხდება კიდევ განგებ შეჩერება გონებრივი ზრდისა, მეტადრე იმ შემთხვევაში, როდესაც მოწაფეს ეტყობა გადა-

გვარება. სკოლის ექიმი ამ გვარ მოვლენას მეტი სიფრთხილით უნდა მოექცეს, თავის აზრს და საჭირო ზომებს მასწავლებელთა კოლლექტივს დასაბუთებულად უზიარებდეს. მხოლოდ ყოფილ ამ გვარ მოვლენის უფრო თვალსაჩინო გამოკვლევისათვის საჭირო და სავალდებულოც უნდა იყოს ექიმისათვის სწავლების დროს დროგამოშვებით სკოლაში დასწრება. აქ სკოლის ექიმი უფრო ადვილად გაეცნობა ფიზიკური და გონებრივ ზრდის ურთიერთობას და შეფერებას, ან ერთი მეორისაგან ჩამორჩენას, უკანასკნელ შემთხვევაში ექიმი ზნეობრივად ვალდებულია გამოიკვლიოს ყოველ მხრივ ყმაწვილის ჩამორჩენის ან რომელიმე არაჩვეულებრივ მოვლენის მიზეზი. სწავლაზე დასწრებით ექიმი ადვილად შეამჩნევს ამა თუ იმ მოსწავლის დაქანცულობას.

დაქანცულება, ნაყოფი დღევანდელ პოლიტიკურ და გართულებულ ეკონომიურ ცხოვრებისა, უფრო ჰკიდებს ხელს ახალგაზრდობას, რასაც ისიც უწყობს ხოლმე ხელს, რომ სასწავლო საგანთა რიცხვი თანდათან მსწრაფლდება და ბევრი მათგანი ყმაწვილს ცნობის მოყვარეობასაც არ უკმაყოფილებს. თუმცა მზრუნველი ბუნება მალე დაავიწყებინებს ყმაწვილს მას, რაც მეტი ბარგია და ცხოვრებისათვის და გონებისათვის გამოუღებარი, მოსწავლეს თავისი დაემართება, ძალზე დაიქანცება, ხშირად ფიზიკურად და სულიერად დაღონდება. დაქანცულობას*) ამ ბოლო დროს ფსიხიატრებმა განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციეს და შეშლილობაში და თავის მკვლევლობაში

მას დიდი წილი დაუდევს. დიდი ხანი არ იქნება, რაც მოსკოვის უნივერსიტეტის ყოფილმა ფსიხიატრმა ს. კორსაკოვმა აღმოაჩინა ერთგვარი შეშლილობა, რომელსაც კორსაკოვის სახელი უწოდეს და რომელიც დღევანდელ სკოლის ბრძმედში გატარებულ ყმაწვილების საშიშარი სენია და აწინდელ დროს ეკუთვნის. ამ საშიშარი სულის ავადმყოფობის ეტიოლოგია უფრო დაქანცულობაა, თუმცა შთამომავლობითი მიდრეკილება-საც ვერ უარჰყოფთ. მაგრამ სკოლის ექიმი იმასაც არ უნდა ივიწყებდეს, რომ დაქანცულობა მარტო დღევანდელი სწავლის სისტემის ნაყოფი როდია, იგი სხვა პირობებისაგანაც იქნება ხოლმე გამოწვეული. ყმაწვილი შეიძლება ეტანებოდეს სკოლის გარეშე დღევანდელ კულტურისაგან ნაბოძებ არა ჰიგიენურ ცხოვრებას და ამ შემთხვევაში სკოლა უმიზეზოა. საკვირველია, უკიდურესობას ვერ ცდება საზოგადოების და სკოლის ცხოვრება. იყო დრო, როდესაც მოსწავლენი იძულებულნი იყვნენ სახლში ესწავლათ და უხმარებლად აუარებელი გაკვეთილები და ეგეთი დაქანცულობა არ იყო მაშინ შემჩნეული. დადგა დრო, როდესაც მასწავლებლენი იძულებულნი არიან თავში ჩაულაგონ მოწაფეებს გაკვეთილები, რომ სახლში ცოტა იმუშავონ და ამ გვარ პირობებში დაქანცულობამ იჩინა თავი. ამის გამო ყოველ შემთხვევაში სკოლის ექიმმა დაქანცულობის მიზეზი სკოლის გარეშეც უნდა სძებნოს. უწყებულისა, რომ ხანდისხან მოსწავლე ზარმაცობას იჩენს. ამის მიზეზი ხშირად რომელიმე სერიოზული ავადმყოფობაა და ზოგი მასწავლებელი კი ზარმაცობას მოწაფის თავნებობას აწერს. ყოველი ამგვარი მოვლენა სწავლების დროს უფრო შეინიშნება.

*) დაქანცულება მოდესკვს აგრეთვე კანკურსს, რომელიც გამეფებულია სკოლებში მოსწავლეთა მიღების დროს.

ნება. ექიმი სწავლების დროს ადვილად იკვლევს მოსწავლის ტვინის ყოველგვარ ძალას: მენსიერებას, მოგონებას, გულის ყურს, საზოგადოდ მტკიცედ შეკავშირებულ ადამიანის ნებასთან და სხვ. ექიმი იკვლევს, როგორ ითვისებს ყმაწვილი შთაბეჭდილებას, უკანასკნელის გარდაქმნას წარმოდგენად და წარმოდგენათა ასსოციაციას. მოწაფის ყოველი ფსიხიური აქტის აწონ-დაწონა, მისი ინდივიდუალური ხასიათის შეგნება უფრო ადვილია სკოლის ექიმისათვის, ვიდრე მასწავლებლისათვის, რადგან მასწავლებელი ჯერ ერთგვარ ცოდნას აძლევს ყმაწვილებს, ამასთანავე ერთგვარ მოვლენათა მუდმივი განმეორება კიდევ აჩლუნგებს ზოგი მასწავლებლის დაკვირვებას და ამ შემთხვევაში სკოლის ექიმი, როგორც უფრო ობიექტიური მაყურებელი და მკვლევარი, ადვილად შეამჩნევს მოსწავლის სულიერ მდგომარეობაში ინდივიდუალურს და საზოგადო თვისებას. მხოლოდ ექიმი, როგორც სამასწავლებლო რჩევის ერთი წევრთაგანი, მოვალედ უნდა ხდიდეს თავის თავს, თავისი დაკვირვება და დასკვნა მოწაფეთა სულიერი და ფიზიკური მხარეების შესახებ გაუზიაროს მასწავლებელთა კრებას, მხოლოდ ეს აზრი მაინც და მაინც სავალდებულო არ უნდა იყოს მასწავლებელთათვის, რომ სკოლის საქმეში დიდად საჭირო ჰპარმონია არ დაირღვეს. ექიმისაგან კარგათ ახსნილი და დასაბუთებული დასკვნა ძალაუვნებურადაც იქნება მასწავლებლებისაგან დაფასებული და მიღებული, აქაც, მასწავლებლების ურთიერთობაში, როგორც ყმაწვილებთან, ექიმისათვის საჭიროა მეტი ტაქტიკა და თავ-დაჭერილობა. სწავლაში ჩამორჩენის მიზეზი ბევრნაირია, ყველას აქ ვერ ჩამოვთვლით, მხოლოდ

დროზედ უნდა მოიძებნოს იგი სკოლაში იქნება თუ სკოლის გარეშე. შეიძლება, როგორც ზევითაც მოვიხსენიეთ ყმაწვილის ფიზიკური და გონებრივი ზრდა არ ეფერებოდეს ერთი მეორეს, ან შეიძლება ყმაწვილი ცხადად იჩენს ფიზიკურს და სულიერს გადაგვარებას და ეს კარგათ უნდა იქმნას გამორკვეული ექიმისაგან და ღონისძიებაც დროზედ მიღებული. ან შეიძლება ყმაწვილი, რომელიც ჰასაკში გადადის, ყოველი თვისი ყურადღება, როგორც ხშირად ხდება, ხოლმე, სქესობრივ მოთხოვნილებას აქცევს და სხვა არა ეინტერესება. შეიძლება ყმაწვილი მეტად ნიჭიერი იყოს ამხანაგებთან შედარებით, თვითონ წინდაწინვე სასწავლელ საგნებს ითვისებდეს და ამგვარ ყმაწვილთათვის კლასში საინტერესო არა დარჩენილა. ამ პირობებში სქესობრივი მოთხოვნილება ყმაწვილისა იპყრობს მთელს მის ყურადღებას, ხრწნის მას ზნეობრივად და ფიზიკურადაც, რადგან ყმაწვილი გულის ყურის კლასში უვარჯიშობისა გამო მხოლოდ ერთ რამეზე ოცნებობს და მავნებელ ჩუკენობის (Мануступрация) მსხვერპლად ხდება. ეს გარემოებაც აუცილებლად უნდა ჰქონდეს სკოლის ექიმს სახეში და მეტს ყურადღებას უნდა აქცევდეს მოწიფულ ყმაწვილებს. ზენოხსენებულ გარემოებას დიდი ზარალი მოაქვს ყმაწვილის ნებისათვის, ასუსტებს მას და ნებით სუსტი ადამიანი ცუდი მოქალაქე და მოღვაწეა. ამ ზემოხსენებულს შემთხვევაში საჭიროა ექიმმა მასწავლებლების დახმარებით გაუჩინოს ყმაწვილს სხვა რამ ინტერესი. მხოლოდ ექიმს ეს იმ შემთხვევაში გაუადვილდება, თუ იგი ყმაწვილების გულწრფელი მეგობარი იქნება. ექიმის და მოწაფეთა შორის გულახდილობა და მეგობრობა კი ადვილია, რად-

გან მოსწავლენი ისედაც საზოგადოდ დიდის პატივისცემით ეკიდებიან სკოლის ექიმებს. ეს გულახდილობა და მეგობრული განწყობილება საუკეთესო ნიადაგია სკოლის ექიმისაგან მოსწავლის ყოველის მხრით გასაცნობად, რაც, როგორც ზე-ვითაც ვსთქვივთ, ქვაკუთხედია სკოლაში ექიმის სასარგებლო მოღვაწეობისა, მხოლოდ ყმაწვილების პირადობის კარგად გაცნობის გულისთვის სკოლის ექიმი უნდა აღევნებდეს მათ ყურადღებას არა მარტო კლასში სწავლის დროს, არა მარტო პანსიონში, კერძო ბინებზედაც კი, რადგან ყოველი პირობები, რომლებშიაც მიმდინარეობს ყმაწვილის ცხოვრება ექიმს ამ გზით მხოლოდ ექნება კარგად შეგნებული და აწონ-დაწონილი. ამავე მიზნის შესრულებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს თვით ექიმის პირადობას და მის მაგალითს.

ყმაწვილების ფიზიკურ აღზრდაში დიდი მნიშვნელობა აქვს გიმნასტიკას, სხვა და სხვა მოძრაე თამაშობას. ამ გვარ ვარჯიშობას ძლიერ ეტანებოდნენ ბერძნები, რომაელები. ძველებისაგან ნაანდერძევი აზრი: *mens sana in corpore sano*, მათგან პრაქტიკულადაც იყო განხორციელებული. ჩვენის აზრით მრავალ გვარ ვარჯიშობის წყალობით ბერძნებმა მიაღწიეს კლასიკური მშვენიერების განხორციელებას ცხოვრებაში და ხელოვნებაში. დღევანდელ ერებში ფიზიკურს აღზრდას ყმაწვილებისას უფრო ეტანებიან ინგლისელები, მაგრამ ყველაზე უფრო იაპონელებს დაუფასებიათ გიმნასტური ვარჯიშობა მოზარდ თაობის ფიზიკურად გასაღონიერებლად, როგორც მოწმობენ იაპონიის დღევანდელი მკვლევარნი. იაპონიის სკოლებში ვაჟებიც და ქალებიც ვარჯიშობენ და ამ გარემოებას მეტი

მნიშვნელობა აქვს მოდგმის საქმეში. ორივე სქესისაგან შეძენილი სასარგებლო თვისებანი უფრო საფუძვლიანად იკიდებენ ფეხს შთამომავლობაში. საზოგადოდ გიმნასტიკა იაპონიაში ტყუილად დროს დაკარგვა როდია. მთელი გროვა მუსკულებისა ჰარმონიულად იღებენ მონაწილეობას ვარჯიშობის დროს და ამ პირობებში ვარჯიშობა სასიამოვნოა, რადგანაც იგი ფიზიოლოგიის და ანატომიის სრულ ცოდნაზეა დამყარებული. რუსეთში კი გიმნასტიკა უსიამოვნო ნჯღრევაა აგებულობისა და უმეცარ ადამიანების ხელშია. დღეს ყველასთვის ცხადია, რომ რუსეთი, სხვათა შორის, ჰიგიენურად მოწყობილმა იაპონიის სკოლამ დაამარცხა. ქართველებისაგან მრავალ საუკუნოების განმავლობაში მუდმივი სხვა და სხვა ერებთან ომიანობის ატანა, ხანდისხან მათი ძლევა-მოსილება მარტო ეროვნულ თვისებას როდი მიეწერება, შედეგია ძველად ძლიერ გავრცელებულ და ეხლა მივიწყებულის ჯირითისა, სხვა და სხვა გვარ ვარჯიშობისა და ბურთაობისა, რომელიც ძველადაც დიდ პატივში ყოფილა, როგორც ხშირად მოგვითხრობს შოთა რუსთაველი „ვეფხისტყაოსან“-ში. ჩვენში ეხლაც მიღებულია სხვა და სხვა გვარი მოძრაე თამაშობა. ძველებური წესწყობილება და ჩვეულება საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ მალე მოისპო. საქართველო დადგა ახალ ცხოვრებას. აუცილებელი შეიქნა სალდათების გაყვანა და მათი ყაზარმებში და უცხო და ცივ ადგილებში ცხოვრება. მუშა მრეწველობამ და სახლში სივიწროემ და სიღარიბემ ქარხნებში შედგენა. ამ ახალმა შეუჩვევლმა ცხოვრების პირობებმა შექმნა ჩვენში მეტი დასუსტება და დაავადება ადამიანისა, რასაც მოწმობს კარ-

გათ ჯერ კიდევ დაუმუშავებელი სტატისტიკა. დღეს იმდენად ცვალებადი შეიქმნა ცხოვრება, რომ ადვილად შეიძლება გუშინდელი მუშა კაცის შვილი ხვალ მწერალი, ადვოკატი ან სახელმწიფო მოღვაწე გახდეს. ასე უცბად მამა-პაპური ცხოვრების პირობების გამოცვლა უმნიშვნელოდ არ ჩაივლის ხოლმე შვილისა და შვილის შვილისათვის. კიდევ ამის გამო გიმნასტიკას და სხვა და სხვა გვარ მოძრავ ვარჯიშობას დიდი ადგილი უნდა დაეთმოს ჩვენ ცხოვრებაში და სკოლაში და ამ საქმის კარგა დაყენება სკოლის ექიმის პირდაპირი მოვალეობა უნდა იყვეს. უმჯობესია ხანგრძლივობის და ჯანმრთელობის პირობები თვით ცხოვრებაში ვძებნოთ, მოვაწყოთ ცხოვრება და უფრო სკოლა, შეძლებისა დაგვარად, დიეტეტიკისა და ჰიგიენის მოთხოვნების დაგვარად. ამნაირად უფრო ადვილათ ავწევთ ადამიანის ბუნებასთან საბრძოლველ ძალას. ამ პირობებში უფრო შესაძლოა ადამიანის მაღალი აზროვნებაც. ნუ დავივიწყებთ ძველ ბერძენს, რომელთაც საუცხოვო ფილოსოფოსი იმავე დროს იყო მეომარი და მუშაც (სოკრატე).

საჭიროა სკოლის ექიმი გაშინჯვის დროს თან ესაუბრებოდეს ყმაწვილებს ზოგი ჰიგიენურ კითხვების გამო, საჭიროა უხსნიდეს მათ მათში შენიშნულ ავადმყოფობის პროფელაქტიკას. ამასთან ერთად სასარგებლო და საჭიროა ექიმმა კვირაში ერთხელ მაინც გაუმართოს მოწაფეებს ჰიგიენური მუსაიფი, რომელიც, როგორც ვიცით, ყმაწვილებს ძლიერ ეხალისებათ და ეინტერესებათ. მასალა კი დიდი აქვს ექიმს. მის წინ ვადაშლილია მთელი ბუნება საზოგადოდ და მეტადრე ბუნება ადამიანისა. ექიმმა მასა-

ლას უხვად იშოვის საზოგადო ჰიგიენიდან და თვით დღიური ცხოვრებიდანაც. ამ შემთხვევაში ექიმი შეიქმნება მასწავლებელი და დამრიგებელი თუ როგორ და რა პირობებში უნდა ცხოვრობდეს ადამიანი, რომ ჯანმრთელობა და სიცოცხლის ხანგრძლივობა მოიპოვოს. ამასთანავე ექიმს ეძლევა შემთხვევა განუმარტოს მოსწავლეთ საზღვრები ფაფის მოყვარეობის, გულშემატკივრობისა და სხვისათვის მზრუნველობისა ჰიგიენის თვალთ.

მაგალითად მცნება: ნუ ჰყოფ სხვისათვის მას, რაც არ გსურს სხვებმა შენთვის ჰყონ—ადვილად განიმარტება ჰიგიენის მხრითაც. ახლად მიცვალებული საფრანჯეთის მეცნიერი პასტერის ინსტიტუტის დირექტორად ყოფილი დიუკლო მოგვითხრობს ერთს ამბავს პარიზის ცხოვრებიდან. პარიზმა ისარგებლა თავის სიმდიდრით და რიცხვით და ვერაგულად შეისყიდა თავისათვის პარიზთან მახლობელ სოფლებისაგან წყაროები. მოტყუებულმა სოფლელებმა სამაგიერო იმით გადაუხადეს პარიზელებს, რომ ნაფავს და ყოველ სიბინძურეს მოაურიდებლად ატანდნენ წყაროებს, რისგამო პარიზში გადამდებმა სენმა მაგ. ხურეებამ, ძლიერ იმატა. „ამ გვარად პასუხს აძლევს ბუნება, ამბობს დიუკლო, ადამიანის მოქმედებას, რომელიც გაუღენთილია კოლექტიური ეგოიზმით, ამ შემთხვევაში გეოლოგია გვაძლევს გაკვეთილებს ზნეობისას“. მეორის მხრით ისეთი მაგალითიც ბევრია, რომელიც გვაჩვენებს ადამიანების მოქმედებას, გაუღენთილს ინდივიდუალური ეგოიზმით, რომელიც მთელ საზოგადოებას სტანჯავს და მავნებლობას აძლევს. მხოლოდ ღრმად შესმენა საზოგადოდ სოლიდარობის აბათილებს გა-

ლაქარბებულს ზედგავლენას კერძო და კოლექტიურ ეგოიზმისას. ამ გადაჭარბებულს ზედგავლენას კერძო და კოლექტიურ ეგოიზმისას ცხოვრებაზე უნდა ებრძოდეს ყოველი სკოლა და მასთან ერთად სკოლის ექიმიც. ამას ექიმი ღირსეულად შეასრულებს, თუ თავის დანიშნულება და მოვალეობა კარგად ესმის და უყვარს ნაკისრი საქმე, თან საკმარისადაც არის მომზადებული და განათლებული. ბევრს უსარგებლო და მავნებელს ჩვეულებას ადამიანი ყმაწვილობის დროს იძენს და, რაკი ჩვეულება ძვალ რბილში უჯდება, ბოლოს მხოლოდ მტკიცე ხასიათს შეუძლია ამგვარი ჩვეულების უარ-ყოფა და მოსპობა. კიდევ ამისათვის არა ჰიგიენურ ჩვეულების მოსპობას მოსწავლეში ექიმი დროზედ და მოხერხებულად უნდა შეეცადოს. ამგვარი ჩვეულება ბლომად აქვს დღევანდელს კულტურით ამაყ ადამიანს. ყმაწვილობაში მიბადვის წყალობით მხოლოდ და არა ბუნებრივი მოთხოვნების და მიდრეკილების წყალობით თამბაქოს მოწევის ეჩვევიან, იწამლავენ და იხრწიან ფილტვებს, ღვიძლს, გულს, ერთი სიტყვით ყოველს ორგანოს და ამავე დროს მოურიდებლად სხვებსაც ჰაერს უწამლავენ, პირიქით უზრდელად პირში უბოლებენ და ამგვარად თავისი სიამოვნებისათვის სხვას უსიამოვნებას აყენებენ. სწეულები ქუჩებში გამოდიან; ყვავილით, წითელით, ყელტკივილით და სხვა გადამდებ სენით ავადმყოფი ბავშვები დედამამებს გამოჰყავთ ქუჩებში, საზოგადოებაში, სასოფლო ქასთან და წყაროსთან. ორედ იმ დროს, როდესაც ავადმყოფთა კლებათ და ამგვარად სენი აღდგინება და სხვები ხდება. ამგვარადვე სხვიანობა კლექიანების ეგოიზ-

ტური საქციელი, რომლის წყალობით ისინი ნახველს ყოველგან აბნევენ და ამით სხვას განსაცდელში აყენებენ. ამგვარი მაგალითები ბევრია და მათ საზოგადო ხასიათი აქვს. სკოლის ექიმის მოვალეობა უნდა იყვეს ამგვარ კითხვების გამო საუბრების გამართვა ყმაწვილებთან, მხოლოდ საუბარი კარგად უნდა იყვეს დასაბუთებული, რომ მოსწავლეთ ექიმისაგან გადმოცემული ჰიგიენური სწავლა გონებაში მტკიცეთ გაუჯდეთ. მოსწავლენი ბოლოს მოქალაქებად და საზოგადო მოღვაწეთ ხდებიან და ჰიგიენურ ცოდნის გატარებას ცხოვრებაში მოქმედებით და სამაგალითო ცხოვრებით ხელს შეუწყობენ. მხოლოდ სკოლების წყალობით იქნება შეგნებული ინდივიდუალური პროფილაქტიკა, რომელიც საოჯახო და საზოგადო ჰიგიენას საძირკვლად დაედება. უამისოდ საზოგადო ჰიგიენის განხორციელებას ვერ შეუწყობს ხელს ვერავითარი სანიტარული კანონმდებლობა.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ჰიგიენა მალე იქნება შემოღებული საშუალო სასწავლებლებში, ზოგან ცოტად დღესაც არის შემოღებული ზოგს ქალაქის სასწავლებლებში და სემინარიებში. ვინ იცის რაგვარ ცოდნას არ უწვდიან ახალგაზღვრებს, ზოგი ცოდნა სახლამდისაც არ მიჰყვება ბავშვებს და ის კი არ იცის, რასაც მტკიცე კავშირი აქვს სიცოცხლის ხანგრძლივობასთან და ჯანმრთელობასთან. რადგან ასე ვრცელი და რთულია ექიმის მოვალეობა და მოქმედება, ამისათვის სავალდებულოა მისგან საზოგადო ექიმობის, ჰიგიენის, ფსიხო-ფიზიოლოგიის და მეტადრე ფსიხიატრიის საკმარისად ცოდნა.

თუ სკოლის ექიმს შესწევს ნიჭი და

ცნობის მოყვარეობა და ნივთიერადაც უზრუნველყოფილ იქნება, ყოველ ზაფხულობით თავისუფალი, ყოველთვის შესძლებს სკოლის ექიმი ყოველ წელიწადში თუ არა, ორ წელიწადში ერთხელ მაინც გამგზავრებას საზღვარ გარედ დანაკლისის შესავსებად, შესძლებს ევროპის სკოლების შესწავლას ჰიგიენურის მხრით, რათა ზოგი გამოსადეგარი ჰიგიენური ზომები თავის სკოლაში განახორციელოს. ეს დიდი მსხვერპლი როდია ექიმისათვის, პირიქით სასიხარულო და საოცნებელია. გარდა ზემოხსენებულ საგნების ცოდნისა სკოლის ექიმმა უნდა იცოდეს ქიმიკურ-ბაქტერიოლოგიური გამოკვლევაც.

წარმოვთქვით რა ზოგადი მოსაზრებანი სკოლის ექიმის მოვალეობისა და უფ-

ლების შესახებ, ჩვენ არ შეგვხვებით ზოგიერთ სკოლაში ადვილად შესაძენს ავადმყოფობას და მის პროფილაქტიკას, როგორც არიან მაგ. თავის ტკივილი, ცხვირიდან სისხლისდენა, უმადობა და უძილობა, ისტერია, თვალების ავადმყოფობა (მიოპია), ხერხემლის ურიგო ზრდა სკოლაში უხეიროდ. სხდომისა გამო და სხვ., არც ბევრ სხვა გვარს სასკოლო ჰიგიენისაგან წამოყენებულ კითხვებს შეგვხვებით, რადგან ეს კითხვები საკმარისად გამორკვეული არიან და უფრო უკეთესად იქნებიან გამორკვეულნი, თუ სკოლის ჰიგიენა და თვით სკოლის ექიმების მდგომარეობა საპატივო ადგილს დაიჭერენ სწავლა-განათლების საქმეში,

ექიმი ე. ვაშაკიძე

პატარა წერილები

1. გაცრცვნილი სული.

ჭურს რასაც ჩასძახებ, იმასვე ამოგძახებსო, ნათქვამია. ეს ანდაზა, თუ სრულებით არა, რამდენიმეთ მაინც ითქმის ადამიანის ნორჩ სულზე, რომელიც მეტად ფაქიზი და გრძნობიერია თავისთავად: თუ გვინდა მომწიფებულ სულს რამე დადებითი მოვთხოვოთ, უნდა შევეცადნეთ მას სინორჩეში შევთვისოთ დადებითი მხარეებისკენ მიდრეკილება. ეს ჭეშმარიტება ადამიანობის საუკეთესო შვილებს უხსოვარ დროიდან ჰქონდათ გათვალისწინებული და კაცობრიობის წინსვლისათვის სწორედ რომ ნორჩ სულ-

თა შესაფერ აღზრდას თვლიდენ. მაგრამ, როგორც დრო, ისე ცხოვრებაც ცვალებადია და აღზრდის საქმე, რომელიც ყოველ ეჭვის გარეშე პირველ მორიგ ადგილზე უნდა იდგეს, ნელნელა მიჩანჩალობს, ჯერ მას კიდევ ვერ მოუშორებია თეორიული სახე; სამწუხაროდ, მას ხშირად მაზედ ნაკლებ მნიშვნელოვანი საკითხი ჩრდილავს.

სწავლა აღზრდის—პედაგოგიკის უმთავრეს მტრად და მოყვარედ ჩვენს ახლო-მასლო ეპოქებში უნდა ჩაითვალოს სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური მისწრა-

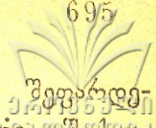

კომისიამ გადაშინჯა დღემდის ცნობილი და ზოგიერთ სახელმძღვანელოში უკვე მიღებული ტერმინები (ხრამელა-შვილისა, ყიფიანისა), მიიღო მხედველობაში 1882—1883 წლ. კომისიის მიერ შემუშავებული და აგრედვე სხდომებზე დამსწრე წევრების მიერ ახლად მოწოდებული მასალა, და ყველანი შეთანხმდნენ, რომ მიღებულ იქნას ქვემოთ მოყვანილი ტერმინები.

ამასთანავე კრებამ გამოსთქვა სურვილი, რომ მკოდნე პირებმა ამ ტერმინების შესახებ თვისი აზრი გამოსთქვან და რაც შეიძლება მალე მოგვაწოდონ თვისი შენიშვნები კერძოდ თუ პრესის საშუალებით, ვინაიდან განზრახულია მოკლე დროში გამოიცეს არითმეტიკის ამოცანათა კრებული, რომელიც უკვე დამზადებულია.

1. Предметы однородные и разнородные—საგნები ერთგვარი და სხვა და სხვა გვარი. 2. Единица—ერთეული. 3. Отвлеченныя числа—განყენებული რიცხვები. 4. Именованныя числа—სახელდებული რიცხვები. 5. Цѣлыя числа—მთლიანი რიცხვები. 6. Цѣликомъ, все—მთლად. 7. Счисленіе—აღრიცხვა. 8. Считать—თვლა. 9. Счетъ—სათვალავი. 10. Вычисленіе—გამოანგარიშება. 11. Классъ—კლასი, წყობა. 12. Разрядъ—რიგი. 13. Цифра—ციფრი. 14. Знакъ—ნიშანი. 15. Система—სისტემა. 16. Дѣйствіе—მოქმედება. 17. Сложеніе—შეერთება. 18. Присчитываніе—მითვლა. 19. Прибавлять—მიმატება. 20. Слагаемыя—შესაკრებნი. 21. Плюсъ—პლიუსი. 22. Сумма—ჯამი. 23. Вычитаніе—გამოკლება. 24. Уменьшаемое—შესამცირებელი. 25. Вычитаемое—შემამცირებელი. 26. Раз-

ность—განსხვავება. 27. Остатокъ—ნაშთი. 28. Умноженіе—გამრავლება. 29. Множимое—სამრავლი. 30. Множитель—მამრავლი. 31. Произведеніе—ნამრავლი. 32. Дѣленіе—გაყოფა. 33. Дѣлимое—გასაყოფი. 34. Дѣлитель—გამყოფი. 35. Частное—ნაწილადი. 36. Задача—ამოცანა. 37. Повѣрка—შემოწმება. 38. Скобки—ფრჩხილები. 39. Сомножители, производители—თანამამრავლნი. 40. Таблица—ტაბულა. 41. Степень—ხარისხი. 42. Возвышеніе—აღმატება. 43. Показатель степени—აღმატების მაჩვენებელი. 44. Основаніе степени—ხარისხის საფუძველი. 45. Корень—ძირი. 46. Возвышеніе въ степень—აღმატება ხარისხად. 47. Рѣшеніе—გადაწყვეტა, გამოანგარიშება. 48. Составное именованное число—რთული სახელდებული რიცხვი. 49. Простое именованное число—მარტივი სახელდებული რიცხვი. 50. Составное (отвлеч.) число—რთული (განყენებული) რიცხვი. 51. Первоначальное число—მარტივი რიცხვი. 52. Величина—ოდენობა. 53. Мѣра—ზომა, საზომი. 54. Длина—სიგრძე. 55. Поверхность—პირი. 56. Поверхность внѣшняя, внутренняя, верхняя—გარე, შიდა, ზედა პირი. 57. Площадь—სიფართო. 58. Плоскость—სიბრტყე. 59. Объемъ—მოცულობა. 60. Вместимость, емкость—ტევა. 61. Раздробленіе—დაწვრილმანება. 62. Превращеніе—გარდაქცევა. 63. Кратное число—ჯერადი რიცხვი. 64. Дѣлимость—განყოფა. 65. Признакъ дѣлимости—ნიშანი განყოფისა. 66. Разложеніе—დაშლა. 67. Точныя дѣлители—სწორ-გამყოფნი. 68. Четное

число—წვევითი რიცხვი. 69. Нечетное число—კენტი რიცხვი. 70. Числа взаимно-простыя—რიცხვნი ერთმანეთ შორის მარტივნი. 71. Дробь, и ნაწევარი, ნაწევრები. 72. Дробь смѣшанная—შერეული ნაწევარი, правильная—წესიანი (კანონიერი), неправильная—უწესო (უკანონო). 73. Сокращение дроби—ნაწევართა შეკვეცა. 74. Числитель—მრიცხველი. 75. Знаменатель—მნიშვნელი. 76. Приведение дроби къ одному знаменателю—ნაწევართა მნიშვნელობის გათანასწორება. 77. Десятичная дробь—ათწილი ნაწევარი. 78. Периодическая—პერიოდული. 79. Конечная, безконечная—დაბოლოვებული, დაუბოლოვებელი. 80. Чистая периодическая дробь—წმინდა პერიოდული ნაწევარი. 81. Смѣшанная—შერეული. 82. Непрерывная дробь—შეუწყვეტელი ნაწევარი. 83. Отношение—შეფარდება. 84. Сравнение—შედარება. 85. Пропорция—პროპორცია. 86. Предыдущий членъ, послѣдующий—წინა წევრი, მიმდევარი. 87. Знаменатель отношения—შეფარდების მაჩვენებელი. 88. Разность отношения—შეფარდების განსხვავება. 89. Относится—ედრება. 90. Взаимно-обратныя другъ другу—ერთმანეთ შორის შექცეულნი. 91. Два числа относятся другъ другу—ორი რიცხვი ედრება ერთმანეთს. 92. Уравнение—თანაბრობა. 93. Пря-

мое отношение—პირდაპირი შეფარდება. 94. Обратное отношение—შეკვეცილი შეფარდება. 95. Равенство—თანასწორობა. 96. Тожество—იგივეობა. 97. Крайніе члены—გარე წევრნი. 98. Средніе члены—შუა წევრნი. 99. Производныя пропорціи—ნაწარმოები პროპორციები. 100. Неизвѣстное число—საპოვნო რიცხვი. 101. Тройное правило—სამთა წესი. 102. Пропорціональность—პროპორციონალობა. 103. Процентъ—პროცენტი, სარგებელი. 104. Процентныя деньги—სარგებლის ფული. 105. Капиталь—თანხა, თავნი. 106. Процентная такса—სარგებელი. 107. Нарощенный капиталъ—ნაზარდი თანხა. 108. Правило процентов—პროცენტების წესი. 109. Вексель—თამასუქი. 110. Дебиторъ—მოვალე, დებიტორი. 111. Кредиторъ—კრედიტორი. 112. Учень вексель—თამასუქის გამორიცხვა. 113. Учень, дисконтъ—გამოსარიცხი, დისკონტი. 114. Валюта—ვალუტა, თამასუქის ფასი (ღირებულობა). 115. Проба—დამლა. 116. Пропорціональное дѣление—პროპორციონალური გაყოფა. 117. Правила товарищества—სამაზნაგო წესი. 118. Правило смѣшенія—შერევის წესი. 119. Смѣсь—ნარევი. 120. Рѣшеніе задачи приведениемъ къ единицѣ—გადაწყვეტა ამოცანის ერთეულებზე გამოანგარიშებით.

ა მ ო ნ ა კ ვ ნ ე ს ი

(ვაჟას ხსოვნას)

აღარა გვყევხარ!.. შენც გაგვშორდი, დაობლდა ერი,
სამშობლოს ცასა მოსწყდა კიდევ ერთი ვარსკვლავი,
გლოვის ძაძებში გახვეულან სამშობლოს მთები,
ირველივე გაისმის შავი ყორნის ხმა გულსაკლავი.

სამშობლოვ ჩემო, მუდამ გლოვა შენი ხვედრია,
შავი აჩრდილი სიკვდილისა თავს დაგტრიალებს,
ნუ თუ შენს გლოვას ბოლო აღარ უნდა მოელოს?
ნუ თუ მარადის უნდა ღვრიდევ მღუღარე ცრემლებს?

მოკვდა მგოსანი... სამუდამოთ დახუჭა თვალი,
სამშობლოს ცასა გარდეფარა მწუხრის ზეწარი,
მამავ ძვირფასო, რად დაგეტოვე, შენს საყვარელ ერს
რისთვის არგუნე მწუხარება და გლოვის ზარი?

ა. გაფრინდაშვილი

ფ ო თ ო ლ ი

ვით ქალწული სამარესთან, ისე სტირის ეს ფოთოლი—
ცამ რო მკერდი შეურხია, გამკვირვალე როგორც ბროლი...

სტირის ასე: გაზაფხული, ჩემი ცრემლით გაფრინდება,
ასე გვტანჯავს უხილავი, ასე არის, ასე ხდება...

აჰა, ნახე ვით მოგროვდა ვაება და სევდა, სნება—
ახ! სიკვდილათ შეიცვალა გაზაფხულის ქორწინება...

იქ რა არის? იქ რა მელის, იქაც სხივი აინთება—
თუ ჩაქრება ისევ მალე—უხილავის იყოს ნება?...

გ. ლეონიძე

განთიადის ჟამს!..

განთიადის ჟამს, ჟამს სანეტაროს, ოდეს სინათლე წყვდიადს გაჰკვეთავს,
მზისა სხივები ვით ცეცხლის შუბი, ღამის სუღარას დაფხრეწს, დაფლეთავს!..
აღაჟღაჟდება ცისა კიდური, გაცისკროვნდება ტყე-მინდორ-ველი,
აჟღურტულდება ცისა ფრინველი, ისმის გალობა საამო-მწველი!..
აკიაფდება მდელის გულ-მკერდში ნამი, მძივებად მიმოფრქვეული,
და ახლად ფურჩქვნილ კოკობ ვარდის ყლორტს გრძნობა მორევით დამდერს
ბულბული!..

... ამ დროს მეც მხიბლავს ლაღი ბუნება, იმედის ცეცხლით მიტოკავს გული,
ვეგრძნობ სასიცოცხლო საამის წუთებს, ცისა სივრცეში ნავარდობს სული!..
... დამდერი, ვმდერი იმედის ჰანგზე, ვივიწყებ სევდას, ვიამებ წყლულებს,
საგანთიადოთ ვაჟღერებ ჩონგურს, აღთქმის მხარეში ვუხმობ ჩაგრულებს!..
... მაგრამ, როცა ცა მოიკუბრება, შავნი ღრუბელნი აიშლებიან,
მძაფრი გრიგალი დაიგრიალებს, მავნე ძალები ამხედრდებიან,
ლალ განთიადის სიმშვენიერს დაასამარებს უკუნი ბნელი
და გამეფდება კვლავ სამყაროში წყვდიადის ღმერთი, სულის მზუთველი!..
... ამ დროს ვივსები წყევის ფიალით, წყვდიადში ყოფნას ვერ უძლებს გული,
მინდა ვეკვეთო ბნელიეთის ღმერთებს, რისხვის ფარ ხმალად გარდაქცეული!..
თვერ ვავიშარჯვებ, ბევრად მიჩვენის მათთან ბრძოლაში დავლიო სული!..

ბ. ვარდოშვილი

ჟამი ლოცვისა

ჰქროდა ნიაფი,—ასული მთისა
ბარად შვეებისთვის გადმოფრენილი
და თან მიჰქონდა ლოცვა სულისა
ტანჯულ მიწიდან ცად ავლენილი!..

ჰქროდა ნიაფი... ტბის ჭავლს ლერწამი
აღერსით ფოთლებს უცაცუნებდა
და გულიც გრძნობდა, რომ ლოცვის წამი
სულს დამწუხრებულს უსაღბუნებდა!..

ჰქროდა ნიაფი... მე ვლოცულობდი,
ვით განდევილი მეუღაბნოე
და იმ ლოცვაში შენ შეგყუროდი
ვით ცისარტყელას წმინდანნი ნოე!..

ჰქროდა ნიაფი... მე ვლოცულობდი

ოცნებით შექმნილს ხატების წინა
და იგი ლოცვა მე თვითონ ვგრძნობდი
რომ ლაღადებდა თვით ცათა შინა!..

ჰქროდა ნიაფი... ჟამი ლოცვისა,
მწველ კაეშანით გარემოცულსა,—
ვით ჰიმნი ციურ საგალობლისა,
ნეტარი შვეებით ჰმოსავდა გულსა!..

... ჩადგა ნიაფი.. სულიც დადუმდა
ხანგრძლივი ლოცვით ქანც-მიღეული;
გულში-კი ჩუმად კვლავ გრძნობით სდ

მხურვალე ლოცვა ცად აკვეული!..

ილ. გოგია

ჩემი სურათი

(თ—ს).

გულის სიწრფელე ტილოდ ვიხმარე,
გრძნობის სიუხვე სხვადასხვა ფერად,
სულისა ლტოლვა, ჩემივე სულის
ჯადოსნურ ისრის სახატავ წვერად!

და საუცხოვო ვარდის ფერ ფონზე
იის სურნელით შეზავებულზე,
დავხატე ჩემივე ბედის სურათი
გადანაგები თვით სიყვარულზე!

და ის სურათი შენ მოგიძღვენი,
შენ, სასოებავე ჩემი სულისა,
სურათი გამცნობს: თუ რაოდენად
მონა ვარ შენი სიყვარულისა;

და თუ იმ სურათს შენივე თვალის წინ
ფერი ეცვალოს, გადასხვაფერდეს,—
გრწამდეს, რომ მყისვე უძრავად გდებულს,
სიკვდილის ჰანგებს გული მიძგერდეს!

მაშინ მიგლოვე და ჩემსა გამო
წაშით უმანკო ცრემლი თუ ღვარო,
გთხოვ დამივიწყო და ჩემი ხსოვნა
გულიდან სრულად გადაიყარო!

ლადო გეგეჭკორი

ქეშმარიტი სული

(თ—ს).

მე ვეძებდი შენში სულსა,
მე ვეძებდი ქეშმარიტ სულს,—
ქეშმარიტ სულს ტრფობის აღში
ამოწრთობილ-ამოტრუსულს!

შენი სახის მეტყველებით
გამოვიცან შენი სული,—
შენი სული ჩემს მწირ სულთან
გადაკვანძულ-ჩახლართული!

შენი სული წმინდა არის
და უმანკო ვითა მტრედი,—
ვითა მტრედი დიდი წარღვნის
დასასრულის წინ-მორბედი!

შენი სული ჩემს სულს ისე
ჩაეჭდო და ჩაექსოვა,—
ჩაექსოვა, რომ დღეს სულაც
გულს არ მიხშავს სევდა-გლოვა!

დავეძებდი და დღეს შენში
ქეშმარიტი ვპოვე სული!
ვპოვე სული ჩემს მწირ სულთან
გადახლართულ-ჩაკვანძული!

ლადო გეგეჭკორი

სტრიქონები

დილის ცისკარსა ბინდი შეგვიცვლის,
ეკალი ბასრი აჩენს იარებს...

ვითა გრიგალი სწრაფი და მალი
ქამი,—ოცნებას გაატიალებს...

მაშ უკვდავება ჩვენში ვინ იცნო,
მაშ რაა ყოფნა, ყოფნა უმიზნო?..

2.

თუ ვქრები, როგორც ოცნება მალი,

როგორც აჩრდილი შეუღამისა,
თუ ვარ—საფლავის გამოძახილი
თუ უკვდავება არ მაქვს წამისა,

თუ სასო მიხდილს და უნუგეშოს,
ვერ გამაცოცხლებს მზიური ფრთენი—
თუ ვერ დავტოვებ კვალსა წაუშლელს—
ცაო, პირქუშო, რად შევიქენი?..

გ. ლეონიძე

ჩემი თამარი!

ისიც შეეყა, მხალად ჩემი საკუთარ სულის!
შეეყა აწმუას, მამავლისა და თვით წასულის.
მასში ადვებტდე იდუალო ქართველ ქაღისა, —
ის სიმბოლთა სასურველი მამავლისა!

მან შექქმნა ჩემისა კარეშემო სულ სხვა ცხად-
რება,
აწ ჩემი სულიც ბრმა ბირთებს ან ემხნება...
მისი სინაზე და დიმილით თვალ-წარბთა
კრთამა,
ჩემიგ მიმქრადის, ტანჯულ სულის არიხ
ადდგამა!

ჯადო შეკუეულს მასმევეს ნექტარს ამ ქვეენიურსა,
მიმღერს აკორდებს და საგმირთა ჭანტებს
ცირუსა...
თანდათან მატებს ჩემს ანსებას ძალას გმირულსა,
გადად მდებს ბრძოლას სამშობლოსთვის თაუ-
განწირულსა!

სასხარეზოდ ხელთ უზურია დროშა წინსვლისა
და ღამვარივით გზას მინათებს, მიმიძღვის ისა!
და მეც შევეწვევ, ისე ვეუბნე, რომ მითავაზა
უმწიკვლად გრძობის და წრთველ გულის მი-
დიდა ვაზა!

ის წმინდანია, მხალად ჩემი სულის წმინდანია,
მან ამშობარა ღუბჭირ ბედზე ჩივილ-მოთქმანი...
მამცნო, თუ ვითარ ჩვენს ქვეყანას იცაფდენ
ძველად,
მანვე მატცია სამშობლოს ერთგულ დამცველად!

ისიც შეეყა, მხალად ჩემი საკუთარ სულის!
შეეყა აწმუას, მამავლისა და თვით წასულის,
მასში ადვებტდე იდუალო ქართველ ქაღისა, —
ის სიმბოლთა სასურველი მამავლისა!

ლადო გეგეჭკორი

ნეტავი თქვენ, ჩიტუნებო!

ნეტავი თქვენ, ჩიტუნებო,
ამ დილაზე რომ ლოცვილობთ!
თავისუფლად დაფრთხილობთ,
ერთმანეთთან სიაბტკბილობთ!
შევენატრე თქვენ ცხოვრებას:
ნეტავი მეც ჩიტი ვიყო!
გარს ცოლ-შვილი შეხვეოდეს,
მხიარული მითი ვიყო!
მაგრამ ჩემდა სავალალოდ
კაცად შემქნა შემომქმედმა,
და მომგლიჯა მშობელ კერას

მოლალატე შავმა ბედმა!
მე აქ გული მიღონდება,
როცა სახლი მაგონდება!
იქ ცოლ-შვილი ცრემლად ღნება
და ყოველ წამს მელოდება!
ნეტავი მეც ფრთები მესხას,
ჩიტუნებო, როგორც თქვენა!
რომ შევიძლო სამშობლოში
სამუდამოთ გადაფრენა!

ს. აბულაძე

ღ რ ო

1.

გაზაფხულზე მოკეკლუცე ვარდი ვნახე,
მზის სხივებით ანათრთოლი მოცახცახე,
მოლაჟღაჟე, ვით ყვითელი აბრეშუმი,
თვალ-ქუეჟუნა, მიმზიდველი, ნაზი, ჩუმი;
თმებს უშლიდა და კოცნიდა სიო წყნარი
და ტოკავდა და ღელავდა ნაზ-ნარნარი!..

2.

შემოდგომა არის მკაცრი სუსხიანი,
ქარი დაჰქრის საშინელი, შავ-ფრთიანი
და კენესავენ დაცვივნული ფოთლებიცა,
წყრომის ღრუბლით იმოსება მალლა ზეცა-
დაზრა ვარდი, ტურფა, ქორფა, მოცახცახე
და ქანაობს ეხლა მხოლოდ ეკლისა ხე.

6. ზენობნიელი.

ა კ კ ო რ ღ ი

გალიაში მისაფის მყვანდი,
მისთვის მყვანდი გალიაში,—
სიცოცხლეო, რომ მიყვარდი,
ვერ გაგვცვლიდი ვერა, სხვაში!

მე ვსტკებოდი შენის ცქერით,
შენთან ყოფნით ვნეტარობდი;
რა ვიცოდი თუ შენ ამ დროს
ტყვეობაში ტანჯვას გრძნობდი!..

მაგრამ, მზეო, მეც რომ ტყვე ვარ!
ტყვე ვარ სულით წმინდა გრძნობის
და შენ გფიცავ,—ის ტყვეობა
აჩრდილია ამ ტყვეობის!..

მაგრამ ოდეს შეგიბრალებ,

გავიხსენი გულის კარი,
შენ გაფრინდი, მე დამტოვე
მარტო, ობლად, გულ-მწუხარი!..

...გრძნობის სიმებს გამოვტაცე
ნაღვლიანი ეს აკკორდი
და ოცნების თაიგულად
გიძღვენ იმას, ვისაც გტრფობდი.

ჩემი ფიცი თუ არა გწამს,
ჩემი სიტყვა თუ არ გჯერა,
ყური უგდე თუ რას გეტყვის
საიდუმლო გულის ძგერა!..

ილ. გოგია

შემოდგომა

შემოდგომაა!.. სცივია და სცივია
გაყვითლებული ფოთლები ხეებს;
და ეგ ფოთლები დღეებს მაგონებს,—
ჩემი სიცოცხლის უფერულ დღეებს!..

სცრის!.. მუქი ნისლი გარს ახვევია
გრძნეულ სუდარად არეს მდუმარეს
და ფრთებით ლოკავს ტყეს ჩაყვითლებულს,
ვით სევდის ალი გულსა მწუხარეს;

ცასაც დაჰკვრია კმუნვის ზეწარი,
მზე მოკისკასე წყვილიად შთაუნთქავს;
დაძრწის გრიგალი და ამ გრიგალში
ქვესკნეთის რისხვა,—სიკვდილი სუნთქავს!

მთის ორწოხისკენ მიჰქრის ფოთოლი
მკვდარი, უსულო, გაფითრებული;
ერთხელ უმიზნო სიცოცხლით მჩქროლი,
უმიზნოთ ხეზედ დაკიდებული;

კვლავ ვერ იხილავს გაზაფხულის მზეს
მას ცივი თოვლი დაასამარებს,—
მეც გაზაფხული ჩემის სიცოცხლის
კვლავ სხივს ცხოველმყოფს არ მომაკარებს!

და თვით არ იცის რისთვის სცოცხლობდა,
რად იყო ქვეყნად სიცოცხლე ტბილი,
თუ კვლავ მოწყვეტდა მას ყოფნის ხეზედ
სამარადისო შავი სიკვდილი!..

და ისევ-ისე სცივია და სცივია
გაყვითლებული ფოთლები ხეებს,
და ეგ ფოთლები დღეებს მაგონებს,—
ჩემის სიცოცხლის უფერულ დღეებს!..

ტყე მიიძინებს გაზაფხულამდე,
არ შეუდრკება ზამთრის იარებს,
იმ ტბილ იმედით, რომ გაზაფხულზე
შევების ნორჩ ფოთლებს ააშრიალებს!—

მაგრამ, ვაი მას, ვისაც შავ ბედი
სიმწუხარეში ჰპარავდა დღეებს
და მომავალიც ამოა ფუჭი
არას ჰპირდება, არ ანუგეშებს!..—

...სცრის, ნესტიანი და მუქი ნისლი,
თავს დასწოლია ტყეს ჩაყვითლებულს
და ფრთებს ულოკავს დაცრემლილ სერებს
ვით სევდა მწველი გულს დამწუხრებულს!..

შემოდგომა და ცივი ქარი
ავი სულივით დაისისინებს,
ხან სატანურად მოჰყვება ხარხარს,
ხან მწარედ, მწარედ ჩაიქვითინებს.

და ცა მწუხარე, ცა ნაღვლიანი
არ აფრქვევს მიწას შვების ნაზ სხივებს,—
სცრის! ჩამჰკნარ წალკოტს სამარედ ქცეულს
გულს ტკივილით ცრემლებს აწვიმებს!..

ილ. გოგია.

კ ა რ ლ ი

მთის ნიაგმა შავი წისლი
მთის გადაღმა გადაჰკარგა.
მზის სხივთ კონამ ზღვის გულ მკერდი
ოქრომკედლით ამოჰქარგა!..

შეჰკრთა ვარდი—ღამით შლილი,
ლალის ფრთები შეარხია,
მარგალიტის ცვართა მძივი
ღობილ მდგლოზე დააფრქვია!..

თრთოდა ვარდი, ღია მკერდით
შევების ცრემლი წანწკარობდა
მზის ცელქ სხივებს ჩაეკოცნა,
ეშხით გულში ჩაჰპარვოდა!..

და... კვლავ მწუხრის გრძნეულ ფრთებზე

შეჰკრთა ვარდი ფერ მიხდილი,—
თურმე ტრფობას და სიცოცხლეს
თანვე ახლდა თვით სიკვდილი!..

...მთის ნიაგმა ღამის ჩრდილი
მთიდგან ისევ წამოშალა;
ვარდმაც ფრთები ფერმიხდილი
სამუდამოდ ჩამოშალა!..

ნიავი კი კვლავ ლუკლუკებს
ყვავილთ შორის მოლივლივე
—ეგრე სჰკნება თვით სიცოცხლე,
ეგრე ჰქრება ყოველივე.

ილ. გოგია.

„რისთვის?!“

(ფსიხოლოგიური კტიუდი)

ღილას ის გვიან ადგა.

გაზაფხულის თბილი მზე უკვე მისდგო-
მოდა მის ფანჯარას და გარეთ ეძახოდა
მას. ის წელა ადგა, ჩაიცვა.

უცბათ მან თვალი მოკრა თავის სახეს
საწოლთან დაკიდებულ დიდ სარკეში—
ის მიუახლოვდა მას, დაიწყო ცქერა
შიგ... რამოდენიმე ხანს ის ისე იყო გა-
ჩერებული სარკის წინ და როცა გამობ-
რუნდა—მის სახეზე ღრმა მწუხარება იყო
აღბეჭდილი. მან პირი აღარ დაიბანა...
დაიწყო სიარული ოთახში... კიდევ მი-
ვიდა სარკესთან, კიდევ დააკვირდა თავის
სახეს...

შუბლი—ღრმა ღარებით დასერილი,
ჩაღრმავებული თვალები, შეზნექილი,
თითქმის ზურგზე ვაკრული გულ-მკერდი,
მოხრილი ბეჭები... ყველა ამან მაზე
დამალონებელი შთაბეჭდილება მოახ-
დინა...

— „ის“ მოვა, მალე მოვა... საშინე-
ლი... უღმობელი...

და მან კბილები დაახრქიალა, ხელები
დამუქნა, თითქოს უხილავ მტერს უნდა
ეცესო...

— და მერე რისთვის, რისთვის უნდა
მოვიდეს „ის“ კაცობრიობის ჯალათი სა-
უკუნეთა განმავლობაში — აღელვებული

ფიქრობდა ის—ნუ თუ არ შეიძლება „მისი“ ცოდნა!.. მე კი ჯერ სიცოცხლე მწყურია... ჯერ კი არა—სულ, სულ მინდა ვიცოცხლო... არასოდეს არ მსურს შევხედო მის გაციებულ სახეს, მაგრამ ის მოვა, მალე მოვა...

მან დაიწყო ჩქარა სიარული ოთახში... დაჯდა... წამოხტა უცბათ... გაჩერდა შუა ოთახში...

მის პირდაპირ კედელზედ სურათი „Игра кончена“—გვიდა... სიკვდილი დასდგომოდა ჭადრაკის მაგიდას პატარა პატარა ტომრით ხელში, კრფავდა ჭადრაკის კაცებს და ყველას პარკში უშვებდა... მხატვარს ის აზრი გაეტარებია თავის სურათში, რომ ჩვენი ცხოვრება—თამაშია, გათავდება თამაში და მერე ყველას—მეფესა და უბრალო მომაკვდავს, ყველას სიკვდილი მოგვხვევს ხელს და ჩაგვიშვებს უფსკრულ ტომარაში—მიწაშიო.

— რამდენიმე წუთი ის მისჩერებოდა სურათს... მისწვდა მას, ჩამოგლიჯა და იატაკზედ დაუშვა... უნდოდა ფეხით შემდგარიყო ზედ... შეჩერდა... აიღო... გაშალა და კიდევ დააკვირდა... ისევ იატაკზედ დაახალა...

— როდის ვიციდე ეს საშინელება—იფიქრა მან, და კიდევ თვალი გადაავლო ძირს დაგდებულ სურათს—ჰმ, როდის ვიციდე?!

ვერ მოიგონა... აიღო და შუაზედ ვახია...

— რომ ასე შემეძლოს „შენი“ შეხება, „შენი“ დამარცხება... მაგრამ მე ხომ მომაკვდავი არსება ვარ... „მომაკვდავი“ არსება—წაილაპარაკა მან, დახია სურათის ნახევარი და ბუხარში შეჰყარა, დაჯდა სკამზე და მაგიდას დაეყრდნო...

— და რისთვის ვსცხოვრობ, ფიქ-

რობდა ის, რისთვის გავჩნდი... სანამ მე ქვეყანას დავინახავდი—ჩემი მკვლეელი უკვე არსებობდა... და თუკი უსათუოდ უნდა მომკვდარიყავ—რისთვის ვჩნდებოდი?..

ნუთუ მისთვის, რომ სიკვდილს საკლავი არ შემოლეოდა?... მაგრამ, ესეც რომ ასე იყვეს, მაშინ სიკვდილში უნდა იყვეს რაიმე აზრი; თუ არ ვიცი რისთვის ვცხოვრობ, ის მინდა, უნდა ვიცოდე—რისთვის ვკვდები?!. იქნებ მისთვის ვჩნდებით, განაგრძობდა ის ფიქრს—რომ ერთი წუთით უცქირო ამ ქვეყანას, ერთი წუთით დავსტკბეთ და განუსაზღვრელათ ვიტანჯოთ? მაგრამ რა აზრი აქვს ამ წუთიერ ნეტარებას—რისთვის ვიყვე მე ბედნიერი ერთს წუთს, თუ ამისათვის განუსაზღვრელათ უნდა ვიტანჯო?

თუ ეს ასეა, მაშ მე არ მინდა ეს ბედნიერება, მაშასადამე არ მინდა არც ტანჯვა...

მაგრამ ტანჯვით ვიტანჯები, თუმცა არ ვიცი რა არის ბედნიერება... და ამ ტანჯვას, რომ შეუტრიგდე „ის“ მაინც მოვა... რომ ტანჯვით ბედნიერება გამოვისყიდო, „ის“ მაინც მოვა... რაღა უნდა, რისთვის მოდის, რისთვის ვერასოდეს ვერ ვიშორებ მის შავ აჩრდილს?!

ის მოვიდა ფანჯარასთან, გააღო და გადახედა მოძრაობით მოცულ ქუჩას...

— რა დავარქვა ყველა ამას—სიკვდილი თუ სიცოცხლე?—იფიქრა მან. —ხალხი მიდი-მოდის, ყველა მოძრაობაშია, ვიტყვი ისინი—სიცოცხლობენ, მაგრამ ეს არ იქმნა მართალი—ისინი კვდებიან, დიახ ისინი სიცოცხლობენ და კვდებიან ერთსა და იმავე დროს... სად იწყება სიცოცხლე, სად თავდება იგი?... თუ ის სულ არ არსებობს, და, თუ არსებობს, ნუთუ სასიკვდილოთ?!

მაშ, როგორ ხდება ეს—სიკვდილი მუდმივია, ის არასოდეს არა კვდება, ის თვით კლავს, სიცოცხლე კი იწყება და თავდება... სიკვდილი არ თავდება, მას ბოლო არ უჩანს, ბოლო მისია... ბოლოს მაინც ის მეფობს... მისთვის დრო არ არსებობს, ის თვით დრო არის, დრო კი სიკვდილია, სიცოცხლობა—ნიშნავს—კვდები... და რისთვის ვჩნდები თუ კი ირგვლივ სიკვდილია გამეფებული, რისთვის?!

ის მოშორდა ფანჯარას... ძალზედ

მიარახუნა... მივიდა სარკესთან და ისევ დააკვირდა თავის ჩაღრმავებულს თავლებს...

— რისთვის—თითქმის ტირილით წაიბუტბუტა მან, თითქოს ეკითხებოდა თავის სახეს, მაგრამ სარკედან გამხდარი სახე, რომელსაც უკვე ეტყობოდა ბეჭედი სიკვდილისა, იმავე კითხვას აძლევდა მას—

რისთვის?!. რისთვის?!

მიწიშვილი.

ბედნიერება

(ტეტმაყერიან)

ნურას ვიტყვით ბედნიერებაზე, რომელიც ჩვენ გვსურს, ნურას ვიტყვით...

ვით პატარა ჯრინველი, ბედნიერებაც ადვილი დასაფრთხობია.

ველოდეთ წყნარად. ნურას ვიტყვით და ნუ ვიფიქრებთ. ველოდეთ მოთმინებით. ოცნებასაც კი დაუფაროთ ჩვენ ეს სურვილი.

ბედნიერება, ვით მზე ღრუბლის ნაკეთებში, ოღნავ გამოანათებს და ისევ მიიმალება. ნუ მოუწოდებთ ბედნიერებას, ნუ მივისწრაფვით ბედნიერებისაკენ, ნუ იბრძვით მისთვის. ვით ბავშვები მოუთმინლად და კრძალვით ელოდებიან შობის დამეს, რადგან ფიქრობენ, რომ ქრისტე მოგვა მათთან საჩუქრებით, იმ რიგათ ველოდეთ ჩვენც ბედნიერებას.

თუ მოვა, დეე მოვიდეს, ჩვენ ნუ მივისწრაფვით მისკენ.

ბედნიერება—მზეა, რომელსაც ელოდებიან ნაზი ყვაფილი. ყვაფილი, რომელიც მხოლოდ ერთ დღეს სიცოცხლობენ. თუ დღე ბრწყინვალეა, ისინი იხილავენ მზეს, თუ ღრუბელი ფარავს ცის თაღს, ამაოა მათი ლოდინი. მზეს ვერ იხილვენ. საღამო ჟამს, როდესაც სიკვდილი უახლოვდებათ, ისინი ამბობენ: ამაოთ გავიფურჩქნეთ მზისთვის, ის არ მოვიდა.

დამშვიდებით ველოდები ბედნიერებას, ის სულისთვის იგივეა, რაც მზე იმ ყვაფილათვის, რომელიც მხოლოდ ერთ დღეს სიცოცხლობენ. თუ მოვა, დეე მოვიდეს.

ნურას ვიტყვით ბედნიერებაზე, რომელიც სწყურია სულს.

ვით პაწია ფრინველი, ბედნიერებაც ადვილად დასაფრთხობია.

მის. ბოჭორიშვილი.

ბოროტი მომავალი

(ტატმაიერიდან)

დამწვინდებით, უცქირე ბოროტ მომავალს, რა უყოთ, რომ აუცილებელია? თუმცა შესაძლოა შენ სულ სხვას ელოდი.

ძლიერ სამწუხარო კი არის?

სულ სხვა გვარად შრიალეზბდა ტყე, სხვა ხმით დუდუნებდა მდინარე, ვიდრე მოხდა ის, რაც შექმნა ბოროტმა მომავალმა.

სხვა გვარად ანათებდა მზე, სხვა გვარად მოძრაობდა ხელი და ფეხი, სხვა გვარი იყო სუნთქვა, გრძობა და ფიქრი.

სულ სხვა ადამიანი იყავ ვიდრე მოხდა ის, რაც შექმნა ბოროტმა მომავალმა. რას არ მივცემდი, რომ წარსულზე ფიქრით გამოგღვიძებოდა და არა ოცნებით ბოროტ მომავალზე? მაგრამ სხვაზე არას

ფერზე შეგიძლია იფიქრო, თუ არა მომავალზე.

რას ნიშნავს შენი განვლილი ტანჯვა-ვაგება, მწუხარება, სასოწარკვეთილება მაშინ, როდესაც შენს თვალ-წინ წამოიჭრება ბოროტი მომავალი.

სცხოვრობ ვით სიკვდილით დასჯას გადაწყვეტილი პატიმარი. ყოველი ლუკმა პური მწარეა შენთვის, ყოველი საათი მოცულია საშინელებით, ყოველი მოსახრება სიკვდილია. გესლით აღვისილი ფინჯანი იმყოფება შენს ტუჩებთან, ბასრი ცელი გიჭრის ხელის თითებს, ეკალი გჩხვლევს ფეხის გულში. თრთი, ცახცახებ.

ოჰ, წყეული იყავ, წყეული იყავ, სამ გზით წყეული იყავ ცოდნავ შენი ბოროტ მომავლისა.

მინ. ბოჭორიშვილი.

გულწრფელ მოღვაწისადმი

გულწრფელ აზრებსა ვერ მივიხვდნენ. შენი მოქმედების სარჩულს უკუღმას ხედვენ და ეს გაღელვებს? მერწმუნე, ამისთვის შფოთვა მეტია. ნურცა ქებას, ნურცა გაკიცხვას ნურად ჩაავდებ. სხვა მხოლოდ ენას ატარებს, შენ კი არ დაგეძებს—ასეა სამწუხაროდ უმრავლესობა.

მრავალი ადამიანი მხოლოდ სიტყვით არს უხვი, ქებასაც უმაღ იმეტებს, მაგ-

რამ საქმით კი... აქ დავსხათ მრავალ წერტილი. ზოგი პირადათაც ეცდება უგვანო სიტყვით გული გიმღვრიოს და ზურგს იქით ხომ...

მაგრამ ვინც რა უნდა სთქვას, იარე კი, კეთილსა კვალზე,—ვერ დაგინახვენ? —ნურას დაეძებ, დეე, პირიქით, სათნობისთვის გკიცხონ და გკიცხონ!—მომავალი აღმოაჩენს ავსაც და კარგსაც.—

თითქოს დასამოწმებლად ამ სიტყვებისა, აი, ბანს გვაძლევს წყალის წისქვილიც, რომელსაც ეს არის გვერდთ ჩაუარეთ; გააქვს შხუილი მედიდურად, კმაყოფილის ხმით თითქო ამბობსო; „ვინც რა უნდა სთქვასო—წისქვილმა კი ფქვაასო“, ჩქრიალით მიეჭანება წყალი წინ— მზისაგან გასხივოსნებული.

დიადია მზე! მაგრამ... მზეც ყოველთვის არ მოსჩანს სრულის სიცხადით, მის დაჩრდილვა-დაბურვას ცდილობენ ზოგჯერ ღრუბლები და, ამის გამო მზესაცა ხვდება მწარე სიტყვები:

„საოხრო მზე რას იმალება, სითბო მოგვაკლო“, ან კიდევ: „რას აცხუნებს დასაქცევი მზე—ლამის დაგვწვასო“.

მზე კი, განაგრძობს თავის ბუნებრივ დანიშნულებას და, დგება დრო, როცა მთელის თვისის სიდიადით ისევ ბრწყინვალეებს ცაზე! უხვ სხივებს აფენს კეკლუცათ, მიდამოს—სითბოთი და საამურ კმაყოფილებით აღფრთოვანებს ყოველსა არსსა!!.

ნატ. გიგაური-ვახავე-ვახაონელიძე.

ქართულ კულტურულ მოვებრუდთა საზოგადოება

ოქმი საგრამატიკო კრებისა *)

7 მანისის კრება.

კრება გაიმართა დეკუბრთა სკრებუდის დარბაზში სადამოს სრულ 7 ნახ. საათზე გ. თ. უორდანიას თავმჯდომარეობით.

კრების დაწეებისათნახვე თავმჯდომარე საბჭოს სასედათ წინადადებს აძლეგს დამსწრეთ აიჩნიონ საზოგადოების სამატიო წევრად ებისკოპოსი კირიონი. ეს წინადადება ერთხმად მიღებულ იქმნა.

მიღებულ იქმნენ აგრეთვე ახალი წევრები, რის შეშდეგაც მ. მელიტონ კელენჯერიძემ წაიკითხა თავის მოხსენების მეორე ნაწილი.

6 მანისს წაკითხულ მოხსენების პირველ ნაწილში, როგორც ზემო ნათქვამია, მომხსენებელი შეეხრა ჩვენს მწერლებს და მათს ენას; მეტწილად მაგალითები სიტყვა-კაზმულ მწერლობ-

ბიდგან მოჭყუდა. დღევანდელ კრებაზე-კი, მოხსენების მეორე ნაწილში მან გააჩნია ქართულ გრამატიკის სასედემძღვანელოები.

პირველათ შეეხრა ს. ხუნდაძის გრამატიკას. ავიდოთ საკითხა „ვით“, ბრძანა მომხსენებელმა, სილოვანი ამბობს: „კურდღელივით სტის“; აქ „ვით“ თანდებუდია და სასელობითი ბრუნვას მოითხოვსო. ეს შეუწყნარებელია, ვინაიდან „ვით“ თანდებული კი არა, კავშირია. მაგალითად, „ეს ბიჭი დრიადებს, როგორც ვირა“, რომ შეკამოკლოთ შემდეგი გამოვა: „ეს ბიჭი ვირივით დრიადებს“. ეს „ვით“ შედარებითი კავშირია და უნდა ვისმართთ შედარებით წინადადებაში. მოსკე ჯანაშვილსაც „ვით“ თანდებული ჭკონია.

ჩვენა გრამატიკისები ამბობენ „ვით“ სასელობით ბრუნვას თხოულობსო; ეს მოძღვრება კი შე არ შემიძლიან კავიზიარო; ქვემდებარე თანდებულისგან „ვით“ არის

*) იხ. „განათლება“ № VIII—IX.

დროს დამოკიდებული არ იქნება, პირი-
ქით ქვემდებარისსაგან წინადადების სხვა ნაწი-
ლებია დამოკიდებული.

როცა „ვით“-ს უნდა მივადევნოთ მიცემი-
თი ბრუნვა, მაშინ ჩვენ მიწვევები სასკელო-
ბით ბრუნვას სწერენ და როცა სასკელობითი
უნდა, მაშინ მიცემითს ბრუნვას მიაყოლებენ
სკელზე. აკაკის აქვს ეს ფორმა უსწორით
ნახმარი ერთ თავის ლექსში—მონა ეუბნება
ბატონს „პირუტყვივით მიმინებ“, „ვით“
რომ წინ კადმოვსვით გამოვა უახრობა: შენ
მიმინებ ვით პირუტყვი, პირუტყვს არავის
დამინება არ შეუძლიან. ალ. ყაზბეგი სწერს:
„გაშეშებულსავით იდგა“—უნდა იუვეს—
იდგა გაშეშებულივით. გ. წერეთელი: „სა-
ტის შერისხებულსავით აფეთებდა თავლებს“.
ნამდვილად კი უნდა ითქვას: „ისე აფეთებდა
თვალებს, ვით ხატის შერისხული“.

ივ. ჯავახიშვილი სწერს: „იციან ქარ-
თულსავით“. უნდა იქონს „იციან ქართული-
ვით“. „ჭამელი ამ ენებს ლენორმანსავით
აღარადიულს ეძახდა“ (ივ. ჯავახიშვილის
მაგად.) ნამდვილად კი უნდა ითქვას: „ლე-
ნორმანივით ააღარადიულს ეძახდა“ და
სხვა.

კადავთავალიერით საგრამატიკო ტერმინო-
ლოგია.

ს. ხუნდაძე ანთულებს გრამატიკის ტერ-
მინებს და გარდა ამის ერთხანად არა ხმა-
რობს ერთსა და იმავე ტერმინს სხვა და სხვა
აღაგს. მაგ., ის სწერს: „სახელთა ბრუნვ-
ბას (declinatio) მეორე ადგილს „სახელების
ბრუნვებას“ და სხვა. პრეფიქსებს (სა, შე,
მო, სი) ის სუფიქსად ხდის ს. ხუნდაძე
თავის პრინციპს თვითვე არღვევს: როცა სი-
ტყვას ბოლოში უზის „ს“, მაშინ მიცემით
ბრუნვაში უნდა იქონს „ს“, მაგალითად „ის
—სახელობითი, მიცემითი—მისს“, ხუნდაძე
კი სწერს ასე „მისს“ (ერთ ასოს „ს“).

შეუწყნარებელია კვიციანიძის ტერმინოლო-

გიატ. მის მიხედვით სარკვევით—სარკვევით
ჯერ წარმოდგენა—მსახველობა. მისი აზ-
რით საგანი არის გეგალი და არ გეგალი
(ესე იგი ხილული და განუხებელი). წინა-
დადების ნაწილებია: საუბნი, სახლომნი და
საერთი, არხაიშუმის ეძახის ოდესმნი, შო-
რისდებულს—კროთმა, შეკრებულებით სა-
ხელს—მკონობით სახელს და სხვა.

ამგვარი მაგალითები შეიძლება ბევრი ინა-
ხულს კანმა კვიციანიძის შრომაში და შეტად
სავალად იქნება, სთქვა მომხსენებელმა,
ასეთ არეულ-დარეული ტერმინები მივაწოდოთ
თათბს.

ნაირ-ნაინად ხმარობს ტერმინებს მოსე
ჯანაშვილიც: წინასიტყვაობას—მეთაურს, უწოდ-
ებს, შემოკლებას—შეღვევას, სწერს „კან-
კლედობა“ და იქვე ფრჩხილებში მარტავს—
ბრუნვა, დასაკვითი—იქვე უწერს—ხმის ამი-
ლოება, ან ერთი ტერმინი უნდა იხმაროს კა-
ნმა ან მეორე, ასე გაურჩევლად ხმარება ტე-
რმინებისა ბავშვს ცოდნას ვერ შესძენს, ესე-
ვე სწერს ზმნების შესახებ: „ზმნის დარგი
ანუ გვარი“, „ზმნის სახე—ზმნის მაგვარი“,
„ზმნის სახეობანი: დასწეისი, სიგრძე, და
დასასრული; „ზმნის აქვს ხუთი კილო“ და
იქვე ფრჩხილებში უწერს „დახრა“. აი ასეთი
მრავალფერობა ემჩნევათ ჩვენ გრამატიკისებს
ტერმინოლოგიის ხმარებაში. გარდა ამისა, მ.
ჯანაშვილს თავის გრამატიკაში მოუქცევია
ისეთი მასალა, რომელსაც ადგილი გრამატი-
კაში—სახელმძღვანელოში კი არ უნდა ჰქონ-
დეს, არამედ სამეცნიერო შრომაში. მაგალით-
თად, „მასწავლებელი—მეცემელი—მინძელი“;
„კარგია—კარგი არს—კაის—კას და სხვა.

ქართულ გრამატიკის სადა საკითხს შეა-
გნის სიტყვა „ვაღვიარებ თუ ადვიარებ“.
ეს სიტყვა, მომხსენებელის აზრით, წარმო-
მდგარია ზმნიდან „რება“, ად—თავსართი,
„ვ“ კიდევ პირის მხვენიებული. იმერეთში
ამბობენ „ადვიარებ“ ესე იგი პირის მხვე-

ნებელი ,,ვ“ თავსართის და ზმნის შუა მო-
 აქციეს ამ გვარად ,,დ-ვ-იარებ“. აღმოსავ-
 ლეთ საქართველოში ამბობენ ,,ვაღვიარებ“
 ეს კი სმენისთვის მძიმე გასაცნობა და გარ-
 და ამისა აქ არეულია ზმნის პირველ სახე
 სახელ-ზმნისთან.

აგრეთვე გარკვეულია ქართულ გრამატიკა-
 ში დაბლაობა დნენ თუ დენ. შემოკლების
 პრცესს დიდი მნიშვნელობა აქვს, ეს პრც-
 ცესი მე მგონი უფრო სიმარტივისკენ წაგვი-
 უყანს. ავიღოთ მაგალითად:

მოკვდნენ და მოკვდენ

შეუდგნენ და შეუდგენ... ეს ორივე ფო-
 რმა სწორა გრამატიკულად; რომელი მივი-
 დოთ? რომელია უფრო კანონიერი? რომელს
 მივცეთ უპირატესობა? უფრო ,,დენ“-ს,
 ვინაიდან შემოკლების პრცესი ამ სიმარტი-
 ვესთან მიგვიყვანს.

იგ. ჭავჭავაძის ენა. ჩვენი პატივცემუ-
 ლი მეცნიერი, ი. მაჭავარიანის შენიშებით
 (ჟუნალ ,,თეატრი და ცხოვრება“) ხან
 სრულს ფორმას ხმარობს ზედშესრულისს,
 ხან მოკლეს. შემოკლებული ფორმებია:
 ,,ქართველ(ი) ერის ისტორია“, ,,სამ(ი) სა-
 უკუნის“, ,,ერთ(ი) რვაჯ ჭვის“, ,,კავა-
 სურ თქმულებით“ და სხვა.

სრული ფორმებია: ,,თვითჟულის სამის
 ღვთაების შესახებ“, ნამდვილად კი უნდა
 ,,თვითჟული სამი ღვთაების შესახებ“ და
 სხვა.

მრავლობითი რიცხვი სიტყვა ,,კარი“-სა
 იქნება ,,კარები“ და არა ,,კარებები“, ვინ
 იტყვის—კაცი—კაცებები, არამედ კაცები.

დაწეობას თუ დაწეობას, მღვეობს თუ ღე-
 ვეობს, სამზღვარი თუ საზღვარი. ამ სიტყვე-
 ბში კანონიერია უფრო მეორე ფორმები, ესე
 იგი, დაწეობა, ღვეობი, საზღვარი. ჩვენი
 მეცნიერი ხმარობს: ,,სამწერლობო ენა“—
 სჯობიან კი სამწერლო ენა, ,,შესასწავლე-

დი“—სჯობიან ამის მაგივრათ ვსწერათ—
 შესწავლილი.

მოქმედებით ბრუნვაში ჩვენი მეცნიერი მუ-
 დაში სწერს დაბლაობას ,,დ“. მაგალითად:
 კარგი—კარგად. აქ სრული სისწორით არის
 დაცული გრამატიკული ფორმა. თანდებული
 ,,გან“ მითხროვს სახელობით, ნათესაობით
 და მოქმედებითი ბრუნვას, აქაც ჩვენს მეცნი-
 ერს სწორე უხმარია ფორმა ,,ქალაქითგან“.
 (მოქმედებითი ბრუნვა=ქალაქით X გან).

ჩვენი ენა შერეულია, ბრძანა მ. მელი-
 ტონმა, ამ სენს რამე წამალი უნდა გამოი-
 ნახათ, რომ თავიდან ავიცილოთ გადაგვა-
 რება. მომხსენებელმა მიგვითითა მრავალ პრაქ-
 ტიკულ ზომასზე, რომელთაგან აღვნიშნავთ
 ზოგიერთს. 1. ერთგული სკოლისა და დის-
 ტანდინის შექმნა. 2. დაკვირვება და სიფრ-
 თხილე წერა-დაზარაკის დროს. 3. დროცა-
 მოშვებით ქართულის ენის მასწავლებელთა
 კრება და ანკეტა. 4. სპეციალური საგრამა-
 ტიკო კომისიის დაარსება. 5. სპეციალური
 ჟურნალის დაარსება, სადაც ქართ. გრამატი-
 კის საკითხები ირვეოდეს. 6. საერთო გრა-
 მათიკის შედგენა და ხმარება.

საუურადღებო და შინაარსიანი მოხსენები-
 სათვის მ. მელიტონი ტაშით დააჯილდოეს.
 შეშდეგ გაიმართა კამათი.

3. მილიანაშვილი. ,,ვით“ კავშირია. მის
 შემდეგ იხმარებიან დამოუკიდებელი ბრუნვა—
 სახელობით და სხვა ბრუნვებიც. გამონაკლისს
 შეადგენს—ჩემსავით, ხესავით და სხვა.

ს. გორგაძე. ,,ვით“ თანდებულია და
 ,,ვითარცა“, ,,როგორც“-ს როცა სიტყვა
 ხმოვანზე დაბლაფდება (ა, ე, ი, უ), მა-
 შინ ,,ვით“ მიცემითს ბრუნვას მითხროვს.
 მაგად., მამა—მამსავით და არა მამავით,
 რეა—რეასავით და სხვა. მ. მელიტონმა
 ბრძანა აბა მიჩვენეთ ისეთი თანდებული, რა-
 მედიც სახელობით ბრუნვას თხოულობდეს.

ასეთი თანდებული არის „თვინიერ“. ანტონი რავანის ცხოვრებაში არის ამის მაგალითი რომ „თვინიერ“-ის შემდეგ სახელად იყოს. „აბა არს სხვაი შჯული თვინიერ შჯული ქრისტიანეთაი“ (იხ. ყიფშიძე. ანტონი რავანის ცხოვრება და წამება. ჰეტრეს ქალაქი. 1913 წ. 86 გვ. მე-19 სტრიქონი).

ლ. ბოცვაძე. „ვით“ თანდებულაო? გვეკითხება მამა შელიტონი. მე მგონია, რომ ვით თანდებულა, მაგრამ განსხვავდება კი სხვა თანდებულებში. იგია შემოკლებული ზმნის ზედა ვითარცა, დასმის სიტყვის თავშიან ცალკე და ბოლოში შეერთებულათ. ეს რომ თანდებულა სჩანს იქიდან, რომ ვერც ერთს სიტყვას ა-ზე, ე-ზე, ო-ზე და უ-ზე დაბოლოებულს ვერ იზოვით ქართულში, რომ არ იყოს მიტეხით ბრუნვაში თუ კი ვით ახლავს მაგ. ხესავით, კატასავით, ოქროსავით, კუსავით და სხვა. მაშასადამე ვით თანდებულა და ითხავს მიტეხით ბრუნვას, მაგრამ აუ სიტყვა ი-ზე დაბოლოებული, მაშინ, „ვითთან“ ერთად უფრო ხშირად სიტყვა სახელად ბრუნვასა, გურდელივით, ბუღბუღელივით, კაცივით, ქალივით და სხვა. მაგრამ აქაც უსათუოდ გამონაკლისს შევხვდებით — თუ ზმნა მითხრავს რომ ი-ზე დაბოლოებული სახელი მიტეხით ბრუნვაში იყოს, მაგ. სძინავს გურდელს, ბუღბუღელს — იტყვიან გურდელსავით, ბუღბუღელსავით. ის მაგალით. „ვირუტევივით მიმინებ“ სწორი ქართული არ უნდა იყოს, რადგანაც შენ იმინებ ვირუტევს — მეც ვირუტევსავით მიმინებ. ასეთი წესით უნდა იყოს დაცული, ჩემის აზრით, თანდებულის ვით ხმარების შესახებ წერასა და ლაზარაკში.

რატომღვილი. ვინაიდან ეკ ფორმები გაუკებრბას არ იწვევს, ამიტომ ამაზე კამათი შეტია.

გ. იმნაიშვილი. მითხრავს, რომ განუმა-

რტონ რა მნიშვნელობით იხმარება „კაცსავით“ და კაცსავით?

მ. კელენჯერიძე. თუ ზმნა ითხავს მიტეხით, მაშინ „ვით“ მიტეხითთან დასმის, თუ სახელად, მაშინ სახელადთან.

ვალვიარებ თუ აღვიარებ?

3. მირიანაშვილი. ძირითადი სიტყვა ამ ზმნის არის „არება“ აღ — თავსართი უფლებათვის წინ უძღვის, ასე ვ ჩვენი მწიგნობრების მიერ არის ჩართული და ისიც ნაძალადეგ, ისევე როგორც რუსთველს უსწორებენ ზმნის უღვლილობის დროს მაგ. ვუწერ — „უწერ“-ის მაგიერ ეს რედაქციების ბრალია.

ს. გორგაძე. ეს „ვ“ კაბინეთის ბრალი არ არის, ცხოვრებაში გვხვდება, თუმცა კი ძველს მწერლობაში არ იყო ხმარებული იქ, სადაც ესაა ხმარობენ. მას ჩვენ ახგარიში უნდა გაუწიოთ, ვინაიდან „ვ“ ზირის აღმნიშვნელია

მღვდ. ქრ. ცეცქიშვილი. ქართულს ენაში ნაცვალ სახელი ზმნასთან ძალიან ხშირათ არ იხმარება. „უ“-ს წინ ზირველი ზირის ზმნის წინ რომ „ვ“ არ დავსვათ აზრი ხშირად გაუგებარი დაჩება. მაგ. „მატარებელს უნდა გაუსწრო“, აქ გაუგებარია, ვინ უნდა გაუსწროს: მე, თუ შენ. აქ „ვ“ უსათუოდ სჭირთა ზირების გასაჩვენად.

კამათის გაკრძელება შემდეგი კრებისთვის გადადო; კრების დიდი საზოგადოება დაესწრო და დასრულდა 11 ნახ. საათზე.

8 მაისის კრება

კრება გაიმართა სამკურნალო დაბაზში სადამოს სრულ 7 1/2 საათზე გ. თ. ჟორდანიას თავმჯდომარეობით.

თავმჯდომარე სჭირდა სოფლის მ. მელიტონის მიერ წამოყენებულ საკითხების

ქართული ენის ლექსიკონი

რიგ-რიგათ, სათითაოთ განხილვას და სთხოვს მოკამათეთ ეს წესი დაიცვან.

თავდაზივრეულად წამოყენებულია გასარჩევად ფორმები დნენ და ნენ.

3. მირიანაშვილი. ჩვენს ძველს მწერლობაში ქართულ წნებს ქჭმნდათ ერთგვარი ფორმა (ნამუსა და ნატვრით კილფში) იმისდა მიუხედავად თუ როგორი იყო ეს წმნა: მოქმედებითი თუ გნებითი. ეს ფორმა გასლავთ „ეს“.

გვფ.-ტე. ვკითხილობთ „მოვიდეს სრულნი არაბნი“, ან კიდევ სლავთა წერილში: „და მოუზდეს მას (იესოს) ფარისევლნი და სლდეუკველნი“. ფორმები მოვიდეს და მოუსდეს უდრის ეხლანდელს მოვიდნენ, მოუსდნენ. ამ „ს“მა განიცადა ევოლუცია. ჭერ ისევ მეთუ საუკუნეში გაშჩნდა „ნ“.

ამისი მაგალითი სლავთა წერილშიც გვხვდება და ვეფხის-ტყარასწშიც. „ისარებდენ ძენი ისრკელისანი“ (აქ ნატვრითი კილფა, დეე ისარებდენ ძენი ისრკელისანი). ეს ისარებდენ უდრის ძველს ფორმას—ისარებდეს. „შესნდენ მეფე და ავთანდილ“, აქაც ენ ნახმარია ძველი დაბოლფება „ეს“ის მაგიერ. ბოლფს კიდევ შემოვიდა ხმარებაში დნენ. მასსლდამე არქაიკული ფორმა უოფილა „ეს“, შემდეგ დენ და ბოლფს—დნენ. იმერეთში ეს მაგიერ გამოსტქვამენ დენ-ს, ხოლფ ამერეთში დნენ-ს. იმერეთში—წავიდენ, აქ კი წავიდნენ. გარდა ამის სტკირთა გარკვეული სსხე ქჭმნდეს ამ ორ ფორმის ხმარებას.

დენ დამოკიდებულ სსხეს უნდა სსტავდეს, დნენ-კი ჩვენებით სსხეს. როგორც იმერეთში, ისე აქ ამ ორ ფორმას (დენ და დნენ) არეულად ხმარებენ, ესე იგი, არა თავთავის აღვას. როცა გვსურს აწმყო დროის მრავლობითი რიცხვის მესამე პირის ხმარება დამოკიდებით სახედ (составит. наклонение) მაშინ უნდა ვწერდეთ დენ, უკეთუ სტკირთა ნამყო დროის მრავლ. რიცხვის მესამე პირის ხმარება ჩვენებით სახედ (ИЗЪ-

ЯВИТ. наклонение) მაშინ ვწერდეთ დენ.

მლ. ქრ. ციცქიშვილი. წავიდნენ და წავიდენ ერთი და იგივეა—ნატვრითი ფორმაში იქნება იგი თუ ბძანებითი ხმარებული. ნატვრით კილფში იმერელი ამბობს „წავიდონ, იკითხონ“ ორ აზროვნობას თუ არ ვხვდებთ მაშინ მარტივი ფორმა დენ უნდა ვიხმაროთ.

გ. იმნაიშვილი. უეტველად უნდა დარჩეს ხმარებაში როგორც დნენ, ისე დენ; თუ არა და არა რა გარჩევა იქნება ფორმებში ჩავიდნენ და ჩავიდენ. პირველი ფორმა (ჩავიდნენ) სლავს მიმართულებას ზევიდგან ქვეით, ხოლფ მეორე ფორმა (ჩავიდენ) ორსზროვანია, თუ არ გვექნება დაბოლფება დნენ, მაშინ ის გამოსტავს მოქმედებას ან ავს, ან კარგს. მაგ. მე ჩავიდენ ან ავს, ან კარგს.

3. მირიანაშვილი. სტკირთა ორივე ფორმა, მხოლფდ თავთავის აღვას უნდა ვიხმაროთ.

აღ. კიჭინაძე. სჩანს, რომ ერთგან ერთი ფორმა იხმარება ორი სხვა და სხვა ფორმის მაგიერ. ვიხმაროთ ორივე ფორმა, და ის ფორმები, რომლებიც იმერეთშია დაცული, მოვიშველიოთ სავარსატიკო საკითხთა გასაშუქებად.

შალამბერიძე. ევოლუცია, როგორც სჩანს, მუდამ გამარტივება არა უოფილა. განვითარება ჩვენ ზევით აგვიფვანა და ჩვენ კი გვინდა ქვეით დაგზრუნდეთ.

მლ. ქრ. ციცქიშვილი. აღვნიშნავ ერთ ფორმას, რომელსაც უურადდება უნდა მივაცდიოთ. ფორმა „დონ“. იმერეთში ამბობენ: წავიდონ, მოვიდონ, დაესწრონ. უველად გუთხეში დარჩენილია ჩვენი ენის მარგალიტები და ჩვენი ვაღია ისინი ვკრიფოთ.

3. მირიანაშვილი. იმერეთში ენას უვარს გაერთფერება ფორმებისა, ქართლკახეთში კი დიფერენციალია არის. მაგა-

ლითად, იმერეთში ამბობენ ისინი წევან და ეს ფერმა წაწარმოების მსაღობით რიცხვის მესამე შიკრიდამ (ის წევს—ისინი წევან) ამერეთში კა ხმარობენ წევანან, აქ კი დიფერენციატია არის, ის წევს—ისინი წევანან.

გ. იმნაიშვილი. არსად იმერეთში არ არის ფერმა „წევან“. (თუმცა ბ. იმნაიშვილმა განაცხადა რომ იმერეთში არ იხმარება ფერმა წევან-თ, მაგრამ რომ გადაშეღოს ს. ხუნდაძის გამოკვლევა „სალიტერატურა ქართული“ მე 75 გვერდი იქ სწერია: წევანან თუ წევან? „იმერეთში იხმარება ფერმა წევან... და, ჩემი აზრით, ბრძანებს ს. ხუნდაძე, კარგი იქნება, რომ წევანან-ის მაგიერ წევან ვიხმაროთ“... იხ. ს. ხუნდაძე. სალიტერატურა ქართული, 75 გვ., ქუთაისი, 1901 წ.)

ლ. ბოცვაძე. დენ და დენ ესხანდელი საკითხი არ არის. საბას, გურამიშვილს და სხვა ძველ მწერლებსაც ნახმარი აქვთ დენ-იც და დენ-იც. სიმარტივე მუდამ სჯობიან. დენ-მა უნდა დრო-ჟამი მოჭამოს და გამეფდეს დენ თუ კი ორ აზრთვინებს ან უაზრობას არ შექვამის.

მექმედებითი ბრუნვას რა დაბოლოება მიუცვთ ითვან თუ იღვან?

ბ. მირიანაშვილი. მექმედებითი ბრუნვა ბოლოვდება „თ“-ზე. სწერდნენ და ლაზარაკობდნენ—სახლითგან. თ—გ-ის წინ გაზაგრდა და იქცა დ-ად; მაგ. სახლიღვან, რათგან, თ გაზაგრდა და ვამბობთ რაღვან. მექმედებითი ბრუნვა თანდებულთან შეკრებით აღნიშნავს მიმართულებას. ეს „ღან“ ჩვენში აღკრბეიჯანის გავლენით უნდა იყოს შემოსული, თათრულად ამბობენ: სტამბოლღან. საჭიროა კლასიკური ფერმა იხმარებოდეს, ესე იგი, სახლითგან, ვინაიდან ეს უფრო სწორე ფერმაა.

ალ. ჭიჭინაძე. დავიცვათ ძველი ფერმა.

ამბობენ მარჯვნივ წავიდა და მარჯვნივდგან წავიდა.

გ. იმნაიშვილი. გან დ. ჩუბინაშვილის განმარტებით ვალი თგან წარმოსდგა და უჩვენებს მიმართულებას. დგან—იხმარება მაშინ, როცა მექმედება შიგნიდან გარეთკენ არის მიმართული, ხოლო დან—როცა გარედგან შინსკენ მიდის.

განვითარებით ბრუნვა რაზე დაბოლოვდეს დ-ზე თუ თ-ზე?

მ. კელენჯერიძე. ვიდრე ვიქონიებდეთ მსჯელობას მასზე თუ, როგორ დავაბოლოოთ განვითარებით ბრუნვა, საჭიროა გამოვარკვიოთ რა უწოდოთ ამ ბრუნვას? ჩვენი გრამატიკისები სხვა და სხვა ნაირ ტერმინს ხმარობენ და ეს არეგ-დარეგას იწვევს.

ბ. მირიანაშვილი. სჯობიან დაჩვენ განვითარებითი.

გ. იმნაიშვილი. ს. ხუნდაძის აზრით აქ ვნებას და ამიტომ ეს ბრუნვა ვნებითი იქნა. ჩვენ მივიღოთ ან განვითარებითი, ან მიმართულებითი.

მ. კელენჯერიძე. როცა ტერმინებს ვირჩევთ, შირველ ეოვლისა ჩვენ უნდა მივაქციოთ ყურადღება დაბოლოებას, ჩაუგვირდეთ მას, თუ ის დაბოლოება რას იძლევა. ერთი და იგივე დაბოლოება „იღ“ ხან მიზნითი ცნებას გვაძლევს და ხან ვითარებითი გარემოებას. მაგალითად, ვზღვი, რომ გამოვიდეს კაცად, აქ მიზანია; ვწერ კარგად—ეს კიდევ ვითარებაა. მაინც და მაინც ჯერ ნუ აჩვენებთ არჩევანში.

ლ. ბოცვაძე. ვნებითი ბრუნვა ნაშნავს მას, რომ ერთი საგანი მეორედ გარდქმნივა. უკეთესი იქნება ამ ბრუნვას უწოდოთ ან ცვალეზადი, ან გარდაქმნითი.

ალ. ჭიჭინაძე. ერთი ჩვენი გრამატიკოსთაგანი (მ. ჯანაშვილი) ამ ბრუნვას უწოდებს ზმნის ზედათს და ეს იქნებ მასლად გამოვადგეს.

ქართული ენის დროებითი სკოლა

თ. კიკვაძე. ჩვენ აქ ორ ცნებას ვრევთ. ს. ხუნდაძის აზრით არსებითში ჩვენ უნდა დავსვავთ დ—, ზმნის ზედითში—თ.

მ. შალამბერიძე. ის რაც იქცევა ამაღ თუ იმაღ— გვიჩვენებს ვითარებას, ამიტომ ვინმარათ ვითარებითი, ან განვითარებითი.

ალ. ჭიჭინაძე. სჯობიან განვითარებითი ვინმარათ.

გ. იმნაიშვილი. ანტონ კათალიკოსს არა აქვს ტერმინი განვითარებითი, პირველად ეს ტერმინი შემოიღო დ. ჩუბინაშვილმა, უმჯობესი იქნება საყოველთაოდ იქნას შემოღებული ეს ტერმინი.

კრება ეთანხმება უკანასკნელ აზრს.

ს. ლაღიანი. მე მაინტერესებს პრინციპიალური საკითხები, ენის კანონთა საკითხი. როცა ლამაზაკებენ მოწმად მოხუცთ ძველი მწერლობა, ცოცხალი ენა და ფონეტიკა, ამ სამს წყაროს ასახელებენ ენის საფუძვლიანი ცოდნისა და წერისათვის. მაგრამ რომ გადავთავაღიეროთ ძველი მწერლობა— ვეფ. ტყეოსანი, ვისრამიანი და აგრეთვე ახალი მწერლობა— ჩვენ იქ სისწორეს ვერ ვხსნავთ. სწერენ სხვა და სხვა ნაირად— არ არის ერთ-

ფეროვნება, ერთ-გვარობა წერის დროებითი ვა ცოცხალ ენაში. კანონი— ნორმა, კანონი ხატავს იმას, რაც რადიკალურად გამოირეზებულა. მომეტათ მე ეს კანონი, რომ მის მიხედვით ვისჯობდვანყოფი.

ილ. ნაკაშიძე. ჩვენ რომ ვიწამოთ მარტო ერთი რამ მტკიცე შეუწყვეველ საფუძვლად— ეს შეცდომა იქნება. არსებობს ადამიანის შემოქმედლობა, შეიძლება ესა თუ ის ფორმა ძველს მწერლობაში— და ცოცხალს ენაში მოიძებნებოდეს, მაგრამ შემოქმედს ადამიანს ჩვენ ვერ შევზღუდავთ. თუ ის რაიმე ახალს ფორმას, კანონს შექმნის— ის მიღებულ უნდა იქნას; აგრეთვე შეიძლება ჩვენი სამშობლოს რომელსამე კუთხეში ახალი— სრულიად არეოთილი ფორმა შეიქმნას ამგვარ რამეს კი ეველგან გზა უნდა მიეტყოს.

ალ. ჭიჭინაძე. ჩვენ მარტო ერთ წყაროს ვერ დავადგებით, ანამედ სამივე წყაროთი უნდა ვისარგებლო.

ამით გათავდა კამათი. მ. მუჯიტანმა, აგრედვე დამსწრეთ, საჭიროდ სცნეს, რომ ამ გვარი კრებები საგრამატიკო საკითხთა განსარკვევად ხშირად გამართოს ხელში.

წერილი რედაქციის მიმართ *

მოწვალეო ხელმწიფე, ბ. რედაქტორო!

ნათლებამ“ ნიშნში ამომიღო მე და ცდი-

მს ერთი ხანია, თქვენმა ჟურნალმა "გა-

რძის წინაშე და ბოდიშსაც კი მოიხდის, როგორც მკითხველების, ისე ბ-ნი ვ. ჯაფარიძისთან. ამ ჟამად კი რედაქცია იზიარებს ბ-ნი კახაბერიას აზრს და წინადადებას აძლევს ბ-ნს ჯაფარიძეს ზასუსი ბ-ნ კახაბერს შრესის საშუალებით განსცეს, რომ მკითხველმა თვითონ დასდოს შესავარი. რედაქცია აქვე აცხადებს, რომ ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის თავის-განსამართლებელს ზასუსს, თუ მოისურვებს, სიმოწივებით დაუბეჭდავს. რედ.

*) ვბეჭდავთ ამ წერილს სრულიად უცვლელად. აქვე ვბეჭდავთ ბ-ნი კახაბერიას ზასუსს; რედაქცია მუდამ კრიტიკა ვისმე ცილი დასწამოს. თუ ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე საბუთიანად დაარდვეს იმ ფაქტებს, რაც ბ-ნი კახაბერს აქვს აღნიშნული, რედაქცია სიმოწივებით მიუგებებს ამას და თავის თავს და ბ-ნი კახაბერსაც დაშინაშავთ ჩათვლის ბ-ნის ჯაფა-

დობს ქართველ საზოგადოებაში გაავრცელდეს ჩემსა და ჩემს მოღვაწეობაზედ უაღბო აზრები. რასაკვირველია, „განათლებას“, როგორც პერიოდულ ორგანოს არამც თუ ნება აქვს, პირდაპირ მოვაჯავა, ანგარიში გაუწიოს ყოველივე მახინჯ და უმგვანო მოვლენას, რომელთაც რაიმე ვნება მოაქვთ ქართული საქმისთვის. თუ მართლა ყურნაღი „განათლებას“ მე და ჩემ მოღვაწეობას ჩვენი საზოგადოებისათვის მართლა უფლად მავნებლად სთვლის, როგორც ესლა მოვასწავთ, მოვაჯავა ყოველივე ეს აღნიშნოს, მხოლოდ ერთის პირობით: უეჭველად ყოველივე ბრალდება დასაბუთებული უნდა იყოს, რათა საზოგადოება დაწმუნდეს და შესაფერი მსჯავრი დასდოს. თქვენს ყურნალ „განათლებასში“ (№ VII, სექტემბერი 1915 წ.) თქვენ მოათავსეთ ბ. კახაბერის წერილი (შინაური მიმოხილვა), სადაც, სხვათა შორის, შემდეგია ჩემზედ ნათქვამი:

„რაც უნდა საურადადებოდ იყოს ისეთის კაცისგან რჩევის მიღება, როგორც ბ. ჯაფარიძე თავისი წარსულითა და აწმყოთი, ყველა თავისი ერისა და სამშობლოს მოყვარე აღამიანისათვის სათაკილოა (კურს. ეველგან ჩემია. ვ. ჯ.) როგორც ერთ დროს ქუთაისის გუბერნიაში ბ-ნი მკურნალი შეადგენდა მარჯვენა ხელს ცნობილ ლევიტსკისს მუნჯური მეთოდის გატარებაში, ისეთივე და მეტაღაც განჯის გუბერნიაში ვას. ჯაფარიძე აღმოჩნდა. ვინ შეეფლდა განჯის გუბერნიაში ლევიტსკის „მუნჯური“ მეთოდის გავრცელებაში?—ვასო ჯაფარიძე. ვინ მუშაობდა ლევიტსკისთან ერთად ცნობილის Купец-ის შედგენა-შესწორებაში?—ვასო ჯაფარიძე. ვინ ახორციელებდა ზედმიწევნით ლევიტსკის აზრს განჯის საქალაქო სკოლაში?—ვ. ჯაფარიძე. ვინ ჭეუჭადა განჯაში სამაგალითოდ ლევიტსკის მისი მეთოდის განსახორციელებლად?—ვ. ჯაფარიძე.

რას ურჩევდა ლევიტსკი „მუნჯურ“ მეთოდის პრინციპიალურ მოწინააღმდეგე მასწავლებლებს? წადით და ნახეთ ვ. ჯაფარიძე, როგორ ახორციელებს პრაქტიკულად ჩემს მეთოდსა... ვინ შეითვისა ზედმიწევნით ლევიტსკის დუხჭარი მეთოდი უფლადანოდ და მის განხორციელებას შეუდგა საქართველოში ქართველებისათვის და გამოსცა ასეთი სსხელები?—ვასო ჯაფარიძე. ვინ უფლადა 81 წლის კეკელს თელავის კურსებზე და პირველ განყოფილებაში არითმეტიკის გაკვეთილი მისცა რუსულად? ვ. ჯაფარიძე. ვინ აწმუნებს სიტუიერად ამ უამად ქართველ საზოგადოებას, რომ მას ქართული საქმეების გამო გული შესტკივა და საქმით კი სხვანაირად იქცევა? ვასო ჯაფარიძე. ან რა დაეჯერება ისეთს კაცს, რომელიც შენთან ვითამ შენაინა და სხვასთან სხვისი?*

ეველა დაგვეწმუნება, რომ ვინც ბ. კახაბერის წერილის ამ ადგილს წაიკითხავს, ზიზღით შემოგვხედავს ჩვენ და სამშობლოს მტრად დაგვასახვს. მე პატარასანი რედაქტორი ასე მუავს წარმოდგენილი: როდესაც იმის ვინმე მიუტანს ვისიმე პირთაგანის შემლახველს და მიწასთან გამასწორებელ წერილს, იგი (რედაქტორი), თუ კი საჭიროა სცნობს ასეთა წერილის დაბეჭდვას, უპირველეს ყოვლისა ავტორს მოსთხოვს უტყუარ საბუთებს და, როდესაც დარწმუნდება ავტორის სიმართლეში, მხოლოდ მაშინ მოათავსებს თავის ორგანოში ასეთ წერილს. როდესაც თქვენ, ბ. რედაქტორო, ჭბეჭდვად ბ. კახაბერის წერილს, ისიც უშენიშვნოთ, უეჭველია, ხელთა კტონდათ უტყუარი საბუთები, ზემო აღნიშნულ წერილში მოყვანილ ფაქტების დამამტკიცებელი. რაკი ეს წერილი სრულად დაუსაბუთებელია და შესაძლოა შკათხველს ეჭვი დაუბადოს წერილში მოყვანილ ფაქტების სინამდვილეში,

უმორჩილესადა გთხოვთ, თქვენი უკანა-
ლის უმახლავებელს ნომერში გამოამუშავ-
ნოთ საქიყნოდ ეს საბუთები, რომელნიც,
უგუჯუჯია, ხელთ გექნებათ, უამისოდ, მე
დაწმუნებული ვარ, თქვენ, როგორც უკვე
გამოცდილი რედაქტორი, ზემო აღნიშნულ
წერილს ან სულ არ დაბეჭდავდით, ან შეს-
ფერ შენიშენს გაუგებებდით. ამ საბუთების
გამომუშავებას მოვითხოვ კიდევ, და უმე-
ტესად, იმატომ, რომ შექლება მომეცეს

შესაფერი მასუნი მოვითხოვთ ^{განათლების}
ან თქვენ, ბ. რედაქტორო, ცილის წამები-
სათვის, თუ, ვინცაა, ეს საბუთები ვერ
წარმოადგინეთ.

დავითები თქვენი ზატ. მტემ.

ვ. ჯაფარიძე

P. S. გთხოვთ ეს წერილიც მოათავსოთ
„განათლებისავე“ უმახლავებელს ნომერში.

ვ. ჯ.

24/X 1915 წ.

ჩემი მასუნი

ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე, როგორც წინა
წერილიდან სჩანს, საბუთებს თხოულობს,
ვითომ მისი „მოღვაწეობის“ შესახებ
ყალობ აზრს ვავრცელებდეთ და ცილის
წამებას გვაწერს.

კეთილი და პატიოსანი! მაგრამ არა
გვგონია ის საბუთები, რომელზედაც
დავამყარეთ ჩვენი აზრი ჯაფარიძის პი-
როვნების შესახებ, ვისმესთვის საიდუმ-
ლოს შეადგენდეს; ვერც ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე
გაიმართლებს თავს, რადგანაც სწორედ
ერთ საბუთად მისი სიტყვები, მის მიერ
ხელმოწერილი ხელში გვაქვს. აი ბატო-
ნებო ვ. ჯაფარიძის სიტყვები: „თუ გნე-
ბავთ მე ვაწერ ჩემს თავს იმ ზატის, (ხა-
ზი ჩემია) რომ დავაჯერე ლევიტსკი ად-
გილობრივს ენებზე გადათარგმნით გა-
მოცეა თავისი სახელმძღვანელოები და
ქართულადაც მე გადავუთარგმნე“ (ოქმი მე-
დიატორეთა სასამართლოსი 13 დეკემ-
ბერს 1911 წ. შემოქმედებისა და ვ.
ჯაფარიძის შესახებ). ბ-ნს ვ. ჯაფარიძეს
დოდ „მოღვაწეობად“ მიაჩნია ლევიტ-

სკისთან ერთად მუშაობა ცნობილი
„Курь“ -ის შედგენა-შესწორებაში და
პატივსაც აწერს თავის თავს, რომ ქარ-
თულად თვითონ უთარგმნია. თუ რა-
გვარი მოღვაწეობაა ეს, ყველასთვის ცხა-
ლია. ცხადია ისიც, რომ ასეთს შრომას
თავის ერის მოყვარული და პატივის-
მცემელი ადამიანი უნდა თაკილობდეს
და არამც თუ ქებით იხსენებდეს თავის
თავს ასეთის საძრახისი საქციელით. ყვე-
ლამ ვიცით, რას წარმოადგენდა თავის-
თავად ამ ჟამად დასამარებული „Курь“-ი
და რა ღირსება შეემატებოდა მას ბ-ნი
ვ. ჯაფარიძის ქართულად გადათარგმნით,
ან რომელი სახელმძღვანელოების გაძე-
ვებას უწყობდა ხელს ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე
ქართულ სკოლიდან, როცა ლევიტსკის-
თან ერთად მუშაობდა მისს სახელმძღვა-
ნელოზე.

ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე არწმუნებს ყველას
ქართულად „მე არც წარსულში და არც
აწმყოში ბრმა მომხრე მუნჯურის მეთო-
დისა არ ვყოფილვარ, თუმცა არა ვმა-

ლავ, საუკეთესო მხარე ამ მეთოდისა მიღებული მაქვს, ვსარგებლობ და კიდევ გამოვიყენებ საქმეშიო“ (იგივე ოქმი, ხელმოწერილი ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის მიერ). კარგად ვიცი, რომ ბ-ნს ვ. ჯაფარიძეს, როცა ჩვენს სკოლებში „მუნჯური მეთოდის“ წყალობით საცოდავ ბავშვებს სულს უხუთავდენ, და არც მის შემდეგაც რუსულად კრინტიც არ დაუძრავს ამ დუხჭირი მეთოდის წინააღმდეგ და „როგორ ესმის მას საუკეთესო მხარე ამ მეთოდისა და როგორ სარგებლობს მას“, ეს ცხადად სჩანს მისი და ბ-ნი ი. ზედგინიძის მიერ შედგენილ სახელმძღვანელოებიდან. რას შეიცავს მათი „მეთოდური სახელმძღვანელო“ თუ არა პირწმინდა „მუნჯურ მეთოდს“! იქნებ მართა ჩვენ ვიყოთ ამ აზრისა? არა. ამ აზრისა ყველა შეგნებული ქართველი მასწავლებლები და ქართული მოწინავე პრესა. ამის დასამტკიცებელ საბუთებს აუარებელს დავასახელებდით, მაგრამ ამ უამად ვიკმაროთ ის ზოგიერთა შენიშვნები, რაც „სახალხო ფურცელში“ გამოითქვა 1913 წელს, სადაც ბ-ნი კორდელი № 1014-ში მიწასთან ასწორებდა „ქართველ პედაგოგების“ ზედგინიძე-ჯაფარიძის „მეთოდურ ქრისტომატიას“. დიდს კამათს ზედგინიძე-ჯაფარიძისა და კორდელ შორის მოჰყვა სრულიად მიუკერძოებელი დასკვნა ბ-ნი ლადო ბზვანელისა იმავე წლის „სახალხო ფურცლის“ № 1072-ში. ბ-ნი ლადო ბზვანელის დასკვნაში ჩვენ ვგულისხმობთ არა მარტო ბზვანელის კერძო შეხედულებას, არამედ საზოგადო აზრს ქართველ შეგნებულ მასწავლებელთა ჯგუფისას. აი რა დასკვნა გამოჰყავს ბ-ნს ბზვანელს:

შეუფერებლობა არა რუსთა სკოლების ბავშვთათვის, რამდენადაც შეიძლებოდა, დასკუთვად და სავსებით აწონ-დაწონა (ხაზი ჩემია) და აგრეთვე გაარჩია მასალის დამუშავება და განმარტება სამშობლო ენის დაუხმარებლად. მე როგორც სახალხო მასწავლებელმა დაკვირვებით გავეცანი ხსენებული ავტორების წიგნებს და არ შემიძლია არ დავადასტურო, როგორც ბ-ნ კორდელის, ისე სხვათა აზრი იმის შესახებ, რომ ზედგინიძე-ჯაფარიძის სახელმძღვანელოები მუნჯურ მეთოდის გეგმაზუსტად აშეხებულა, რადგანაც ყოველივე უცხო სიტყვა მასწავლებელმა უნდა აუხსნას მოწაფეს ისევე უცხო სიტყვებით და თვალსაჩინო მეთოდით, სამშობლო ენის დაუხმარებლად.

„დირექტორად ნამყოფის ლევიტსკის „მუნჯური მეთოდი“ შედგენილი სახელმძღვანელო წიგნებიც, რომლებსაც ძალა უნებურად გვაჩეჩებდა თვითონ ავტორი და ბაზარი ჰქონდა კავკასიის არა რუსთა სკოლებში 1892 წლიდან მთელი ათი წლის განმავლობაში, სწორედ ამგვარა იყო. ამას გარდა ზედგინიძე-ჯაფარიძის წიგნებში სავსებით და აშკარად ტრიპლებს რუსული სული და ატმოსფერა და სხ. და სხ.“ („სახალხო ფურცელი“ № 1072, 1913 წ.).

თუ ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის „მეთოდური ქრისტომატია“ არაფრით განირჩევა ლევიტსკის „Курец“-იდან, მაშასადამე რად სწყინს ბ-ნ ჯაფარიძეს ჩვენი შენიშვნა, რომ მან ზედმიწევნით შეითვისა ლევიტსკის დუხჭირი მეთოდი და მის განხორციელებას შეუდგა საქართველოში ქართველებისათვის და გამოსცა ასეთი სახელმძღვანელოები. განა ეს მართალი არ არის! ხე ხილით იცნობისო, ნათქვამია და კაცი საქმით. ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე ქარ-

„რეცენზეტმა (ბ. კორდელმა) მასალის შინაარსისა და სურათების უვარგისობა-

 ქართული
 ენობრივი

თულად გვეუბნება— დედა-ენის დახმარება საჭიროა რუსული ენის სწავლების დროსო, როცა ამის განხორციელებაზე მიდგება საქმე, თვითონვე უარყოფს და წმინდა მუნჯურ მეთოდს ახორციელებს, მისი სიტყვა და საქმე შორი-შორს დგანან ერთმანერთისაგან; განა აქედან ის უტყუარი დასკვნა არ გამოდის, რომ ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე სიტყვით ერთს გვეუბნება და საქმით სხვას აკეთებს?! რად სწყინს ეს სიმართლე ბ-ნ ჯაფარიძეს, იმიტომ რომ ПРАВДА ГЛАЗА КОЛЕТЬ-ო რუსები იტყვიან და იმის მაგიერ, რომ ჩაუკვირდეს ასეთს სამართლიან შენიშვნებს, მოთმინებას ჰკარგავს და ვითომ ცილისწამების ბადეში გვხვავს.

ბ-ნი ვ. ჯაფარიძეს არასოდეს არ უკისრია ქართული ენის დარაჯობა ჩვენს სკოლებში, და თუ ოდესმე რამე დაუწერილია (ქართულად, რასაკვირველია) ისიც რუსულ ენას უფრო გამოქომაგებია, ვიდრე ქართულს. აი რასა სწერდა ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე 1913 წ. „სახალხო გაზეთის“ № 1033-ში: „რუსული ენა დღევანდელ სკოლაში არის ის ღერძი, რომელსაც გარს დასტრიალებს ყველა დანარჩენი საგანი. სასკოლო მთავრობის მთელი ყურადღებაც ამ საგნისკენ არის მიქცეული... ეს ენა ჩვენს ყურადღებასაც უნდა იპყრობდეს ერთის მხრივ იმიტომ, რომ რუსული ენა დღევანდელ პირობებში არა ნაკლებ დედა-ენისა საჭიროა ჩვენთვის; მეორე მხრივ ამ ენაზედ ასწავლიან სკოლებში ყველა საგანს, და კიდევ იმიტომ, რომ სწორედ ამ გზით, ენის შემწეობით, მთავრობა აწარმოებს თავისს სასკოლო პოლიტიკას“. აი რა შეადგენს ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის რწმენას; იგი არამც თუ არ ჰგომობს არსებულს უწესოებას უცხო ენაზედ სწავლებისას, ყოველგვარ

პედაგოგიურს მოსაზრებას გამოკლებულს, პირიქით თვისი სახელმძღვანელოებით ხელს უწყობს ასეთს უკულმართობას, ამიტომ ჩვენც ვუერთდებით ბ-ნი სიტყვას აზრს, რომელმაც „მეთოდური ქრისტომატიის“ ავტორებს ზემოთ მოყვანილი აზრისათვის „ძალად დარაჯნი“ უწოდა („სახ. გაზ.“ № 1040, 1913 წ.) და სრულიად ვეთანხმებით ბ-ნს ლალო ბზვანელს, რომელიც სახალხო მასწავლებლის ბავით აღიარებს: „სამწუხაროა, რომ ქართველი პედაგოგები (ზედგინიძე-ჯაფარიძე) თავიანთ სახელმძღვანელოებს უფარდებენ უკულმართ წესს. ინოროდცებს ასეთი მეთოდიკური სახელმძღვანელო სამშობლო ენაზე აზროვნებას დაავიწყებს და უცხო ენაზე ლაპარაკს თუთიყუშივით შეასწავლის“. (სახ. გაზ. № 1072, 1913 წ.). აქედან მკითხველისთვის ცხადია თუ, როგორ შესტკივა გული ბ-ნს ვ. ჯაფარიძეს ქართული საქმის გამო და როგორ იქცევა იგი.

რაც შეეხება ბ-ნი ვ. ჯაფარიძის მასწავლებლობას განჯის საქალაქო სკოლაში ლევიტსკის დირექტორობის დროს და რაც ჩემს წერილში იყო მოყვანილი, ამას ზოგს უარს არ ჰყოფს არც ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე, იგი ხომ მუშაობდა ლევიტსკისთან ერთად, ხომ გადაუთარგმნა ქართულად „Курень“-ი და რომ ბ-ნი ჯაფარიძე ლევიტსკის მეთოდს განჯის საქალაქო სკოლაში ზედმიწევნით ახორციელებდა და ამ მხრით ლევიტსკიც ბ. ვ. ჯაფარიძეს სამაგალითო მასწავლებლად სთვლიდა და დაიხსლოვა კიდევ, ამის მოწამენი არიან თუ ვინდ იმ დროს განჯის საქალაქო სკოლაში მოსამსახურე მასწავლებლები, რომელთაგანაც არა ერთხელ გავგიგონია და მათი ნათქვამი სიტყვა-სიტყვით გვაქვს მოყვანილი; მე-

ლიტორეთა სასამართლოს ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე ყოფილი ინსპექტორის ბ-ნი ცერცვაძის სიტყვით არწმუნებდა, რომ მას ლევიტსკის ღირეკტორობის დროს მეორე კლასზე დაბლა არ უსწავლებია, ამით ბ-ნ ჯაფარიძეს იმის თქმა უნდა, რომ მეორე კლასში და ზევით რუსული ენის სწავლება არა რუსთა სკოლებში უდევდა. ე. ი. წმინდა მუნჯური მეთოდით შეიძლებაო და უეჭველია ასეც იქცეოდა ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე განჯის სკოლაში, სადაც უმეტესობა თათრისა და სომხის ბავშვებია, თორემ თათრული და სომხური, როგორც ვიცით, ბ-მა ვ. ჯაფარიძემ არ უნდა იცოდეს და ლევიტსკის დროს ამ ენებს რუსულის სწავლებაში ვერც გამოიყენებდა. ბ-ნი ჯაფარიძის შემცდარია, როცა ფიქრობს, რომ დედენის საშუალებით უცხო ენა დაბალ საფეხურზე უნდა ისწავლებოდეს და შემდეგ კი ეს უპირველესი პედაგოგიური იარაღი ამა თუ იმ ცნების შეგნებით შეთვისებისათვის თითქოს საჭირო არ იყვეს.

ახლა შევეხოთ თელავის კურსების ამბავს. ბ. ვ. ჯაფარიძე თბილისის სახალხო სკოლების ღირეკტიამ მიიწვია 1911 წ. თელავის კურსებზე. ინსპექტორი კურსებისა ბ-ნი პოგორელოვი სწერდა ვ. ჯაფარიძეს წერილის ბოლოში: „Присылаю программу арифметики для начальных школъ съ 4 год. курсомъ, которою Вы и будете руководствоваться. П. Погорѣловъ. 12 мая 1911 г. რა ეწერა ამ პროგრამაში, რომელიც უნდა გხეჯმძღვანეჯა ბ-ნს ვ. ჯაფარიძეს: „Преподаваніе арифметики въ I и во II отдѣленіяхъ происходитъ на грузинскомъ языкѣ“. ასეთია 1881 წლის სასწავლო გეგმის მოთხოვნილებაც,

რომელსაც უღალატა ბ-ნმა ვ. ჯაფარიძემ და პირველ განყოფილებაში გაკვეთილი რუსულად მისცა და სხვა მასწავლებლებიც მიბადვით ასევე მოიქცნენ. ამას არც ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე ჰფარავდა და საჯართლ აღიარებდა სამედიატორო სასამართლოში, რომელიც ამოწმებს, რომ „ბ-ნმა ვ. ჯაფარიძემ ფაქტი არა სამშობლო ენით არათმექტივის გაკვეთილის მიცემისა აღიარა“.

ეურნალ „განათლებაში“ თელაველი კორესპონდენტი ეხებოდა საზოგადოთ თელავის კურსებზე 1881 წლის გეგმის დარღვევას და დასძენდა: „სად იყვნენ ჩვენი მოჭირნახულე ლექტორები? რატომ იმათ მაინც არ ჩააგონეს თავიანთი შემცდარი მსმენელები? ამათ იმისთვის არ ეცალათ. ისინი თავიანთ საქმეს აკეთებდნენ. დიად „საქმეს“, ბ-ნმა ვ. ჯაფარიძემ და მის მიხედვით მასწავლებლებმაც რუსულად ინებეს ანგარიშის სანიმუშო გაკვეთილების მიცემა პირველ განყოფილებაში“ (იხ. „განათლება“ № 8—1911 წ. გვ. 492). იქნებ „განათლების“ კორესპონდენტს მიკერძოება დასწამოს ბ-მა ვ. ჯაფარიძემ, ამიტომ მივმართოთ სხვა გაზეთებსაც, აი რას ვკითხილობთ „სახალხო გაზეთის“ 1911 წ. № 346-ში: „როდესაც ლექტორები და თვით მასწავლებელნიც ანგარიშიდან წარბ-შეუხრელად აძლევდენ პირველ განყოფილებაში რუსულად გაკვეთილებს, ჩვენ ეს დაჯატად და მიუტოვებულ ცოდვად (ხაზი ჩვენია) მიგვაჩნია. 28 კაცში არც ერთი არ აღმოჩნდა იმისთანა, რომ ხმა აღემაღლებინა და დაეგმო უპრინციპობა და სალი პედაგოგიურის თვალსაზრისით გამოერკვია სიყალბე იმ ნიადაგისა, რომელზედაც დააყენეს კურსები მისმა ხელმძღვანელებმა“. ასეთივე და უარესი წე-

საგანმანათლებლო

რილები იყო დასტამბული რუსულ გაზეთს „ЗАКАВК. РѢУ“-ში. ახლა ჩავუკვირდეთ ბ-ნი დ. შემოქმედელის აზრს, რომელიც ჩაწერილია 1911 წლის 13 დეკემბრის ოქმში და დაბეჭდილი 1912 წლის „განათლების“ № 2-ში: „ბ-ნი ვ. ჯაფარიძე თავისი საქციელით თელავის პედაგოგიურს კურსებზე დამნაშავეა არა მარტო სახალხო სკოლისა და მასწავლებლის, არამედ მთელი ქართველ საზოგადოების წინაშე“. რასაკვირვალია ბ-ნ ვ. ჯაფარიძეს საგმირო საქმეებს ვერ მოვთხოვთ, მაგრამ იგი ისე მაინც უნდა მოქცეულიყო, როგორც კურსების მეთვალყურე ურჩევდა ე. ი. ქართულად სწავლებას. ეს კანონიერიც

იქნებოდა და უფრო სასარგებლოც იქნებოდა ეს ბ-მა ვ. ჯაფარიძემ ძალიან კარგად უნდა იცოდეს და, როცა მართალს ვამბობთ, მაინც გვედავება, მაინც ცდილობს თავის მართლებას, თუმცა მისი საბუთები ყოველ ღირსებას მოკლებული უნდა იყვეს.

აი რა ფაქტებით ყველმდგანელობდით, როცა ბ-ნს ვ. ჯაფარიძეს შევეხეთ. თუ რამეში ცილი დავწამეთ ბ-ნ ვ. ჯაფარიძეს, მას, შეუძლიან პრესის საშუალებითვე თავი იმართლოს და მკითხველი საზოგადოება დასდებს მსჯავრს, ვინ არის მართალი და ვინ არა.

კახაბერი

მოწაფეების მიერ საფიზიკო იარაღის კეთება *)

II. ბაზი და სითხე

(გაგრძელება)

7. ჭკაკის უმარტივესი ტუშობა

როგორც ვიცით, ცარიელ ბოთლში ჰაერი არის. მაგრამ როგორ უნდა გავაშოროთ იქიდან ჰაერი, რომ ბოთლი სრულიად დაცალიერდეს? მთელი ჰაერისაგან ბოთლის დაცალიერება ძნელი საქმეა, მაგრამ მისი მომეტებული ნაწილის განდევნა კი შესაძლებელია. ყველაზე ადვილია—პირში ჩაიღოთ ბოთლის ყელი და ამოსწოვოთ ჰაერი—მაშინ ბოთლში ცოტა ჰაერი დარჩება. მაგრამ უბედურება ის არის, რომ რაკი ბოთლს პირს მო-

ვაშორებთ, ჰაერი მაშინვე ხელახლად ჩავა. რა მოვუხერხოთ ამას?

ავიღოთ მაღალი საცობი, გავხვრიტოთ და მაგრად გავატაროთ შიგ შუშის მილი, შემდეგ ასეთის პრობკით მაგრა დავუტოთ თავი ბოთლს. შემდეგ შუშის ზემო მილის თავს ჩამოვაცვათ რეზინის მილი, ეს მილი ჩავიდლოთ პირში, ამოვწოვოთ ჰაერი და შემდეგ მოვუჭიროთ თითები რეზინის მილს. დასვენების შემდეგ ისევ ამოვწოვოთ და ისევ მოუჭიროთ ხელი. ამნაირად ბოთლში ჰაერს უკან არ ჩაუშვებთ და ისიც თანდათან დაცარიელდება ყოველის ამოსრუტვის შემდეგ.

*) იხ. „განათლება“ № VIII—IX.

ასეთი ცარიელი ბოთლი პირით ჩასდეთ წყალში და მოაშორეთ რეზინის მილი; მაშინ წყალი სწრაფად შევარდება ბოთლში. ეს წყალი ჰაერის დაწოლით შედის ცარიელ ბოთლში

8. ჰაერის წონა

გააკეთეთ ჩხირის სასწორი, შუაში ჩაურჭეთ ნემსი (სწორ მხრებიანი ბერკეტი). სასწორის ბოლოში დაფით მიაბით ქალაქის ან კარდონის ჯამები. ეს სასწორი სრულიად გამოდგება ჰაერის ასაწონად.

მოამზადებთ თუ არა სასწორსა და სილას გირების მაგიერ, აიღეთ რეზინის ბუშტი და გამოსწოვეთ იქიდან მთელი გაზი, რითაც სავსეა, რომ ბუშტი დაცარიელდეს, შემდეგ დასდეთ სასწორის ერთს ჯამზედ და შეათანწონეთ სასწორი მეორე ჯამზე სილის დაყრით. შემდეგ აიღეთ ცარიელი ბუშტი და ჩაბერეთ ჩალის ლულით ჰაერი და მაგრად მოუკარით დაფით თავი, ჰაერი რომ არ გავიდეს.

ახლა ასწონეთ ჰაერიანი ბუშტი, დასდეთ იმავე ჯამზე ან მიაკარით მას. ბუშტი გადასწონის. ეს ცდა გვიმტკიცებს, რომ ჰაერს სიმძიმე აქვს. რეზინის ბუშტის მაგიერ შეიძლება აიღოთ ხარის ან ღორის ბუშტი, მაგრამ ორივე ისე უნდა გაბეროთ, რომ ჰაერი ბლომად იყვეს.

არა ერთხელ აუწონიათ ჰაერი. აღმოჩნდა, რომ იგი ძლიერ მსუბუქია, 770 ჯერ მსუბუქია წყალზე. ერთი ვედრო წყალი 30 გირვანქას იწონის, ვედრო ჰაერი კი 4 მისხალზე ნაკლებია. ჰაერის კუბიკური ფუტი იწონის თითქმის 8 ნახ. მისხალს—მაშასადამე მისი კუბიკური საუენი აიწონის სწორედ 30 გირვანქას. როცა ეს იცით, გამოიანგარიშეთ, რამდენი ფუთი და გირვანქა ჰაერია თქვენს კლასში.

9. ჰერმონის შადრევანი

აიღეთ ბოთლი, იშოვეთ პრობკა, გაუკეთეთ პრობკას ორი ნახვრეტე და თითოში გაატარეთ ლულა; ერთში მოგრძო იყოს, რომ ბოთლის ფსკერამდის სწვდებოდეს და პრობკის ზემოთაც ამოდიოდეს ეთი გოჯით ან მეტი, მეორეში — მოკლე და მოკაკული ლულა. ლულები შეიძლება შუშისა იყვეს, ან ჩალის, დიდგულასი, ან ბატის ფრთისა; მხოლოდ როცა იღებთ მსხვილს ლულას, შუშასაც ფართო ყელი უნდა ჰქონდეს, პრობკა და ლულა მჭიდროდ უნდა ეცობოდეს, რომ ჰაერი არსაიდან გამოდეს: ყველა ჭურჭრუტანა უნდა ამოიგლისოს ცვილით ან ფისით. გრძელ ლულას ზემო თავი გახსნილი უნდა ჰქონდეს წყლის გასასვლელად, წყალი რომ ქველად სცემდეს.

თუ ჩაახხამთ შუშაში წყალს და შემდეგ მოკლე ლულაში ჩაჰბერავთ, გრძელი ლულიდან წყალი შადრევანივით ამოვარდება. ეს შადრევანი მოიგონა ძველი ბერძნების მეცნიერმა ჰერონმა.

10. საპურებელი

საპურებელის გაკეთება ძლიერ ადვილია. გამოსჭერით პრობკა და გაუყარეთ შივ ორი ბატის ფრთა ან შუშის ვიწრო ლულა ისე, რომ მათი ბოლო ერთმანეთს უერთდებოდეს. ქვემო ლულას ბოლო წვეტიანი უნდა ჰქონდეს და თუ ის ბატის ფრთაა, ბოლო არ უნდა მოაჭრათ, მხოლოდ ლურსმით უნდა გაუკეთოთ პატარა ნახვრეტე. ჩასდეთ ამ უკანასკნელი ლულის ბოლო წყალში, მეორე თავიდან კი ჩაჰბერეთ პირით: წყალი ჰზევით ამოიწვეს და ზემო თავში, მეორე ლულიდან ჩაჰბერილ ჰაერის ქველით წვრილ-წვრილ წინწკლებათ იქცევა. როცა საპურებელს აკეთებთ, თვალყური უნდა გექიროთ, რომ ჰაერის ქველი ხვდებოდეს სწორედ

ლულის თავს. საპკურებელს ხმარობენ ყვავილების მოსარწყავად, სურნელების გასაფანტავად, ღებინფექციისათვის (ღებინფექცია ჰქვიან კარბოლის სიმეფის, სულემის ან სხვა რისიმე მოსხმას, რომ ნივთი, რომელსაც გადამდები სენით ავადმყოფი სარგებლობდა, უვნებელი გახადოს.)

11. სიფონი.

სიფონი ჰქვიან ისეთ ლულას, რომელიც ორ მუხლად არის მოდუნული: ერთი გრძელია და მეორე მოკლე. რასაკვირველია ლულა სხვა და სხვა მასალისა შეიძლება: შუშის, რეზინის, ხის, გოგრის ფოთლის ღეროსი და სხვ. თუ ასეთ ლულას წყლით აავსებთ და ბოლოებს თითებს დაუცობთ, ჩაუშვებთ მოკლე მუხლს წყლიან ფინჯანში, შემდეგ მოაშორებთ ბოლოებს თითს, მაშინ წყალი გრძელი მუხლიდან წამოვა და გადმოიღვრება, სანამ ჭიქა არ დაიკლება.

სსვანაირადაც შეიძლება სიფონის ამუშავება. ჩაუშვით მოკლე ბოლო წყლიან ჭიქაში, გრძელი ბოლოთი ამოსწოვეთ პირით, სანამ წყალი არ წამოვიდეს.

სიფონი იმიტომ მუშაობს, რომ მოგრძო მუხლში წყალი უმძიმესია, ვიდრე მოკლე მუხლში: რაკი ვადასწონის, როგორც არასწორმხრებიანი ახარმაცი, წყალი გამოდის გრძელი მუხლიდან და თან მიაქვს წყალი მოკლე მუხლიდან, რომელიც ისევ ივსება ჰაერის დაწოლით.

12. შადრევანი.

აიღეთ დიდგულას სამი ჩხირი: ერთი მოდილო, მეორე პატარა და მესამე უფრო მოკლე და მავთულით გაუწმინდეთ გული, რომ მიიღოთ ლულები. მოსჭერით თავები აღმაცვრად და შეადგინეთ ამ ლულებიდან რუსული ასო Γ-ს მსგავსი ფიგურა; რომ არ დაიშალოს, კუთხეები უნდა

მიაწებოთ, მიწებება შეიძლება ნაჭრებით, რომელიც უნდა ამოავლოთ გამდნარ ფისში ან შრეში (ДВУХРОМОНКИСЛЫЙ КЛЕЙСТЕРЪ). როცა კუთხეები მიეწებება, რომ დავრწმუნდეთ არის თუ არა ჰაერის გასავალი გზა ლულიდან კუთხეებში, ჩაჰბერეთ ლულაში.

როცა ყველაფერი მზად იქნება, აიღეთ ფსკერ ვახვრეტილი დიდი ყვავილები ქოთანის, ჩაარქვეთ ნახვრეტში გრძელი ლულის მეორე ბოლო, დააწებეთ კარგად ფისით, ქოთანი მიაკარით ლობეს ან ხეს ბაღში იმ სიმაღლეზე, რომ შეიძლებაოდეს შუა მილის მიწით დაფარვა.

ქოთანში წყალი ჩაასხით: წყალი წამოვა ლულებში და მოკლე ლულის ბოლოდან შადრევანიდან ამოხეთქს ზევით, აი მთელი შადრევანი.

ამ შადრევანის გაუმჯობესებაც შეიძლება. მოკლე ლულის ბოლოზე, რომლიდანაც წყალი ამოხქექვს, ჩამოაცვით ბოლო ვახვრეტილი სპილენძის სათითური. რამდენადაც მაღლაა გრძელი ლულა და რამდენადაც მაღლა იდგმება ქოთანი, მით უფრო ძლიერ და მაღლა ამოხეთქს ჭევლი. გრძელი ლულის გასაკეთებლად უნდა დააწებოთ რამდენიმე მოკლე ლულები იმავე ფისში ამოვლებულ ტილოებით; ამასთან რადენადაც ქოთანი უფრო დიდი იქნება, იმდენად უფრო ხანგრძლივად იდგნს შადრევანი; რასაკვირველია ქოთნის მაგიერ შეიძლება სხვა ჭურჭელიც იხმაროთ. დასასრულ შადრევანმა რომ წესიერად იმუშაოს, საჭიროა რომ ლულები შიგნით სუფთა იყყეს და კუთხეებშიაც წყალი დაუბრკოლებლივ გადიოდეს.

რასაკვირველია შადრევანის გაკეთება, როცა ხელთა გვაქვს შუშის, რეზინის ან ტყვიის ლულები, უფრო ადვილია, მაგრამ, სამაგიეროდ, ძვირიც არის.

თავისუფალი აღზრდა

უკვე კარგა ხანია რაც მოწინავე პედაგოგის მორიგ საკითხად წამოყენებულია თავისუფალი აღზრდა. ეს ახლად შობილი იდეა ღირსეულ ყურადღებას იპყრობს ყველა განათლებული ერისას და ფიცხელი სამეცნიერო კვლევა-ძიების საგნად გადაიქცა... როგორც საზოგადოთ ყოველგვარ მოძღვრებას ამ იდეისა ც ჰყავს მრავალი მომხრე და მრავალი მოწინააღმდეგეც. ბევრს შეუძლებლად მიაჩნია მისი ფართო სახით განხორციელება სწავლა-აღზრდის სფეროში, ზოგიც ურწმუნო თომას თვალთ სკეპტიურად შესცქერის ამ „გულუბრყვილო ოპტიმისტების ოცნებას“ და სოფისტიურ უტოპიად სთვლის მის... ყველა თავისებურად უყურებს და თავის სუბიექტიურ აზრთა დასკვნით სჭრის ამ საკითხს...

ვარნა არის აზრთა სხვადასხვაობა თვით ამ იდეის მომხრე და მოძღვართა შორისაც. ზოგი აღიარებს სრულს, აბსოლიუტურ თავისუფლებას აღზრდაში, როგ. მაგალითად ლ. ტოლსტოი, ვენცელი და სხვა ამ, — აზროვნების კორიფეების — მოწაფეთა მთელი პლეიადა... ესენი თავიანთ ამგვარ დასკვნას შემდეგ მოსაზრებაზედ ამყარებენ: ვითომ — თანამედროვე სკოლა, — ამბობენ ისინი, — გულისხმობს, რომ ბავშვი წარმოადგენს ან აბსოლიუტურ არა-რაობას ინტელექტუალურად და თუ-კი რაიმე შინაარს წარმოადგენს, მხოლოდ უკუღმართობისა და ბოროტების განსახიერებას, ხოლო ფსიხიკა მისი, არის მხოლოდ იარაღი უფ-

როსების მიერ მიწოდებულის შესათვისებლად. და ჩვენ — აღმზრდელნი, ვცდილობთ სწავლა-აღზრდის საშუალებით გარდავქმნათ ისინი და ეს უსუსური ქმნილებანი, მოვაქციოთ ჩვენს ჭკუაზედ, ჩავუნერგოთ მათ ის იდეალები, რომელიც ჩვენ მოგვწონს და იმავე მიზნისაკენ მისწრაფებით ავაგზნოთ მათი გული, რომლებსაკენაც ჩვენ მივისწრაფვით, ვიწამოთ ის ღმერთი, რომელსაც ჩვენ ვეთაყვანებით; თვით იმათს ფსიხიურ სალაროშიაც-კი უდერათ შევიკრებით და მოვთხოვთ, მათ ჩვენს ესტეტიურ თვალთ-საზრისს, ჩვენს სუბიექტიურ გემოვნებას და სისტემატიური გეშვით ვაჩვენოთ იმის მოწონებას, რაც ჩვენ მოგვწონს და ამნეირად ჩვენს სურვილსა და გემოზედ მოვლევდავთ თვით ამ ახალთაობის ზნე-ხასიათსაც... და ეს მაშინ, როცა, იქმნებ, ჩვენ თვითონ ვცდებოდეთ ჩვენს იდეალ-მიზან-მისწრაფებაში და თვით ის თვისება, რომელიც ჩვენ ჩვენს თავში უაღრეს ღირსებათ მიგვაჩნია, უაღრესი ნაკლი იყოს.

ამ პატივცემულ მეცნიერთა აზრით ეს აგრე არ უნდა იყოს... არამედ ბავშვს უნდა სრული თავისუფლება ეძლეოდეს მის სულის სიღრმეში ჩასახული, უკვე დაბადებიდანვე თინდაყოლილ კეთილ მიღრეკილებათა გასანვითარებლად. ამისთვის ისინი (ბავშვები) გზასაც იპოვიან და საშუალებასაც, ჩვენ-კი მათ ჩვენი არათფერი მივაკაროთ...

ზოგნიც სასიქადულო იდეათ სთვლიან

თავისუფალ აღზრდას, მაგრამ მისი განხორციელება შეუძლებლათ მიაჩნიათ. და ამ გვარ თავის შეხედულების დასამტკიცებლად მოტანილ საბუთთა დიდი უმრავლესობა მდოლოდ ტეხნიკური დაბრკოლებანი გამოუდისთ... ასეთი დაბრკოლება კი, როდესაც მომავალ-თავისუფალ აღზრდის თანამედროვე სკოლასთან დაკავშირება-შეერთებას განვიზრახავთ, —სრულიად ბუნებრივი მოვლენა იქმნება; ვინაიდან აწინდელი სკოლათა პირობები შესამებულია იმ იდეიას, იმ მიზანს, რომლითაც ამ სკოლის შემქმნელი თაობა ხელმძღვანელობდა და უმეტესად შესამებულია თანამედროვე საზოგადოებრივ ეკონომიურ, თუ პოლიტიკურ ცხოვრების პირობებსა და მისწრაფებებს, ვიდრე ნორჩ არსებათა სულსა და ფსიხოლოგიას. ამიტომ, არამც თუ გასაკვირი, არამედ სრულიად ბუნებრივი იქმნება, რომ ამ სკოლების პირობები მომავალ სკოლის პირობებს ვერ შეთანხმ-შეესაბამოს და მეორის სულის ჩადგმამ მოითხოვოს პირველთა აუცილებელი გაქრობა...

ამგვარივე ტეხნიკური მხარე შერჩა უმთავრესად, თავისუფალ სკოლას დაბრკოლებელ მიზეზად ბ-ნ ნიკ. სირბილადეს, თავის წერილში, თავისუფალი აღზრდის შესახებ („სოტა რამ თავისუფალ აღზრდაზე“ „განათლება“ № IV)... მაგრამ, ცხადია, ტეხნიკურად საქმის მოწყობა-მოგვარების სიძნელე, ეს ჩვენი — საზოგადოების პირადი სისუსტე იქნება და არა რომლისამე იდეიის უვარგისობა. ხოლო ჩვენი ნაკლი და საზოგადოებრივ ცხოვრების მოუწყობლობა, შეიძლება აფერხებდეს რომლისამე მოძღვრების რეალიზაციას, მაგრამ იგი ამ მოძღვრების ნაკლად კი არ უნდა ჩაითვალოს... და

აბა ჩვენ რომ ხეიროიანად მოწყობილი ეკლესია მონასტრები და ჯეროვანად დაყენებული წირვა-ლოცვა არა გვქონდეს, ან ღირსეულნი მოძღვარნი არ მოგვეპოვებოდნენ, ეს ქრისტეს მოძღვრების ნაკლი და სიცუდე-უვარგისობა იქნება?...

მიუხედავად ყოველივე ამისა მეტად მასიამოვნა მე პირადათ ნიკ. სირბილადის წერილმა, რომელშიაც ბევრი რამ საგულისხმო, თვალსაჩინო ჭეშმარიტება არის გამოთქმული. მასიამოვნა და მეც აღმიძრა სურვილი ამ ფრიად დიდმნიშვნელოვან საკითხზე ჩემი უძლური ენით და მცირე ჭკუით საკუთარი შეხედულება გამოვსთქვა, რასაც ვასრულებ კიდევ...

საქმე ის არის, რომ ვარდა ტეხნიკურ დაბრკოლებათა და თუნდა მეთოდურ-დიდაქტიური სიძნელისა არსებობს კიდევ უფრო დიდი დაბრკოლება, რომელიც თვით ამ იდეის — „აბსოლიუტურად თავისუფალ აღზრდის იდეალურ შინაარსის წინააღმდეგ აღმართულა შეურყეველ ზღუდეთ. ეს დაბრკოლება გამომდინერეობს თვით იმ ნორჩ არსებათა ფსიხოლოგიიდან, რომელთა საკეთილდევით გვინდა იყოს მიმართული სწავლა აღზრდის საქმე, იგი სწორედ მაშინ იჩენს თავს, როდესაც ნორჩს, მოზარდ ინდივიდუმს დაფუპირისპირებთ ამ მცნებას „თავისუფალ აღზრდას“. და იმ აბსოლიუტურ თავისუფალ აღზრდას, რომელსაც ზოგიერთნი ქადაგებენ, განხორციელებელ უტოპიად ქმნის და სტოვეებს მხოლოდ იმ შორეულ მომავლის საოცნებო იდეალად, როდესაც ყოველი მომაკვდავი გაზეკაცდება და თვის ზეციერ მამას მიუახლოვდება.

თანამედროვე ადამიანის ფსიხოლოგიასთან შესაბამებულად შეგვიძლია წარ-

მოვიდგინოთ თავისუფალი აღზრდა, რომელსაც დაედება თვისი საზღვარი და მისი ასპარეზი იქნება შემოფარგლული იმ ჰორიზონტით, სანამდე წვდება აწინდელი განათლების თვალი... ვიცი ზოგს გაელიმება და იტყვის: „ეჰე! კარგი თავისუფლებაა, რაღაც საზღვრებითა და ბორკილებით შებოჭილი!“ — ა. მაგრამ სხვაფერ შეუძლებელი არის. და თუ ჩვენ გონივრულად მოსაზრებელი საზღვარი არ დაუდეთ თავისუფალ აღზრდას, იგი მაინც თვით შემოივლებს ამ საზღვართა ზღუდეს, და იქნებ გაცილებით უფრო შეივიწროვოს თვისი ასპარეზი, ვიდრე ჩვენ შევავიწროვებდით მას. ეს მოხდება იმ საანხანო ფსიხოლოგიურ თვისებით, რომელსაც ეწოდება მიბაძვა და, რომლითაც, ჩვენ ვიცით, ძლიერ უხვად არიან დაჯილდოვებული ბავშვები. განა ვინ არ იცის თუ რა ძლიერი შეთვისების აღლო და ინსტინქტი აქვთ პატარებს. ისინი ყოველსავე თავის გარშემო ნახულ, განცდილს ხარბათ ეწაფებიან, ყლაპავენ თავიანთი ნორჩი გონებით და მტკიცედ ითვისებენ ისე, რომ არც კი დაგიდევნენ, შესძლებენ მათ გადახარშვა-მონელებას, თუ არა...

ამიტომ ჩვენ რომ, — როგორც ტოლსტოი გვისაყვედურებს, — ძალათი არ მოვახვიოთ მოზარდ თაობას ჩვენს რწმენა — შეხედულება და მიზან-მისწრაფებანი, სულ ერთია, თუ-კი ისინი ჩვენს ახლოს იქმნებიან და ჩვენზე დაკვირვების საშუალება მიეცემათ, ისინი მაინც მიბაძვით გადაიღებენ ჩვენგან და შეითვისებენ არამც თუ ჩვენს რწმენას და მისწრაფეფას, არამედ ჩვენს ზნე-ხასიათსა და ჩვეულებასაც-კი, ერთის სიტყვით ყოველსავე იმას, რითაც-კი ხასიათდება ის პიროვნება, რომელსაც წვდება ბავშვის

გრძნობანი, ამით შეიზღუდება თავისუფალი აღზრდა და ბავშვის სულიერი მხარე დამოკიდებული გახდება... (ამაზე-უფრო დაწვრილებით ქვემოთ).

ხოლო თუ მოზარდ თაობას ჩვენ მოვაშორებთ, სრულიად მოვსწყვეტთ არსებულ საზოგადოებას და მისთვის უჩინარს ვყოფთ ყოველსავე არსებულს, მაშინ თვითოველმა მოზარდმა თვისი განვითარება ყოველ დარგში უნდა დაიწყოს ბრძოლ, უთვალოთ და უწინამძღოლოდ უცხო ლაბირინტში... კაცობრიობის პირველ წინაპრის პირველ დღიდან და სათითაოდ თვითონ უნდა აღმოაჩინოს ყოველივე ის, რაც კაცობრიობას უხსოვარ ღროდიან, თავის დაბადების დღიდან დღემდე წვა-დაგვით აღმოუჩინ-შეუძენია... მაშინ საეჭვოა, რომ ვინმე მომავალ ადამიანთაგანი მისწვდეს იმ დაუშრეტელ განძს, რომლითაც სავსეა, აწინდელი კულტურული საღარო და სტკბეობა თანამედროვე კაცობრიობა. ამ გვარად ჩვენ მთელ კაცობრიობის განვითარების ისტორიას შევატრიალებდით და ახლად დაბადების საფეხურამდე ჩამოვაქვეითებდით. ამის შემდეგ, ყოველი დღე დედამიწაზე იქნებოდა კაცობრიობის გაჩენის პირველი დღე და ვერასოდეს ქვეყანა ამ პირველ დღეს ვერ გასცილდებოდა და რაღა თქმა უნდა, რომ ეხლანდელ კულტურის სიმბოლემდე ვერ ასწვდებოდა...

ხოლო თუ ჩვენ საჭიროდ ვაღიარებთ მოზარდთათვის არსებული ცხოვრების გაცნობა, მაშინ აუცილებლად ჩავადგებთ მას სხვადასხვა ისტორიულ პირთა გავლენის ქვეშ, ან ამა თუ იმ საზოგადოებრივ აზრს, ან რომლისამე ნაწარმოების ავტორის მსოფლ მხედველობას გავუზიარებთ და ყველა ამასთან მისი ყურადღე-

ბისთვის მისაწვდომი იქნება ის ინდივიდი, თავისი ინდივიდუალური ნიშნებით, რომელმაც უნდა გააცნოს მოზარდს ეს არსებული ცხოვრება. მიუხედავად იმისა, რომ ამ ინდივიდს ხასიათ-მიზან-მიდრეკილებანი სრულიად არ შეესაბამებოდეს ბავშვის პირადს, თანდაყოლილ ნიქსა და თვისებებს, იგი მიბაძვით აპყვება ნახულ მაგალითს. და რა-კი მას თვისი ინდივიდუალური თვისებათა შესაფერი პირობები გაწმემო არ აღმოუჩნდა და მისი ყურადღება მიიპყრო და გაიტაცა ისეთმა რაიმემ, რაც მის ინდივიდუალურ თვისებებს არ შეესაბამება, — ამით უკვე დაირღვა პრინციპი თავისუფალ აღზრდისა და სუსტი, უსუსური ბავშვის უძლური სული უნებლიე მონა ხდება იმისა, რაც იქნებ სრულიად არ შეესაბამება მის ბუნებით თანდაყოლილ თვისებებს... მაშ — არის, თუ არა ხელმძღვანელი საჭირო?.. ცხოვრება მეტად რთულია და ჭრელი; იგი მთელი ოკეანეა სხვადასხვა მოვლენათა, რომელშიაც თვით უმცირესი წვეთებიც-კი ძირიან-ფესვიანად განსხვავდებიან ერთმანერთისაგან... კაცობრიობის ურიცხვმა თაობამ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში ღრმა დაკვირვებით, წვადავითა და მწარე გამოცდილებით გაპყრო, გაანაწილა ყველა ეს საქმენი, თუ მოვლენანი. ერთ რიგში, — გზობის წრეში მოაქცია ყველა ის, რაც აწვებს, აბრკოლებს კაცობრიობის წინსვლა-განვითარებას და აფერხებს მისს კეთილდღეობას. ამით უწოდა „სული, — ბოროტება“ და უარპყო იგინი, თვითონ ერიდება მათ და ცდილობს აარიდოს მათ ის უსუსური ნიცი, ჯერ ცხოვრებას გაუცნობელნი, რომელთაც ჯერ ვერ შეუგნიათ ამ მოვლენათა მავნებლობა...

ხოლო მეორე მხრით მოაქცია ყოვე-

ლივე ის, რაც ხელს უწყობს კაცობრიობის კულტურულ წინსვლა-განვითარებას და მისს ყოველმხრივ კეთილდღეობის წარმომშობ ფაქტორს შეადგენს... მათ უწოდა კარგი, ანუ კეთილი. თვით მისწრაფვის მათკენ და ცდილობს გააცნონ იგინი და აღუძრან მათკენ მისწრაფების სურვილი, იმათაც, რომელნიც ჯერ ვერ იცნობენ მათს ფასსა და საჭიროებას... მართალია ბევრი რამ ამათ შორის ჯერ კიდევ სადავოა, მაგრამ ბევრიც ისეთი თვალსაჩინო, საანბანო ჭეშმარიტებას შეადგენს, რომ ხელმეორედ ამათი აღმოჩენაზე თავის ტეხვა მხოლოდ სიგიჟე და ღია კარების მტვრევი იქმნებოდა...

ცხადია, რომ ყოველმა ხორციელმა ადამიანმა დაბადებიდან სიკვდილის დღემდე უნდა გაიაროს ეს ზღვა-ოკეანე ჭრელი ცხოვრების მოვლენათა, რომ ბოლოს საკეთილდღეო სამშვიდობოს იგრძნოს თავი... არც იმის უარყოფა შეიძლება, რომ გამოცდილება ბევრად უფრო ადვილებს ყოველგვარ საქმესა და მიზნის მიხწევას... ხოლო გამოცდილება, საერთოდ, იმას მეტი აქვს, ვისაც მეტი უცხოვრია, მეტი განუცდია და მეტი უვარჯიშებია თვისი გრძობა-გონება არსებობისთვის ბრძოლაში, მეტი დაჰკვირვებია ამ ცხოვრებას და გაუცვნია მისი სიღრმე-განი... ხოლო ყოველსავე ამას მოკლებული არის ამ მხრით, სრულიად უთვალლო ბრძმას წარმოადგენს უსუსური ბალი, რომელმაც ესეც არის ეხლა გაახილვა თვლები და მხოლოდ ფერადების სხვადასხვაობა და მოძრაობა-უძრაობის შორის განსხვავება და თუ შენიშნა ბუნებაში. იგი, რა თქმა უნდა, ჯერ ვერ იცნობს ცხოვრებას, ვერ იცნობს მისს პირველ საფეხურსაც-კი, (რომელსაც მხოლოდ გაურკვეველ ინსტინქტებით

განიცდის). იგი ჯერ კრიტიკულად ვერ შეხედავს და ვერ განსჯის მოვლენებს, ვერ შეაფასებს მათ. არ იცის მათი—როგორც შინაარსი, ისე მიზეზი და შედეგები. იგი ნამდვილი ბრმაა, უთვალთვალ ტყის სიღრმეებიდან აღთქმის ველის მაძიებელი, რომელიც,—თუ თვალხილულ წინამძღოლს არ მიჰყავს,—ხან ერთ ხეს დაეჯახება, ხან მეორეს; ხან ერთ ეკლავს ჩირგვს წააწყდება, ხან მეორეს; ხან ერთ ბორცვზე აბოგინდება და ხან უღრან ხევში ჩატორტმანდება; ხან ჭაობში ჩასტოპავს და ხან მდინარეში და ვინ იცის როდის გამოახწვევს ამ ჯოჯოხეთურ წრიდგან, ან სულაც მიაღწევს-კი აღთქმულ მიზანს? და რომ ვსთქვათ კიდევ მოესწროს როდისმე ამას, იგი მაინც ის აღარ იქნება, რაც უნდა ყოფილიყო, ან ჭაობის ცხოველნი მოშხამავენ მისს არსებას და ან ამ გზაზედ განცდილი სხვა უბედური შემთხვევები დაასახიჩრებენ და უღროვით მოტყდება იგი...

აქედან ცხადია, უნდა ვაღიაროთ, რომ უსუსურ ნორჩთათვის ცხოვრების გზაზედ აუცილებელი საჭიროა წინამძღოლ ხელმძღვანელი, უფრო მოკლე და უადვილეს გზის მაჩვენებელი, რომელსაც კიდევ თავის ძველ-წინაპართაგან შეუსწავლია ამ გზის შინაარსი (რაიცა დასაბამიდან წინაპართ—შთამომავლობისთვის გადაუციათ და)—თვითონაც გაუვლია ეს გზა... იგი ნორჩ თაობას, ჯერ კიდევ გონებითა და გამოცდილებით ბრმას, გაუძღვება ამ გზაზედ და თან გზა და გზა გააცნობს იმ დაბრკოლებებსაც, რომელიც შეიძლება სახიფათოთ და ზოგჯერ საბედისწეროთაც გადაეღობებოდა მათ უწინამძღოლოდ და დაანახევებს, რამდენათაც შესაძლებელია, ამ დაბრკოლებათა შედეგებსაც, მაგრამ ისე კი, რომ

მათი მსხვერპლი არ გახადოს უსუსურობა ან ფიზიკური, და არც სულიერი ძალა, როგორც ეს მოხდებოდა უწინამძღოლოთ, მარტო,—ღვთის ანაბარა სიარულის დროს...

რომ მკითხველთათვის უფრო ნათელ ვყო ჩემი შეხედულება და ჩემი ნათქვამიდან ისეთი დისკვნა არავინ გამოიყვანოს, რასაც არ ვფიქრობ,—საჭიროდ მიმაჩნია ორიოდ სიტყვით განვმარტო: რა უნდა იყოს ხელმძღვანელის დანიშნულება? უკვე ანბანურ ჭეშმარიტებად არის პედაგოგიკაში ცნობილი, რომ მხოლოდ ის ცოდნა იქნება საფუძვლიანი, მტკიცე, შეურყეველი და სამუდამო საკუთრება ადამიანის ინტელექტისა, რაც ადამიანის საკუთარ დაკვარება - გამოცდილებაზეა დამყარებულ-აღმოცენებული, საკუთარის კვლევა-ძიებით და შრომით მოპოვებული, საკუთარის აზრის მსჯელობისგან გამოყვანილი დასკვნა...

მხოლოდ ამგვარად მოპოვებული ცოდნა შეადგენს ადამიანის სულის საღაროს მუდმივ განძს და მხოლოდ ეს განძი შეუძლიან მოიხმაროს ადამიანმა სურვილისამებრ, თავისუფლად, სრულიად დამოუკიდებლად ყოველგვარს გაჭირვებისა და საჭიროების ეამს... და რაც უფრო მდიდარია ადამიანის სული ასეთის განძით, მით უფრო დამოუკიდებელია ადამიანი, მით უფრო თავისუფალია იგი ცხოვრებაში ყველგან, ყოველთვის და ყველგან... ამასთანავე უნდა ვცოდეთ, რომ შეძენილი ცოდნა მით უფრო მტკიცეა და ფართო, რაც უფრო ღრმად არის მისი კვალი ადამიანის გონებაში ჩამჩნეულ-შთაბეჭდილი. შთაბეჭდილების სიღრმე-კი დამოკიდებულია იმ ხალისზე, რომლითაც არის ავზნებული ადამიანის გული და ჰბადებს მასში ცოდნის შექმ-

ნის შეუპოვარ სურვილ მისწრაფებას, ხოლო ამგვარი ხალისი სწავლისადმი მხოლოდ და მხოლოდ მაშინ შეიძლება ექმნეს მოსწავლეს, როცა ზემოთ მოყვანილი პრინციპი იქმნება მტკიცედ დაცულ-განხორციელებული და ყოველგვარ ცოდნას თვით მოსწავლე აღმოაჩენს, თითქოს იგი ცოდნა არ არსებობს და მას მხოლოდ ეხლა ქმნის და აჩენს მისი მადიებელი... რაც უფრო ფართოდ, რაც უფრო იდეალურად არის განხორციელებული ეს პრინციპი, მით უფრო თავისუფალია აღზრდა... ამიტომ ეს იდეა, თუ დებულება უნდა შეიქნეს დედაძარღვი, თვით საძეკველი იმ გრანდიოზულის შენობისა, რომელსაც ეწოდება—თავისუფალი აღზრდა, და, რომლის მიზანიც არის—თავისუფალი ადამიანის დამოუკიდებელი პიროვნების აღზრდა...

ამ სკოლის სულის ჩამდგმელ—ხელმძღვანელმა,—რომელმაც უკვე მრავალ მეცნიერულ გამოკვლევათა შესწავლითა და საკუთარის დაკვირვებით იცის ბავშვის ფსიქოლოგია,—უნდა გამოარკვიოს მოზარდის სულიერი ძალა, გონების სიცხოვლე, ფიზიკური და სულიერი ინდივიდუალური თავისებურებანი, მისი ნიჭი და სურვილ-მიდრეკილებანი და ყოველივე ამის მიხედვით უჩვენოს გზა თანდაყოლილ ნიჭის, ანუ თავისებათა უმწვერვალესობამდე განვითარებისათვის და გააცნოს მზა-მზარეულად მხოლოდ ის ელემენტარული იარაღები, თუ სხვა რამ, რომელნიც შეადგენენ ყოველ დღიურ ცხოვრების აუცილებელ საჭიროებას და, რომელნიც დიდი ხანია უკვე ჩვენს წინაპრებს აღმოუჩენია, თუ გაუკეთებია და ჩვენთვის უანდერძებია.

ამრიგად ხელმძღვანელთა დანიშნულება არის—რაც შეიძლება ნაკლები დრო-

ისა და ჯანღონის, ანუ ენერჯის დაკარგვით მოაპოვებოს ნორჩ თაობას თანდათანობით, თვით-განვითარებით, ევრისტიული მეთოდით—უაღრესად განვითარება თვისი ნიჭისა,—ზნობის, გონების და სულის საერთო ძალის,—მთელი მისი ბუნებისა... ხელმძღვანელი მხოლოდ გზას და საშუალებას, ანუ იარაღს უნდა უჩვენებდეს, მხოლოდ საჭირო ნედლ მასალას უნდა აგროვებდეს ბავშვის გარშემო და ბავშვი თვითონ უნდა აშენებდეს მათგან ცოდნის კოშკის საართულებს, თვითონ უნდა აღმოაჩენდეს ამა, თუ იმ კანონებს, თვით უნდა მიდიოდეს ამა, თუ იმ დასკვნამდე, თანახმად მისი თანდაყოლილ მიდრეკილებისა, ანუ ინდივიდუალური თავისებურებისა...

ეხლა,—შესაძლავს, თუ არა, მხოლოდ ამ თანდაყოლილ მიდრეკილებათა, ანუ ინდივიდუალურ თავისებურებათა თავისუფლად განვითარება?—ანუ ახსელიუტურად თავისუფალი აღზრდა?...

ჩვენ ზემოთ უკვე დავინახეთ, რომ სწავლა-აღზრდის საქმეში აუცილებლად საჭიროა მასწავლებელი... არა, ნუ ვიტყვით „მასწავლებელს“, რადგან ამ შემეცნების შინაარსად ძველადგანვე მიღებულია ვიგულისხმობთ ისეთი ადამიანი, რომელიც წინასწარ შემუშავებულ დანიშნულებისათვის გასაწრთვნელ-დასაგეშავად მზამზარეულ აზრებს აწვდის თავის შეგირდს და აიძულებს უნდა თუ არა, ნაინც შეითვისოს იგი აზრი, თუ საგანი, თუნდა იგი სრულიადაც არ შეეფერებოდეს ამ ნორჩი არსების ინდივიდუალურ ფსიქოლოგიურ თავისებებს და ამიტომ სიკეთის ნაცვლად ვნება მოუტანოს მას, დაამახინჯოს იგი... „მასწავლებლის“ მაგიერ ვსთქვათ ხელმძღვანელი... ამ ხელმძღვანელთა როლი, თუ დანიშნულებაც,

რამდენადაც შეიძლებოდა ამ მოკლე წერილში, ზემოთ გამოვარკვიეთ. მაგრამ ამ როლის ასრულების დროს, ისინი ხომ უტკველად ახლო უნდა იქნენ თავიანთ შვირდებთან და რაკი ეს ეგრე იქნება, ყოვლად შეუძლებელია, ნებით, თუ უნებლიეთ, უფროსმა, როგორც უფრო მტკიცე ხასიათის მქონემ, გავლენა არ იქონიოს ბავშვის ნორმის არსებაზე და მისი პლასტიური სული არ გადახაროს იქით-კი არა, საითაც მას მიუწევს თანდაყოლილი მიდრეკილება, არამედ იქით, საითაც არის მიმართული თვით აღზრდელის გონება... (მხოლოდ იშვიათი გენიოსები თუ დაარღვევენ ამ ფსიხოლოგიურ კანონს, უკუაქცევენ უფროსების გავლენის ნაკადულს და თავიანთ ვონების იალქანს მიმართავენ იქით, საითაც მიეზიდება მათ ცით მომადლებული ღვთიური ძალა. მაგრამ იშვიათი გამოჩენილი ხომ საერთო ბუნების კანონს ვერ დაარღვევს და ვერც შესცვლის). ჯერ უბრალო ხალხური აღზრდაც-კი ამბობს: „ხარი ხართან დაბი, ას ზნეს იცვლის, ან ფერსაო“. როგორც სჩანს თურმე უკვე შემუშავებულ-განმტკიცებულ „ზნესაც“-კი შესცვლის სხვისი გავლენა, და რაღა საკვირველია, რომ ბალდი, ჯერ არავითარ ზნეს, ე. ი. აზრ-შეხედულები-სა და ხასიათის არა მქონე, შეითვისებს იმას, რასაც მის მახლობელი ხელმძღვანელიდგან დაინახავს და ყველა ცარიელ კუნჭულებს ბავშვების სულიერ არსებაში დაიჭერს უმთავრესად მისი ხელმძღვანელისაგან აღებულ ნასესხები განძი და შეიზღუდება თავისუფალი განვითარება იმ ინდივიდუალურ თავისებურობისა, რომლის ჩანასახიც დაბადებიდგან თან დაყვა მას. ამით-კი, ცხადია, დაირღვევა დიდებული პრინციპი თავისუფალი აღ-

ზრდისა... აი სწორედ ამ დაბრკოლებას ვუწოდებ მე ზემოთ „შეურყველი ზღუდე“...

შეიძლება ხელმძღვანელი ეცადოს, რომ თვისი შევირდებისაგან დაჰფაროს თავისი რწმენა, აზრ-შეხედულებანი, ან თავისი ცუდი, უარყოფითი მხარეები მაინც და მით ნება მისცეს ბავშვს, რომ მან დამოუკიდებლად და დაუბრკოლებლად, თავისუფლად განავითაროს და ააყვავოს თავისი საკუთარი სულიერი მიდრეკილებანი. მაგრამ სამწუხაროდ აღამიანი იმდენად თვმოყვარეა, რომ იგი იშვიათად თუ დაინახავს თავის თავში ნაკლს და ძნელად თუ დაიჯერებს ზოგიერთ მის თვისებათა უარყოფით მხარეს. თანაც აღამიანის მოქმედება, სიტყვები და თუნდა მათი კილო, ყოველი მისი მიხრა-მოხრა, მისი სიცილი, თუ მოწყენილობა, მისს ნების ყოფაზე სრულიად დამოუკიდებელი, უბრალო ძვლები-სა და სახის გამომეტყველება-კი უტყუარი სარკეა აღამიანის სულიერ არსების მთელი საღაროსა. ყოველივე ეს ცალცალკე და ყველა ერთად აშკარად გამოჩვენებულია აღამიანის აზრ-შეხედულებისა, მისი მისწრაფება სულის კვეთებისა, მისი სიმპატია-ანტიპათიისა ამა თუ იმ გარემოებისა, არსოდეს არ დარჩება შეუმჩნეველი პატარა მოზარდის მახვილ ყურადღებას და ცხოველ ინსტინქტს...

გარდა ამისა, უნდა ვიცოდეთ, რომ არსებობს ერთი მტკიცე ფსიხოლოგიური კანონი, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ აღამიანი ვერასოდეს გულგრილად გვერდს ვერ აუხვევს და ვერ დაჰგმობს, ვერ უარჰყოფს იმას, რაც მის არსებას შესისხლბორცვია და შეადგენს მისს რწმენას, აზრსა და შეხედულებას, რაც შეიცავს მისს ეგრედ-წოდ. მსოფლმხედ-

ველობას, ქმნის მისს მთელ ინტელექტუალურ ქვეყანას და მაშასადამე, შეადგენს მის სიცოცხლის შინაარსს. მათში არის განსახიერებული ადამიანის პირადი „მე“. თვით ამ „მე“-ს მხოლოდ ისინი შეადგენენ და უმათოდ-კი ადამიანი, როგორც ინდივიდუალური ერთეული სრულ არარად იქცეოდა... და განა შეუძლიან ხორციელ ადამიანს სხვისი, უცნობ და უცხო „მე“-სთვის დაჰგმოს და უარჰყოს საკუთარი „მე“? პასუხი მხოლოდ ერთი შეიძლება: — „არასოდეს“...

პირიქით, იგი ყოველთვის ეცდება ამ საკუთარი „მე“-ს წარმოდგენანი სხვას ც მოახვიოს, შეათვისოს, შეასისხლხორცოს, და გახადოს მის სიცოცხლის შინაირსადაც, რომ ამით გაიმრავლოს რწმენის მოზიარე, სულიერი მოკავშირე-მონათესავენი... და რამდენად მეტს შექმნის იგი ასეთ სულით მსგავსს, თანამოაზრე ქმნილებას, თითქოს იმდენად უფრო მეტს ხედავს თვისი სიცოცხლის მიზნის ჭეშმარიტების დამცველ-დამადასტურებელთ და იღუმალ კმაყოფილებასა და სულიერ შეგებას განიცდის. და რაღა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში არ დაინდობს იგი — ადამიანი — მოზარდ თაობას, რომელზედაც ყველაზე უფრო შეუძლიან იქონიოს გავლენა, რომ ჩაუნერგოს საკუთარი იდეები, მის ნორმს და მიმღებ სულზე დაამყნას საკუთარი სულის კვარტი ე. ი. ჩაუდგას თავისი სული... ასეთია ადამიანის ფსიხოლოგია და ვერც აცდება იგი ამას მანამდე, სანამ მისი ადამიანური „მე“ მასში ინდივიდუალურ ერთეულს წარმოადგენს... ეს-კი ყოველთვის იყო, არის და იქნება თვით ყოფნის დასასრულამდე. ყოველივე ზემოთ თქმულიდგან აშკარაა აბსოლიუტური შეუძლებლობა იმ აბსოლიუტურ თავისუფალ აღზრდისა,

რომელსაც ქადაგებდა ლ. ტოლსტოი და მისი მიმდევარ-თანამოზრენი, თუმცა იგი თავისთავად იდეალურია...

აქ თავისთავად იზადება კითხვა, თუ-კი ხელმძღვანელის მიკარება და ახლო ყოფნა ნორჩ ქმნილებასთან, აუცილებელ შედეგად გამოიწვევს მოზარდის უნებლიეთ სხვის გავლენის ქვეშ ჩავარდნას და მისი სულიერ არსების თავისუფალ აღზრდას შეზღუდავს, მაშ რაში უნდა გამოიხატოს თავისუფალი აღზრდა?... ამის პასუხად ცოტა რამ უკვე ზემოთაც მოგახსენეთ და ვხლა კი მხოლოდ განმეორებით ვიტყვი, რომ თავისუფალი აღზრდა ის იქმნება, თუ-კი ჩვენ ჩვენის იდეების მიხედვით წინდაწინ შემუშავებულ დანიშნულებისათვის მოსაშუაღებელ პროგრამით არაფერს არ დავავალებთ და არ დავაკისრებთ მოზარდ თაობას.

მათი განვითარების მიზანი თუ იდეა, თვით მათივე თანდაყოლილ მიღრეკილებიდან უნდა გამომდინარეობდეს, ხოლო გზასა და მიმართულებას ამ განვითარებისაკენ მათი საკუთარი სულის სიღრმეში დამარხული ინსტინქტი — წინაგრძობა უკარნახვას. ხელმძღვანელნი-კი მხოლოდ უნდა უკაფავდნენ ამ გზას, უადვილებდნენ მაზედ სვლას და აძლევდნენ შესაფერ საშუალებას ამ გზის უმწვერვალესობამდე გავლისა და საბოლოო მიზნის, — მისი თანდაყოლილ კეთილ მიღრეკილებათა უაღრესად განვითარების მისაღწევად... და ყოველგვარი შეზღუდვა აქ და თვით ხელმძღვანელის გემოვნებაზე ბავშვის სულიერ მისწრაფების, ანუ ბუნებრივ ნიჭის განზრახ მოგრეხა, მომაკვლინებელ ცოდვათ უნდა ჩაითვალოს...

აი ასეთი უნდა იყოს მომავალი თავისუფალი სკოლისა და მისი ხელმძღვანელისა და მოზარდ თაობის ურთი ერთო-

ბა... და თანამედროვე სკოლაც, რამდენად უფრო უახლოვდება ამ პრინციპს, იმდენად უფრო მიზან-შეწონილად და თვისი დანიშნულების სიმაღლეზე მდგომარეობს...
 ია ნარციე.

ბიბლიოგრაფია

Книгоиздательство К. Г. Зихмана. Рига, Колодезная улица 5 — 7.

Стѣнные картины художника Табурина въ восьми краскахъ для нагляднаго обученія и упражненія въ разговорѣ: 1. Весна, 2. Лѣто, 3. Осень, 4. Зима.

Размѣръ 70×100 сант. цѣна по 55 коп.

უკრნალ „განათლების“ რედაქციამ მიიღო წიგნების გამომცემელი ფირმის ზიხმანისაგან თვალსაჩინო სწავლაში საჭირო ახალი ხელსაწყო, რომლის სათაურიც ზემოთ ამოვწერეთ. საზოგადოთ სკოლები ჩვენში და რუსეთშიაც სწავლების დროს საჭირო თვალსაჩინო ნივთებს ძლიერ მოკლებულია. ეს გარემოება აიხსნება ან არსებული ხელსაწყო ნივთების სიძვირით, ან ბევრი მათგანის უფარგისობითაც. ბ-ნის ზიხმანის ფირმას მშვენიერი აზრი მოსვლია, რომ ამ გარემოებისათვის ყურადღება მიუქცევია და იაფათ გამოუცია ისეთი უსაჭიროესი სასწავლო თვალსაჩინო ხელსაწყო საგანი, როგორც არის სურათების საშუალებით წელიწადის დროთა შესწავლა. ხსენებული სურათები რვა ფერისაგან შესდგება, შეიცავს რუსთა ცხოვრებას, და მხატვრულის მხრითაც საკმარისად არის შესრულებული; ყოველი დამახასიათებელი მხარე რუსთა ცხოვრებისა მთელი წლის განმავლობაში თვალსაჩინოდ წარმოდგენილია ამ სურათზე. ამ სახით რუსთა ცხოვრების გასაცნობად, რასაც ხშირად არა რუსთა სკოლებში,

მხოლოდ წიგნურ ზეპირობას მიჰმართავენ ხოლმე, ეს ახალი სწავლაში ხელსაწყო თვალსაჩინო ნივთი დიდს დახმარებას გაუწევს მოწაფეებს, რომ მათ თვალსაჩინოდ და ნათლად წარმოიდგინონ რუსების ყოფა-ცხოვრება, ამიტომ ამ სურათების შეძენა მეტი არ იქნება არა რუსთა სკოლებისათვისაც, და მოწაფეთა გონების წესიერად განვითარებისათვის უფრო სასარგებლო იქნება შეფარდება ადგილობრივის ცხოვრებისა, რაც მოწაფეებმა წინასწარ უკვე კარგად უნდა იცოდნენ, რუსთა ცხოვრებასთან. ამ სურათებს თან ახლავს ტნობილი პედაგოგის დავისის შედგენილი თვალსაჩინო საუბრები.

საზოგადოთ ზიხმანის ფირმა დიდი ზნეობას იჩენს სახელმძღვანელოებისა და თვალსაჩინო სურათების გამომცემის საქმეში. ეს პატივცემული ფირმა დიდს სარგებლობას მოუტანდა არა რუსთა სკოლებს, რომ გამოეცა ასეთი სურათები რუსეთის სახელმწიფოში მცხოვრებ სხვა და სხვა ერების ყოფა-ცხოვრებიდანაც.

ლ. ბ.

III

საზოგადო მეცნიერება, ფილოსოფია, გრამატიკა ისტორია, მედიცინა, ჰიგიენა ქიმია, კრიტიკული და სამეცნიერო მიმოხილვა

სამ. ცომაია—ქართველები, რომელთაც მონაწილეობა მიუღიათ 1812 წლის ფანგურსთა ომში. № 1—5.

ზ. ჩიჩუა—ბიოქიმია № 1—17; ცოტა რამ უჯრედთა შესახებ № 2—145; ადამიანის წარმოშობა № 4—258.

ოქმუბი ქართულ-კულტურას მოვყარულთა საზოგადოების კრების დეკ. მედიტ. კელენჯერიძის ქართული მართლწერის შესახებ № 8—9—616; № 10—706.

ილია ალბაზიშვილი—სად თავდება გენიოსობა და სად იწუება უზნობა № 1—41. ადამიანის შებენარი, მკვამელი პანაზიტები და მათთან ბძმლა № 2—78; № 3—172; ქართული ენა და სამეცნიერო ტერმინოლოგია № 3—238; № 4—334; № 5—6—356; № 8—9—523.

ვ. ვაშაკიძე—სკოლის ექიმის მოვალეობა № 10—684.

ვახტანგ კოტეტიშვილი—„ტუვეკაგასისის“ სალიტერატურო მიმოხილვა № 7—456; — — 527.

მლ. კ. ანთაძე—ეპიკურების სტრატეგია ომის დროს № 2—103; ომი ეპიკურებში და იმათი დამოკიდებულება მეზობელ ხალხთან № 5—6—384.

ნიკო ჯანაშია—მინერალი ქიმია № 3—131; № 4—249; № 10—659.

ილია ფერაძე—თავადი გრიგოლ ორბელიანი და მისი პოეზია № 3—225; № 8—9—555.

გ. ნიორიძე—იან ჰუსი . — 447.

ლ. ბოცვაძე—საანთმეტიკო ტერმინები № 7—473; № 10—693.

IV

ბელეტრისტიკა

პროკლე ტაბიძე—მასწავლებლის დღიური № 1—47; აკაკი შავერდია დ, იმის დროის სკოლა № 5—6—408.

ვაჟა-ფშაველა—ლადო ბზვანესი № 4—5—407; გიორგი ლეონიძის № 8—9—574.

იკარი—(სდა ლექსი) არასოდეს!.. არასოდეს!.. № 1—57.

ა. ფანცულაია—მეგობარს № 1—58; უკვდავება № 2—126; № 3—214; კარდახევილი ვარსკვლავი № 8—9—598.

ილია ფერაძე—მეომრის ცხენი (დამტყნზარისა № 1—59; მე და ქართული მკვამლანისა № 5—293; დიოგენის კვადით (ხაღსნიდან) № 5—6—405.

გ. ლეონიძე—ცას. გულს № 1—51; ზარი (აკაკის სსოფნას) № 2—118; ზამთრის მედლია № 3—215; ზეპელა № 4—301; უკვდავება № 5—6—394; შემოგომსა № 8—9—572; უხილავის სიმღერებიდან № 8—9—576! მზიურ ვაჟსა № 8—9—578; ფოთლია № 10—696; სტრიქონები № 9.

ილია გოგია—ომის გამო № 1—60; მასუხი № 1—62; დაკარგულს ვარსკვლავსა № 8—213; ზამთარი № 6—299; თეთრი დამე № 6—301; მუნჯის აღსარება № 5—313; ორი სიმღერა № 5—6—318; ვაჟა-ფშაველასა № 8—9—570; ჟამი ღოდვისა № 10; აკკარდი, შემოდგომა, ვარდი № 10;

გელა—სიტუვა № 1—61; მიევარს მედილია № 2—195; შარის ძახილი № 3—213, ოღლა № 5—300; მოდი, კარგა!..

ქართული
საქმიანობა

№ 5—6—407; ვაჟას ხსოვნას № 8—9—572.

№ ჩემი სული № 1—61.

ლადო გეგეჭკორი—წიგნაკა № 1—62; კჭვი, № 5—301; სანეტი № 5—5—394; დამარხული მუზა; № 8—9—569; სურათი, საკუთარი ლეგენდა № 8—9—573; ჩემი სურათი და ჭეშმარიტი სული, ჩემი თამარი № 10.

ბ. ვარლოშვილი — ოქ, შეშქდლას! № 5—6—406; ვაჟას ხსოვნას; № 7—483; განთავის ვაჟს № 10.

თედო რაზიკაშვილი—აკაკის № 2—123.

ს. აბაშვილი—აკაკის № 2—126.

გ. ტაბიძე — უკეთესი ფოთელი № 9—484.

საელე აბულაძე — გლოვა № 2—135; ხაკადული № 5—299; მშვენიერი ღამე № 5—6—317; ჩემი ღოცვა № 7—485; არწივი და ბოლოშავა № 8—9—575; ნეტავი იყოს ჩიტებო № 10.

კიკნა-ფშაველა სიცოცხლის სილამაზე № 2—136; ღოდინი № 3—212; ოცნების მხარეს № 8—9—574.

ბ. ზენობნიელი — დრო № 10.

ა. გაფრინდაშვილი—მეგობარს № 2—136; გლოვა № 4—296; შემოდგომის მელოდია № 8—9—577; ამონაკვეთი № 10—696.

ლ. ძიძიგური—სულ გარდაქმნი—№ 2—137; ვარდი ჭეკვალი № 3—217; აკაკის № 5—6—407; ჭანგაბი № 8—9—577.

დ. თურდოსპირელი—ის კი იცინდა... № 2—137; არ ვეუჩებოთ № 3—316; მე ვქვითაინებდი № 3—218; შორეულ მეგობარს № 4—803; გაუჩანავთ ღუქსები № 5—6—393; დიდი... სიყვარული №

7—484; ნეტავი მას № 8—7—580; რად გამიარჯვას ჭრილობანი № 8—9—599.

ნატალია გიგაური-გაბაევ-გაბანოელი-სა—სურათი № 2—138; ჭეშმარიტ ვასზე შიღვერ მისილოვიდან № 5—6—329; გულწრფელი მოღვაწისადმი № 10—

კატო ბ—ძე—ეგადი, ოსმანის ბუჩქი № 5—6—387; ჭრიჭინა და ღუმეზარა № 8—9—600.

კ. ხევსუბნელი—ცხოვრების წინა სფეროზე (ფსიქოლოგიური ეტიუდი) № 2—139; № 3—221; № 4—296.

ტაიფუნია—სქართველს მხეს № 3—211; ოცნების წიადში № 5—6—395; დაკარგული ბედნიერება № 8—9—579.

ფასკუნჯი — ზღვის სურათვა № 3—214; რა დავაშავთ ნეტავი?! № 4—299.

ზ. ედილი—შურის ძიება (ამბავი) № 8—4—586.

მ.ბ. ბოჭორიშვილი—მაგდალინელი № 3—219; სევდის შვილი № 5—6—412; უაღქმე № 8—9—581; ბედნიერება, ბოროტი მომავალი № 10—

მაქსიმე ვეკუა—ხატის მიზეზი № 8—9—596.

მიწიშვილი—ის მხარე № 3—220; მინიატურები № 4—305; რისთვის № 10—702.

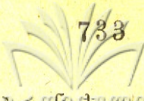
მ. კრელაშვილი—ეს უკანასკნელია № 5—6—398.

სან. გურული—წმიდა ადგილი № 4—295.

ნიკ. ასათიანი—შენ მშვენიერი ხარ... № 4—300.

მესხი ვ. მიქელაძე—მთის ჰეპელა (ტექნიკური) № 4—306.

ლადო ბზვანელი—საღამო ვაჟა ფშაველას № 4—307.

V

შინაური მიძობილება.

ტიტო კრიხელი—რანი ვართ (პასუხად ბ. გ. ა—ნს) № 1—74.

ლადო ბზვანელი—ქართული ენა უმაღლეს პირველ დაწვეობით სსწავლებლებში № 2—152; სამართლიანი, თუ უსამართლო საუბრეები № 8—9—567.

ი. გ—რი—ქართული ენა ჩვენებურ სკოლებში № 2—153; № 10—656.

მღვდ. კ. ანთაძე—სამღვდელთების რელიგიის დროს № 4—269.

ალ. ჭიჭინაძე—საჭარბა განვასრდიეთ 1914 წლის პირველ ივლისის კანონი № 4—314.

გ. ა—ნი—აი, რანი ვართ! № 4—331.

ლ. ბოცვაძე—ჩვენი დროის გმირი პედაგოგები № 5—6—420.

ნოე შორდანიანი—არ წყალ შუა № 7—477.

კახაბერი—სასჯლო სკოლის მასწავლებელთა კურსები ახალსახაში, ვ. ჯაფარიძე და მისი აჭიანჭიანჭობა გაზ. „საქართველო“-ში, ბ. ნი ნარქანი და მისი აზრი „განათლების“ შესახებ № 7—494.

სიტყვა—დედა ენა სკოლებში № 8—9—609.

VI

რუსეთი და უცხოეთი.

რ. რ—ლი—პოლიტიკური შენიშვნები იორდანისის—დეე, იქნეს გამარჯვება № 4—273.

ნიკო სირბილაძე—ბავშვების აღზრდა აზონიაში № 4—328.

ლ. ქადაგიძე—გვრძები. რამენ რელიგიის წერილი № 5—6—377.

ლადო ბზვანელი—კ. ზობედიანი—საზრის მასწავლებლებზე № 5—6—417.

ლ. ბოცვაძე—საფრანგეთის პედაგოგების აზრი კერძო სკოლას სკოლას ხეობის შესახებ № 7—463.

VII

მოწერილი ამბები და წერილი რედაქციის მიძობით.

ბაკრატი ბეთანელი—წერილი მეჯვრისხევიდან № 5—6—430.

ვ. ჯაფარიძე—წერილი რედაქციის მიმართ № 10—712.

კახაბერი—ჩემი პასუხი № 10—714.

VIII

სამშობლო ქვეყნის მოღვაწენი, ბიოგრაფია.

ივანე გომართელი—ჩვენი მოღვაწე ქალები—I ნინო ბუკანის ასული ყიფიანისა № 4—307.

X მგობარი—ლადო ბზვანელი, მისი 25 წლის საპედაგოგო სმარკზე მოღვაწეობისა და 20 წლის სამწერლო სმარკზე მუშაობის გამო № 10—671.

ყარამან ჩხვიძე—ჩემი მოკლე თავგადასავალი № 10—677.

ლ. ბოცვაძე—შეი მღვიმელი (შეი ქუჩუაშვილი) № 10—674.

IX

ნეკროლოგები, მოგონებანი და სიტყვები.

ლადო ბზვანელი—სასჯლო მასწავლებელი ნაღვალა ტყეშელაშვილის ასული

№ 1—78; აკაკის დაკრძალვის დღე № 2—124; აკაკის ხსოვნას № 3—209.

ივანე გომართელი—მოგონება აკაკის შესახებ № 2—117.

ალექსი ჭიჭინაძე—სიტუვა აკაკის დასაფლავებაზე № 2—121.

ვ. ოზიელი—აკაკი № 2—127.

ნატალია გიგაური—გაბაევი-გაბაონელი-სა—აკაკის კარდაცვალების გამო № 2—129.

აკაკი სიგუა—უკანასკნელი საღამო № 2—131.

გრ. საქარიძე—ნუ ვსტირით № 2—132.

ანტონ ბეკიაშვილი—მოგონება № 2—133.

ეპისკოპოსი ლეონიდე—სიტუვა აკაკის ორმოცის თავზე № 3—204; სიტუვა ვარლამ გელაგანის ორმოცის თავზე № 4—326; სიტუვა ვაჟაფშაველას დასაფლავებაზე № 7—479.

გ. ხაჯომია—სიტუვა აკაკის კარდაც. გამო № 3—206.

ილია აღმაშენებელი—ბედნიერება და მიზანი ცხოვრებისა № 3—208; მოქალაქეობრივი მოვალეობა სამშობლოსადმი (ვარლამ გელაგანის ხსოვნას) № 4—280.

ლ. ბოცვაძე—ნიკო ლომოური № 4—322; ვაჟაფშაველა № 7—478.

მეთ. კაკაბაძე—ძვირფას ნიკო ლომოურის ხსოვნას № 5—6—415.

X

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია.

ლ. ბოცვაძე—ზედაგოგიური სიბეჭე, თუ ენის ქაფილი, ზასუსად ზ. ჯაფარიძეს № 1—64; ზასუსად გაზეთ „შადრევანის“ რედაქციას № 2—154; „შადრევანის“ რედაქცია და ბ.ნი ზ. ჯაფარიძე № 3—234; „ახირებული თავისმართლება“ უკანასკნელი ზასუსი „შადრევანის“ რედაქციას № 4—318; „Новое Слово“ С. И Оцхели № 7—506; გმირი ქალი მათე—უახლად წოდებული № 7—512; „ჩვენი ძველი მწერლობა“ ს. გორგაძისა, „იფანე შავთელი“ მისე ჯანაშიელისა, „ჯორ-ზაქარა“ ს. მგალობლიშვილისა № 8—623.

ილია ფერაძე—Яковъ Гогобашвили „Русское Слово“ для грузинскихъ школъ ч. I.

ლ. ბ.—Стѣнные картины: 1. Весна. 2. Лѣто. 3. Осен. 4. Зима. Изданіе Зихмана № 7.

წებს დაბრუნებას სამხედრო ცენტრისაკენ. რედაქტორ-გამომცემელი ლ. გ. ბოცვაძე

მიიღება ხელის მოწერა 1916 წლისათვის გაზეთ **ქართული დემოკრატია**

თანამდროჲმ **„სხრუბი“**

გაზეთი ღირს როგორც თფილისში, ისე პროვინციაში მთელი წლით 8 მანეთი, ნახევარი წლით 4 მ. 50 კ., სამი თვით 2 მ. 50 კ., ერთი თვით 90 კ. გაზეთის ფასი ხელისმომწერლებმა წინდაწინ უნდა გადაიხადონ, **ნისიათ არავის ვაეგზავნება.**

ფოსტით ხელის მომწერლებმა ფული შეედგვი აღრესით უნდა გამოგზავნონ: **Тифлисъ, почтовый ящикъ № 199 Власію Малакіевичу Бохохадзе.** თფილისის ხელის მომწერლებმა ფულა უნდა შეიტანონ კანტორა „განათლებაში“ **ფლგას ქუჩა, № 6.** მომავალი წლის ხელისმომწერლებს კანტორა უმორჩილესათ სთხოვს ფული დრახუდ შემოიტანონ.

1916 წლის პირველ იანვრიდან დაიწყო ხელის მოწერა სამეცნიერო, სალიტერატურო და საპოლიტიკო ჟურნალ

„**ცხოვრება**“-ზე

რომელიც გამოვა ორ კვირაში ერთხელ **რომანოზ ფანცხავას** (ხომლელის) რედაქტორობით.

წლიურათ ჟურნალი ეღირება 5 მან., ნახევარი წლით 3 მან., სამი თვით 1 მან. 50 კაპ., თვიურათ 50 კაპ., თითო ნომერი ხუთ შაურათ.

წლიურ ხელის მომწერლებს ფულის გადახდა ნაწილ-ნაწილათც შეუძლიათ. ხელის მოწერის დრახ 3 მან., პირველ აპრილს—1 მან. და პირველ ივნისს—1 მან.

ფული უნდა გამოგზავნოს ამ მისამართით: **Кутаисъ. Роману Спиридоновичу Панцхава.**

მიიღება ხელის მოწერა 1916 წლისთვის გაზეთ

„**სახალხო ფურცელი**“

გაზეთი სურათებიან დამატებით ღირს წელიწადში 9 მ. 50 კ., ნახევარი წლით 5 მ., სამი თვით 2 მ. 50 კ., თვით 90 კაპ.

წლიური ფასის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილად.

წლიური ხელის მომწერნი, რომლებიც 1916 წლის 1 აპრილამდე სრულიად გადაიხადიან წლიურ ფასს, მიიღებენ **პრემიას** ორკინაფურ თხზულებას თანამედროვე სოციალურ-პოლიტიკურ და ეროვნულ მდგომარეობის შესახებ. თხზულების შინაარსი იქნება დახლოებული შემდეგი: 1. ომი და მისი მიზეზები; 2. ერი და სახელმწიფო; 3. მუშათა კლასი და სოციალისტური ორგანიზაციები ომის წინა დროს; 4. ერი და დემოკრატია; 5. რეალური მისახლეობა საქართველოში და საქ. ტერიტორია; 6. კავკასიის ერები და მათი ურთიერთობა; 7. ომის შემთხვევა.

თხზულება დაწერილი იქნება რამდენისამე ავტორის მიერ, რომელთაც სიას შემდეგ გამოგზავნალებთ. მისამართი: **ტფილისი „სახალხო ფურცლის“ რედაქცია, სასახლის ქუჩა, სარაჯიშვილის სახლი № 6.**

დაიწყო ხელის მოწერა 1916 წლის ყოველდღიურ საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთ

„მეგობარზე“

წლიურ ხელის მომწერლებს მიეცემათ პრემიათ გ. მაიაშვილის წერილების კრებულში. ნახევარი წლის ხელის მომწერნი პრემიას მიიღებენ იმ შემთხვევაში, თუ გადაიხდიან 1 მან. და 10 შაურს.

გაზეთს უფას საკუთარი კორესპონდენტები საქართველოს ყველა დაბა ქალაქსა და რუსეთის სტატუსტო ქალაქებშიც. გაზეთის ფასი: პირველი იანვრიდან წლის ბოლომდე გაზეთი ედირება 9 მ., ნახევარი წლით—5 მ., სპი თვით—2 მ. 3 აბაზი, თვეში 18 შაური, ცალკე ნუსური ყველგან 1 შაური.

წლის ხელის მომწერლებს შეუძლიათ სამ ნაწილად გაეფხ თულის შემოტანა; პირველი იანვარს—3 მ. 10 შაური. 1 აბრილს—3 მ. 1 აგვისტოს 2 მ. 10 შაური. ნახევარი

წლის ხელის მომწერლებს შეუძლიათ ორ ნაწილად—1 იანვარს 3 მ. 1 აბრილს 2 მ. რედაქციის მისამართი: Кутаись, Ивановская, Редакция газеты „Меგობარი“.

მიიღება ხელის მოწერა 1916 წლის ყოველდღიურ საპოლიტ. და სალიტ. გაზეთ

„სამშობლო“-ზე

გაზეთი გამოვა ყოველკვირეული სურათებიანი დამატებით.

თანამშრომლებს ეროვნულ დემოკრატიული მიმართულების საუკეთესო ძალები და ახალი სარედაქციო კადრები. წლიურათ გაზეთი ედირება 8 მანეთი, ნახევარი წლით 5 მან.

მიიღება ხელის მოწერა 1916 წლისათვის ყოველკვირეული სათეატრო, სალიტერატურო, სახელოვნო-სამხატვრო, საზოგადოებრივ შინაარსის სურათ ბიანი ჟურნალი

„თეატრი და ცხოვრება“

(წელიწადი გამოცემისა მეოთხე)

წლიურად 5 მან. ნახევარ წლით 3 მან.

1916 წელსაც გამოვა ჩვეულებრივი სრული პრეგრამით, ცნობილი რედაქციით, სახელმძღვანელო და ახადგაზრდა მწერალთა მონაწილეობით.

ჟურნალში ხუთასამდე სურათი დაიბეჭდება.

ხელის მოწერა მიიღება „სრავნის“ სტამბაში (მადათვის კუნძ. № 1, ვარანტოვის მანათლარა ხიდის ეურში, მუხრან-ბატანის სხ.) იოსებ იმედაშვილთან დილით 9—2 ს. სად. 5—7 ს. ფასტით: Тифлись, ред. „Театри да Цховреба“—Иос. Имедашвили. ტელეფონი № 15—41. ფუფუდ შემოტანა ნაწილ-ნაწილად შეიძლება.

საპოლიტიკო, სალიტერატურო და სამეცნიერო გაზეთი

წელიწადი
მეორე.

შ რ ო მ ა

წელიწადი
მეორე.

1915 წლის პირველ იანვრიდან გამოდის ყოველ დღე.

წლიური ხელის მომწერლები პრემიით მიიღებენ ბიკტორ ჩერნოვის წიგნს ფილოსოფიურ-სოციოლოგიური ეტიუდები. (ქართულ ენაზე 300 გვ.) არა ხელის მომწერლებისთვის წიგნების ეტირება 2 მან. ფულის გადახდა წლიურ ხელის მომწერლებს შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილად ხელის მოწერისას 3 მან. 1 აპრილს 2 მან. 1 ივნისს 2 მან.

გაზეთი ღირს: 1 წლით 7 მან., ნახევარი წლით 4 მან., 3 თვით 2 მან.—40 კ. ერთი თვით 80 მან. **მისამართი:** ქუთაისი. „შრომის“ რედაქცია სახ. მკურნალი მ. ლორთქიფანიძისა. ფოსტით: Кутаись, газ. „Промы“ почт. ящ. № 47.

ჯ ე ჯ ი ლ ი

საშემაწმინდო ნახატიანი ჟურნალი

ოცდა მეექვსე წელიწადი.

ჯეჯილი დაარსებულია 1890 წელს.

გამოვა 1915 წ. თვეში ერთხელ, ჟურნალში ორი განყოფილებაა; პატარებისთვის და მრავალწლოვანებისთვის. ჟურნალი „ჯეჯილი“ თფილისში ეტირება 4 მან., ქალაქ გარეთ (გაგზავნით) 5 მან.

ნახევარი წლით 3 მან., ცალკე ნუმერი 40 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება: თბილისში— „ჯეჯილის“ რედაქციაში, (არტილერიის ქუჩა, № 5)

ფოსტის აღრესი: Въ тифлисѣ. въ Ред. Грузинскаго дѣтскаго журнала „Джеджили“-

რედ.—გამომცემელი ან. თუმანიშვილი წერეთლისა.

სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი

„განათლება“

მიიღება ხელის მოწერა 1915 წლისათვის.

(წელიწადი მერვე).

1915 წელში ჟურნალი „განათლება“ ჩვეულებრივ გამოვა ყოველთვის შუა რიცხვებში გარდა ზაფხულის ორის თვისა. ჟურნალში იბეჭდება წერილები, როგორც სწავლა-აღზრდის შესახებ, აგრეთვე მეცნიერების სხვა და სხვა დარგიდან და სიტყვა-კაზმულ მწერლობიდან აქვს თვიური ჟურნალის ყველა განყოფილება, გამოვა ჩვეულებრივზე უკეთ დასურათებული. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ უვალა ჩვენი საუკეთესო მეცნიერები, მწერლები, პედაგოგები და პოეტები.

წლიური ფასი ჟურნალისა არის **მთხი მანეთი** (4 მან). მხოლოდ სოფლის მასწავლებლებს და სასოფლო სამკითხველოებს ჟურნალი დაეთმობთ წლიურად **სამ მანეთად**, საზღვარ გარეთ 6 მან. 1915 წლის წლიური ხელის მომწერლები მიიღებენ საჩუქრად: „მრავალფაშიერ“ მუსიკა ანდრია ყარაშვილისა, მამაკატა და ქალვაჟთა გუნდისათვის. **პესტალოცის, ჰერბერტ სპენსერის, რუსსოს და კომენსკის სურათებს**, რომელთა მაგიერ 1914 წელს ხელის მომწერლებმა მიიღეს ალბომი ი. გედევანიშვილის პიესის „სინათლის“ და „პატარა მურია“ სიტყვები აკაკისა, ნოტებზე დალაგებული ანდრია ყარაშვილის მიერ.

ჟურნალში არის ცალკე განყოფილება, სადაც იბეჭდება უოველგვარი ცნობები ქ. შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისა და მისი განყოფილებათა მოქმედების შესახებ.

ხელის მოწერა მიიღება **ტფილისში** ქართული გიმნაზიაში, „ნაკადულის“ რედაქციაში, წერა-კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში **ივანე ავალიშვილთან** და წიგნის მაღაზია „**Новая рѣчь**“ **კიკნაძესთან**, **ქუთაისში** ისიდორე კვიციანიძესთან, **ბათუმში** ტრ. ინსარიძესთან და წიგნის მაღაზია „განთიადში“, **სამტრედიაში** წ. კ. საზოგადოების კიოსკში **მ. კოპალეიშვილთან**, ამ სამ ადგილას იყიდება ცალკე ნომრებიც, თითო 40 კ. სხვა ადგილებში უნდა მიმართონ პირდაპირ აგენტს.

რედაქცია სოსდგს ხელის მომწერლებს დროზე დაიკვეთონ ჟურნალი.

რედაქცია უოველგვარ დონისძიებას სმარობს ჟურნალის თანდათან გასაუქმობესებათ.

მისამართი: Тифлисъ, Дворянская Гимназія Л. Г. Боцвадзѣ